HONORÉ DE BALZAC

URSULE MIROUËT

HASAN ÂLİ YÜCEL KLASİKLER DİZİSİ

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİRENLER:
SABİHA RİFAT - SAMİH RİFAT

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

URSULE MIROUËT

HONORE DE BALZAC

FRANSIZCA ASLINDAN ÇEVİRENLER:

SABİHA RİFAT - SAMİH RİFAT

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

özgün adı
URSULE MİROUËT

redaksiyon okuması
ELİF GÖKTEKE
görsel yönetmen
BİROL BAYRAM
grafik tasarım ve uygulama
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
meşelik sokağı 2/3 beyoğlu 34430 istanbul
Tel. (0212) 252 39 91
Fax. (0212) 252 39 95
www.iskulturyayinlari.com.tr

Genel Yayın: 1118

Hümanizma ruhunun ilk anlayış ve duyuş merhalesi, insan varlığının en müşahhas şekilde ifadesi olan sanat eserlerinin benimsenmesiyle başlar. Sanat şubeleri içinde edebiyat, bu ifadenin zihin unsurları en zengin olanıdır. Bunun içindir ki bir milletin, diğer milletler edebiyatını kendi dilinde, daha doğrusu kendi idrakinde tekrar etmesi; zekâ ve anlama kudretini o eserler nispetinde artırması, canlandırması ve yeniden yaratmasıdır. İşte tercüme faaliyetini, biz, bu bakımdan ehemmiyetli ve medeniyet dâvamız için müessir bellemekteyiz. Zekâsının her cephesini bu türlü eserlerin her türlüsüne tevcih edebilmiş milletlerde düşüncenin en silinmez vasıtası olan yazı ve onun mimarisi demek olan edebiyat, bütün kütlenin ruhuna kadar işliyen ve sinen bir tesire sahiptir. Bu tesirdeki fert ve cemiyet ittisali, zamanda ve mekânda bütün hudutları delip aşacak bir sağlamlık ve yaygınlığı gösterir. Hangi milletin kütüpanesi bu yönden zenginse o millet, medeniyet âleminde daha yüksek bir idrak seviyesinde demektir. Bu itibarla tercüme hareketini sistemli ve dikkatli bir surette idare etmek, Türk irfanının en önemli bir cephesini kuvvetlendirmek, onun genişlemesine, ilerlemesine hizmet etmektir. Bu yolda bilgi ve emeklerini esirgemiyen Türk münevverlerine şükranla duyguluyum. Onların himmetleri ile beş sene içinde, hiç değilse, devlet eli ile yüz ciltlik, hususi teşebbüslerin gayreti ve gene devletin yardımı ile, onun dört beş misli fazla olmak üzere zengin bir tercüme kütüpanemiz olacaktır. Bilhassa Türk dilinin, bu emeklerden elde edeceği büyük faydayı düşünüp de şimdiden tercüme faaliyetine yakın ilgi ve sevgi duymamak, hiçbir Türk okuru için mümkün olamıyacaktır.

23 Haziran 1941

Maarif Vekili

Hasan Âli Yücel

Mutlu Son ve Tragedya

Bir Balzac romanının kapağını açan kişi -o güne dek ne çok Balzac okumuş olursa olsun- her zaman yeni bir dünyaya girdiği izlenimine kapılır. Yirmi yıla sıkıştırılmış hummalı bir yaratı sürecinde yüz elliye yakın roman yazıp, yaklaşık iki bin beş yüz kişilik bir kurmaca kişiler ordusu yaratmış bu adam ne yapar yapar, okuru her seferinde yeni ve değişik bir öykünün içine çekmeyi becerir. Belirli bir toplumu (Fransızları) ve belirli bir dönemi (genellikle 19. yüzyıl başlarını) anlatarak büyük ve eksiksiz bir toplumsal "fresko"yaratmak amacıyla kaleme alınmış bu romanların birbirleriyle ilk bakışta görünür bir ilişkileri de yoktur. Birini okumanız, anlamanız ya da tadını almanız için, ötekileri de okumanız gerekmez. Buna karşılık her Balzac romanı, sözünü ettiğimiz freskonun içine biraz daha sokar sizi; romandan romana taşınan kişilerle yavaş yavaş büyük bir bütünün parçaları içinde yol aldığınız duygusunu yaşamaya, bu geniş toplumsal, düşünsel, siyasal ortamı adım adım daha iyi sezmeye, romancının özellikle ilgilendiği kişileri, yerleri, toplulukları, düşünceleri tanımaya başlarsınız. Büyük yapıtın silueti ufukta yavaş yavaş belirir. Mozayiğin birkaç taşı, "yapboz" oyununun bir iki parçası daha yerine oturur. Aslında hedefini açıkça göstermiştir romancı: İnsanlık Komedyası'nın önsözündeki şu ünlü sözler, projesini yeterince açıklar: "Fransız toplumu tarihçi, ben de onun yazmanı olacaktım. Erdemsizliklerle erdemlerin dökümünü yaparak, tutkuların yol açtığı belli başlı olayları bir araya getirerek, karakterleri çizerek, Toplum'un yaşadığı belli başlı olayları seçerek, homojen birçok karakterin çizgilerinin bir araya getirilmesiyle oluşturulan tipler yaratarak, birçok tarihçinin yazmayı unuttuğu tarihi yazmayı başarabilecektim."[1]

Böyle bir hedef, elbette bir sistem ve bir sınıflandırma gerektirir. Balzac da yazdığı (ve ölene dek yazacağı) bu büyük töreler tarihini Töre İncelemeleri, Felsefe İncelemeleri ve Çözümleyici İncelemeler başlıklı üç ana bölüme ayırır. En kapsamlı bölüm olan Töre İncelemeleri'nin alt bölümleriyse Özel Yaşamdan Sahneler, Taşra Yaşamından Sahneler, Paris Yaşamından Sahneler, Siyaset Yaşamından Sahneler, Köy Yaşamından Sahneler başlıklarını taşır. 1845'te İnsanlık Komedyası'nın 26 ciltlik yayını için hazırladığı bu taslağa 137 yapıt adı yerleştirir Balzac. Bunların kimileri yazılmıştır; kimileri tasarı halindedir. Kimileri tamamlanamayacak, buna karşılık listede adı geçmeyen kimi başka yapıtlar diziye sonradan eklenecektir. İşte bu ünlü "katalog"da, Taşra Yaşamından Sahneler bölümünün hemen başlarında, Vadideki Zambak'la Eugénie Grandet gibi çok ünlü iki roman arasında 34 numarada yer alır Ursule Mirouët.

Balzac'ın yirmi günde yazdığı söylenen bu roman 25 Ağustos - 23 Eylül 1841 arasında Le Messager'de yayınlanmıştır. Balzac'ın en ünlü romanlarından biri değildir ama romancı bu kitabın, "Töre betimlemesinin bir başyapıtı" olduğunu söyler. Romanın baş kahramanı Ursule Mirouët için de "Eugénie Grandet'nin daha mutlu bir kızkardeşi" der.

Ursule Mirouët'nin, Balzac'ın çelişkilerle dolu kimliğini en iyi gösteren romanlarından biri olduğu kuşkusuzdur. Romanda gözümüze batacak düzeyde öne çıkan Katolikliği, Mesmerciliği[2] , manyetizma gibi -ona göre bilimsel- doğaüstü olaylara duyduğu ilgi, son olarak da romanın çözümünü, "deus ex machina"yı, bütünüyle olmasa da büyük ölçüde birtakım inanılmaz olaylara, örneğin bir hayalet öyküsüne dayandırmış olması, onun gibi "gerçekçi" bir yazarda okuru -Balzac'ı tanımayan okuru elbette- şaşırtabilir. Oysa, ne yapalım ki böyle biridir Balzac. Çelişkilerle dolu biridir. Hani düpedüz "gericidir" demeyelim ama, bugünden bakıldığında, çağına göre kimi zaman

tutucu, kimi zaman da bal gibi "safça" sayılabilecek düşünce ve kanıları vardır. Cumhuriyet ve demokrasi düşüncesinin hızla yayıldığı, bilimin hurafelerin yerini almaya başladığı bir çağda monarşiyi ve Katolik kilisesini savunur. Kadının toplum ve aile içindeki yeri konusunda, dünyanın tüm feministlerinin tüylerini ürpertecek kanılar taşır. Ondokuzuncu yüzyılda moda olmuş kimi bilimdışı arayışlara, "ölülerle konuşan" Swedenborg'a, Lavater, Gall gibi kimi araştırmacıların bilimselliği kuşkulu savlarına meraklıdır. Ne var ki bütün bunlar, Balzac'ın inanılmaz gözlemciliğini ve gerçekçiliğini, kimselerinkine benzemeyen öykü anlatma ve dramatik yapılar kurma yeteneğini azıcık olsun gölgelemez. Tersine, belki de bir ışık gölge oyunuyla öne bile çıkarır. "Bir toplumun töreler tarihini yazma" savı öylesine baskın, gözü o kadar keskin, düşgücü o kadar güçlü, karakter çözümlemeleri -bütünüyle kurmaca kişilerden söz ediyor olsak da- o denli acımasız ve ödünsüzdür ki, hiçbir zaman kişisel kanı ve ilgilerinin onu sürükleyebileceği tuzaklara düşmez. Kabaca söylersek, kimi saçma sapan ya da sevimsiz yanlarına karşın her zaman "büyük romancı" kalır. Bu çeviri üstünde çalışırken bir sohbet sırasında bu düşüncemi açtığım Ferit Edgü -yaklaşık olarak aktarıyorum- "Böyle birkaç yazar vardır, olumsuz yanları, 'büyük yazar' yanlarını engelleyemez. Ellerinde değildir; kendilerine rağmen 'büyük yazar'dır onlar" demişti. Bir başka örnek olarak da Céline'i göstermişti. Sanıyorum çok doğru bir gözlemdi bu. Balzac da böyledir. Büyük yazar olmamak sanki elinde değildir. Bu romanda da olayın düğümünü bir hayalete ya da Balzac'a göre aslında bilimin alanına girmesi gereken doğaüstü olaylara çözdürür görünse de, aslında hayaletleri değil insanları ve insan ilişkilerini anlattığını, toplum denen o girif, kökleri karanlıklara uzanan o tuhaf yaratığın portresini çizdiğini bir an bile unutturmaz bize.

Daha da önemlisi bunu olağanüstü bir kurgu, olağanüstü bir dramatik yapı içinde gerçekleştirir. Romanlarında sık sık

dile getirdiği gibi, dramatik kurgunun, tiyatro kurgusunun erdemlerine inanır Balzac; onun için serim-düğüm-çözüm aşamalarının iyi düzenlenmesi, romanda başarının başlıca sırlarından biridir. Ursule Mirouët'ye gelince, orada bu yapı bir tragedyanın ağırlığını kazanır. Romanın ana kahramanı için her şey iyi sonuçlanıyor gibi görünse de, hemen ikinci sıradaki birkaç kişi için bir Yunan tragedyasının yazgısallığı ve acımasızlığıyla biter. Romanın döngüsel yanları, yazgının yinelenen işaretleri, tutkunun yol açtığı korkunç şeyler ve oldukça "geveze" sayılabilecek bir yazar için inanılmaz bir sözcük tutumluluğuyla, birkaç kalem darbesiyle özetlenen son, sanki Aiskylos ya da Sophokles tragedyalarının ağır, ezici atmosferine çeker bizi.

Balzac'ın ünlü çevimenlerinden Cemil Meriç, 1945 yılında Onüçlerin Romanı, Ferragus çevirisine yazdığı önsözü (aslında bir önsözden çok, kapsamlı bir Balzac incelemesidir bu metin) şöyle bitirmiş: "Fransız romanıyla bir miktar meşgul olmuş bir edebiyat tarihi amatörü sıfatıyla İnsanlık Komedyası'nı lisanımıza bir an evvel kazandırmanın zaruretine kaniyiz. Ancak feragatkâr bir Balzacien'in hayatını vermek suretiyle başarabileceği Balzac tercümesi, bir aydını ebedileştirmeye kâfi, şerefli bir meşgaledir. Ve Balzac bütün eserleriyle milli kütüphanemize mal edilmedikçe, dört gözle beklenen realist roman, büyük Türk romanı, uzak bir hayal olarak kalmaya mahkûmdur."[3] Cemil Meriç'in bu dileği, aradan elli yıl geçmiş olmasına karşın, ne yazık ki henüz gerçekleşemedi. Bir Balzac meraklısı, yaşamını verip bu işe girişmedi ve La Comédie Humaine bütünüyle dilimize kazandırılamadı. Buna karşılık, bir dizi çevirmen, yazar ya da filolog -özellikle klasikleri çevirmenin erdemlerine ve gerekliliğine inanıldığı geçen yüzyıl ortalarında- bu yapıtı orasından burasından tutarak, bir anlamda paylaştılar ve yaşamlarının en azından küçük bir parçasını adayarak elli kadar Balzac romanını dilimize aktardılar. Böylesine bölündüğünde kimseyi

"ebedileştirmeyecek" bu çabanın bence daha önemli olan onurunu paylaşan bu bir avuç insan arasında, birlikte ya da tek başlarına çevirdikleri dört romanla (Mutlak Peşinde, Louis Lambert, Modeste Mignon ve Ursule Mirouët) benim annemle babam da vardı. İlk basımlarından elli altmış yıl sonra, topluca bir gözden geçirmek ve biraz eskimiş dillerini yenilemek amacıyla bu dört roman üstünde yaptığım çalışma, elinizdekiyle sona eriyor. Beni bu işe yüreklendiren, Ursule Mirouët'nin ilk çevirmeni, Auerbach'ın öğrencisi, eski deyimiyle romanologue ve Fransızca öğretmeni annem Sabiha Rifat'sa, ne yazık ki bu dördüncü kitabın yayına hazırlandığı ve benim bu satırları yazdığım günlerde bu dünyadan ayrıldı. Çalışmayı izledi, ara sıra çevirisiyle ilgili kimi sorularımı yanıtladı, öğütler verdi ama kitabın yeniden basıldığını -basılacağını bilse de- göremedi. Şimdi ben, içimde taze bir ana acısıyla bu satırları yazarken, günümüzden yaklaşık altmış yıl önce "klasikleri dilimize kazandırma" uğraşına girişen bu kuşağın öncülerine ve çevirmenlerine gönül borcumuzu biraz daha derinden duyuyorum. Ve bir kez daha, elinizdeki kitabın da arasına katıldığı Hasan Alî Yücel Klasikler Dizisi'nin, aynı doğrultuda atılmış bir adım niteliğiyle, ne kadar doğru, ne kadar anlamlı bir girişim olduğunu düşünüyorum.

Samih Rifat

Eylül 2006, İstanbul

Matmazel Sophie Surville'e

Henüz dünyayı tanımayan ve aldığı dinsel eğitimin soylu ilkelerinden hiçbir ödün vermek istemeyen zor beğenir bir genç kızın, konusunu ve ayrıntılarını sonunda onayladığı bir kitabı sana ithaf etmek büyük bir zevk, sevgili yeğenim! Siz genç kızlar, korkulacak okurlarsınız. Çünkü sizin ellerinize ancak ruhunuz gibi saf kitaplar verilebilir ve nasıl ki Toplum'u olduğu gibi görmenize izin verilmezse, bazı kitaplar da size öylece yasak edilir. Sizin hoşunuza gitmek, bir yazar için övünülecek bir şey olmalı öyleyse? Dilerim Tanrı'dan, bana duyduğun sevgi seni yanıltmış olmasın! Bunu bize kim söyleyebilir? Umarım yaşayıp göreceğin ve belki de benim artık içinde olmayacağım bir gelecek olsa olsa.

Dayın,

BALZAC

Birinci Bölüm

Etekleri Tutuşan Mirasçılar

Nemours'a[4] Paris tarafından girildiğinde, yamaçlarıyla bir yandan bu sevimli ve küçük kent için kırsal surlar oluşturan, bir yandan da ona güzel manzaralı gezinti alanları sunan Loing Kanalı'nın üstünden geçilir. Ne yazık ki 1830'dan sonra köprünün bu yanına birkaç ev yapıldı. Bu mahallemsi yerleşim daha da büyürse kentin görüntüsü zarif özgünlüğünü yitirecektir. Ama 1829'da yolun iki yanı da henüz boştu ve güzel bir havada, sabah sabah bu köprünün tepe noktasında oturan, altmış yaşlarında, iriyarı ve şişman menzilhaneci,[5] arabacı ağzıyla söylersek "ip gibi" uzayıp giden yolu baştan başa görebiliyordu. Eylül bütün güzelliğini ortaya dökmüştü. Hava otlarla çakılların üstünde alev alev yanıyor, göğün maviliğini tek bir bulut bozmuyor, her yanda, giderek ufukta bile canlılığını koruyan bu mavilik, havanın yoğunluğunun ne denli az olduğunu açıkça belli ediyordu. Bu yüzden de Minoret-Levrault (menzilhanecinin adı buydu) gözlerinin kamaşmaması için ellerinden birini yüzüne siper etmişti. Beklemekten sıkılmış bir adam edasıyla, kâh yolun sağındaki güzel otlakların ikinci sürgününü veren çayırlarına, kâh solda Nemours'dan Bourron'a kadar uzanan ormanlık tepeye bakıyor, bir yandan da Loing Vadisi'nden tepeye çarparak yankılanan yol gürültülerini, kendi atlarının nal seslerini ve arabacılarının kırbaç şakırtılarını dinliyordu. İnsanın, Paul Potter'in[6] resimlerinden çıkmışa benzer hayvanların otladığı bir çayırın karşısında, bir Raffaello göğü altında ve Hobbema'nın[7] tablolarını andıran ağaçların gölgelediği bir kanalın üstünde sıkılıp sabırsızlanması için olsa olsa menzilhaneci olması gerekir. Nemours'u tanıyanlar, orada doğanın en az sanat kadar –görevi doğaya ruh katmak olan sanat kadar– güzel olduğunu bilirler: orada manzaranın düşünceleri vardır ve insanın kafasını çalıştırır. Ne var ki Minoret-Levrault'yu bir

sanatçı görse, manzarayı bırakıp bu kentsoylunun resmini çizmeye kalkışırdı hemen; öylesine sıradan biriydi ki, sonunda bu ona bir tür özgünlük kazandırmıştı. Bilinçsiz hayvanın tüm niteliklerini bir araya getirin, Caliban'ı[8] elde edersiniz ve elbette büyük bir şeydir bu. Biçim'in öne geçtiği yerde Duygu yok olur. Bu belitin canlı bir örneği olan menzilhanecinin da öyle bir yüzü vardı ki, bir düşünce adamı bile, tenin hoyratça gelişmesinin yol açtığı bu kıpkırmızı rengin altında ruhun izlerini zorlukla seçebilirdi. Küçük siperlikli, dilim dilim mavi çuha kasketinin altından sezilen başının iriliği, Gall'ın[9] biliminin henüz bu özel durumlarla ilgilenemediğini gösteriyordu. Kasketin çevresinden taşan ve cilalı gibi parlayan kır saçları, insanın saçının zihin yorgunluğu ya da kederler dışındaki nedenlerle de ağarabileceğini kanıtlıyordu. Başının iki yanından, uçlarında neredeyse kabuk tutmuş yara izleri seçilen geniş kulakları görünüyordu: en küçük bir zorlamada fışkıracakmış izlenimini veren, fazlasıyla bol kanının yol açtığı bozukluklardı bunlar. Güneşte dura dura esmerleşmiş teninin altında morumsu lekeler vardı. İki siyah çalının altına gizlenen, çukura kaçmış, fıldır fıldır külrengi gözleri, 1815'te gelen Kalmukların[10] gözlerini andırıyordu; zaman zaman parlasalar da, yalnızca paragöz düşüncelerin zorlamasıyla oluyordu bu. Kökünden başlayarak basılmış burnu ucuna doğru birdenbire genişleyerek havaya kalkıyor, kalın dudakları neredeyse insanın içini kaldıran kat kat gerdanına çok uygun düşüyordu. Sakalını haftada ya iki kez tıraş eder ya etmezdi. Boğazında ip gibi olmuş pis bir atkı dururdu. Kısacık boynu, yağdan boğum boğumdu. Bunlara iki de kocaman yanak eklenince, yontucuların "karyatid"lere[11] verdiği o aptalca gücün bütün özellikleri tamamlanıyordu bu adamda. Minoret-Levrault işte bu yontulara benziyordu; şu farkla ki bu yontular bir yapıya destek olurlar, oysa o kendini zor taşıyordu. Böyle dünyasız Atlas'lara[12] ne çok rastlar insan! Bu adamın gövdesi yekpare bir kütleydi sanki; iki

arka ayağı üstüne dikilmiş bir boğa gövdesine benzetilebilirdi. Güçlü kollarının ucundaki kalın, sert, geniş ve zorlu elleri, kırbacı, dizginleri ya da yabayı ustalıkla kullanır, sürücüler de bu ellerin şakaya gelmeyeceğini bilirdi. Bu dev gibi adamın kocaman karnını, yetişkin bir insan gövdesi kadar iri butlarla fil ayakları taşıyordu. Oldukça ender öfkeleniyor olmalıydı; ama bir kızdı mı, korkunç şeyler olabilir, inme inmişe dönebilirdi. Her ne kadar hoyrat ve düşüncesiz olsa da, bugüne dek yüzündeki korkunç ifadeye uygun düşecek hiçbir şey yapmamıştı oysa. Emrindeki arabacılar bu devin önünde titreyenlere, "Yok canım, kötü biri değildir!" derlerdi.

Çoğu yerde kullanılan bir kısaltmayla anarsak "Nemours'un kâhyası" diyebileceğimiz bu adam camgöbeği yeşili kadifeden bir av ceketi, yeşil keten bezinden yeşil yollu bir pantolon, keçi kılından sarı ve bol bir yelek giymişti; yeleğin cebinde de kara bir halkayla bezeli kocaman bir tütün tabakası göze çarpıyordu. Ezik burunlunun enfiye kesesi büyük olur derler ya, hiç şaşmaz bir yasadır bu.

Bir Devrim çocuğu olan ve İmparatorluk dönemine seyirci kalan Minoret-Levrault hiçbir zaman siyasete karışmamıştı. Dinsel kanılarına gelince, kiliseye yalnızca bir kez, evlenmek için ayak basmıştı. Özel yaşamındaki ilkeler de Yurttaşlık Yasası'nda yazılıydı; yasanın yasaklamadığı ya da erişemediği her şey yapılabilirdi ona göre. Seine-et-Oise eyaletinin gazetesinden ve mesleğiyle ilişkili birkaç yazıdan başka ömründe hiçbir şey okumamıştı. Usta bir çiftçi diye tanınırdı ama bilgisi, bütünüyle uygulamaya yönelikti. Kısacası, Minoret-Levrault'nun içi dışına tıpatıp uygundu. Çok az konuşurdu. Söze başlamadan önce bir tutam enfiye çeker, düşünce değil, sözcük aramak için zaman kazanırdı. Zaten konuşkan olsaydı, bir şeyleri eksik gibi gelebilirdi size. Bu hortumsuz ve akılsız fil bozuntusunun Minoret-Levrault[13] adını taşıdığı düşünüldüğünde, Sterne'e[14] hak

verip adların gizli bir gücü olduğuna inanmamak ve kimi zaman bizi alaya alıp, kimi zaman yaradılışımızı açığa vurduklarını kabul etmemek elde mi? Gözle görülür yetenek yoksunluklarına karşın Minoret otuz altı yılda –Devrim'in de yardımıyla– çayır, ekilebilir toprak ve orman sınıfından otuz bin liralık bir gelirin sahibi olmuştu. Hem Nemours'da, hem de Paris'ten Gâtinais'ye[15] çalışan araba işletmelerinde hisseleri olan bu adamın hâlâ çalışmasının nedeniyse, alışkanlıktan çok, biricik oğluna parlak bir gelecek hazırlama isteğiydi. Köylülerin deyimiyle tam bir beyefendi olan bu çocuk hukuk eğitimini yeni bitirmişti. Tatilden dönünce yemin edip avukatlık stajına başlayacaktı. Mösyö ve Madam Minoret-Levrault –böyle güzel bir servetin bir kadının desteği olmadan elde edilemeyeceği düşünülürse, bu ızbandutun evli olduğu hemen anlaşılır– oğullarını dilediği mesleği seçmekte özgür bırakmışlardı: Paris'te noter, başka herhangi bir yerde kral savcısı, vergi toplayıcı, sarraf ya da menzilhaneci olabilirdi isterse. Montargis'den Essonne'a kadar herkesin, "Minoret Baba servetinin hesabını bilmez'' diyerek andığı bir adamın oğlu kendine neleri yakıştırmaz, nerelere göz dikmezdi ki! Minoret dört yıl önce hanını satıp araba durağını Grand-Rue'den limana götürerek[16] kendine yeni ahırlarla görkemli bir ev yaptırdığı zaman, bu sözler daha da anlam kazanmıştı. Bu yeni yerleşim ona iki yüz bin franga patlamış, ama bu para ağızdan ağıza iki katına çıkmıştı. Nemours'daki konaklama noktasının çok sayıda ata gereksinimi vardır: Paris'ten Fontainebleau'ya kadar, oradan sonra da Montargis ve Montereau yollarına hizmet verir; menzillerin her yönden uzaklığı ve Montargis yolunun kumları, her zaman parası ödenen ama bir masal kahramanı gibi hiçbir zaman ortalıkta görünmeyen o üçüncü ata gerek duyurur.[17] Böyle bir işin başında duran Minoret gibi iri yapılı, Minoret gibi zengin bir adama da "Nemours'un kâhyası" demek kuşkusuz çok yerinde olur. Ne Tanrı'yı ne de şeytanı hiç aklına getirmemiş, çekirdekten yetişme bir

maddeci olan Minoret (tıpkı çekirdekten yetişme bir çiftçi, çekirdekten yetişme bir bencil, çekirdekten yetişme bir cimri olduğu gibi) o güne dek katıksız bir mutluluk içinde yaşamıştı; bütünüyle paraya pula dayalı bir yaşama mutluluk denebilirse eğer. Bu adamın ensesini sararak beyinciğini sıkıştıran et yığınını görüp, özellikle de kalın boynuyla gülünç bir zıtlık oluşturan gevrek ve ince sesini duyan bir fizyoloji uzmanı, bu iri, şişman, hantal çiftçinin biricik oğlunu neden bu kadar çok sevdiğini ve belki de dünyaya gelmesini neden bunca zaman beklediğini hemen anlardı: çocuğun adı da (Désiré[18]) bu sabırsızlığı apaçık gösteriyordu zaten. Sonuç olarak, zengin bir yaradılışın belirtisi olan sevginin insana büyük şeylerin sözünü verdiği doğruysa, felsefeciler Minoret'deki yeteneksizliğin nedenini kolayca anlayacaklardır. Bereket oğlan annesine çekmişti; ama Bayan Minoret de çocuğu şımartmakta babasından geri kalmıyordu. Hangi çocuk bu denli el üstünde tutulmaya dayanabilirdi ki! Gücünün boyutlarını iyi bilen Désiré de, kâh annesinin çekmecesinden, kâh babasının kesesinden ustalıkla para sızdırıyor ve hiçbir zaman birinin ötekinden haberi olmuyordu. Nemours'da, bir kral oğlunun babasının başkentinde göreceği saygıdan çok fazlasını gören Désiré, kendi kasabasında her istediğini nasıl yapıyorsa Paris'te de yapmak istemiş ve her yıl on iki bin franktan fazla para harcamıştı. Ancak bu paraya karşılık Nemours'da hiçbir zaman öğrenemeyeceği şeyleri de öğrenmişti. Üstünden taşralılığı atmış, paranın gücünü anlamış ve yükselmenin yolunun devlet hizmetinden geçtiğini görmüştü. Bu son yılında, sanatçılar, gazeteciler ve onların metresleriyle düşüp kalkmış, böylece fazladan bir on bin frank daha harcamıştı. Bu arada da babasına yazdığı bir mektupta içini dökerek evlenmek için desteğini istemişti; menzilhaneci, işte herkesi kaygılandıran bu mektup yüzünden köprü üstünde bekliyordu. Hukuk mezunu oğlunun başarısını ve dönüşünü kutlamak için şatafatlı bir ziyafetin hazırlıkları

içinde olan Minoret-Levrault Ana, kocasını yol üstüne çıkarmış ve araba gecikirse bir ata binip karşılamaya çıkmasını tembihlemişti. Bu biricik çocuğu getirecek olan posta arabası, Nemours'a sabah saat beşe doğru gelirdi her zaman; oysa saat dokuz olmuştu. Böyle bir gecikmeye kim neden olmuştu acaba? Araba mı devrilmişti? Désiré sağ mıydı? Bacağı filan kırılmış mıydı?

O sırada havayı bir dolma tüfek ateşi gibi yırtan üç kırbaç şaklaması duyuldu; arabacıların kırmızı yelekleri göründü, on atın kişnediği duyuldu. Menzilhaneci kasketini çıkarıp salladığında onu gördüler. Atların en güzeline binmiş, yedeğinde gümüş rengi ve beyaz benekli iki gezinti arabası hayvanı getiren arabacı, bineğini mahmuzlayarak efendileri gibi şişman beş posta arabası atını, üç lando hayvanını geçti ve Minoret'nin önüne gelip dikildi.

— Ducler'i gördün mü?

Böyle uzak yollara işleyen posta arabalarına oldukça tuhaf adlar takarlar; örneğin Caillard, Ducler (Nemours'la Paris arasında işleyen araba), Grand Bureau gibi.[19] Her yeni işletmenin arabasına Concurrence[20] denir. Bir zamanlar Lecomte'ların araba işletmesi varken arabalarına la Comtesse[21] derlerdi. "Caillard, Comtesse'e yetişemedi ama Grand-Bureau adamakıllı takıp nal toplattı arkadan: Caillard'la Grand-Bureau, Fransız'ı (Fransız Taşıma İşletmesi) tökezlettiler." Şayet sürücünün tozu dumana katarak gittiğini, bir bardak şarabı bile geri çevirdiğini görürseniz kılavuzu sorguya çekin, burnu havada, gözü yukarılarda, "Concurrence önde!" diye yanıt verir size. Sürücüyse, "Onu görmüyoruz bile! der, alçak herif yolculara yemek yiyecek zaman bırakmıyor" Kılavuz, "Yolcusu var mı ki? diye sorar. Çal bir kırbaç şu Polignac'a." Bütün kötü hayvanların adı da Polignac'tır.[22] İşte kılavuzlarla sürücüler, arabalarının

üstünde böyle konuşur, şakalaşırlar. Fransa'da ne kadar meslek varsa o kadar da argo vardır.

— Ducler'e baktın mı?

Sürücü, efendisinin sözünü keserek:

— Mösyö Désiré'yi mi soruyorsunuz? diye yanıtladı onu. Gürültümüzü duymuş olmalısınız; geldiğini haber vermek için kırbaçlarımızı şaklattık durduk. Sizin yola çıkacağınızı düşünmüştük.

— İyi de, posta arabası neden dört saat gecikti?

— Essonne'la Ponthierry arasında arka tekerleklerden birinin çemberi çıktı. Ama kaza olmadı; Cabirolle yokuşta işin farkına vardı.

O sırada, pazar giysilerini giymiş –çünkü Nemours'un çanları bir avaza çalarak halkı pazar ayinine çağırıyordu– yaklaşık otuz altı yaşlarında bir kadın menzilhaneciye sokuldu.

— Hani bana inanmak istemiyordunuz kuzenim! dedi. Amcamız, Ursule'le birlikte Grand-Rue'de; üstelik kiliseye ayine gidiyorlar.

Görünüşte hiç de heyecan verici olmayan bu haber üzerine Minoret-Levrault'nun koca ağzından çıkan korkunç küfürleri yineleyecek kadar gerçeğe sadık kalmak, çağdaş poetikanın yerel renklerle ilgili kurallarına karşın olanaksızdır. Minoret'nin ince sesi ıslık gibi öttü, halk arasında yaygın o güzel deyimle yüzü "alı al moru mor" kesildi. Öfkesinin ilk hızı geçtikten sonra:

— Kesin mi bu? diye sordu.

Sürücüler, efendilerini selamlayarak atlarıyla birlikte geçtiler. Ama o sanki onları görmedi, seslerini duymadı.

Oğlunu bekleyeceğine, kuziniyle birlikte Grand-Rue'den yukarı doğru yürümeye başladı.

— Doktor Minoret bunamayagörsün, bu hınzır sinsi kız onu sofuluğa iter demez miydim size, diye sözlerine devam etti kadın. İnsanın kafasını ele geçiren kasasını da geçirir derler ya, işte bu kız da böylece payımıza düşen mirasa konacak.

— Nasıl olur Madam Massin... dedi aptallaşan Minoret.

Bayan Massin kuzeninin sözünü kesti:

— Yoksa siz de bana Massin gibi, "On beş yaşındaki bu küçücük kız mı böyle dolaplar çevirecek? Kiliseye ancak evlenmek için ayak basan, papazlardan nefret ettiği için bu kızın ilk komünyonunda[23] bile bulunmayan seksen üç yaşında bir adamın inançlarını bu bacak kadar çocuk mu değiştirecek?" diyeceksiniz. Mademki Doktor Minoret papazlardan nefret ediyor, neden on beş yıldır hemen her akşamını Rahip Chaperon'la geçiriyor? Sinsi ihtiyar, Ursule'e, okunmuş ekmeği geri vereceği zaman yirmi frank mum parası vermeyi hiç unutmuyor ama! Onu ilk komünyona hazırlayan papaza teşekkür etmek için Ursule'ün kiliseye verdiği armağanı unuttunuz mu? Bu armağan için bütün parasını harcamış, eniştesi de ona bu paraları geri vermişti; hem de iki katıyla. Siz erkekler hiçbir şeye dikkat etmezsiniz zaten! Ben bu ayrıntıları duyunca, "İş işten geçti, sen avcunu yala!" demiştim. Mirasçıları olan bir adam, başka bir niyeti olmasa, sokakta bulduğu sümüklü bir kıza böyle davranmaz.

Menzilhaneci:

— Aman kuzinciğim, dedi. Belki adamcağız Ursule'ü kiliseye öylesine götürüyordur. Hava güzel, amcamız gezmeye çıkmıştır.

— Kuzenciğim, amcamızın elinde bir dua kitabı vardı. Sanki kırk yıllık papaz! Az sonra siz de göreceksiniz ya.

— Oyunlarını ne de iyi gizliyorlar, dedi şişman menzilhaneci. Bougival bana doktorla Rahip Chaperon'un hiçbir zaman dinden söz etmediklerini söyledi. Zaten Nemours'un papazı dünyanın en namuslu adamıdır; sırtından gömleğini çıkarır yoksula verir, kötü bir şeyler yapması olacak iş değil. Hele bir mirasa el koymak...

— Düpedüz hırsızlıktır, dedi Bayan Massin.

Geveze kuzininin bu saptaması Minoret-Levrault'yu çileden çıkardı:

— Daha da beter, diye bağırdı.

Bayan Massin:

— Bilirim, dedi, Rahip Chaperon, papaz olmasına karşın, namuslu adamdır. Ama bir yoksulu korumak için her şeyi göze alabilir. Amcamızı alttan alta fitilledi, fitilledi, fitilledi; doktor da sonunda işi sofuluğa döktü. Şimdiye dek ne rahatmışız. Bak, işte baştan çıktı. Hiçbir zaman hiçbir şeye inanmamış, ilkeli bir insandı! Şimdi bize olan oldu! Kocamın da pek aklı başında değil!

Her tümcesiyle şişman kuzenine bir hançer saplayan Bayan Massin, koca göbeğine karşın onu kendi hızlı adımlarına uyduruyor, kiliseye giden insanlar da onları şaşkınlıkla izliyordu. Şu Minoret Amca'ya yetişip onu menzilhaneciye göstermek istiyordu kadın.

Gâtinais yönünde Nemours bir tepenin eteğinde yer alır ve Montargis yoluyla Loing Kanalı bu tepe boyunca uzanır. Kilise, küçük kentin bir ucunda, onu çevreleyen büyük bir kemerin altında yükselir. Taşları zamanın siyah, zengin örtüsüne bürünmüş bu kilise, büyük olasılıkla XIV. yüzyılda, Guise'ler tarafından yeniden yapılmış, zaten Nemours da bir

dukalık arpalığı olarak Guise'ler için kurulmuştur. Bir anıt için –insanlar için de öyledir ya– bulunduğu yer her şeyden önemlidir. Birkaç ağacın gölgelediği ve tertemiz bir meydanın öne çıkardığı bu ıssız kilise de insanın üstünde görkemli bir izlenim bırakır. İşte bu meydana vardığında, Nemours'un kâhyası amcasıyla Ursule'ü kol kola gördü. İkisinin elinde de dua kitapları vardı ve kiliseye giriyorlardı. Yaşlı adam, kapının önünde şapkasını çıkardı. Karlı bir tepeye benzeyen bembeyaz başı kilise girişinin yumuşacık loşluğunda parıldadı.

Nemours'un vergi tahsildarı Crémière:

— Evet Minoret, dedi, amcanızın bu sofuluğuna ne buyurulur?

Menzilhaneci tabakasını uzatırken:

— Ne denir! diye yanıtladı onu.

Nemours'da Faust'taki Mephistopheles'in rolünü oynayan ve tam o sırada oraya gelen bir delikanlı, alaylı bir edayla:

— Güzel yanıt Levrault Baba, dedi, eğer ünlü bir yazarın[24] dediği gibi insan düşündüğünü söylemeden önce sözünü düşünmek zorundaysa, siz düşündüğünüzü söyleyemezsiniz.

Goupil adındaki bu haşarı delikanlı, Nemours noteri Crémière-Dionis'in başkâtibiydi. Zengin bir çiftçi olan ve oğlunu noter yapmak isteyen babasının mirasını Paris'te har vurup harman savurmuş, paralar suyunu çekince orada daha fazla kalamamış, tam bu sırada da Dionis, oldukça kirli geçmişine bakmadan onu bürosuna almıştı. Goupil'i görseniz, onun yaşamdan zevk almakta neden acele ettiğini hemen anlardınız; o zevkleri elde etmek için çok para harcaması gerekiyordu çünkü. Kısacık boyuna karşılık yirmi yedi yaşındaki başkâtibin gövdesi, kırk yaşındaki bir adamın

gövdesi kadar gelişmişti. Kısa ve incecik bacakları, rengi fırtınadan önceki gök gibi bulanmış, geniş yüzü, açılmış alnı, bu tuhaf biçimsizliği büsbütün ortaya çıkarıyordu. Onun içindir ki yüzü, kamburu içine dönmüş bir kamburun yüzüne benziyordu. Bu solgun ve ekşi suratın bir başka özelliği daha bu görünmez sakatlığı doğruluyordu: çoğu kamburunki gibi eğri büğrü olan burnu, yüzünü tam ortadan ikiye bölecek yerde sağdan sola kayıyordu. Sardinyalılarınki gibi iki ucu kısık ağzı, her an alaya hazırdı. Seyrek kızılımtırak saçları düz perçemler biçiminde aşağı sarkıyor ve aralarından yer yer kafasının derisi görünüyordu. Gereğinden fazla uzun kollarına kötü bitişmiş, çarpık çurpuk ellerini kırk yılda bir yıkardı. Ayağındaki ayakkabılar sokağa atılacak kadar eskiydi Goupil'in; kaba iplik çoraplarının siyahı kırmızıya bakıyor; havı dökülmüş, yağ içindeki siyah giysisi, kimi düğmelerinin içi boşalmış partal yelekleri, kravat yerine kullandığı boyun atkısı, kısacası tüm üstü başı, tutkuları yüzünden içine düştüğü rahatsız edici sefaleti sergiliyordu. Bütün bu iç karartıcı şeylerin üstünde de hem şehvet düşkünü, hem korkak iki keçi gözüyle, sarı halkalı gözbebekleri dikkati çekiyordu. Nemours'da kimse Goupil kadar saygı görmez, kimseden de bu kadar çekinilmezdi. Kendinde her hakkı gören insanlara özgü bir tür özel zekâsı vardı ve bunu, çirkinliğinin de verdiği güvenle, sürekli bir kıskançlıktan doğan düş kırıklıklarının öcünü almak için kullanıyordu. Karnavalda söylenen taşlama şiirleri kaleme alıyor, kızdığı kişilerin evinin önünde rezalet çıkarmak için adam topluyor, tek başına kentin küçük gazetesini çıkarıyordu. Kurnaz, sahte, bu yüzden de oldukça korkak bir adam olan Dionis, Goupil'i hem korkusundan, hem de adam çok zeki olduğu ve kentteki para işlerini derinlemesine bildiği için yanında tutuyordu. Ama patronun kâtibine güveni o kadar azdı ki, kasasının hesabını kendi tutuyor, onu evinde yatırmıyor, fazla yüz vermiyor ve gizli, nazik işlerden hiçbirini ona yaptırmıyordu. Başkâtip bu davranışa içerliyor ama kızdığını belli etmeden patronunu pohpohluyor, bir

yandan da öç alma düşüncesiyle Bayan Dionis'yi gözünden ayırmıyordu. Leb demeden leblebiyi anlardı Goupil ve eline de çabuktu.

Menzilhaneci, ellerini ovuşturan noter kâtibine dönerek:

— Sen, dedi, başımıza gelenlerle ne çabuk alay etmeye başladın!

Goupil beş yıldır arkadaşlık ettiği Désiré'nin kötü eğilimlerini hayasızca desteklediği için menzilhaneci ona oldukça kötü davranır, ama aldığı her yeni yarayla birlikte Goupil'in içinde ne tür kötü niyet hazinesinin biriktiğini fark etmezdi. Kendini Nemours'lu kentsoylulların hepsinden üstün tutan noter başkâtibi, paranın herkesten fazla kendisine gerekli olduğunu anladığı için servet yapmak istiyor, kentteki üç önemli görevden birini –sulh mahkemesi zabıt kâtipliğini, icra memurlarından birinin yerini ya da Dionis'in işini– satın alabilmek için de Désiré'nin dostluğuna güveniyordu. Bu yüzden menzilhanecinin terslemelerine, Bayan Minoret-Levrault'nun küçümsemelerine katlanıyor, iki yıldır tuzağına düşen Ariadne'leri[25] tatil sonlarında ona avutturan Désiré için hazırladığı ziyafetlerin kırıntılarıyla geçiniyordu. İğrenç bir gülüşle, seyrek, kirli ve tehdit edici dişlerini göstererek:

— Adamın yeğeni ben olsam, Tanrı gelse mirasımı elimden alamazdı, dedi.

Tam o sırada sulh mahkemesi zabıt kâtibi Massin-Levrault "junior", Nemours tahsildarının eşi Bayan Crémière'le birlikte, karısının yanına geldi. Küçük kentin en sevimsiz kentsoylularından biri olan bu adam, çökük alnının altındaki boncuk gibi yuvarlak ve küçük gözleri, kıvır kıvır saçları, yağlı cildi, kenarsız büyük kulakları, neredeyse dudaksız ağzı ve seyrek sakalıyla tam bir Tatarı andırıyordu. Halinde tavrında, değişmez ilkelere göre davranan tefecilerin acımasız yumuşaklığı vardı. Sesi kısılmış biri gibi

konuşuyordu. Bir de mahkeme kararlarının suretlerini büyük kızıyla karısına çıkarttırdığını söylersek, onu yeterince tanıtmış oluruz.

Bayan Crémière sarışına çalan şişman bir kadındı. Cildi çil içindeydi. Gereğinden fazla dar giysiler giyer, Bayan Dionis'le düşüp kalkar, roman okuduğu için de okumuş yazmış geçinirdi. Maliye görevlilerinin en küçüğüyle evli bu kadın, zarif ve nükteli olma savıyla dopdoluydu. Kendine bir "tarz" yaratmak, salonunu süslemek ve kentin kibarlarını orada kabul etmek için dayısının mirasına konmayı bekliyordu. Çünkü kocası ona Carcel[26] lambaları, taşbaskısı resimler ya da noterin karısının evinde gördüğü o ıvır zıvırlardan almıyordu. Goupil'den son derece korkardı, çünkü noter başkâtibi onun kapsülenget'lerini (Bayan Crémière, lapsus linguae'ye[27] böyle derdi) kaçırmaz, herkese de yayardı. Bir gün Bayan Dionis, "Dişlerimi ne suyuyla yıkayayım?" diye danışmıştı da:

— Opiat'yla,[28] yanıtını almıştı.

Yaşlı Doktor Minoret'nin neredeyse tüm soyu sopu, böylece meydanda bir araya geldiler. Onları buluşturan olayın önemi herkesçe öylesine güçlü bir biçimde hissedildi ki, parlak renkli giysileriyle bayram günleri yollarda gözalıcı bir görünüm oluşturan kadınlı erkekli köylüler bile, ellerinde kırmızı şemsiyeleri, gözlerini Minoret'nin mirasçılarına diktiler. Büyük kasabayla kent arası küçük yerlerde ayine girmeyenler meydanda kalır. Orada işten güçten söz edilir. Nemours'da ayin saati, haftalık bir borsa saatidir aynı zamanda ve buna, kenti yarım fersahlık bir uzaklıktan kuşatan dağınık evlerde oturanlar da katılır. Köylüler, tahılın ve el emeğinin fiyatları konusunda kentsoylulara karşı işte böyle anlaşırlar.

Nemours'un kâhyası Goupil'e:

— Ne yapardın peki? diye sordu.

— Onu bensiz edemez hale getirir, soluduğu hava gibi gerekli olurdum. Her şeyden önce, siz ona yaranamadınız! Miras dediğin, güzel bir kadın gibi özen ister; özen göstermezseniz ikisi de elden gider. Eğer bizim patronun hanımı burada olsaydı, bu benzetmenin ne kadar yerinde olduğunu söylerdi.

Sulh mahkemesi zabıt kâtibi:

— Ama Mösyö Bongrand da bana telaşlanacak bir şey olmadığını söyledi az önce, dedi.

— İyi de, söylemeden söylemeye fark var! diye yanıtladı onu Goupil gülerek. O sizin yere bakan yürek yakan sulh yargıcının sözlerini kulağımla duymak isterdim. Eğer onun gibi amcanızın ekmeğini yeseydim, her şeyin mahvolduğunu, yapılacak bir şey kalmadığını bilsem bile, "Telaşlanacak bir şey yok" derdim.

Goupil bu son cümleyi söylerken öyle komik bir biçimde güldü ve gülüşüne öyle apaçık bir anlam verdi ki, mirasçılar, zabıt kâtibinin sulh yargıcının kurnazlığına kurban gitmiş olmasından kuşkuya düştüler. Bir tahsildarın olması gerektiği kadar silik, akıllı bir kadının isteyebileceği kadar da pısırık bir adam olan ufak tefek ve şişman tahsildar, miras ortağı Massin'e, "Ben size demedim mi?" diyerek onu yıldırım çarpmışa döndürdü.

Herkesi kendi gibi sanan bütün ikiyüzlüler gibi Massin de, o sırada kilisenin yanında, eski müşterilerinden Rouvre Markisi'yle konuşan sulh yargıcına kötü kötü baktı ve:

— Ah, bunu bilseydim, dedi.

Goupil, zabıt kâtibinin kafasına bir intikam düşüncesi sokuşturarak:

— Eğer bilseydiniz, dedi, hakkında tutuklama kararları bulunan Rouvre Markisi'ni korumasına engel olurdunuz. Şimdi de onu öğüt yağmuruna tutuyor. Ama siz yine de başkanınızla hoş geçinmeye bakın. Kurnaz adamdır; amcanızın üstünde de etkisi vardır sanırım. Nesi var nesi yok kiliseye bağışlamasını hâlâ engelleyebilir.

Minoret-Levrault koca tabakasının ağzını açtı:

— Ne çıkar, ölmeyiz ya! dedi.

Goupil, "Ama yaşamazsınız da!" yanıtını verince iki kadın ürperdiler; kimbilir kaç kez refah ve mutluluk için kullanılmış bu mirasın elden çıkmasının ne tür bir yoksunluğa yol açacağını kocalarından önce kavrıyorlardı. Goupil:

— Adam sen de! diye ekledi, biz de Désiré'nin dönüşünü kutlamak için şampanya içer, bu küçük acıyı unuturuz!

Sonra devin karnına vurarak ve unuturlar korkusuyla kendi kendini de böylece davet ederek:

— Öyle değil mi şişko baba? dedi.

Kesinliğe meraklı insanlar, daha ileri gitmeden önce öykümüzdeki kişilerin bir listesini burada bulmak isteyebilirler; bu üç aile babası ya da karılarıyla, ansızın dine dönen yaşlı adamın akrabalık derecelerini anlamak için gereklidir bu. Taşra köşelerinin bu soy kesişmeleri, bu konularda sayısız öğretici düşünce geliştirmemize de yardımcı olabilir.

Nemours'da ancak üç dört küçük ve adı duyulmamış soylu aile vardır; bunlar arasında da o sıralar Portenduère'ler öne çıkıyordu. Bu içine kapalı aileler, çevrede toprakları, şatoları olan soylularla görüşürler; güzel Saint-Lange topraklarının sahipleri d'Aiglemont'larla, kentsoyluların üst üste ipotekli mallarına göz diktiği Rouvre Markisi de bu soyluların başında gelir. Kentin soyluları parasızdır. Örneğin Madam de

Portenduère'in, yılda dört bin yedi yüz frank getiren bir çiftlikle kentteki evinden başka malı yoktur. Bu ufak çaplı Saint-Germain[29] mahallesinin karşısında, eski değirmencilerden, işten çekilmiş tüccarlardan oluşan sekiz on para babası, kısacası küçük bir kentsoylu sınıfı toplanmıştır. Bunların altında da küçük esnaf, işçiler ve köylüler kaynaşır. Bu kentsoylu sınıfı, İsviçre kantonlarında ya da başka birkaç küçük ülkede olduğu gibi, belirli bir bölgede hüküm sürüp oraya yayılan ve aşağı yukarı bütün halkı kardeş çocukları haline getiren yerli, belki de Galyalı birkaç ailenin dal budak salmasıyla oluşmuş, tuhaf bir görünüm sergiler. XI. Louis'nin krallığı sırasında Nemours burjuvazisi, Minoret, Massin, Levrault ve Crémière'lerden oluşuyordu. Bu dönemde rahiplerle soylular dışında kalan halk sınıfı takma adlarını gerçek soyadına çevirebilmiş, bunlardan bir bölümü de derebeyi adlarıyla karışmıştı. XIII. Louis döneminde bu dört aile, çoktan Massin-Crémière'leri, Levrault-Massin'leri, Massin-Minoret'leri, Minoret-Minoret'leri, Crémière-Levrault'ları, Levrault-Minoret-Massin'leri, Massin-Levrault'ları, Minoret-Massin'leri, Massin-Massin'leri, Crémière-Massin'leri doğurmuştu bile. Bir de bunlara eklenen küçüklü büyüklü oğullarla, Crémière-François'lar, Levrault-Jacques'lar, Jean-Minoret'lerle arapsaçına dönen bu aileler, halkın Baba Anselme'ini[30] deliye çevirebilirdi – halkın, kendi soykütüğünü tutan böyle birine hiç gereksinimi olmuşsa eğer!.. Bu dört öğeli aile "kaleydoskop"unun[31] çeşitlemeleri, evlenmeler ve doğumlarla öylesine karmaşık bir hal almıştı ki, Nemours burjuvalarının soykütüğünü çıkartma işi, Gotha[32] almanağını yazan ve kılı kırk yaran bilimleriyle Almanya'daki aile birleşmelerinin girinti çıkıntılarını saptayan şu Benedikten papazlarını bile zora sokabilirdi. Yıllar boyu Minoret'ler dericilikle, Crémière'ler değirmencilikle, Massin'ler ticaretle uğraştılar. Levrault'larsa çiftçi kaldı. Bereket ki bu dört kök aile, kendi gövdesinden dal budak salacak yerde, dipten de sürgünler veriyor,

uzaklarda servet arayan çocuklarını ülke dışına çıkarmakla başka yerlere de uzanıyorlardı. Melun'de bıçakçı Minoret'ler, Montargis'de Levrault'lar, Orléans'da Massin'ler, Paris'te de çok sayıda Crémière'ler vardır. Ama ana kovandan çıkan bu arıların hepsinin yazgısı başka başka olmuştur. Alman prenslerinin Avusturya ya da Prusya'nın hizmetine girmesi gibi, zengin Massin'ler de ister istemez işçi Massin'leri kullanıyorlardı. Aynı vilayette, milyoner bir Minoret'yi asker bir Minoret koruyordu. Aynı kanla dolu ve aynı adı taşımaktan başka benzerliği olmayan bu dört mekik, bir insan kumaşı dokumuşlardı durmaksızın; ama kumaşın kimi parçası giysi, kimi parçası havlu, kimi parçası çok güzel bir patiska, kimi parçası kaba astar olmuştu. Başta, ayaklarda ya da yürekte, çalışan ellerde, sakat bir ciğerde ya da deha dolu bir alında hep aynı kan dolaşıyordu. Kabile reisleri, akrabalık bağlarının bu garip hısımlıktan doğan durumların keyfine göre kimi zaman gevşediği, kimi zaman güçlendiği bu küçük kentten hiç ayrılmazlardı. Ülkenin neresine giderseniz gidin, adları değiştirin, aynı olayı görürsünüz; ama Derebeylik'in bir zamanlar ona kattığı ve Walter Scott'un büyük bir yetenekle aktardığı o şiiri bulamazsınız. Gözlerimizi biraz daha yukarı kaldıralım; İnsanlık'ı Tarih içinde inceleyelim. Capet'lerin kral soyu dışında, XI. yüzyılın, bugün yok olup gitmiş soylu ailelerinin hepsi, bugünkü bir Rohan'ın,[33] bir Montmorency'nin,[34] bir Bauffremont'un,[35] bir Mortemart'ın[36] dünyaya gelmesine ister istemez yardım etmiştir; ve bütün bu aileler, gerçekten soylu olan sonuncu kişizadenin kanında da ister istemez var olacaklardır. Başka bir deyişle, her kentsoylu bir kentsoylunun, her soylu da bir soylunun akrabasıdır. Kutsal Kitap'ın soykütüklerini aktaran o yüce sayfada söylendiği gibi, üç aile, Ham, Sam ve Yafet, bin yılda bütün dünyayı çocuklarıyla doldurabilirler. Bir aile ulusa dönüşebilir; ve ne yazık ki, bir ulus da tek ve basit bir aile haline dönebilir. Bunu kanıtlamak için ataların araştırılmasına ve zamanın

onları geometrik bir dizide kendi kendileriyle çarparak geriye doğru çoğaltması olgusuna aşağıdaki öykünün hesap yöntemini uygulamak yeterlidir: bilgenin biri, satranç oyununu icat ettiği için ona bir armağan vermek isteyen bir İran şahından, satranç tahtasının birinci gözüne bir buğday tanesi koymasını ve miktarı hep iki katına çıkararak bütün gözleri doldurmasını istemiş, böylece de tüm krallığının ona bu kadar buğdayı ödemeye yetmeyeceğini göstermişti. Soylular ağıyla onu saran kentsoylular ağının, biri değişmez kurumları, ötekiyse çalışmanın etken sabrı ve ticaretin kurnazlığı tarafından korunan bu iki türün karşıtlığı, 1789 Devrimi'ni doğurdu. Bugün neredeyse bir araya gelen bu iki soy, varlıksız akrabalarla karşı karşıyalar. Acaba ne yapacaklar? Siyasal geleceğimiz, bu sorunun yanıtına gebedir.

XV. Louis zamanında, kısaca Minoret adını taşıyan adamın ailesi öyle kalabalıktı ki, beş çocuğundan biri –o gün kiliseye gelişiyle olay yaratan Minoret– para kazanmak için Paris'e gitmek zorunda kalmış, o zamandan sonra doğduğu kente pek seyrek uğramış, sonunda da büyük olasılıkla, büyükannesiyle büyükbabasının ölümüyle payına düşen mirası almaya gelmişti. Paris kibarlarının gösterişli dünyasında bir yer edinmek isteyen iradesi güçlü bütün gençler gibi epeyce sıkıntı çektikten sonra Minoret'lerin oğlu kendine, belki de başlangıçta düşlediğinden daha güzel bir gelecek hazırlamayı başarmıştı. Kendini öncelikle hekimlik mesleğine adamıştı çünkü; hem yetenek, hem talih isteyen, yetenekten de çok talih isteyen bir meslektir bu. Nemours'lu Dupont tarafından desteklenen, Voltaire'in Mord-les[37] dediği rahip Morellet'yle hoş bir rastlantı sonucu dost olan, Ansiklopedi yazarlarının[38] koruduğu Doktor Minoret, Diderot'nun dostu, büyük hekim Bordeu'ye körü körüne bağlanmıştı. Onu küçük bir çocuk gibi gören D'Alembert, Helvétius,[39] Baron d'Holbach,[40] Grimm[41] de sonunda Bordeu gibi onunla ilgilenmeye başlamışlar ve 1777'ye

doğru Minoret'nin, yaradancılardan, Ansiklopedi yazarlarından, duyuculardan, maddecilerden, kısacası zamanın beğendiğiniz adı verebileceğiniz zengin felsefecilerinden oluşan, epeyce seçkin bir müşteri yelpazesi olmuştu. Şarlatanlığa hiç de eğilimi olmamasına karşılık, Mercure de France'ın onca övdüğü ünlü Lelièvre merheminin de mucidiydi Doktor Minoret ve Ansiklopedicilerin düşüncelerini yayan bu haftalık gazetenin son sayfasında bu merhemin ilanı her zaman görülürdü. Becerikli bir adam olan eczacı Lelièvre, Minoret'nin Kodeks'e girecek yeni bir karışım gibi gördüğü bu merhemin, üreticisine iyi para kazandıracağını anlamış, kazancını da, hekimlikte Bordeu'nün olduğu gibi kimyada da Rouelle'in öğrencisi olan doktorla dürüst bir biçimde paylaşmıştı. İnsanı maddeci kılmaya bu kadarı yeter de artardı bile! 1778'de, herkesin La Nouvelle Héloïse'i[42] okuduğu, insanların arada bir severek de evlendiği bir dönemde doktor, ünlü klavsenci Valentin Mirouët'nin kızına, Devrim'in öldürdüğü bu zayıf ve narin müzikçi kadına âşık oldu ve onunla evlendi. Minoret Robespierre'i yakından tanıyordu; bir zamanlar bir incelemesine altın madalya verilmesine yardımcı bile olmuştu. İncelemenin konusu şuydu: Bir suçlunun çarpıldığı onur kırıcı bir cezanın utancını tüm bir aileye bulaştıran kanının kaynağı nedir? Bu kanı yararlı olmaktan çok zararlı mıdır? Eğer zararlı olduğu kabul edilirse, bundan doğan sakıncaları giderecek çare nedir? Bu incelemenin aslı, Minoret'nin üyesi olduğu Metz Krallık Bilim ve Sanat Akademisi'nde olmalı. Robespierre'in dostluğu olduktan sonra doktorun karısı için korkulacak bir şey yoktu ama Bayan Minoret'nin giyotine gitmekten öyle ödü patlıyordu ki, aşırı duyarlığının yarattığı anevrizma[43] gitgide kötüledi. Karısını çılgınca seven doktorun bütün önlemlerine karşın Ursule, günün birinde idamlıklarla dolu arabayla karşılaştı; üstelik o gün arabanın içinde Madam Roland[44] da bulunuyordu. Bu görüntü kadıncağızın ölümüne neden oldu.

Minoret Ursule'üne o kadar düşkündü ki, her istediğini yapıyor ve şımarık bir küçük metres hayatı yaşatıyordu ona. Karısı öldüğü zaman neredeyse beş parasız kalmıştı. Robespierre onun bir hastaneye başhekim olarak atanmasını sağladı.

Mesmer'ciliğin[45] uyandırdığı gürültülü tartışmalar sırasında Minoret adının ün kazanması, onu akrabalarına zaman zaman anımsatmıştı; ama Devrim her şeyi öylesine eritti, aile bağlarını öylesine gevşetti ki, 1813'te Nemours'da Doktor Minoret'yi tanıyan kimse kalmamıştı. Ancak günün birinde beklenmedik bir rastlantı, doktora, yabantavşanları gibi yuvasına dönüp orada ölme düşüncesini esinledi.

Fransa'da yolculuk yaparken insanın gözü ovaların tekdüze görünümünden öyle çabuk usanır ki, bir tepenin üstünde, yamacında ya da dönemecinde kuru bir manzara beklerken, ansızın bir derenin suladığı serin bir vadi, tıpkı yaşlı bir söğüdün kovuğuna sığınan arı kovanı gibi bir kayanın eteğine yerleşmiş küçük bir kentle karşılaşıldığında tatlı bir heyecan duymamak elde değildir. Atların yanıbaşında yürüyen arabacının "Deeh!" diye bağırdığını duyunca insan uykusundan silkinir, düş içinde düş görür gibi bu güzel manzarayı seyreder; bir kitabın etkileyici bir bölümü okur için neyse, bu manzara da yolcu için öyledir: sanki doğanın parlak bir düşüncesidir. Burgonya'dan gelirken Nemours'un ansızın ortaya çıkan görüntüsü, işte bu izlenimi verir insana. Oradan kent, Fontainebleau Ormanı'nda çok rastladığımız türden, gümüşsü, siyah ya da beyaz, tuhaf biçimli çıplak kayalarla çevrili görülür. Kayaların orasından burasından fışkırarak göğün üstünde tek tek seçilen ağaçlar, bu yıkık sur görüntüsüne kırsal bir hava verir. Nemours'dan Bourron'a yol boyunca uzanan ormanlık tepe burada biter. Bu belirli bir biçimi olmayan çemberin altında, içinden Loing Nehri'nin çavlanlı düzlükler oluşturarak aktığı geniş bir çayır vardır. Montargis yolunun kenarında uzanan bu nefis

görüntü her şeyiyle o denli iyi düzenlenmiştir ki, tam bir opera dekorunu andırır. Bir sabah, Burgonyalı zengin bir hastanın çağırttığı doktor aceleyle Paris'e dönerken –bir durak önce hangi yoldan gitmek istediğini söylemediği için– istemeden Nemours'a uğramış ve iki uyku arasında çocukluğunun geçtiği yerleri görmüştü. O sıralar eski dostlarından çoğunu yitirmişti doktor. Bu katı Ansiklopedi yanlısı, La Harpe'ın dine dönüşüne tanık olmuş, Lebrun-Pindare'ın, Marie-Joseph de Chénier'nin, Morellet'nin, Madam Helvétius'ün öldüklerini, Fréron'un izleyicisi Geoffroy'nın eleştirilerine uğrayan Voltaire'in de neredeyse bütünüyle gözden düştüğünü görmüştü. Bu yüzden de artık emekliye ayrılmayı düşünüyordu. Arabası Nemours'da, Grand-Rue'nün başında durunca, ailesini sorup soruşturmak istedi. Doktoru görmeye doğrudan Minoret-Levrault geldi; doktor da menzilhaneciyi görünce, ağabeyinin büyük oğlunu tanıdı. Yeğeni ona karısını da tanıştırdı: on iki yıl önce, menzilhaneyle Nemours'un en güzel hanını bırakan Levrault-Crémière Baba'nın biricik kızıyla evlenmişti. Doktor:

— Başka mirasçılarım da var mı yeğenim? dedi.

— Minoret halam –kız kardeşiniz– bir Massin-Massin'le evlenmişti.

— Evet, Saint-Lange'ın yöneticisi.

— Geriye bir kız çocuk bırakarak, kocasının ardından öldü. Kızı, yakınlarda bir Crémière-Crémière'le evlendi. Sevimli bir delikanlı, ama daha işi gücü yok.

— İyi! O benim doğrudan yeğenim olur. Denizci kardeşim evlenmeden öldüğüne, Yüzbaşı Minoret Monte-Legino'da öldürüldüğüne, ben de burada olduğuma göre, demek ki baba soyumuz burada bitiyor. Ana tarafından akrabalarım var mı peki? Annem Jean-Massin-Levrault'lardandı.

Minoret-Levrault:

— Jean-Massin-Levrault'lardan yalnız bir kız kalmıştı, diye yanıt verdi. O da bir yem tüccarıyla, Bay Crémière-Levrault-Dionis'le evlendi; adamcağızı idam ettiler, parasız pulsuz kalan karısı kahrından öldü. Kızları bir Levrault-Minoret'yle evli; adam Montereau'da çiftçi ve hali vakti yerinde; bunların kızı da Montargis'de noter kâtibi bir Massin-Levrault'yla evlendi, adamın babası orada çilingir.

Doktor neşeli neşeli:

— Epeyce mirasçım varmış, dedi. Sonra da yeğeniyle birlikte Nemours'u bir dolaşmak istedi.

Loing Kanalı eğriler çizerek kentin içinden geçer. İki yanında taraçalı bahçeler, temiz yüzlü evler vardır ve insan bu evleri görünce, mutluluğun her yerden çok burada olması gerektiğini düşünür. Doktor Grand-Rue'den Les Bourgeois Sokağı'na sapınca, Minoret-Levrault ona Mösyö Levrault'nun evini göstererek bu zengin nal tüccarının yakınlarda Paris'te öldüğünü söyledi.

— İşte amca, satılık güzel bir ev, dereye bakan güzel bir bahçesi de var!

Taş döşeli küçük bir avlunun ucunda, sık ağaçlarla sarmaşıklar içinde gizlenen iki komşu evin duvarları arasına sıkışmış evi gören doktor:

— İçeri girelim, dedi.

Mavi beyaz fayanstan sardunya saksılarıyla süslü, çok yüksek bir sahanlıktan girerken de:

— Demek mahzenleri de var bu evin, diye ekledi.

Çoğu taşra evi gibi avludan bahçeye giden bir koridorun ikiye böldüğü bu evin sağ yanında, ikisi avluya, ikisi de bahçeye bakan dört pencerenin aydınlattığı bir salondan başka oda yoktu; ama Levrault-Levrault bu pencerelerden

birini, salondan dereye kadar uzanan ve orada son derece zevksiz bir Çin köşküyle biten, tuğladan yapılmış uzun bir limonluğun girişi haline getirmişti

Yaşlı Minoret:

— İyi! dedi, bu limonluğun üstünü kapatıp yere de parke döşetirsem, kitaplığımı buraya yerleştirebilir, bu tuhaf mimari parçayı da güzel bir çalışma odası haline getirebilirim.

Koridorun öbür yanında, bahçeye bakan, yeşil ve yaldız çiçekli siyah lake taklidi bir yemek odası vardı; merdiven boşluğu da bu odayı mutfaktan ayırıyordu. Bu merdivenin arkasındaki küçük bir aralıktan mutfağa geçiliyor, mutfağın demir parmaklıklı pencereleri de avluya bakıyordu. Birinci katta iki daire, onların da üstünde, duvarları lambrili, oturulabilir tavanarası odaları vardı. Gerek avlu gerekse bahçe yönünden, boydan boya yeşil parmaklıklarla çevrili, dereye bakan taraçası da fayans saksılarla bezeli bu evi hızla gözden geçirdikten sonra doktor:

— Levrault-Levrault buraya epeyce para harcamış olmalı, dedi.

Minoret-Levrault:

— Evet, ağırlığınca! diye yanıtladı onu. Çiçekleri severdi, ne saçmalık! Çiçekler için, "Para getirmez, bir şey etmez!" der karım. Şuraya bakın, Paris'ten bir ressam geldi, koridorun duvarlarına çiçek freskoları yaptı. Her yere kocaman aynalar koydu. Tavanlar, metresi on sekiz franktan pervazlarla yeniden yapıldı. Yemek odası, parkeler, hepsi ince ince işlendi. Ne çılgınlık! Ev bu yüzden daha mı fazla para edecek sanki!

— Pekâlâ yeğenim, şu evi bana alıver, bir de haber yolla; işte adresim; ötesiyle noterim ilgilenir.

Evden çıkarken de:

— Karşıda kim oturuyor, diye sordu.

Menzilhaneci:

— Göçmenler! diye yanıtladı onu.[46] Şövalye de Portenduère diye biri.

Evi satın aldıktan sonra ünlü doktor, gelip kendisi oturacağına kiraya vermesi için yeğenine bir mektup yazdı. Levrault'nun köşkünü, o günlerde işini başkâtibi Dionis'e satan Nemours noteri kiraladı. İki yıl sonra, yakınlarda bir yerde Napoléon'un yazgısı belirlenirken noter ölüverince, doktorun başına kiraya verilecek bir ev kaldı. Mirasçıları, doktorun memlekete dönmek isteyişini bir zengin hevesi sanmış ve biraz aldanmışlardı. Onu Paris'te alıkoyacak birtakım bağları olduğunu, bu yüzden mirasın elden gideceğini düşünerek umutsuzluğa kapılıyorlardı. Yine de Minoret-Levrault'nun karısı fırsattan yararlanarak doktora bir mektup yazdı. Yaşlı adam da yanıt verdi; barış imzalanır imzalanmaz, askerler çekilip yollar açılınca Nemours'a gelip yerleşeceğini bildirdi. Bir aralık müşterilerinden ikisiyle, bir döşemeci ve bir hastane mimarıyla Nemours'da gözüktü. Bu iki adam, evin onarımı, iç düzenlemelerin yapılması ve eşyanın taşınması işlerini üstlendiler. Bayan Minoret-Levrault, ölen yaşlı noterin aşçı kadınını bekçi olarak önerdi ve önerisi kabul edildi. Mirasçıları, amcalarının ya da büyük Minoret amcanın gerçekten de Nemours'a yerleşeceğini öğrenince –o sıralar tam da Gâtinais'yle Brie üstüne çöken siyasi olaylara karşın– onları yiyip bitiren, ama oldukça da haklı bir meraka düştüler. Amcaları acaba zengin miydi? Tutumlu muydu, savurgan mıydı? Büyük bir miras mı bırakacak, yoksa hiçbir şey bırakmayacak mıydı? Ömür boyu gelirleri var mıydı? Sonunda, bir sürü çaba ve el altından yürütülen casusluklarla bakın neler öğrendiler: 1789'dan 1813'e kadar birlikte yaşadığı karısı Ursule Mirouët'nin

ölümünden sonra,[47] 1805'te imparatorun özel doktoru olan Minoret, büyük olasılıkla çok para kazanmıştı, ama ne kadar parası olduğunu kimse bilmiyordu. Sade bir yaşam sürüyordu; yıllık kiraladığı bir arabayla dayalı döşeli bir apartman dairesinden başka harcaması yoktu; evine kimseyi çağırmıyor, hemen hemen her akşam yemeğini dışarıda yiyordu. Evini idare eden kadın, kendisini Nemours'a götürmediği için kızmış ve menzilhanecinin karısı Zélie Levrault'ya doktorun Büyük Defter'e[48] kayıtlı on dört bin frank geliri olduğunu söylemişti. Hastane başhekimliği, imparatorun özel hekimliği, Enstitü üyeliği gibi kazançlı işlerle geçen yirmi yıllık bir meslek yaşamı boyunca üst üste yatırdığı paralardan gelen bu on dört bin franga bakılırsa, doktorun en fazla yüz altmış bin frank biriktirdiği anlaşılıyordu. Yılda sekiz bin franktan fazla biriktiremediğine göre de doktorun ya birtakım kötü alışkanlıkları ya da da sayısız erdemi olması gerekirdi; ama ne doktorun evini idare eden kadın, ne Zélie, ne de bir başkası, onun neden bu kadar az parası olduğunu anlayamadılar; mahalleden ayrıldığına herkesin üzüldüğü Minoret, Paris'in en hayırsever adamlarından biriydi oysa; tıpkı Larrey gibi,[49] yaptığı iyilikleri kimseye belli etmezdi. Mirasçılar, amcalarının yüklü kitaplığıyla zengin eşyalarının geldiğini görünce çok sevindiler. Doktor bir süre önce Légion d'honneur nişanını almış, belki de emekliye ayrılmakla gözde birinin yerine kayrılmasına olanak sağladığı için de kral tarafından kendisine Saint-Michel nişanının "şövalye" unvanı verilmişti. Ne var ki, mimar, ressamlar ve döşemeciler evi rahatça oturulabilir bir hale soktuktan sonra doktor gelmeyiverdi. Kendi parası harcanıyormuş gibi mimarla döşemecinin başından ayrılmayan Bayan Minoret-Levrault, kitaplığı yerleştirmek için gönderilen genç bir adamın boşboğazlığı yüzünden doktorun, Ursule adında yetim bir kıza baktığını öğrendi. Bu haber Nemours kentinin altını üstüne getirdi. Sonunda yaşlı adam, 1815 Ocak ayının ortalarına doğru

Nemours'a geldi; on aylık bir kız çocuğu, bir de dadıyla sessizce evine yerleşti. Etekleri tutuşan mirasçılar:

— Ursule onun kızı olamaz, dediler, doktor yetmiş bir yaşında.

— Kim olursa olsun, ondan çekeceğimiz var, dedi Bayan Massin.

Doktor, annesinin yeğeninin kızı olan ve kısa süre önce sulh mahkemesi zabıt kâtipliğini satın alan kocasıyla birlikte, herkesten önce doktora para sıkıntılarını açmaya gelen Bayan Massin'i oldukça soğuk karşıladı. Massin'le karısı zengin değillerdi. Massin'in Montargis'de çilingirlik yapan babası borç içindeydi ve altmış yedi yaşında, genç bir adam gibi çalışıyordu; ölürse de çocuklarına bırakacağı bir şey yoktu. Bayan Massin'in babası Levrault-Minoret, savaşta çiftliğinin yandığını, tarlalarının harap olduğunu, hayvanlarının boğazlandığını görmüş ve bunlara dayanamayarak kısa süre önce Montereau'da ölmüştü. İkinci çocuğuna gebe olan karısına:

— Büyük dayından bize bir şey düşmez, demişti Massin.

Doktor onlara gizlice bir on bin frank vermişti. Noterle Nemours icra memurunun dostu olan sulh mahkemesi zabıt kâtibi bu parayla tefeciliğe başlamış ve çevre köylülerini öylesine soyup soğana çevirmişti ki, Goupil'e göre şu sıralarda aşağı yukarı seksen bin franklık gizli bir sermayenin sahibiydi.

Öteki yeğenine gelince, doktor Paris'teki tanıdıkları aracılığıyla Crémière'in Nemours'a tahsildar olarak atanmasını sağladı; kefillik bedelini de kesesinden verdi. Minoret-Levrault'nun herhangi bir şeye gereksinimi olmamasına karşın, amcasının öbür yeğenlerine böyle eli açık davranmasını kıskanan Zélie, o sıralar on yaşında olan oğlunu doktora götürdü; onu Paris'te bir koleje

yollayacağını, ama orada eğitimin çok masraflı olduğunu söyledi. Fontanes'ın[50] da doktoru olan yaşlı adam, kardeşinin torununu yarı ücretle Louis-le-Grand Koleji'ne yerleştirdi; oğlan dördüncü sınıfa alındı.

Crémière, Massin ve Minoret-Levrault çok sıradan kişilerdi ve doktor, ilk iki ayda, amcalarını, daha doğrusu amcalarının mirasını ellerine avuçlarına almaya çabalayan bu adamlar konusunda kesin hükmünü verdi. İçgüdüleriyle hareket eden insanlar, ne yaptığını bilen insanlara göre daha kötü durumdadırlar: niyetleri daha kolay anlaşılır; içgüdüyle yapılan şeyler o kadar doğaldır ki hemen göze çarpıverir; oysa düşüncelerin anlaşılması için iki tarafın da aynı derecede zeki olması gerekir. Vârislerinin gönül borcunu satın alıp, adeta ağızlarını kapadıktan sonra kurnaz doktor, işlerini, alışkanlıklarını ve küçük Ursule'ün gerektirdiği özen ve bakımı bahane ederek onları eve yanaştırmamaya çalıştı; ama bütünüyle de kapıyı yüzlerine kapamadı. Yalnız başına yemek yemeyi seviyor, geç yatıyor, geç kalkıyordu; doğduğu yere huzur ve yalnızlığa kavuşmak için gelmişti. Bu tuhaflıklarını yaşlılığına vererek hoş gören mirasçılar, haftada bir kez, pazar günleri birle dört arasında ziyaretine gitmekle yetindiler. Ama doktor bu ziyaretlere de bir son vermek istedi:

— Bir gereksiniminiz olmadıkça beni görmeye gelmeyin, dedi onlara.

Doktor Minoret, ağır vakalara, özellikle de yoksullara çağırıldı mı gidiyordu; ama Nemours'daki küçük hastanenin hekimliğini kabul etmek istemedi ve artık hekimlik yapmayacağını açıkladı. Gülerek:

— Yeteri kadar adam öldürdüm, demişti hayırseverliğini bildiği için doktora yoksullardan söz açan Rahip Chaperon'a.

— Tuhaf adamın biri!

Doktor Minoret için söylenen bu sözlerle, özsaygısı zedelenenler masumca bir öç almış oldular; çünkü doktor mirasçıların bütünüyle karşıtı sayılabilecek birtakım dostlar edindi. Kendilerini "siyah kordon" kuşanan[51] bir adamla dost olmaya layık gören kentsoylular da doktorla bu ayrıcalıklı dostlarını kıskandılar ve bu kıskançlığın etkisi, ne yazık ki, zamanla görüldü.

"Karşıtlar birbirini çeker" sözüyle açıklanabilecek tuhaf bir rastlantı sonucunda, bu maddeci doktorla Nemours papazı çok çabuk dost oldular. Yaşlı doktor, kilise adamlarının baş oyunu tavlayı çok seviyordu; Rahip Chaperon da doktor kadar iyi oynuyordu. Böylece önce tavla sayesinde bağlandılar birbirlerine. Üstelik Minoret hayırsever bir adamdı, Nemours papazı da Gâtinais'nin Fénelon'uydu.[52] İkisi de çok yönlü bir eğitim almışlardı ve bütün Nemours'da din adamından başka bu dinsizi anlayabilecek kimse yoktu. Tartışabilmek için, iki insanın önce birbirini anlaması gerekir. Anlamayana iğneli sözler söylemenin tadı mı olur? Doktor da, rahip de gerçekten beğeni sahibi insanlardı; uzun zaman seçkin kişilerle düşüp kalktıkları için görüşüp konuşmanın kurallarını biliyorlardı; bu yüzden sohbet için onca gerekli o küçük çatışmayı sürdürebildiler. İkisi de birbirinin kanılarına düşman, ama yaradılışına hayrandı. Böyle zıtlıklar ve böyle yakınlıklar özel yaşamın bir parçası olmadığında insanın toplumdan umudunu kesmesi gerekmez mi? Özellikle de toplumun her zaman bir zıtlık istediği Fransa'da! Nefretler, düşüncelerin değil, yaradılışların çatışmasından doğar. Rahip Chaperon da böylece doktorun Nemours'daki ilk dostu oldu. O sırada altmış yaşında olan rahip, Katolik ayinlerine yeniden izin verildiğinden beri Nemours'un papazlığını yürütüyordu. "Sürüsüne" bağlılığı yüzünden piskopos yardımcılığı önerisini bile geri çevirmişti. Dinle ilgisi olmayanlar bu davranışına saygı duymuşlar, dindarlar da onu eskisinden çok sevmeye başlamışlardı. Böylece kuzucuklarının gözünde büyüyen, halkın da saygısını

kazanan papaz, dinsel kanılarına bakmaksızın bütün düşkünlere iyilik ediyordu. En basit gereksinimleri karşılamaya yetecek eşyalarla döşeli evi buz gibiydi ve bir cimrinin evi gibi tamtakırdı. Cimrilikle hayırseverlik benzer sonuçlarla kendini belli eder; cimrinin yeryüzünde biriktirdiği, hayırseverin gökyüzünde yaptığı, servet değil midir? Rahip Chaperon, harcamaları konusunda, Gobseck'in[53] hizmetçisiyle çekiştiğinden daha fazla çekişirdi kendi hizmetçisiyle; bu ünlü Yahudinin hiç hizmetçisi olduysa eğer! Kendisi beş parasızken yoksullara birkaç kuruş verebilmek için pabucunun ve pantolonunun gümüş tokalarını söküp sattığı çok olmuştu bu iyi yürekli papazın. Onu kilisesinden, pantolonunun kulakları düğme iliklerine bağlanmış çıkarken gören kentin dindar kadınları, tokaları almak için Nemours'un saatçi-mücevhercisine koşar, bunları geri verirken de papaza çıkışırlardı. Rahip Chaperon ne çamaşır ne de giysi satın alır, örüle örüle kalınlaşan gömleği derisine çakıl taşı gibi batardı. Madam de Portenduère ya da başka iyi yürekli insanlar, hizmetçisiyle anlaşarak o uyurken eski çamaşırlarını, eski giysilerini alır, yerine yenilerini koyarlar, rahip de genellikle değişikliğin hemen farkına varmazdı. Yemeklerini evinde, teneke bir kap içinde ve dövme demir çatal kaşıkla yerdi. Kasaba papazlarının tören yapmak zorunda oldukları resmî günlerde yardımcılarıyla başka papazları evine yemeğe davet ettiği zaman, dinsiz dostunun gümüş takımlarıyla sofra örtülerini ödünç alırdı.

— Bizim gümüşler cennetlik olacak, derdi o zaman doktor.

Rahip Chaperon, er geç keşfedilen bu hayır işlerini, araya bir iki dinsel öğüt de karıştırarak, büyük bir saflıkla yapıyordu. Rahibin çok geniş ve çeşitli bir bilgi dağarının yanısıra değerli yeteneklere de sahip olduğu düşünüldüğünde, bu yaşam biçimi büsbütün saygınlık kazanıyordu. Sadelikten hiçbir zaman ayrılmayan incelik ve

zarafeti, bir kilise büyüğüne yakışır konuşma tarzını daha da güzelleştiriyordu. Hali tavrı, yaradılışı ve yaşama alışkanlıkları, zekâsının hem ince, hem saf lezzetini dostluğuna da katıyordu. Şakayı sever, salonlarda papazlığını bir yana bırakırdı. Doktor Minoret gelinceye kadar adamcağız düşünsel parıltılarını hiç gocunmadan gizli tutmuş, ama doktorun onlardan yararlanmasından da büyük olasılıkla hoşnut kalmıştı. Nemours'a geldiği zaman güzel bir kitaplıkla iki bin lira geliri olan rahibin, 1829'da papazlıktan aldığı maaştan başka parası kalmamıştı; bunu da her yıl, hemen hemen olduğu gibi dağıtıyordu. İncelikli konularda ya da felaketlerde çok iyi öğütler verdiğinden, avuntu bulmak için kiliseye gitmeyen birçok insan ona danışmaya evine gelirdi. Bu adamın tinsel portresini tamamlamak için küçük bir öykü yeter sanırız. Arada bir köylüler, ama daha çok kötü insanlar, Rahip Chaperon'un iyilikseverliğinden yararlanmak için peşlerinde alacaklıların dolaştığını söylüyor ya da peşlerine yalandan alacaklılar takıyorlardı. Karılarını kandırıyorlar, evlerinin, ineklerinin haczedilmesinden korkan kadınlar da rahibe koşuyor ve masum gözyaşlarıyla zavallıyı aldatıyorlardı. Rahip istenen yedi-sekiz yüz frangı bulup verince, köylü de bu parayla bir parça toprak satın alıyordu. Bazı dindar ve kilise yararına çalışan insanlar, bu hileyi Rahip Chaperon'a kanıtlayarak böyle birtakım açgözlülüklere kurban gitmemesi için sırasında kendilerine danışmasını rica ettikleri zaman, rahip yanıt olarak:

— Belki bu adamlar, o toprağı satın almak için kötü şeyler yaparlardı, demişti. Kötülüğe engel olmak da iyilik sayılmaz mı?

Şimdi de yazınla bilimi sağlam kafasının ve yüreğinin içine, onları bozmadan akıtmış bu adamın dış görünüşünü merak edersiniz belki.

Başkalarının acılarını öylesine içinde hissetmiş, Devrim sırasında yaşanan olayların öylesine etkisinde kalmıştı ki,

altmış yaşında olmasına karşın Rahip Chaperon'un saçları bembeyazdı. Yemin etmeye razı olmadığı için iki kez hapse girmiş, kendi deyimiyle iki kez In manus'unu[54] okumuştu. Orta boylu, ne şişman ne zayıf bir adamdı. Buruş buruş, yarık yarık ve renksiz yüzü, ilk bakışta çizgilerindeki derin huzurla ve ışıkla çevrili gibi duran, pürüzsüz saf çevresiyle göze çarpıyordu. İffetli bir adamın yüzünde tanımlanması zor, ışıltılı bir şeyler vardır her zaman. Siyah parlak gözleri, geniş bir alınla taçlanan ve pek de düzgün olmayan yüzüne belirgin bir canlılık veriyordu. Bakışındaki etkileyicilik, gücü hesap dışı tutmayan bir tatlılıkla açıklanabilirdi ancak. Gözlerinin kemerleri, kırlaşmış kalın kaşlarıyla gölgelenen iki kovuk oluşturuyor, ama insanı hiç de korkutmuyordu. Dişlerinin çoğu döküldüğü için ağzı biçimini yitirmiş, yanakları çökmüştü; ama bu harap görüntü bile ona bir zariflik veriyor ve iyilik akan kırışıklarıyla sanki insana gülümsüyordu. Eklemlerinden bir derdi olmadığı halde ayakları o derece duyarlıydı ve o kadar güçlükle yürüyordu ki, Orléans sığırı derisinden yapılmış ayakkabılarını dört mevsim ayağından çıkarmıyordu. Pantolon modasını papazlara yakıştıramadığı için hizmetçisinin ördüğü kaba, siyah yün çoraplarla, çuhadan yapılmış şalvara benzer bir şey giyiyordu. Sokağa cüppeyle değil, kahverengi bir redingotla çıkıyor ve en kara günlerde bile korkusuzca giydiği üç köşeli şapkasını başından çıkarmıyordu. Kusursuz ruhunun huzuru her zaman yüzüne vuran bu soylu ve güzel ihtiyarın bu öyküdeki olaylar ve insanlar üstündeki etkisi o kadar büyük olacaktır ki, her şeyden önce onun bu etkisinin nereden kaynaklandığını anlamak gerekir sanırız.

Minoret'ye biri özgürlükçü, biri resmî, biri de aşırı tutucu üç gazete gelir, bunlardan başka da doktor bir iki dergiyle bilimsel gazeteler alırdı; bunların koleksiyonlarıyla kitaplığı gittikçe zenginleşiyordu. Doktorun gazeteleri, ansiklopediciliği ve kitapları, Royal-Suédois alayının eski yüzbaşılarından Mösyö de Jordy adında birine çok ilgi çekici

gelmişti. Voltaire'ci bir beyzade olan bu adam hiç evlenmemişti; yılda bin altı yüz franklık bir emekli maaşı ve ömür boyu geliri vardı. Bay de Jordy, papazın aracılığıyla birkaç gün kadar doktorun gazetelerini okuduktan sonra gidip kendisine teşekkür etmeyi uygun görmüştü. Bir zamanlar askerî bir okulda öğretmenlik yapan yaşlı yüzbaşı, daha ilk ziyarette doktorun hoşuna gitti. Minoret hemen bu ziyaretin karşılığını verdi. Zayıf, kara kuru bir adam olan ve çok soluk benizli olmasına karşın bir kan rahatsızlığı çeken Bay de Jordy, XII. Charles'ınkine benzeyen güzel alnıyla dikkat çekiyor ve saçlarını bu asker kral gibi kısa kesiyordu. Bir zamanlar onun da sevdiğini gösteren son derece hüzünlü, mavi gözleri, daha ilk bakışta insanı kendine bağlıyor ya da insan bu bakışların arasından birtakım anılar görür gibi oluyordu. Oysa anılarından hiç söz etmezdi; en eski dostları bile ondan geçmiş yaşamına ilişkin tek sözcük işitmemişler ya da geçmişi anımsatan bir felaket karşısında bir kerecik olsun iç çektiğini duymamışlardı. Geçmişinin acıklı gizini dervişçe bir neşe altında gizliyordu, ama kendini yalnız sandığı zamanlar, yaşlılıktan çok hesaplılığın verdiği ağırlıkla uyuşan hareketleri, içinde hep acılı ve sürekli bir düşüncenin var olduğunu gösteriyordu. Bu yüzden Rahip Chaperon, "Hıristiyanlığından habersiz bir Hıristiyan" olduğunu söylerdi onun. Hep lacivert çuha bir giysiyle dolaşır, biraz dik duruşu ve giyinişi, askerce bir disiplinin eski alışkanlıklarını taşıdığını belli ederdi. Tatlı ve ahenkli sesi insanın gönlüne işlerdi. Güzel elleri, Artois Kontu'nunkini[55] andıran ve gençliğinde pek sevimli bir adam olduğunu gösteren yüzünün biçimi, yaşamının gizini bir kat daha anlaşılmaz kılıyordu. İnsan ister istemez o güzelliğin, o cesaretin, o zarifliğin, o bilginin, bir zamanlar kişiliğinde topladığı bütün o değerli erdemlerin, nasıl bir felakete alt olduğunu kendi kendine soruyordu. Bay de Jordy, Robespierre'in adını her duyuşunda ürperirdi. Çok tütün içerdi, ama tuhaftır ki Ursule'ün hatırı için

tiryakiliğinden vazgeçti. Çünkü küçük kız tütün içtiği için ondan kaçıyordu. Çocuğu ilk gördüğünde, neredeyse tutku dolu gözlerle ona uzun uzun bakmıştı yüzbaşı. Oyunlarını öyle seviyor, onunla öyle ilgileniyordu ki, bu sevgi doktorla dostluğunu büsbütün güçlendirdi. Ama doktor, cesaret edip de bu yaşlı bekâra:

— Siz de mi çocuk yitirdiniz? diyememişti hiçbir zaman.

Böyle iyi yürekli, sabırlı insanlar vardır. İçlerinde acı bir düşünce, dudaklarında sevecen ve acılı bir gülümsemeyle bu dünyadan gelip geçerler. Gurur, küçümseme, belki de intikam yüzünden sırlarını kimseye açmadan, kendileriyle birlikte alıp götürürler; Tanrı'dan başka kimseye de açılmaz, kimseden teselli beklemezler. Bay de Jordy de, tıpkı doktor gibi son günlerini huzur içinde geçirmek için geldiği Nemours'da, her zaman yöresindeki dindarların emrine amade papazla gece saat dokuzda yatan Bayan de Portenduère'den başka kimseyle görüşmüyordu. Bu yüzden o da, yatağında çok sıkılmasına karşın, ister istemez erkenden yatmaya başlamıştı. Aynı dünyayı görmüş, aynı dili konuşan, düşünce alışverişinde bulunabileceği, üstelik de geceleri geç yatan bir adama rastlamak, hem doktor hem de yüzbaşı için büyük bir şans olmuştu. Bay de Jordy, Rahip Chaperon ve Minoret, birlikte geçirdikleri ilk akşamlardan o kadar hoşnut kalmışlardı ki, papazla asker her akşam saat dokuzda, küçük kızın uyuyup yaşlı adamın serbest kaldığı saatte doktorun evine gelmeye başladılar. Üçü birlikte on ikiye, bire kadar oturuyorlardı.

Çok geçmeden bu üçlü, bir dörtlüye dönüştü. Sulh mahkemesi yargıcı da bu keyifli akşamların kokusunu aldı ve doktorun toplantılarına katılmak istedi; askerin, doktorun ve papazın, birinin ruhlar, birinin hastalar, birinin öğrencilerle uğraşarak edindiği hoşgörü, bilgi, sayısız gözlem, incelik ve güzel konuşma yeteneği gibi şeyleri iş yaşamında elde etmiş yaşamı tanıyan, biriydi o da. Nemours'a sulh yargıcı

olmadan önce, Melun'de on yıl kadar dava vekilliği yapmıştı Mösyö Bongrand. Barosu olmayan kentlerde âdet olduğu gibi davalara kendisi girerdi. Kırk beş yaşında dul kalmıştı. Kendini henüz çalışmadan duramayacak kadar canlı hissettiği için, doktorun Nemours'a yerleşmesinden birkaç ay önce, açık bulunan Nemours sulh yargıçlığına aday olmuştu. Adalet bakanları, bu önemli yargıçlık görevi için işin ehli, özellikle de hali vakti yerinde birilerini bulunca her zaman hoşnut kalırlar. Bay Bongrand da bin beş yüz frank yıllığıyla Nemours'da sade bir yaşam sürüyor, böylece kendi gelirini oğluna ayırabiliyordu. Oğlu Paris'te hukuk eğitimi görüyor, bir yandan da ünlü avukat Derville'in yanında yargı usullerini öğreniyordu. Bongrand Baba görevden çekilmiş yaşlı bir tümen komutanına benzerdi: solgundan çok rengi uçmuş diyebileceğimiz yüzünde, işlerin, yanlış hesapların, tiksintilerin izi kalmış, bir yandan düşünceler, bir yandan da her şeyi söyleyemeyen insanların iyi bildiği o sürekli kasılmalar, bu yüzü kırış kırış yapmıştı. Ama sık sık, yerine göre her şeye inanan ya da hiçbir şeye inanmayan, her şeyi hiç hayret etmeden görmeye, işitmeye, kişisel yararın insanın yüreğinde oyduğu uçurumlara nüfuz etmeye alışık kişilerin gülüşüyle aydınlanırdı bu çehre. Beyazlaşmaktan çok kırlaşmış ve dalga dalga yatırılmış saçlarının altından seçilen zekâ dolu alnının sarılığı, ince saçlarının telleriyle uyum içindeydi. Dalgın yüzü, kısa ve sivri burnuyla bir tilkiye benziyordu tıpkısı tıpkısına. Durmadan konuşan adamlarınki gibi yarık ağzından saçılan beyaz kıvılcımlarla çevreyi öylesine tükürüğe boğardı ki, "Onu dinlerken şemsiye tutmak gerekir" ya da "Sulh mahkemesinden hüküm yağıyor" derdi Goupil muzipçe. Gözlüğünün ardından zekâ belirtileri sergileyen gözleri, onu çıkarınca donuk bir bakışla aptallaşırdı. Neşeli, giderek şakacı olmasına karşın, kendine gereğinden fazla önemli bir adam havası veriyordu. Her zaman pantolonunun ceplerinde duran ellerini ancak gözlüğünü düzeltmek için, neredeyse alaycı bir tavırla çıkarır ve bu harekette ince bir gözlem ya da önemli bir

kanıt ortaya atacakmış gibi bir hava sezilirdi. Tavırlarının, gevezeliğinin, safça iddialarının altında eski bir taşra dava vekili sırıtıyordu aslında; ama yalnızca yüzeysel kusurlardı bunlar; keskin gözlü bir ahlakçının üstün insanlara özgü bir hoşgörü olarak nitelendireceği, zamanla elde edilmiş bir sadelikle bütün bunları dengeliyordu. Biraz tilkiye benzemesi de boşuna değildi; adı –ahlaksıza değilse de– adamakıllı kurnaza çıkmıştı. Kurnazlığı, görüşünün keskinliğinden ileri geliyordu. Bir sonucu önceden görüp, kurulan tuzaklardan kendini koruyabilen kişilere kurnaz denmez mi zaten? Sulh yargıcı whist[56] oynamayı severdi; bu oyunu doktor da, yüzbaşı da bilirdi, rahipse az zamanda öğrenmişti.

Bu birkaç insan, Minoret'nin salonunda kendilerine bir vaha yarattılar. Nemours'un, eğitimi, görgüsü eksik olmayan ve Minoret'ye tıp dünyasının önemli kişilerinden biri gözüyle bakan hekimi de bu salona kabul edildi; ama işleri ve onu erken yatıp erken kalkmak zorunda bırakan yorgunlukları yüzünden doktorun öbür üç dostu kadar sık gelemiyordu. Bu beş üstün insanın, Nemours'da birbirlerini anlamaya yetecek evrensel bir bilgi dağarına sahip bu yegâne kişilerin biraraya gelişi, yaşlı Minoret'nin mirasçılarından neden uzak durduğunu açıklıyordu; doktor mirasını onlara bırakacaktı ama onlarla dostluk edemezdi. Menzilhaneci, zabıt kâtibi ve tahsildar, ya bu inceliği anladıkları ya da amcalarının dürüstlüğünü, cömertliğini görerek içleri rahat ettiği için ziyaretine gitmeyi bıraktılar; doktor da bundan çok hoşnut kaldı. Böylece bu dört yaşlı iskambil ve tavla oyuncusu, doktorun Nemours'a yerleşmesinden yedi sekiz ay sonra, kendi aralarında küçük, kapalı bir topluluk oluşturdular ve bu dostluk, her biri için beklenmedik olduğu ölçüde değeri bilinen, bir tür mevsim sonu kardeşliği oldu. Bu seçkin zekâların kurduğu ailenin her üyesi Ursule'ü kendine göre evlat edinmişti: rahip çocuğun ruhunu düşünüyor, sulh yargıcı velisi olmak istiyor, asker de yetiştiricisi olmaya

hazırlanıyordu; Minoret'ye gelince o hem babası, hem anası, hem de hekimiydi.

Yaşlı adam Nemours'a alıştıktan sonra eski alışkanlıklarına geri döndü ve tüm taşra köşelerinde olduğu gibi yaşamını düzene soktu. Ursule yüzünden öğleden önce kimseyi kabul etmiyor, akşam yemeğine hiç konuk çağırmıyordu; dostları altıya doğru eve gelebilir, gece yarısına kadar kalabilirlerdi. İlk gelenler salondaki masanın üstünde duran gazeteleri alır, ötekileri beklerken okurlardı; ya da bazen, doktor gezmedeyse, onu karşılamaya giderlerdi. Doktorun böyle sakin bir yaşam sürmesi yalnızca yaşlılıktan değildi; kibarlar dünyasını iyi tanıyan bu adam, düşünüp taşınmış, mirasçıların merak dolu endişeleriyle ve küçük kentlere özgü dedikodularla mutluluğunun bozulmasını istememişti. Zalimliğiyle Fransa'ya felaketler getiren ve ülkemizi tek bir vilayet haline sokan "kamuoyu"na, bu kararsız tanrıçaya hiçbir şeyini feda etmek istemiyordu. Bu yüzden çocuk sütten kesilip yürümeye başlar başlamaz, yeğeni Bayan Minoret-Levrault'nun verdiği aşçı kadını, evde olan biteni menzilhanecinin karısına haber verdiğini anlayınca savmıştı.

Küçük Ursule'ün dadısı, bir vaftiz adından başka adı olmayan Bougival'li yoksul bir işçinin dul karısıydı. Altı aylık küçük çocuğu da ölünce, onun namuslu, iyi bir insan olduğunu bilen doktor başına gelenlere üzülmüş ve sütanne olarak tutmuştu. Beş parasız bir kadın olan ve ailesinin sefalet içinde yaşadığı Bresse'ten geldikten sonra şu Bougival'li Pierre'den dul kalan Antoinette Patris, sütnineler besleyip baktıkları çocuklara nasıl bağlanırlarsa öyle bağlanmıştı Ursule'e. Bu gözü hiçbir şeyi görmeyen ana şefkati, eve bağlılığıyla büsbütün artmıştı. Doktorun niyetlerini sezen Bougival, gizlice yemek pişirmesini de öğrendi, temiz, becerikli bir kadın oldu ve yaşlı adamın alışkanlıklarına boyun eğdi. Eşyaların, odaların temizliğiyle inceden inceye uğraştı, yorulmak bilmeden çalıştı. Doktor

özel yaşamının çevreden bilinmemesini istemekle kalmıyor, mirasçılardan işlerinin durumunu da gizlemeye çalışıyordu. Nemours'a yerleştikten iki yıl sonra evde Bougival'den başka kimse kalmamıştı; doktor, onun da boşboğazlık etmeyeceğini kesinlikle biliyordu. Asıl niyetlerini gizledi, yaşam tarzına tutumluluk gibi tartışma götürmez bir neden gösterdi. İşi cimriliğe dökerek mirasçıların yüzünü güldürdü. Bu öykünün başladığı sıralarda kırk üç yaşında olan Bougival, hiç hileye başvurmadan, sırf çalışkanlığı, bağlılığı sayesinde doktorun ve himaye ettiği küçük kızın hizmetçisi olarak kalmış, bütün evi çekip çeviren, güvenilir bir kadın haline gelmişti. Ne var ki, çevresindekiler Antoinette adını bu kadıncağızın kişiliğine yakıştıramamışlar ve ona La Bougival demişlerdi: insanlarla adların uyum kanunlarına boyun eğmesi gerekirdi ne de olsa!

Doktorun cimriliği boşuna değildi ve bir amacı vardı. 1817'den başlayarak gazetelerden ikisini almayı bıraktı, dergilere olan aboneliklerini de kesti. Bütün Nemours'luların hesapladığı yıllık harcaması, bin sekiz yüz frangı geçmiyordu artık. Bütün yaşlılar gibi çamaşır, ayakkabı, giysi gereksinimi hemen hemen yoktu. Altı ayda bir, büyük olasılıkla gelirini kendi eliyle alıp yerleştirmek için Paris'e gidiyordu. On beş yıl içinde ağzından, işlerine ilişkin tek sözcük kaçırmadı. Bongrand'a bile çok geç güvendi; ona ancak 1830 Devrimi'nden sonra tasarılarından söz etti. O sıralar kentsoylularla mirasçılar, doktorun yaşamı konusunda işte yalnızca bunları biliyorlardı.

Siyasal düşüncelerine gelince, yüz franktan fazla vergi vermediği için hiçbir işe karışmıyor,[57] ne kralcıların ne de özgürlükçülerin yardım isteklerini kabul ediyordu. Papaz takımından nefretini ve kendine özgü Tanrı anlayışını gösteriş konusu yapmaktan o denli az hoşlanırdı ki, kardeşinin torunu Désiré Minoret-Levrault'nun yolladığı ve ona bir Curé Meslier'yle[58] General Foy'nın[59] söylevlerini

satmak isteyen bir seyyar satıcıyı kapı dışarı etmişti. Nemours'un özgürlükçüleri, bu hoşgörü anlayışına bir anlam verememişlerdi.

Doktorun mirasına konacak üç yeğeni, Minoret-Levrault'yla karısı, küçük Bay ve Bayan Massin-Levrault, Bay ve Bayan Crémière-Crémière –bunlara artık sadece Minoret, Massin ve Crémière diyeceğiz, çünkü eşadlar arasındaki bu farkları gözetmek yalnızca Gâtinais'de gereklidir–, bu üç aile, kendilerine başka bir ortam yaratamayacak kadar işinde gücünde olduklarından tüm küçük kentlerde olduğu gibi birbirleriyle görüşüyorlardı. Menzilhaneci oğlunun doğum gününde büyük bir ziyafet verirken, biri karnavalda, biri evlenme yıldönümünde iki de balo düzenliyor ve Nemours'un bütün kentsoylularını bunlara çağırıyordu. Tahsildar da yılda iki kez akrabalarını, dostlarını bir araya topluyordu. Sulh mahkemesi zabıt kâtibiyse böyle harcamalara girişemeyecek kadar yoksul olduğunu söylüyor ve Grand-Rue'nün orta yerinde bir evde, kendi halinde yaşıyordu; evin bir bölümünü de –zemin katını– yine doktor sayesinde postaneye yönetici olan kız kardeşi kiralamıştı. Yine de yıl boyunca bu üç mirasçı ya da karıları, kentte, gezinti yaparken, sabahları çarşıda, kapılarının önünde ya da pazar günleri –tam şu sırada olduğu gibi– ayinden sonra meydanda karşılaşıyor, kısacası her gün birbirlerini görüyorlardı. Özellikle üç yıldır doktorun yaşlılığı, cimriliği ve zenginliği, mirasa ilişkin anıştırmalı ya da doğrudan sözlerin yavaş yavaş çevreye yayılmasına yol açmış, sonunda doktor da, mirasçıları da epeyce ünlü olmuşlardı. Altı aydır, Minoret mirasçılarının dostları ya da komşuları, gizli bir kıskançlıkla onlara "adamcağızın gözlerinin kapanıp kasalarının açılacağı günden" söz etmeden bir hafta bile geçirmemişlerdi.

— Doktor Minoret istediği kadar hekim olup ölümle iyi geçinsin, ölümsüzlük Tanrı'ya özgüdür, diyordu biri.

Mirasçı sinsi sinsi:

— O hepimizi gömer; bizden daha sağlıklı, diye yanıt veriyordu.

— Siz olmasanız da, nasıl olsa çocuklarınız mirasa konacak; ama bilmem ki o küçük Ursule...

— Bütün parasını ona bırakacak değil ya!

Bayan Massin'in tahmin ettiği gibi, Ursule mirasçıların baş belası, kafalarının üstünde bir Damokles kılıcı olmuştu.[60] Bayan Crémière'in sözlerini her zaman, "Yaşayan görür!" sözleriyle bitirmesinden, kızcağızın iyiliğinden çok kötülüğünü istedikleri açıkça anlaşılıyordu.

Menzilhaneciye kıyasla yoksul olan tahsildarla zabıt kâtibi, konuşma arasında birçok kez doktorun mirasına değer biçmişlerdi. Kanal boyunca ya da yolda dolaşırken dayılarının geldiğini görünce birbirlerine acıklı acıklı bakıyorlardı.

— Herhalde ömrü uzatan bir iksiri var, diyordu aralarından biri.

Öteki:

— Şeytanla bir anlaşma yapmış olmalı, diye yanıt veriyordu.

— İkimizin payını artırması gerekir; Minoret şişkosunun hiçbir gereksinimi yok!

— Evet ama Minoret'nin öyle bir oğlu var ki, ne paraların altından girer üstünden çıkar.

Zabıt kâtibi tahsildara:

— Doktorun serveti ne kadardır acaba? diyordu.

— Her yıl artırdığı on iki bin frank, on iki yıl sonunda yüz kırk dört bin frank eder; bunun bileşik faizleri de en azından yüz bin frank tutar; bu arada Paris'teki noterinin önerisiyle bir iki iyi iş yapmış, 1822'ye kadar da sekiz ya da yedi buçuk faizle devlet tahvili almış olsa, şimdi herifin elinde dört yüz bin frank kadar bir şey var demektir; bugün yüz on altıdan satılan yüzde beş faizli on dört bin liralık geliri de cabası. Ursule'e bir şey bırakmadan yarın ölse, eviyle eşyalarından başka bize yedi sekiz yüz bin frank kalır.

— Minoret'ye yüz bin, küçük kıza yüz bin, seninle bana da üçer yüz bin bırakmalı; hakçası bu olur.

— Ekmeğimize yağ sürülürdü hani!

— Eğer böyle bir şey yaparsa, dedi Massin, zabıt kâtipliğimi satar güzel bir ev alırım; Fontainebleau'da yargıç olmaya çalışır, sonra da milletvekili olurum.

— Ben bir borsa komiserliği satın alırım, dedi tahsildar.

— Ne yazık ki, şu kolunda gezdirdiği küçük kızla papaz, çevresini sarmışlar, bizim ona bir etkimiz olamaz.

— Hiç olmazsa kiliseye bir şey bırakmayacağından eminiz ya!

Amcalarının-dayılarının ayine gittiğini gören mirasçıların nasıl bir korkuya düştükleri artık kolayca kestirilebilir. Ne de olsa çıkarının tehlikeye düştüğünü görecek kadar zekidir herkes. Diplomatın da, köylünün de kafası çıkara göre işler ve bu alanda en budala görünen, belki en güçlü olandır. Bu yüzden mirasçılardan en ahmağının bile kafasında, "Küçük Ursule'ün elinde, koruyucusunu kilisenin kucağına atacak güç varsa, ne diye mirası kendine bıraktıracak güç olmasın?" tümcesi ateşten harflerle yanıyordu şimdi. Menzilhaneci oğlunun mektubundaki bilmecemsi sözleri unutmuş, kent meydanına koşmuştu; çünkü doktorun kilisede ayin

izlemesi, iki yüz elli bin frangın elden gitmesi anlamına gelebilirdi. Doğrusunu isterseniz mirasçıların korkusu, toplumsal duyguların en güçlü ve en haklısına, yani aile çıkarlarına dayanıyordu. Belediye reisi (sonradan kralcı olmuş eski bir değirmenci, bir Levrault-Crémière'di):

— Bay Minoret, dedi, şeytan kocayınca keşiş olmuş derler. Amcanızın bizden olduğu söyleniyor.

Menzilhaneci, can sıkıntısını gizlemeye çalışarak:

— Geç olsun da güç olmasın kuzenim, diye yanıt verdi.

Crémière yumruklarını sıkarak kilise kapısının önünde duran belediye başkanını gösterdi:

— Hakkımızı yeseler bu herif sevincinden yerinde duramaz, dedi. Oğlunu o şeytan çarpasıca kızla evlendirmeye bile kalkar.

Levrault-Levrault'ların büyük oğlu Nemours kasabı:

— Crémière Baba neye üzülüyor? dedi. Amcasının cennetin yolunu tutması hoşuna gitmiyor mu?

— Kimin aklına gelirdi bu? dedi tahsildar.

Uzaktan kalabalığı görünce, karısından ayrılan ve kadını tek başına kiliseye yollayan noter:

— İnsan büyük söylememeli, diye yanıtladı onu.

Crémière noterin koluna girerek:

— Bay Dionis, dedi, böyle bir durum karşısında ne yapmamızı öğütlersiniz?

Noter mirasçılara dönerek:

— Size öğüdüm, dedi, her zamanki gibi aynı saatlerde yatıp kalkmanız, çorbanızı soğutmadan içmeniz,

pabuçlarınızı ayaklarınıza geçirmeniz, başınıza şapkanızı giymeniz, "hiçbir şey olmamış gibi" yaşamınıza devam etmeniz.

Massin onu anlayışlı bir bakışla süzerek:

— Hiç de avutucu değilsiniz, dedi.

Kısa boylu, şişman, geniş ve toplu yüzlü olmasına karşın cin gibi bir adamdı Crémière-Dionis. Para yapmak için gizlice Massin'le anlaşmıştı ve büyük olasılıkla ona para sıkıntısında olan köylüleri, ele geçirilecek toprakları haber veriyordu. Bu iki adam işlerini böyle seçiyor, iyilerini elden kaçırmıyor, köylülerin toprak işlerini sekteye uğratmasa da geciktiren bu ipotek tefeciliğinin kârını aralarında bölüşüyorlardı. Bu yüzden de Dionis, menzilhaneci Minoret'yle tahsildar Crémière'den çok, dostu zabıt kâtibi yüzünden doktorun mirasına büyük bir ilgi duyuyordu. Massin'in hissesi, iki ortağın bölgede gördükleri işlerin sermayesini er geç çoğaltacaktı.

Noter Massin'e usulca sesini çıkarmamasını tembihledikten sonra:

— Bu işin nerden çıktığını Bay Bongrand'dan öğrenmeye çalışırız, diye yanıtladı onu.

O sırada ufak tefek bir kadın, menzilhanecinin ortasında bir kule gibi göründüğü kalabalığın içine daldı:

— Ne işin var orada Minoret? diye bağırdı. Hem Désiré'nin nerede olduğunu bilmiyorsun, hem burada dikilmiş gevezelik ediyorsun. Ben senin atla yola çıktığını sanıyordum! Günaydın bayanlar, baylar!

Bu ufacık, zayıf, soluk benizli ve sarışın kadın menzilhanecinin karısıydı; üstüne çikolata rengi çiçekler serpili Hint kumaşından beyaz bir giysi giymiş, başına dantel süslü ve işlemeli bir takke geçirmiş, sıska omuzlarına küçük

yeşil bir şal almıştı. Bu kadın en sert arabacıları, uşakları, yamakları, karşısında tir tir titretir, kasaya bakar, hesap tutar ve komşuların dediği gibi, kocasının işini parmağında çevirirdi. Gerçek ev kadınları gibi, hiçbir mücevher takmamıştı. Kendi deyimiyle "süslü püslü ıvır zıvırlardan" hoşlanmaz, sağlam şeyleri severdi; o gün bayram olmasına karşın, ceplerinde bir deste anahtar şıkırdayan siyah önlüğünü sırtından çıkarmamıştı. Cırlak sesi insanın kulağını tırmalıyordu. Gözlerinin tatlı bir mavisi vardı ama dik bakışı, kısık ağzının ince dudaklarına ve geniş çıkıntılı, azametli alnına uygundu. Hareketleriyle sözleri, sert bakışlarından da sertti. Goupil, her biri yedi yıl çalıştıktan sonra Zélie tarafından iyi yaşam koşullarına kavuşturulan üç genç ve temiz pak giyimli arabacının arka arkaya saltanat sürüşüne parmağını basarak, "İki kişinin yerini tutmak zorunda kalan Zélie, her zaman bir üçüncüye de yetişmiştir" diyordu. Muzip noter kâtibi, I. Sürücü, II. Sürücü, III. Sürücü diyordu bu arabacılara. Ama bu gençlerin evdeki etkilerinin azlığı ve patronlarına kesin boyun eğişleri, Zélie'nin, sadece iyi insanlar oldukları için onlarla ilgilendiğini gösteriyordu. Böyle söyleyenlere:

— Zélie işgüzarlık sever, diyordu noter kâtibi.

Bu karalama pek de akla yakın değildi. Menzilhanecinin karısı, tahta gibi göğsüyle beslediği oğlunun doğumundan beri parasını artırmaktan başka bir şey düşünmemiş, büyük bir çaba göstererek kendini o koca işletmenin yönetimine vermişti. Bir demet samanını, birkaç ölçek çavdarını çalmak ve kargacık burgacık yazısıyla hesap namına toplama çıkarmadan başka bir şey bilmemesine karşın en karışık hesaplarda bile Zélie'yi şaşırtmak olanaksızdı. Sadece samanlarının, taze otlarının, arpalarının miktarını kestirmek için gezintiye çıkar, sonra da adamını ot toplamaya, arabacılarını demet yapmaya yollarken onlara, en fazla elli kiloluk bir yanılmayla şu ya da bu çayırdan ne kadar ürün

alabileceklerini söylerdi. Minoret-Levrault denen o iri, hantal bedenin ruhu olmasına, onu aptalca havaya kalkmış burnundan tutup istediği yere sürükleyebilmesine karşın, vahşi hayvan terbiyecilerinin her zaman az çok duydukları korkuları da duyardı. Bu yüzden hep kocasından önce öfkelenir, sonra da Minoret gidip adamlarına çattığında, karısından zılgıtı yediğini hemen anlardı sürücüler; çünkü kabak sonunda onların başına patlardı. Minoret'nin karısı, çıkarını bildiği kadar becerikliydi de. Kentin her yanında, "Karısı olmasa Minoret'nin hali nice olur?" denirdi evlerin çoğunda.

Nemours'un kâhyası:

— Başımıza geleni bir bilsen sen de zıvanadan çıkardın, diye yanıtladı karısını.

— Nedir başınıza gelen?

— Ursule Doktor Minoret'yi kiliseye götürmüş.

Zélie Levrault'nun gözleri fal taşı gibi açıldı. Bir an öfkeden sapsarı kesildi:

— Gözümle görmedikçe inanmam, dedi.

Koşarak kiliseye girdi. Ayinde kutsal ekmeğin havaya kaldırıldığı bölüme gelinmişti. Herkesin duaya dalmış olmasından yararlanan Minoret'nin karısı, şapellerin önünden geçerek tek tek bütün iskemle dizilerine ve sıralara baktı; Ursule'ün oturduğu yere gelince da yanında başı açık duran yaşlı adamı gördü.

Barbé-Marbois'nın,[61] Boissy d'Anglas'nın,[62] Morellet'nin, Helvétius'ün ya da Büyük Frederik'in yüzlerini anımsarsanız, pek de ilerlememiş yaşlılığı bu ünlü adamlarınkine benzeyen Doktor Minoret'nin başı, olduğu gibi gözünüzün önüne gelebilir. Sanki aynı kalıptan çıkmış, kolayca madalyası yapılabilecek bu başlarda, ciddi, neredeyse sert bir profil,

soğuk renkler, matematiksel bir düzen, sanki sıkıştırılmış gibi dar bir yüz, zeki gözler, ağırbaşlı ağızlar ve soylu bir hava vardır; ama bu soyluluk, duygudan çok alışkanlıkta, yaradılıştan çok düşüncelerdedir. Hepsinin de yüksek, ama tepede arkaya doğru yatan alınları vardır; bu da maddeci eğilimlerinin işaretidir. Bütün Ansiklopedi yazarlarının, La Gironde konuşmacılarının, o dönemin hemen hemen hiçbir dinsel inancı olmayan bu adamlarının portrelerinde bu baş biçimini, bu yüz ifadesini bulursunuz. Kendilerine "yaradancı"[63] derler ama aslında Tanrısızdırlar. Yaradancı, doğrulanmayı bekleyen bir Tanrıtanımazdır her zaman. Yaşlı Minoret'nin de işte böyle, ama kırış kırış bir alnı vardı; siyah giysisinin üstüne kar gibi dökülen beyaz saçlarının, süslenen bir kadınınkiler gibi arkaya taranmış olması bu alına bir tür saflık da veriyordu. Gençliğinde olduğu gibi her zaman siyah ipek çoraplar, altın tokalı ayakkabılar, kumlu ipekten bir pantolon, üstünden "siyah kordon"un geçtiği beyaz bir yelek ve kırmızı rozetle süslenmiş siyah bir giysi giyerdi. Soğuk beyazlığı, yaşlılığın yarattığı sarı tonlarla yumuşayan bu anlamlı başın üstüne bir pencerenin tüm ışığı vurmuştu o sırada. Menzilhanecinin karısı geldiğinde doktorun pembe kapaklı, nemlenmiş mavi gözleri sunağa çevrilmişti: yeni bir inanç, bu gözlere yeni bir ifade veriyordu. Kitabında duasını kestiği yere gözlüğünü işaret olarak bırakmıştı. Bu uzun boylu ve kuru ihtiyar, kollarını göğsünde kavuşturmuş, yetilerini bütünüyle elinde tuttuğunu ve inancında sarsılmaz bir şeyler bulunduğunu gösteren bir tavırla ayakta duruyor, bu "Tanrı'ya dönüş"ü başına kakmak ister gibi karşısına dikilen yeğeninin karısını görmezlikten gelerek, umudun gençleştirdiği alçakgönüllü bir bakışla sunağı seyretmeye devam ediyordu.

Bütün başların kendine döndüğünü görünce Zélie hemen kiliseden çıktı; meydana doğru yürüdü. Bu kez kiliseye gidişindeki gibi acele etmiyordu. Bu mirasa bel bağlamıştı, oysa miras sorunlu bir hal alıyordu şimdi. Zabıt kâtibini,

tahsildarı ve karılarını öncekinden daha kaygılı buldu. Goupil onlara biraz işkence edip eğlenmişti. Menzilhanecinin karısı:

— Bu meydanda, bütün kentin önünde işlerimizden söz edecek değiliz, bize gelin, dedi.

Sonra notere dönerek:

— Dionis, siz de buyurun, diye ekledi.

Massin'lerin, Crémière'lerin ve menzilhanecinin mirastan yoksun bırakılması olasılığı, memlekette günün haberi olacaktı besbelli.

Mirasçılarla noter, menzilhaneye doğru gitmek üzere meydandan geçerken, Grand-Rue'nün yukarısında ve kilisenin hemen yakınında bulunan durağa son hızla gelen bir yolcu arabasının çıkardığı büyük gürültü duyuldu.

— Bak, ben de senin gibiyim Minoret, dedi Zélie, Désiré'yi unuttum. Haydi karşılamaya gidelim; neredeyse avukat sayılır, bunlar biraz da onun işi artık.

Bir yolcu arabasının gelişi, insanları her zaman eğlendirir. Ama bir de geç kaldı mı, kesinlikle bir şeyler olmuş demektir. Bu yüzden de kalabalık Ducler'i karşılamaya koştu ve herkes bir ağızdan:

— İşte Désiré, diye bağırdı.

Nemours'luların hem baş belası, hem de eğlencesi olan Désiré'nin gelişi, kent halkını her zaman heyecana düşürürdü. Gençler onu seviyor, o da onlara cömert davranıyor ve geldiği zaman çoluğu çocuğu baştan çıkarıyordu. Ama eğlencelerinden o denli korkuluyordu ki, birçok aile, lise ve hukuk eğitimini Paris'te yapmasına çok sevinmişlerdi. İnce, zarif, annesi gibi sarışın bir delikanlı olan Désiré Minoret'nin mavi gözleri ve solgun yüzü annesine

çekmişti. Arabanın kapısından kalabalığa gülümsedi, sonra çevik bir hareketle indi ve annesini kucakladı. Bu delikanlıyı şöyle bir betimlemek, Zélie'nin onu görünce neden koltuklarının kabardığını anlamamıza yardımcı olacaktır.

Genç öğrencinin ayağında şık botlar, üstünde, ayakaltı kayışları parlak meşinden, beyaz İngiliz kumaşı bir pantolon vardı. Zevkle seçilmiş güzel kravatını zarifçe bağlamıştı ve güzel süslü yeleğinin cebinden yassı saatinin zinciri sarkıyordu. Ayrıca mavi çuhadan kısa bir redingot giymiş, başına gümüşsü bir şapka geçirmişti. Ama yeleğinin altın düğmelerinden ve morumsu keçi derisi eldivenlerinin üstüne taktığı yüzükten görmemişliği belli oluyordu. Elinde işlemeli, altın başlı bir baston vardı.

Annesi:

— Saatini düşüreceksin, dedi oğlunu kucaklarken.

Çocuk babasına yanağını uzattı ve:

— Özellikle öyle koydum, yanıtını verdi.

— Eee kuzenim, artık avukat oluyorsun galiba? dedi Massin.

Désiré kalabalığın dostça selamlarına karşılık veriyordu:

— Dönüşte yemin edeceğim.

Goupil delikanlının elinden tuttu:

— Çok güleceğiz, desene!

— Sen de mi buradasın köftehor! diye yanıtladı onu Désiré.

Noter kâtibi, kalabalığın arasında kendisine böyle senlibenli davranılmasından rahatsız olmuştu:

— Okuyup yazmışsın ama terbiyeyi de peynir ekmekle yemişsin!

Bayan Crémière kocasına:

— Ne, dedi, terbiyeli peynir ekmek mi yemiş?

Désiré, morarmış yüzü sivilcelerle kaplı, yaşlı arabacıya dönerek:

— Cabirolle, eşyalarımı biliyorsunuz, diye bağırdı, hepsini bizim eve yollarsınız!

Sözünü sakınmayan Zélie de:

— Hayvanlar kan ter içinde kalmış! dedi Cabirolle'e. Aklın yok mu senin, hayvan böyle mi sürülür? Sen onlardan kafasızsın besbelli!

— Ama Bay Désiré son hızla gelmek istiyordu; sizi meraktan kurtarmak için...

Zélie:

— Madem kaza filan olmadı, diye devam etti, hayvanlarını niye tehlikeye atarsın?

Dostların buluşması, selamlaşmalar, gençlerin Désiré'nin çevresini sarması, bu gelişin bütün ufak tefek olayları ve arabayı geciktiren kazanın öyküsü epeyce zaman aldığı için, aralarına dostların da katılmasıyla büyüyen mirasçılar kafilesi meydana vardığında kilise dağılıyordu. Akla gelmeyecek şeyler yapan rastlantının bir cilvesiyle Désiré, kilisenin önünden geçerken kapının kemeri altında Ursule'ü gördü ve kızın güzelliği karşısında olduğu yerde donakaldı. Genç avukatın bu hareketi, ister istemez anneyle babayı da durdurdu.

Kolunu vaftiz babasına verdiği için sağ eliyle dua kitabını, sol eliyle de şemsiyesini tutmak zorunda kalan Ursule'ün halinde tavrında, zarif kadınların, kadın olmak gibi hoş bir işin zor yanlarının üstesinden gelirken takınmayı bildikleri o doğuştan zariflik göze çarpıyordu. Eğer bir insanın içini

dışından okumak olasıysa, bu halin tanrısal bir saflık ifade ettiği söylenebilirdi ancak. Ursule'ün sırtında, yer yer mavi kurdelelerle süslenmiş beyaz muslinden, sabahlığa benzer bir giysi vardı. Çevresi geniş bir kenar baskısının içinden geçirilmiş benzer bir kurdeleyle çevrili ve giysideki gibi fiyonklarla bağlı pelerini, göğsünün güzelliğini açığa vuruyordu. Duru beyaz boynunun büyüleyici rengi, sarışınlara çok yakışan bu mavilerle büsbütün meydana çıkıyordu. Uçları uzun püsküllü mavi kemeri de, bir kadında en çok hoşa giden yerin, kıvrak, ince belinin biçimini ortaya seriyordu. Başına hasır bir şapka giymiş ve bu şapka, giysisindekinin eşi kurdelelerle çok sade bir biçimde süslenmişti. Kurdeleler iki yandan çenesinin altına bağlanıyor ve şapkanın kar gibi beyazlığını meydana çıkarırken güzel sarışın cildinin rengine de uyuyordu. Sarı, ince saçlarını süse püse kaçmadan, kendi eliyle ortadan ayırıp tarayan Ursule'ün kalın, yassı örgüleri başının iki yanından sarkıyor ve bu örgülerdeki binlerce parlak girinti çıkıntı bakanın gözünü alıyordu. Hem tatlı hem de gururlu külrengi gözleri, biçimli alnına çok uygundu. Yanaklarına bir bulut gibi çöken pembelik, düzgün ama sıradan olmayan yüzünü canlandırıyordu. Doğa ona, ender rastlanır bir ayrıcalık olarak, hem kusursuz çizgiler, hem de güzel renkler vermişti. Yaşam biçiminin soyluluğu, yüz çizgilerinin, hareketlerinin ve kişiliğindeki genel ifadenin şaşırtıcı uyumundan belli oluyordu: tam bir güven ve alçakgönüllülük örneğiydi bu haliyle. Çok sağlıklı olmasına karşın, kabaca açığa vurulmuş bir sağlık değildi bu ve her halinde bir seçkinlik vardı. Açık renk eldivenlerinin içinde ellerinin de güzel olduğu anlaşılıyordu. Kemerli ince ayaklarına kahverengi ipek püsküllü, bilekten bağlanan ve kızıl kahverengi deri ayakkabılar giymişti. Üstüne yassı, küçük bir saatle altın püsküllü mavi kesesini iliştirdiği mavi kemeri, kadınlardan hiçbirinin gözünden kaçmadı. Bayan Crémière kocasının kolunu sıkarak:

— Ona yeni bir saat almış, dedi.

Désiré:

— Nasıl, bu Ursule mü? Nasıl da tanıyamadım! dedi.

Menzilhaneci, yaşlı adamın yolu üstüne iki sıra dizili kent halkını göstererek:

— Amcacığım, kiliseye gelişiniz bir olay oldu. Herkes sizi görmek istiyor, dedi.

Massin, doktorla Ursule'ü selamladıktan sonra kurnaz bir edayla yerlere kadar eğilerek:

— Sizi Rahip Chaperon mu, yoksa Matmazel Ursule mü böyle hak yoluna getirdi? diye sordu.

Yaşlı doktor yürüyüşüne devam ederken, rahatsız edilmiş bir adam tavrıyla kısaca:

— Ursule, yanıtını verdi.

Bir gece önce doktor, Ursule'le, Nemours'un hekimiyle ve Bongrand'la oynadığı whist partisini bitirirken, "Yarın kiliseye gideceğim" demiş, sulh yargıcı da buna, "Mirasçılarınızın gözüne artık uyku girmez" diye karşılık vermişti. Sulh yargıcı böyle dememiş olsaydı bile bu zeki ve uzak görüşlü doktor mirasçılarının ruh halini yüzlerinden bir bakışta anlayıverecekti. Zélie'nin ok gibi kiliseye girişi, doktorun gözünden kaçmayan bakışları, bu işte çıkarı olan herkesin meydanda toplanması, Ursule'ü görünce yüzlerinde beliren ifade, bütün bunlar o sırada yeniden alevlenen bir kini ve iğrenç kaygıları açığa vuruyordu.

Bayan Crémière de çekingen bir hareketle eğilerek:

— Bu sizin işiniz küçük hanım, dedi. Sizin için mucize göstermek işten değil!

Ursule:

— Bu mucize Tanrı'nın işi madam, yanıtını verdi.

Minoret-Levrault:

— Tanrı mı? dedi. Bizim kaynata, "Din perdesi altında çok fırıldaklar döner" derdi.

Doktor sert bir edayla:

— Kaynatanızın biraz bayağı kanıları varmış, diye yanıtladı onu.

Minoret karısıyla oğluna dönerek:

— Gelip amcamı selamlasanıza, dedi.

Zélie oğlunu alıp götürürken:

— Bu içten pazarlıklı kızın karşısında kendimi tutamam, yanıtını verdi.

— Amcacığım, diyordu bu arada Bayan Massin, kiliseye gittiğiniz zaman siyah kadife bir takke giymeyi unutmayın. İçerisi çok rutubetli.

Adamcağız çevresindekilere bakarak:

— Aman yeğenim! dedi, ben ne kadar çabuk yatağa düşersem siz de o kadar erken oynarsınız.

Ursule'ü de sürükleyerek yürümeyi sürdürüyor ve sanki acelesi varmış gibi gidiyordu. Sonunda ötekiler peşlerini bıraktılar.

Ursule şımarık bir tavırla doktorun kolunu dürterek:

— Ne diye onlara bu kadar sert sözler söylüyorsunuz? İyi etmiyorsunuz, dedi.

— Dine dönmeden önce de ikiyüzlülerden nefret ederdim, sonra da edeceğim. Hepsine iyilik ettim, minnet göstermelerini beklemedim; ama şu insanlardan hiçbiri,

kutladığım tek bayramda, senin gününde, sana bir çiçek bile yollamadı.

Doktorla Ursule'ün epeyce gerisinden Bayan de Portenduère geliyor, acılar içindeymiş gibi güçlükle yürüyordu. Giysilerinde geçen yüzyılın havasını taşıyan eski kadınlardandı o. Hep düz kollu, menekşe rengi, örneğine ancak Madam Lebrun'ün[64] portrelerinde rastlanan giysilerden giyer bu kadınlar; siyah dantelden kısa mantoları, ağır ve gururlu yürüyüşlerine yakışan modası geçmiş şapkaları vardır. Sanki hâlâ sepetli etekleri varmış gibi yürürler; kolu kesilen adamların zaman zaman artık olmayan ellerini oynatmaları gibi onlar da sepetlerini çevrelerinde hissederler; büyük yorgun gözleri ve solgun alınlarıyla uzun, renksiz yüzlerinden, başlarına sarılı yassı bukleli takma saçlarına karşın hüzünlü bir zarafet eksik olmaz. Yüzlerini, yanaklarından artık isteksiz isteksiz sarkan dantellerle örterler; ama bütün bu yıkıntıların üstünde, hareketlerde ve bakışlarda şaşılacak bir soyluluk göze çarpar. Bu yaşlı hanımefendinin de kırışık, kırmızı gözlerinden ayin sırasında ağladığı anlaşılıyordu. Heyecanlı bir hali vardı; birini bekliyormuş gibi arkasına döndü. Bayan de Portenduère'in arkasına dönmesi, Doktor Minoret'nin dine dönmesi kadar önemli bir olaydı.

Bayan Massin, yaşlı doktorun yanıtları üzerine donakalan mirasçıların yanına giderek:

— Madam de Portenduère kime kızdı acaba? dedi.

Noter Dionis, aklına bir anı ya da unutulmuş bir düşünce takılan biri gibi alnına vurdu.

— Papazı arıyor, dedi. Hepinizin derdine bir çare buldum, miras da kurtuldu! Haydi Bayan Minoret'ye gidip ağız tadıyla bir yemek yiyelim.

Mirasçıların noterin arkasından Minoret'lerin evine nasıl telaşla gittiklerini herkes kolayca kestirebilir. Goupil arkadaşının koluna girmiş, iğrenç bir tebessümle kulağına:

— İşin içinde bir piliç var, diye fısıldıyordu.

Minoret'lerin oğlu omuz silkerek:

— Bana ne, dedi. Ben dünyanın en harikulade yaratığı Florine'e deli gibi âşığım.

Goupil:

— Kim bu Florine dediğin? diye sordu. Seni çok severim ve birtakım yaratıklar tarafından yolunmanı istemem.

— Florine ünlü Nathan'ın gözdesi. Benim çılgınlığım da boşuna, çünkü benimle evlenmek istemediğini açıkça söyledi.

— Bedenleriyle bozan bu kızların, bazen akılları başlarında oluyor, dedi Goupil.

Désiré baygın bir edayla yanıtladı onu:

— Onu bir kerecik görsen böyle şeyler söylemezdin.

Goupil belki Bongrand'ın bile inanabileceği bir ateşlilikle:

— Olsa olsa gönül eğlencesi olabilecek bir şey için geleceğini mahvettiğini görürsem, Kenilworth'te Varney'nin Amy Robsart'ı parçaladığı gibi ben de gidip o yosmayı parçalarım! Senin karın bir d'Aiglemont, bir Matmazel du Rouvre olmalı, seni milletvekilliğine kadar götürmeli. Geleceğimi senin geleceğine ipotek ettim ben; saçmalıklar yapmana izin veremem!

— Mutlulukla yetinecek kadar zenginim ben, yanıtını verdi Désiré.

Zélie, geniş avlusunun orta yerinde kalan iki arkadaşa seslendi:

— Neler karıştırıyorsunuz bakayım siz orada?

Doktor da bu arada Burjuvalar Sokağı'nda gözden kaybolmuş ve genç bir adamın çevik adımlarıyla, o hafta tüm Nemours'u çalkalayan tuhaf olayın meydana geldiği eve gelmişti. Bu olayla ilgili olarak şimdi, öykümüzü ve noterin mirasçılara söylediği sözleri tümüyle anlaşılır hale getirecek bir iki açıklama yapmamız gerekiyor.

Doktorun kayınbabası, ünlü klavsenci ve çalgı yapımcısı Valentin Mirouët –aynı zamanda en ünlü org virtüozlarımızdan biriydi– 1785'te öldüğünde ardında, yaşlılık günlerinin ürünü, evlilik dışı bir oğul bırakmıştı. Evlatlığa kabul edilmiş, babasının adını taşıyan, ama kötü yaradılışlı bir çocuktu bu. Yaşlı adam, ölüm döşeğinde bu şımarık çocuğu görüp teselli bulamadan öldü. Şarkıcı ve besteci olan Joseph Mirouët, takma bir adla İtalyanların yanında[65] çalışmaya başladıktan sonra genç bir kızla Almanya'ya kaçmıştı. Yaşlı çalgı yapımcısı, aslında son derece yetenekli olan çocuğu damadına emanet etti; bu arada çocuğun annesiyle, Bayan Minoret'yi üzmemek için evlenmediğini de belirtti. Doktor, hisseleri Erard[66] tarafından satın alınan yapımcının mirasının yarısını bu zavallıya vermeye söz verdi. Diplomatik kanallardan, evlilik dışı kayınbiraderi Joseph Mirouët'yi arattı. Ama bir akşam Grimm ona, sanatçının bir Prusya alayına katıldıktan sonra askerden kaçtığını, sahte bir adla ortadan kaybolduğunu ve kimselerin onu bulamadığını söyledi. Boylu poslu, yakışıklı, doğuştan güzel sesliydi Joseph Mirouët; üstüne üstlük bir de yetenekli, üretken bir besteciydi ve on beş yıl boyunca, şu Berlinli Hoffmann'ın[67] onca güzel betimlediği bohem yaşamı içinde yuvarlanıp gitti. Gelgelelim kırk yaşlarına doğru öyle büyük bir sefalet içine düşmüştü ki, 1806'da yeniden Fransız yurttaşı olma olanağını bulunca bu fırsatı

kaçırmadı. Hamburg'a yerleşti, kendi halinde bir kentsoylunun, şöhreti hâlâ ortalarda dolaşan bu sanatçıya sevdalanan ve kendini ona adamak isteyen müzik delisi kızıyla evlendi. Ne var ki, on beş yıllık sefaletten sonra bolluğun şarabını kaldıramadı; savurgan yaradılışı yeniden su yüzüne çıktı; bir yandan karısını mutlu ederken, bir yandan da birkaç yılda servetini çarçur edip tüketti. Sefalet geri geldi. Joseph Mirouët'nin sonunda bir Fransız alayına bando çalgıcısı olarak katılmayı kabul etmesi için karı koca kimbilir ne korkunç sıkıntılar çekmişlerdi. 1813 yılında, büyük bir rastlantı sonucu Mirouët adını fark eden alayın cerrahı bir binbaşı, bunu bazı şeyler borçlu olduğu Doktor Minoret'ye yazdı. Yanıt gecikmedi. 1814'te, Paris'in teslim oluşundan önce Joseph Mirouët Paris'te sığınacak bir yer bulmuş ve orada karısı, küçük bir kız çocuğunu doğururken ölmüştü. Doktor küçük kıza, karısı Ursule'ün adını vermek istedi. En az karısı kadar yorgunluk ve sefaletten bitip tükenen bando yüzbaşısına gelince, o da daha fazla yaşamadı. Bahtsız adam ölürken kızını doktora emanet etti; o da gülünç kilise törenlerinden nefret etmesine karşın kızın vaftiz babası oldu.

Düşükler, zor doğumlar ya da ilk yılların hastalıkları sonucunda çocuklarını art arda yitiren doktor, umudunu son bir denemeye bağlamıştı hep. Oysa zayıf yaradılışlı, sinirli ve kırılgan bünyeli bir kadın bir kez düşük yapmaya başlarsa, kocasının özeni, gözlem yeteneği ve bilgisi ne olursa olsun, gebelik ve doğumlarında tıpkı Ursule Minoret'nin davrandığı gibi davranır çoğu zaman. Zavallı adam, bu ısrarlı ve karşılıklı çocuk istekleri yüzünden sık sık kendini suçlar olmuştu. İki yıllık bir dinlenmeden sonra son çocuk 1792'de –şu anlaşılmaz çoğalma olgusunda çocuğun kanıyla babaya, sinir sistemiyle de anaya çektiğini düşünen fizyologlara hak vermek gerekirse– anasının sinirsel durumunun yol açtığı nedenlerle ölmüştü. İyilikseverlik, içindeki bu onca güçlü duygunun hazlarından vazgeçmek zorunda kalan doktor için

umduğu gibi gerçekleşmeyen babalığının bir rövanşı olmuştu besbelli. Evlilik yaşamı boyunca doktor, her şeyden çok, küçük, sarışın bir kız çocuğu, eve neşe getiren o çiçeklerden birini istemişti; bu yüzden de Joseph Mirouët'nin mirasını büyük bir sevinçle kabul etmiş ve yitik düşlerinin tüm umutlarını bu küçük yetime yöneltmişti. İki yıl boyunca, tıpkı bir zamanlar Cato'nun Pompeius için yaptığı gibi, Ursule'ün yaşamının en küçük ayrıntılarını izledi. Kendisi yanlarında değilken, sütannenin çocuğa meme vermesini, onu yatırıp kaldırmasını istemiyordu. Deneyimini, bilgisini, tümüyle bu çocuğun hizmetine verdi. Ardı ardına bir annenin acılarını, korkudan umuda, umuttan kaygıya geçişlerini, çabalarını ve sevinçlerini yaşadıktan sonra, sarışın Almanya'yla Fransız sanatçının karışımı bu kızda çok güçlü bir yaşam ve derin bir duyarlık olduğunu fark etmişti. Mutlu ihtiyar, bir annenin duygularıyla, önce tüy, sonra ipek, sonra da hafif ve ince bir saça dönüşen ve onu okşayan ellere onca okşayıcı gelen bu sarı saçın gelişimini izledi. Gül goncalarına benzer parmakları altından kanın seçildiği incecik bir zarla örtülü bu minik çıplak ayakları kimbilir kaç kez öptü. Deli gibi düşkündü bu çocuğa. Çocuk ilk hecelerini söylemeye başladığında ya da güzel mavi gözleriyle düşüncenin tansökümüne benzer hülyalı bakışlarını dört bir yana gezdirip sonunda gülüverdiğinde, adam saatlerce kızın önünde duruyor; Jordy'yle birlikte, çocuğun aynı zamanda hem çiçek hem yemiş, hem bulanık bir zekâ, hem sürekli bir hareket, hem de güçlü bir istek olduğu bu tadına doyulmaz yaşam evresinin en ufak belirtileri altında gizli –çoklarının kapris deyip geçtiği– nedenleri bulmaya çalışıyorlardı. Ursule'ün güzelliği ve tatlılığı doktoru ona öylesine bağlamıştı ki, doğanın yasalarını bile değiştirebilirdi onun için; örneğin Ursule'ün dişleri çıkarken, Jordy'ye birkaç kez kendi dişlerinin de ağrıdığını söylemişti. Yaşlılar çocukları sevdiklerinde tutkularına sınır tanımazlar, onlara taparlar. Bu küçük yaratıklar için tüm alışkanlıklarından vazgeçer, tüm geçmişlerini onlar için anımsarlar. Deneyimlerini,

hoşgörülerini, sabırlarını, bir yaşamın tüm edinimlerini, kısacası nice zorluklarla edinilmiş bir hazineyi bu genç yaşamın ayaklarına sererken, onun aracılığıyla kendileri de gençleşir ve böylece zekâyı analığın yerine geçirirler. Her zaman uyanık bilgelikleri, en az analık içgüdüsü kadar değerlidir aslında; annede bir uzgörü niteliği taşıyan incelikleri anımsar ve onları, gücünü büyük olasılıkla bu çok büyük zayıflıktan alan bir şefkatin gösterimine taşırlar. Hareketlerinin yavaşlığı, annenin yumuşaklığının yerini tutar. Son olarak da, tıpkı çocuklarda olduğu gibi onlarda da yaşam en basite indirgenmiştir ve nasıl duygu anayı köleleştirirse, her türlü tutkudan kurtulmuş ve hiçbir çıkar gözetmiyor olması da yaşlıya kendini bütünüyle verme olanağını sağlar. Bu yüzden çocuklarla yaşlıların iyi anlaştığı çok sık görülür. Yaşlı asker, yaşlı papaz ve yaşlı doktor da Ursule'ün cilvelerinden ve okşamalarından çok mutluydular ve ne ona yanıt vermekten, ne de onunla oynamaktan bıkıp usanıyorlardı. Sabırsızlanmak bir yana, bu çocuğun taşkınlıklarına bayılıyor ve her isteğini yerine getirirken bunlarla ona bir şeyler öğretmenin yolunu da buluyorlardı. Böylece bu küçük çocuk, ona her zaman gülümseyen ve çevresinde aynı derece dikkatli ve tedbirli birkaç anne varmış duygusunu veren bu yaşlı insanlar arasında büyüdü. Bu ustaca eğitim sayesinde Ursule'ün ruhu, kendine uygun düşen bir çevrede gelişti. Bu ender rastlanır bitki özel bir toprağa kavuştu, ondan gerçek yaşamın öğelerini çekip aldı, güneşinin dalga dalga ışınlarını bünyesine sindirdi.

Ursule altı yaşına bastığında Rahip Chaperon Minoret'ye:

— Bu küçüğü hangi dinde yetiştirmeyi düşünüyorsunuz? diye sordu.

— Sizinkinde, yanıtını verdi doktor.

Yeni Héloïse'deki Bay de Wolmar tarzında bir Tanrıtanımaz olan doktor, Ursule'ü Katolik Kilisesi'nin sunduğu

yararlardan yoksun bırakma hakkını kendinde görmüyordu. O sırada Çin köşkünün penceresinin altında bir sırada oturan doktor, rahibin hafifçe elini sıktığını hissetti. Ursule'ün çocukça konuşmasına öykünerek:

— Evet rahip, dedi, ne zaman bana Tanrı'dan söz ederse onu arkadaşı Sapron'a göndereceğim. Din duygusunun doğuştan var olup olmadığını görmek istiyorum. Bu yüzden de bu genç ruhun eğilimlerini desteklemek ya da karşı çıkmak için hiçbir şey yapmadım. Ama yüreğimde sizi onun tinsel babası olarak çoktan görevlendirdim.

Ellerini usulca birbirine vuran, sonra da içinden kısa bir dua okur gibi onları göğe kaldıran Rahip Chaperon:

— Tanrı bunu hesaba katacaktır, umarım, diye yanıtladı onu.

Böylece küçük yetim altı yaşından sonra rahibin dinsel yönetimi altına girdi, tıpkı daha önce yaşlı arkadaşı Jordy'ninkine girdiği gibi.

Eskiden eski askerî okullardan birinde öğretmenlik yapan yüzbaşı, kendini dilbilgisi ve Avrupa dilleri arasındaki farklar konusuna kaptırmış ve evrensel bir dil sorunuyla ilgilenmişti. Tüm yaşlı öğretmenler gibi sabırlı biri olan bu bilgili adam, hem Fransızcasını geliştirerek, hem de gerekli hesap bilgilerini vererek Ursule'e okuma yazma öğretmekten büyük bir mutluluk duydu. Doktorun zengin kitaplığından bir çocuğun okuyabileceği ve onu eğlendirirken eğitecek kitaplar seçildi. Asker ve rahip bu zekâyı, doktorun bedene sağladığı rahatlık ve özgürlük içinde serpilip zenginleşmesi için özgür bıraktılar. Ursule her şeyi oynayarak öğreniyordu. Din de düşünceyi içeriyordu bu arada. Bu üç tedbirli öğretmenin saf yerlere çektiği bir doğallığın tanrısal kültürü içinde yetişen Ursule, görevden çok duyguya yöneldi ve toplumsal yasadan çok vicdanın sesini dinlemeyi bir davranış kuralı olarak benimsedi. Onun için duygu ve

eylemlerdeki güzellik insanın içinden gelmeliydi: düşüncenin işi, yüreğin atılımını doğrulayıp onaylamak olmalıydı. İyiliği bir zorunluluk olduğu için değil, haz duyduğu için yapmaya eğilimliydi. Bu, Hıristiyan eğitimine özgü bir inceliktir. Bir erkeğe kazandırılması gerekenlerden çok farklı bu ilkeler, ailenin dehası ve bilinci işlevini üstlenecek, ev yaşamının gizli inceliğini oluşturacak ve orada neredeyse kraliçe olacak bir kadına çok uygun düşüyordu. Üçü de bu çocuğa aynı biçimde davrandılar. Saflığın verdiği ataklıklarından yılmadan Ursule'e her şeyin amacını ve bilinen nedenlerini açıklamaya ve ona doğru olmayan hiçbir şey söylememeye çalıştılar. Bir ottan, bir çiçekten, bir yıldızdan söz ederken doğrudan Tanrı'ya gittiğinde, öğretmen ve doktor, ona ancak papazın yanıt verebileceğini söylüyorlardı. Hiçbiri ötekinin alanına geçmeye kalkışmadı. Kızın vaftiz babası maddesel gönençle ve yaşamsal konularla ilgileniyordu; eğitim Jordy'nin işiydi; sağtöre, metafizik ve büyük sorunlarsa rahibin alanına giriyordu. Bu güzel eğitim, zengin evlerinde sık sık görüldüğü gibi, düşüncesiz hizmetçiler tarafından da aksatılmadı. Sıkı sıkıya tembihlenen, ama zaten herhangi bir şeye karışamayacak kadar bön ve saf olan Bougival, bu büyük zekâların işini bozamadı. Böylece Ursule, bu ayrıcalıklı insan, çevresinde üç üstün yetenekli kişi buldu ve doğuştan güzel huyuyla onların işini de kolay ve keyifli hale getirdi. Bu erkekçe sevecenlik, bu gülümsemelerle yumuşayan ağırbaşlılık, bu tehlikesiz özgürlük, ruha ve bedene gösterilen bu sürekli özen, onu daha dokuz yaşında eksiksiz ve sevimli bir çocuk haline getirdi. Ama ne yazık ki, bu üçlü babalık çok sürmedi. Bir yıl sonra yaşlı yüzbaşı, işin en zor bölümünü tamamlayıp geri kalanını doktora ve rahibe bırakarak öldü. Ama bunca iyi hazırlanmış bir toprakta çiçekler kendiliğinden açacaktı artık. Bu soylu beyzade dokuz yıl boyunca her yıl bir kenara bin frank koymuş ve küçük Ursule'üne, yaşamı boyunca kendini anımsaması için on bin frank miras bırakmıştı. Çok dokunaklı tümceler içeren

vasiyetnamesinde, bu küçük sermayenin getireceği dört beş yüz franklık geliri yalnızca giyimine kuşamına harcamaya çağırıyordu vârisini. Sulh yargıcı yaşlı dostunun evini mühürlemeye geldiğinde, sağlığında kimseleri sokmadığı bir çalışma odasında çok sayıda oyuncak bulundu; çoğu kırılmış ama hepsi de bir zamanlar oynanmış oyuncaklardı bunlar; geçmiş bir zamanın sofuca saklanmış anılarıydı ve Bay Bongrand, zavallı yüzbaşının isteğine uyarak onları elleriyle yakmak zorunda kalmıştı. Bu dönemde, kızın ilk komünyonunu alması gerekti. Rahip Chaperon, bir yıl boyunca, yüreği ve zekâsı özel bir tinsel beslenme gerektiren genç kızı bilgilendirmekle uğraştı; son derece gelişmişti bu ruh ve zekâ ama o güne dek, son derece dikkatle birbirlerini kollamışlardı. Tanrısal şeylerle ilgili ilk bilgileri işte böyle edindi Ursule ve ruhun dinsel biçimini aldığı o dönemden sonra, yaradılışıyla hep olayların üstüne çıkan, yüreğiyle de her türlü düşmanlığı alteden o sofu genç kız oldu. Bu dönem aynı zamanda doktorun inançsız yaşlılığıyla inanç dolu bu çocukluk arasındaki gizli savaşın da başlangıcı oldu; onu alevleyen genç kızın uzun zaman farkında olmadığı bir savaştı bu; ama sonucunu tüm kent merak ediyordu ve doktorun mirasçılarını kendine düşman eden Ursule'ün geleceğini büyük ölçüde etkileyecekti.

1824 yılının ilk altı ayı boyunca Ursule neredeyse bütün sabahlarını rahibin evinde geçirdi. Yaşlı doktor rahibin niyetini anlamıştı. Ursule'ü altedilmez bir kanıta dönüştürmek istiyordu papaz. Evlatlığının öz kızı gibi sevdiği bu inançsız adam, böyle bir saflığa inanabilirdi; sevgisi, her zaman çiçek ve yemişlerle yüklü, her zaman yeşil ve güzel kokulu o Hint ağaçlarını andıran bu çocuğun ruhunda dinin yaratacağı dokunaklı sonuçlar, onu baştan çıkarabilirdi. Güzel bir yaşam, en sağlam akıl yürütmelerden daha güçlüdür. Bazı imgelerin büyüleyiciliğiyle başa çıkılmaz. Bu yüzden, sevgili kızının kiliseye gittiğini gördüğünde doktorun da –nedenini bilmeden– gözleri

yaşardı: beyaz krep bir giysi ve beyaz kurdelelerle süslü, beyaz saten ayakkabılar giymişti kız; başının çevresinde, yandan büyük bir düğümle bağlanmış taca benzer ince bir bant vardı; saçının binlerce buklesi güzel beyaz omuzlarına dökülüyor, gömleğinin kenarlarını çok süslü kurdelelerle bezenmiş bir kırma saçak dolaşıyordu; gözlerinde bir ilk umudun pırıltıları vardı, ağırbaşlı ve mutlu bir ilk birleşmeye doğru gidiyordu uçarak ve Tanrı'ya kadar yükseldiğinden beri vaftiz babasını daha çok seviyordu. Doktor, sonsuzluk düşüncesinin, o zamana dek çocukluğun ara katlarında kalmış bu ruhu tıpkı geceden sonra yeryüzüne yaşam veren güneş gibi beslediğini görünce, yine nedenini bilmeden, evde yalnız kaldığına üzüldü. Sahanlığın basamaklarına oturdu ve uzun süre, yetim yavrusunun ona, "Vaftiz babacığım, neden gelmiyorsun? Sensiz mutlu mu olacağım ben?" diyerek parmaklıkları arasından kaybolduğu çitten gözlerini ayırmadı. Köklerine dek sarsılmış olsa da Ansiklopedici gururu henüz pes etmemişti. Yine de komünyona gidenlerin alayını görmek üzere kalkıp biraz yürüdü ve örtüsünün altında coşkuyla pırıl pırıl Ursule'ünü gördü. Kız ona, yüreğinin kayalık bölgesinde Tanrı'ya kapalı köşeyi kıpırdatan, esin dolu bir bakış fırlattı. Ama yaradancı sıkı duruyordu ve kendi kendine şöyle dedi:

— Maskaralık bunlar! Dünyaları kuran bir işçi varsa bile, o sonsuzluk düzenleyicinin bu budalalıklarla ilgileneceğini düşünmek!..

Güldü ve çalan çanların ailelerin sevincini uzaklara yaydığı Gâtinais yoluna bakan yükseltilerde gezintisini sürdürdü.

Tavlanın gürültüsü, en zor oyunlardan biri olan bu oyunu bilmeyenler için dayanılmazdır. Rahip, sağlığında Jordy ve doktor da yetim yavrularını rahatsız etmemek için onun yatmasını ya da gezintiye çıkmasını beklerlerdi: organları ve sinirleri son derece duyarlı olan Ursule'ün bu hareketleri ve bu anlaşılmaz sözleri duyup bir zarar görmesini

istemiyorlardı. Ursule geri döndüğünde de çoğu zaman oyun bitmemiş oluyordu: o da sonsuz bir zariflikle buna katlanıyor ve gidip çalışmak üzere pencerenin önüne oturuyordu. Başlangıçta birçok insana çok zor ve ulaşılmaz gelen, gençlikte başlanmazsa sonradan öğrenilmesi, zorluklarıyla başa çıkılması neredeyse olanaksız bir oyun olan tavladan nefret ediyordu Ursule. Ne var ki, ilk komünyonunun akşamı, o akşam yalnız olan babalığının evine geldiğinde, tavlayı getirip yaşlı adamın önüne koyuverdi. Sonra da:

— Haydi bakalım, zar kimde? dedi.

— Ursule, dedi doktor, daha ilk komünyon gününde gelip vaftiz babanla alay etmen günah değil mi?

— Alay ettiğim filan yok, dedi Ursule otururken. Siz benim her istediğimi yaparken, benim de sizin hoşlandığınız şeyleri yapmam gerekir. Bay Chaperon benden hoşnut kaldığında bir tavla dersi veriyordu hep. Ve o kadar çok ders aldım ki, sizi yenebilecek durumdayım artık. Benim için rahatsız olmayacaksınız artık. Sizin keyfinizi kaçırmamak için bütün zorlukların üstesinden geldim ve artık tavla sesi hoşuma gidiyor.

Oyunu Ursule kazandı. Rahip de oyun sırasında geldi ve onun zaferinin tadını çıkardı. Ertesi sabah, o zamana dek Ursule'e müzik öğretmek istemeyen Minoret Paris'e gitti, oradan bir piyano satın aldı, Fontainebleau'da piyano öğretmeni bir kadınla anlaştı ve genç kızın yapacağı bitip tükenmez alıştırmaların sıkıntısına önceden razı oldu. Rahmetli phrénologiste[68] Jordy'nin kehanetlerinden biri de böylece gerçekleşti: küçük kız çok iyi bir müzikçi oldu. Vaftiz kızıyla gururlanan doktor, o sıralar haftada bir Paris'ten Schmucke adında, yaşlı ve çok bilgili bir Alman müzik öğretmenini getirtiyor, önceleri evde bütünüyle gereksiz gördüğü bu sanatın gerektirdiği harcamalardan da kaçınmıyordu. İnançsızlar, Katolikliğin geliştirdiği, yedi

notasının adlarını onun bir ilahisinden alan müzikten hoşlanmazlar: her nota, Aziz Yuhanna'ya İlahi'nin yedi dizesinin ilk heceleridir çünkü.[69] Ursule'ün ilk komünyonunun yaşlı adam üstündeki etkisi güçlü ama geçici oldu. Dinsel yapıtlarla duanın bu genç ruha yaydığı dinginlik ve hoşnutluk da yeterince güçlü bir örnek oluşturmuyordu onun için. Herhangi bir vicdan sızısı ya da pişmanlık duymadan, huzur içinde yaşıyordu. Yaptığı iyilikleri göksel bir karşılık umudu içinde yapmadığı için kendini Katolikten üstün görüyor ve Tanrı'ya karşı tefecilik yapmakla suçluyordu onu.

— Ama, diyordu ona Rahip Chaperon, bütün insanlar bu yola koyulsa, itiraf edin ki, toplum kusursuz olurdu. Ortalıkta mutsuz insan kalmazdı. Sizin tarzınızda iyiliksever olması için insanın büyük bir felsefeci olması gerekir; siz kendinizi akıl yoluyla yüceltiyorsunuz, siz toplumsal bir ayrıksılıksınız; oysa bizim tarzımızda iyiliksever olmak için Hıristiyan olmak yeter. Sizde bir çaba gerektiriyor bu; bizdeyse son derece doğal.

— Bu demek ki papaz efendi, ben düşünüyorum, siz hissediyorsunuz.

Bu arada, kadınlara özgü inceliğiyle doğal becerisi üstün bir eğitimle gelişen ve bütünüyle çiçek açmış kafası dinsel düşünceyle, tüm düşünce biçimlerinin bu en inceliklisiyle aydınlanan Ursule sonunda –on iki yaşında– vaftiz babasının ne bir geleceğe, ne ruhun ölümsüzlüğüne, ne bir esirgeyiciye, ne de Tanrı'ya inandığını anladı. Bu saf yaratığın sorularıyla sıkıştırdığı doktor, uğursuz sırrını daha fazla saklayamadı. Ursule'ün safça üzüntüsü onu önce gülümsetti; ama zaman zaman hüzne daldığını görünce, bu hüznün ne büyük bir sevgi içerdiğini anladı. Saltık sevgiler her türlü anlaşmazlıktan nefret ederler; bu anlaşmazlık kendilerine yabancı düşünceler konusunda bile olsa. Zaman zaman doktor, kendini okşamalara bırakır gibi, evlatlığının

tatlı ve yumuşak bir sesle ve son derece ateşli ve saf bir duyguyla sıraladığı kanıtları dinlemeye bırakıyordu. Oysa inançlılarla inançsızlar iki ayrı dil konuşur ve birbirlerini anlayamazlar. Tanrı'nın savunusunu yaparken babalığına kötü davranıyordu evlatlık, tıpkı zaman zaman annesine kötü davranan şımarık bir çocuk gibi. Rahip Ursule'ü tatlılıkla kınadı; böyle yüce ruhları ancak Tanrı'nın küçük düşürebileceğini söyledi. Genç kız da Davud'un Golyat'ı yere serdiğini söyleyerek yanıtladı onu. Bu dinsel görüş ayrılığı, vasisini Tanrı'ya götürmek isteyen çocuğun bu üzüntüleri, meraklı küçük kentin bakışlarından gizlenmiş bu onca tatlı ve dopdolu ev yaşamının tek sıkıntısı oldu. Ursule büyüyor, gelişiyor ve Désiré'nin kilise çıkışında hayran kaldığı o alçakgönüllü, dini bütün Hıristiyan kız haline geliyordu yavaş yavaş. Bahçede yetiştirdiği çiçekler, müzik, vasisinin ona hazırladığı eğlenceler ve karşılığında Ursule'ün doktorun üstüne titremesi –çünkü yaşlı adamla ilgilenmeyi üstüne alarak Bougival'i rahatlatmıştı genç kız– bu dingin yaşamın saatlerini, günlerini, aylarını dolduruyordu. Öte yandan, bir yıldan beri Ursule'de gözlediği bazı sıkıntılar doktoru kaygılandırmıştı; ama bunları doğuran şey çoktandır beklendiği için, bu kaygıyı yalnızca kızın sağlığı açısından duymuştu doktor. Yine de bu dikkatli ve derin deneyimli gözlemci, bu sıkıntıların kızın gönlünde de yankılanmış olabileceği kuşkusuna kapıldı. Evlatlığını bir anne dikkatiyle bir süre gözetledi ve çevresinde âşık olabileceği kimse olmadığını görünce içi rahatladı.

Durum böyleyken, bu dramın başladığı günden bir ay önce doktorun düşünsel yaşamında, kanıların tarlasını en derindeki taşlara dek sürüp tersyüz eden o olaylardan biri meydana geldi; ama bu olayı anlatmak için önce onun meslek yaşamının bazı ayrıntılarını kısaca özetlememiz gerekiyor; böylece öykümüze de yeni bir ilginçlik kazandırmış olacağız.

XVIII. yüzyılın sonuna doğru bilim dünyası, Mesmer'in ortaya çıkışıyla –tıpkı Glück'ün çıkışıyla ikiye bölünen sanat gibi– derinlemesine ikiye bölündü. Manyetizmayı bulduktan sonra Mesmer çok eskilerden beri her buluş yapanın, buluşunu tanıtıp onaylatmak için koşup geldiği Fransa'ya geçti. Açık seçik dili sayesinde dünyanın bir tür borazanıdır çünkü Fransa.

"Homeopati Paris'e gelirse kurtulur" diyordu yakınlarda Hahnemann. "Fransa'ya gidin" diyordu Metternich Gall'e; "yumrularınızla alay etseler de ünlü olursunuz."

Mesmer'in de en az Glück yandaşlarına karşı çıkan Piccinni'ciler kadar ateşli yandaşları ve karşıtları oldu. Fransız bilim dünyası heyecanlandı, gösterişli bir tartışma başladı. Ne var ki, kararnameden de önce[70] Tıp Fakültesi, Mesmer'in sözümona şarlatanlığını, fıçısını, iletken tellerini[71] ve kuramlarını topluca yasakladı. Şunu da söylemek gerekir ki bu Alman, olağanüstü buluşunu biraz da sınırsız parasal istekleri yüzünden lekelemişti. Bir yandan olguların belirsizliği ve o güne dek gözlenememiş, açıklanması olanaksız birtakım akışkanların doğada oynadığı rollerin bilinmemesi, bir yandan da üç yönlü bir bilimin öbür yüzlerini araştırmada gösterdiği beceriksizlik yüzünden bütünüyle başarısız oldu Mesmer. Manyetizmanın birden fazla uygulama alanı vardır ve Mesmer'in ellerinde –geleceğine oranla– sonuçlara göre neden neyse o olmuştur. Ne var ki, onu bulan kişi yeterli dehayı sergileyememiş olsa da, Mısır'da, Kalde'de, eski Yunan'da ve Hindistan'da geliştirilmiş çağdaş bir bilimin başına, Paris'te, üstelik de XVIII. yüzyılın göbeğinde, XVI. yüzyılda Galileo'nun başına gelenlerin gelmesi ve benzer bir telaşa kapılan din adamlarıyla maddeci filozofların çifte saldırıları sonucunda tümüyle yadsınması, gerek insan aklı, gerekse Fransa açısından üzücüdür. İsa'nın gözde bilimiydi manyetizma ve havarilere emanet edilen tanrısal güçlerden biriydi; ama ne

Kilise'ye yaranabildi, ne de Jean-Jacques'ın, Voltaire'in, Locke'un ya da Condillac'ın izleyicilerine. Ne Ansiklopedi, ne de papaz sınıfı, onlara çok yeni görünen bu çok eski insan gücünü kabul edemediler. Convulsionnaire'lerin[72] –değerli danışman Carré de Montgeron'un yazılarına karşın– hem Kilise'nin hem de bilim adamlarının kayıtsızlığıyla örtbas edilen mucizeleri, dış etkenlerin doğurduğu acılara iç güçlerle direnme gücünü veren insan akışkanları üstünde deneyler yapılması için ilk uyarılar olmuştu. Ama bunun için elle tutulmaz, görünmez ve tartıya gelmez akışkanların varlığını kabul etmek gerekecekti ve o günlerin bilimi, bu üç olumsuzlamada da boşluğun tanımını görüyordu. Oysa çağdaş felsefede boşluk yoktur. On ayak boşluğa dünya yıkılıverir! Özellikle de maddeciler için dünya doludur, her şey tutarlıdır, her şey birbirine bağlanır ve belirli bir düzeneğe sahiptir. "Dünya'nın" diyordu Diderot,[73] "bir rastlantı sonucu ortaya çıkmış olması, Tanrı'dan daha açıklanabilir bir şey. Nedenlerin çokluğu ve atışların akla sığmaz büyüklükteki sayısı, yaradılışı rastlantıyla açıklamamıza izin veriyor. Örneğin Aeneas Destanı'nı ve onun yazılması için gerekli tüm harfleri ele alalım; bana yeterli zaman ve mekânı sağlarsanız harfleri savura savura, sonunda Aeneas Destanı'ndaki harf bileşimine ulaşabilirim." Bir Tanrı'nın varlığını kabul etmektense her şeyi tanrılaştırmaya yatkın bu zavallılar, ölçüye gelmez güçlerin doğasında var olan, "maddenin sonsuza dek bölünebilirliği" olgusu karşısında da geriliyorlardı. Böylece Locke ve Condillac, doğa bilimlerinin bugün büyük Geoffroy de Saint-Hilaire'in[74] birleştirici düşüncesi altında gösterdiği sınırsız gelişmeyi elli yıl geciktirdiler. Bu arada, herhangi bir sistem yanlısı olmayan ama bazı olguları dikkatle inceleyince akılları yatan bir iki dürüst insan da Mesmer'in kuramına bağlı kaldılar. Bu kuram, insanda başkalarının içine işleyebilen bir güç bulunduğunu, istenç tarafından harekete geçirilen ve insandan insana egemenlik sağlayan bu gücün,

akışkan bol olduğunda iyileştirici de olabildiğini ve bu durumda oyunun iki istem arasında, iyileştirilecek bir hastalıkla iyileştirme istemi arasında bir çatışma haline geldiğini söylüyordu. Mesmer'in çok az farkına vardığı uyurgezerlik olayları da Puységur Markisi[75] ve Deleuze[76] sayesinde tanındı. Ancak Devrim bu buluşlara sekte vurdu ve meydan bilginlerle alaycılara kaldı. Varlığını sürdüren küçük bir inançlılar grubu arasında doktorlar da vardı ve bu farklı görüşte kişiler, yaşamlarının sonuna dek meslektaşlarınca hırpalandılar. Paris'in saygıdeğer hekimler birliği Mesmer'cilere, din savaşlarının katılığıyla saldırdı ve onlara karşı beslediği kinle, şu Voltaire'ci hoşgörü çağında görülebilecek en acımasızca davranışları sergiledi. Ortodoks doktorlar, Mesmer'ci sapkınlığın tarafını tutan doktorlarla birlikte hasta bakmayı reddediyorlardı. 1820'lerde bu sözümona sapkınlarla ilgili gizli yasaklar hâlâ sürüyordu. Devrim'in felaketleri ve fırtınaları bu bilimsel kini söndürmemişti. Yalnızca papazlar, yargıçlar ve doktorlar böyle kinci olabilirler. Cüppe her zaman korkunçtur. Ama düşünce nesneden daha da amansız değil midir? Minoret'nin dostu Doktor Bouvard da bu yeni mezhebe katıldı ve ölünceye dek, uğrunda rahatından ve huzurundan vazgeçtiği –çünkü o da Paris Tıp Fakültesi'nin hışmına uğradı– bu bilimde diretti. Ansiklopedi yazarlarının en güçlü desteklerinden biri, Mesmer yanlısı Deslon'un[77] da en güçlü karşıtı olan ve bu kavgada kaleminden kan damlayan Minoret, arkadaşıyla adamakıllı bozuştu; üstelik daha da ileri gitti ve ona olmadık eziyetler etti. Yaşlılık günlerinin huzurunu kaçırabilecek biricik pişmanlığı da Bouvard'a karşı davranışıydı belki. Doktor Minoret'nin Nemours'a çekildiğinden beri bu "ölçülmez akımlar bilimi" (ilgilendiği olguların niteliği açısından ışık ve elektrikle onca yakından ilişkili olan manyetizmaya ancak böyle bu ad uyar), Paris bilim dünyasının sürekli alaylarına karşın çok büyük gelişmeler göstermişti. Birçok fizyoloji bilginine göre, Gall'le

Lavater'in ortaya attığı frenoloji ve fizyognomoni, aralarında bir neden sonuç ilişkisi bulunan bu birbirinin "ikizi" iki bilim, tutkularla alışkanlıkların yanısıra yüz ve kafatası biçimlerini de meydana getiren ve insan istenciyle ilgili olguların temelinde yatan o elle tutulmaz akımın etkilerini açıkça kanıtlıyordu. Bunun yanısıra hem manyetizma olayları, hem de uykuda yürüme hastalığının ve tinsel evrene nüfuz etmemize olanak veren kehanet ya da esrime hallerinin mucizeleri gün geçtikçe çoğalıyordu. Çiftçi Martin'in gördüğü tuhaf hayaller, sonra da bu köylünün XVIII. Louis'yle görüşmesi;[78] Swedenborg'la ölüler arasındaki ilişkilerin bilinmesi ve buna Almanya'da ciddi biçimde inanılması; Walter Scott'un "altıncı his"in etkileriyle ilgili öyküleri; el, iskambil ve yıldız fallarını tek bir bilimde birleştiren bazı "falcı"ların olağanüstü yetenek gösterileri; katalepsi olayları ve kimi sağlıksız durumlar sonucunda diyaframın bazı özelliklerinin açığa çıkmasıyla ilgili olaylar; insanı en azından meraka düşürmesi gereken ve hepsi aynı kaynaktan doğan bu olgular, birçok kuşkuyu dağıtıyor, en kayıtsız insanları bile deney alanına çekiyordu. Minoret'nin zihinlerdeki bu kaynaşmadan haberi yoktu; oysa Fransa'da oldukça sönük kalan bu hareket, Avrupa'nın kuzeyinde alıp yürümüştü. Bununla birlikte Fransa'da da dar görüşlü gözlemcilerin doğaüstü diye nitelendirip geçtiği olaylar eksik olmuyor ama bunlar, denizin dibine yuvarlanan taş parçaları gibi Paris yaşamının burgacına karışıp gidiyordu.

O yılın başlangıcında aşağıdaki mektup, Mesmer'cilik karşıtı doktorun rahatını kaçırdı:

"Eski dostum

"Her dostluğun, bu dostluk yitip gitmiş olsa da kolay kolay silinmeyen hakları vardır. Hâlâ yaşadığınızı biliyorum ve düşmanlığımızdan çok, Saint-Julien-le-Pauvre'daki kulübede geçirdiğimiz güzel günleri anımısıyorum. Şu dünyadan çekip gitmeden önce size manyetizmanın –bilimin tek olması

gerektiği düşüncesini bir yana bıraksak bile– en önemli bilimlerden biri olacağını kanıtlamak istiyorum. Somut kanıtlarla inançsızlığınızı altüst edebilirim. Belki merakınız sayesinde –Mesmer'den önceki gibi– elinizi bir kez daha sıkma mutluluğuna erişebilirim.

Her zaman dostunuz,

BOUVARD"

Mesmer'cilik karşıtı doktorumuz, at sineği sokmuş aslan gibi Paris'e kadar fırladı gitti; Saint-Sulpice yakınlarında, Férou Sokağı'nda oturan yaşlı Bouvard'a kartını bıraktı. Bouvard da onun oteline, üstünde şu satırlar yazılı bir kart yolladı: "Yarın saat dokuzda, Saint-Honoré Sokağı'nda, Assomption'un karşısında." Yeniden gençleşen Minoret'nin gözüne uyku girmedi. Eskiden tanıdığı hekimlere gitti: "Ne oldu, dünya tersine mi döndü, hekimliğin bir okulu var mı, dört fakülte hâlâ duruyor mu?" diye sordu. Hekimler, eski direniş ruhunun hâlâ sürdüğünü, ancak Tıp Akademisi'yle Bilimler Akademisi'nin artık manyetizmacıları düşman saymadığını ve bu olayları, Comus'nün, Comte'un, Bosco'nun[79] gözbağcılık oyunlarıyla ya da "eğlendirici fizik" adı verilen elçabukluğu, hokkabazlık gibi şeylerle aynı sınıfa sokarak gülüp geçtiğini söyleyince içi rahatladı. Ama bu sözler yaşlı Minoret'nin Bouvard'ın verdiği randevuya gitmesine engel olmadı. Kırk dört yıllık bir dargınlıktan sonra iki rakip, Saint-Honoré Sokağı'nda büyük bir kapının önünde buluştular. Fransızların işleri, birbirlerine uzun süre kin duyamayacakları kadar başlarından aşkındır. Özellikle Paris'te olaylar mekânı öylesine genişletir, politikada, edebiyat ve bilimde yaşama öyle büyük alanlar açarlar ki, insanlar kolayca fethedilecek ülkeler bulur ve orada keyiflerinin hükmünü sürerler. Kin öyle sürekli ve uyanık bir güç ister ki, onu uzun zaman ayakta tutmak isterse birkaç parçaya bölünmelidir insan. Bu yüzden de yalnızca

bedenlerin belleği vardır. Aradan kırk dört yıl geçtikten sonra Robespierre'le Danton bile birbirleriyle kucaklaşabilir. Ne var ki, iki hekim de ötekine elini uzatmadı karşılaştıklarında. Önce Bouvard Minoret'ye:

— Sapasağlam görünüyorsun, dedi.

Aradaki buz kırıldıktan sonra Minoret:

— Evet, fena değilim, ya sen? diye karşılık verdi.

— Ben, gördüğün gibiyim.

Minoret şakacı ama yumuşak bir edayla:

— Manyetizma ölümü engelliyor mu yoksa? diye sordu.

— Hayır, ama az daha yaşamamı engelleyecekti.

Minoret:

— Demek para kazanamadın, dedi.

Bouvard:

— Ne çıkar! diye yanıtladı.

Minoret:

— İyi de, ben zenginim, dedi Minoret.

— Paranda gözüm yok, bana senin inancın gerek. Gel, yanıtını verdi Bouvard.

— İnatçı seni! dedi Minoret.

Mesmer'ci, bu inançsız adamı oldukça karanlık bir merdivene götürdü; adımlarını dikkatle attırarak dördüncü kata kadar çıkardı.

O sırada Paris'te, inancı sayesinde sınırsız bir güce ulaşan ve manyetik güçleri tüm uygulama alanlarında kullanabilen, olağanüstü bir insan çıkmıştı ortaya. Hâlâ yaşayan ve

kimsenin tanımadığı bu büyük adam, yalnızca en amansız, en yerleşmiş hastalıkları –bir zamanlar Kurtarıcı'nın yaptığı gibi– kendi kendine ve uzaktan, ansızın ve kökten iyi etmekle kalmıyor, aynı zamanda en yola gelmez istençlerle başa çıkarak uykuda yürüme hastalığının en tuhaf belirtilerini ortaya döküveriyordu. Yalnızca Tanrı'dan esin aldığını ve Swedenborg gibi meleklerle ilşikisi olduğunu söyleyen bu adamın çehresi tam bir aslana benziyor ve yoğun, dayanılmaz bir enerji saçıyordu. Tuhaf eğrilikli yüz çizgileri korkunç ve çarpıcıydı. Varlığının ta derinlerinden gelen sesi, manyetik akımla yüklü gibiydi ve sanki tüm gözeneklerinden dinleyenin içine işliyordu. Binlerce insanı iyileştirmiş olmasına karşın karşılaştığı genel nankörlükten tiksinen bu adam kimsenin sokulamayacağı bir yalnızlığa dalmış, bile isteye kendini bir yokluğun içine atmıştı. Ölüm döşeğindeki kızları analarına, babaları iki göz iki çeşme ağlayan çocuklarına, tapılan sevgilileri aşktan sarhoş âşıklarına geri veren, hekimlerin yüzüstü bıraktığı hastaları iyi eden, hepsi de aynı mucizeyle Tanrı'ya ulaşmış başka başka dinlerden rahiplere, havralarda, tapınaklarda, kiliselerde ilahiler söyleten, yaşamasına olanak kalmamış ölümcül hastaların can çekişmesini hafifleten güçlü eli, uykuda yürüyen kimselerin kapalı gözlerini kamaştıran bu yaşam güneşi, bu her istediğini yapan el, bir kraliçeye yasal vârisini geri vermek için bile kıpırdamazdı artık. Işıklı bir kefene bürünür gibi, yaptığı iyiliklerin anısına kapanmış, dünyadan uzak, göklerde yaşıyordu. Ama saltanatının başlangıcında, gücüne neredeyse kendi de şaşan ve güçlü olduğu kadar da parada pulda gözü olmayan bu adam, gösterdiği mucizelere bazı meraklıların da tanık olmasına izin veriyordu. O zamanlar dünyayı tutan ve günün birinde yeniden dillere düşebilecek bu şöhretin çevrede uyandırdığı gürültü, Doktor Bouvard'ı bir ayağı çukurdayken ayaklandırmıştı. Herkesin kötü davrandığı Mesmer'ci sonunda, yüreğinde bir hazine gibi sakladığı bu bilimin en parlak belirtilerini görebilmişti. Kimsenin tanımadığı büyük

adam, ihtiyarın çektiği acılardan etkilenmiş ve ona bazı ayrıcalıklar tanımıştı. Bu yüzden merdivenden çıkarken Bouvard, muzipçe bir sevinçle eski rakibinin alaylarına katlanıyor ve sadece, "Göreceksin! Göreceksin!" diyerek yaptıklarına güvenen insanların küçük baş sallamalarıyla ona yanıt veriyordu.

İki hekim, orta halliden de aşağı bir apartman dairesine girdiler. Bouvard bir an için, Minoret'nin beklediği odanın bitişiğindeki yatak odasına, biriyle konuşmaya gitti. Minoret kuşkulanmaya başlamıştı ki, Bouvard hemen onu almaya geldi ve gizemli Swedenborg'cuyla koltuğa oturmuş bir kadının bulunduğu bu odaya götürdü. Kadın ayağa kalkmadı ve iki yaşlı adamın odaya girdiklerinin sanki farkına varmadı. Minoret gülümseyerek:

— Nasıl, artık fıçı yok mu? dedi.

Minoret'ye elli yaşlarında görünen Swedenborg'cu ağırbaşlı bir edayla:

— Tanrı'nın kudretinden başka bir şey yok, diye yanıtladı onu.

Üç adam oturdular. Yabancı konuşmaya ve havadan sudan söz etmeye başladı; yaşlı Minoret şaşırdı, kendisiyle alay edildiğini düşündü. Swedenborg'cu ziyaretçiye bilimsel kanılarıyla ilgili sorular soruyor ve sanki onu incelemek için zaman kazanıyordu. Sonunda:

— Buraya sadece merakla geldiniz, değil mi mösyö? dedi. Tanrı'dan geldiğine inandığım bir gücü öyle uluorta harcamak âdetim değildir; kötüye kullanır ya da bir hafiflik edersem bu güç elimden gidebilir. Bununla birlikte Bay Bouvard bana, burada söz konusu olan şeyin bizimkine ters bir kanıyı değiştirmek ve iyi niyetli bir bilgini aydınlatmak olduğunu söyledi; bu yüzden isteğinizi yerine getireceğim.

Sonra da tanımadıkları kadını göstererek:

— Bu gördüğünüz kadın, dedi, şu an bir uyurgezer uykusunda. Tüm uyurgezerlerin söylediklerinden ve sergiledikleri belirtilerden bu durumun tadına doyulmaz bir yaşam hali olduğunu anlıyoruz; bu sırada iç varlık, gözle görülür doğanın yetilerinin önüne koyduğu bütün engelleri aşarak, haksız yere gözle görünmez dediğimiz dünyada dolaşır. Görme yetisiyle işitme yetisi, "uyanıklık" denen haldekinden daha kusursuz bir biçimde, belki de görme ve işitme dediğimiz bu ışıklı kılıçların kını işlevini gören organlara gerek duymadan işler! Bu duruma getirilen insan için uzaklıklarla maddesel engeller ortadan kalkmış ya da içimizdeki bir yaşamla aşılmıştır. Bedenimiz bu yaşam için bir hazne, gerekli bir dayanak noktası, bir zarf işini görür. Bunca yakın bir zamanda yeniden bulunan bu olgulara ne diyeceğimizi de bilemiyoruz; çünkü bugün o "ölçüye gelmez", "elle tutulmaz", "gözle görülmez" nitelemeleri de, etkinliği manyetizmayla kanıtlanan akım söz konusu olduğunda hiçbir anlam taşımıyor. Işık sıcaklığıyla ölçülür; nesnelerin içine işleyen ısı onların oylumlarını artırır; elektrik de neredeyse elle tutulabilir. Suçu aygıtlarımızın kusurlu yanına yükleyeceğimize olaylara yüklüyoruz biz.

Minoret, ona aşağı tabakadan biri gibi görünen kadını inceleyerek:

— Uyuyor! dedi.

Swedenborg'cu:

— Bedeni bir anlamda yok oldu, diye yanıtladı onu. Bilgisizler bu hali uykuyla karıştırırlar. Ama o size şimdi, tinsel bir evrenin varlığını ve orada ruhun, maddesel evrenin yasalarını hiçe saydığını kanıtlayacak. Onu istediğiniz yere göndereceğim: ister buradan yirmi fersah öteye, ister Çin'e. Ve orada olup bitenleri size söyleyecek.

Minoret:

— Onu sadece bizim eve, Nemours'a yollasanız, dedi.

Gizemli adam:

— Ben karışmak istemem, diye yanıtladı onu. Bana elinizi verin; aynı zamanda hem oyuncu hem seyirci, hem neden hem sonuç olacaksınız.

Minoret'nin elini tuttu; o da sesini çıkarmadı ve elini verdi. Swedenborg'cu bir an düşüncelere dalmış gibi avcunda alıkoydu bu eli; öteki eliyle de koltukta oturan kadının elini yakaladı; sonra doktorun elini kadının eline bıraktı ve inançsız yaşlı adama, bu sacayaksız falcının[80] yanına oturması için işaret etti. Swedenborg'cu onları birleştirdiği zaman Minoret, bu kadının son derece sakin yüz çizgilerinde hafif bir ürperti fark etti. Ama olağanüstü gibi görünse de büyük bir sadelikle yapılmıştı bu hareket. Adam elini, ondan ışık ve yaşam soluyormuş gibi görünen kadının başına doğru uzattı:

— Bu bayın sözünü dinleyiniz, dedi, onun için yapacağınız her şeyin hoşuma gideceğini de unutmayın.

Sonra da Minoret'ye döndü:

— Şimdi onunla konuşabilirsiniz, dedi.

Doktor:

— Nemours'a, Burjuvalar Sokağı'na, benim evime gidin, dedi kadına.

Bouvard, eski dostuna:

— Şimdi ona biraz zaman bırakın, oraya gittiğini sözlerinden anlayıncaya kadar da elinizi elinden çekmeyin, dedi.

Gözkapakları inik olmasına karşın derin bir dikkatle kendi içine dalmış görünen kadın hafif bir sesle:

— Bir dere görüyorum, yanıtını verdi. Güzel bir bahçe görüyorum...

— Neden dere ve bahçe tarafından giriyorsunuz? diye sözünü kesti Minoret.

— Onlar orada da ondan.

— Kimler?

— Aklınızda olan genç kızla sütninesi.

Minoret:

— Bahçe nasıl? diye sordu.

— Dereye inen küçük merdivenden çıkınca, sağda, içinde kitaplar gördüğüm uzun tuğladan bir galeri, bu galerinin ucunda da rastgele eklenmiş, tahta çıngıraklar ve kırmızı yumurtalarla süslü bir oda var. Soldaki duvar sık sarmaşıklarla, yaban asmaları ve Virginia yaseminleriyle örtülü. Ortada küçük bir güneş saati duruyor. Birçok da çiçek saksısı var. Kızınız çiçeklerine bakıyor, onları dadısına gösteriyor; bir kazıkla toprağı delerek tohum ekiyor... Dadı, bir tırmıkla bahçe yollarını temizliyor... Bu genç kız, bir melek gibi tertemiz ama içinde sabahın ilk ışıkları kadar hafif bir aşk başlangıcı var.

O zamana kadar falcının ağzından, uyurgezer olmadan da herkesin söyleyebileceği şeyler duyan doktor:

— Kimin için? diye sordu.

Hâlâ bir hokkabazlıktan kuşkulanıyordu. Kadın gülümseyerek:

— Son günlerde, kadın olduğu zaman epeyce kaygılandınız ama yine de bir şeyden haberiniz yok. Gönlü, doğanın

isteğine uydu.

Yaşlı hekim:

— Halktan bir kadının böyle konuşmasına şaşıyorum, dedi.

Bouvard:

— Bu durumda hepsi de tuhaf bir açıklılıkla konuşuyorlar, yanıtını verdi.

— Peki Ursule kimi seviyor?

Kadın küçük bir baş hareketiyle:

— Ursule sevdiğini bilmiyor, dedi. O melek gibi bir kız, arzuyu da, aşkı da bilmiyor henüz; ama aklı fikri onda, onu düşünüyor, dahası düşünmemek istiyor, ama elinde değil... Şimdi piyano çalıyor...

— İyi de kim bu adam?

— Karşıda oturan bir hanımın oğlu...

— Bayan de Portenduère mi?

Uyurgezer kadın:

— Portenduère mi dediniz, diyerek sözlerine devam etti; öyle olsun. Ama bir tehlike yok çünkü adam memlekette değil.

— Birbirleriyle hiç konuştular mı? diye sordu doktor.

— Hayır, hiç konuşmamışlar. Sadece bakışmışlar. Kız onu sevimli buluyor. Gerçekten de güzel adam, hem de iyi yürekli. Kız onu penceresinden görmüş; kilisede de birbirlerini görmüşler, ama delikanlı unutmuş bile.

— Adı ne?

— Bakın bunu size söylemek için ya okumalı ya da duymalıyım... Adamın adı Savinien, şimdi kız söyledi: adını söylemekten hoşlanıyor; azizinin gününü bulmak için takvime bile bakmış, oraya küçük kırmızı bir nokta koymuş... Çocukça şeyler! Ah! Bu kız çok sevecek, ama güçlü olduğu kadar saf bir sevgi olacak bu; iki kez sevecek kızlardan değil, sevgi ruhunu renklendirecek, içine öyle işleyecek ki, başka her duyguyu kendinden uzaklaştıracak.

— Nereden anladınız bunu?

— Genç kızın içinden. Acıya katlanmasını bilecek; anasıyla babasına benzemiş, onlar da çok acı çekmişler.

Bu son sözler doktoru altüst etti; sarsılmaktan çok şaşırmıştı. Bu arada şunu da söyleyelim ki, kadın her tümce arasında on-on beş dakika kadar duruyor, bu süre içinde dikkatini daha da yoğunlaştırıyordu. Bir şeyler gördüğü açıkça görülüyordu. Alnı tuhaf biçimler alıyor, bunlardan için için bir güç harcadığı anlaşılıyordu; Minoret'nin ancak ölüm halindeki hastalarda, içlerinde bir kehanet yetisi duydukları anlarda gördüğü bir güçle aydınlanıyor ya da buruşuyordu bu alın. Birkaç kez Ursule'ün hareketlerine benzeyen hareketler yaptı.

Gizemli kişi Minoret'ye dönerek:

— Sorun ona, sorun! dedi. Yalnız sizin bileceğiniz sırları bile size söyleyecektir.

— Ursule beni seviyor mu? diye devam etti Minoret.

Kadın gülümseyerek:

— Hemen hemen Tanrı'yı sevdiği kadar, dedi. Bu yüzden sizin inançsızlığınıza üzülüyor. Siz Tanrı'ya inanmıyorsunuz; sanki onun var olmasına engel olabilirmişsiniz gibi! Onun sözü dünyaları doldurur! Bu yüzden bu zavallı çocuğun biricik üzüntüsüne siz neden oluyorsunuz... Bakın! Piyanoda

gam yapıyor; çalabildiğinden daha iyi çalmak istiyor, üzülüyor. Şöyle düşünüyor: "Güzel şarkı söyleyebilseydim, güzel bir sesim olsaydı, annesine geldiği zaman sesim kulağına kadar giderdi."

Doktor Minoret defterini çıkardı, tam saati yazdı.

— Bana ne tohumları ektiğini söyleyebilir misiniz?

— Rezede, sarmaşık, kınaçiçeği...

— En son ne ekti?

— Hezaren.

— Benim param nerede durur?

— Noterinizde; ama bir günlük faizi bile kaçırmadan günü gününe yatırıyorsunuz.

— Evet; ama Nemours'da altı aylık harcamam için ayırdığım para nerde?

— Pandectes de Justinien[81] başlıklı, kırmızı kapaklı büyük bir kitabın ikinci cildinin içine, sondan ikinci ve üçüncü sayfaların arasına koyuyorsunuz; kitap camlı büfenin üzerinde in-folio'lar[82] gözünde. Bu kitaplardan tam bir sıra var. Paralarınız salon tarafındaki sonuncu ciltte. Şu işe bak! Üçüncü cilt, ikinci cildin önüne konmuş. Ama paranız yok, bunlar...

Doktor:

— Bin franklık banknotlar mı? diye sordu.

— İyi göremiyorum, ikiye katlanmış. Hayır, beşer yüz franklık iki banknot.

— Bunları iyice görüyor musunuz?

— Evet.

— Nasıl şeyler?

— Biri eski ve sararmış, öteki beyaz, hemen hemen yeni...

Sorgulamanın bu bölümü doktoru yıldırım çarpmışa döndürdü. Şaşkın şaşkın Bouvard'a baktı; ama inanmayanların şaşkınlığına alışık olan Bouvard'la Swedenborg'cu aralarında alçak sesle konuşuyor, hiçbir hayret belirtisi göstermiyorlardı.

Minoret yemekten sonra yeniden gelmek için onlardan izin istedi. Mesmer karşıtı yaşlı adam, bu sonsuz gücü yeniden denemek, kesin deneylerle sınamak, yanıtı her türlü kuşkuyu ortadan kaldıracak sorular sorabilmek için kendini toparlamak ve içine düştüğü dehşeti yatıştırmak istiyordu.

Yabancı:

— Bu akşam saat dokuzda burada bulunun, dedi. Sizin için yine geleceğim.

Doktor Minoret öyle şaşkın bir durumdaydı ki, selam bile vermeden çıktı; arkasından gelen Bouvard durup durup uzaktan:

— Nasılmış? Ne diyorsun? diye bağırıyordu.

Büyük kapının önüne gelince Minoret:

— Sanırım çıldırdım Bouvard, diye yanıtladı onu. Eğer kadının Ursule konusunda söyledikleri doğruysa, bu büyücünün söylediklerini Ursule'den başka kimse bilmediğine göre, hakkın varmış diyeceğim. Keşke kanatlarım olsa da Nemours'a gidip söylediklerini doğrulayabilsem. Ama bir araba kiralayacağım ve bu akşam saat onda gideceğim. Ah! Aklım başımdan gidiyor!

— Senelerden beri iyileşemediğini bildiğin bir hastanın beş saniyede iyi olduğunu, bu büyük manyetizmacının,

tuzlubalgam hastası birini buram buram terlettiğini, kötürüm bir genç kadını yürüttüğünü görsen ne olacaksın?

— Birlikte yemek yiyelim Bouvard, dokuza kadar da ayrılmalıyım. Kesin, karşı çıkılması olanaksız bir deney düşüneceğim.

Mesmer'ci doktor:

— Peki, eski dostum, diye yanıtladı onu.

Böylece barışan iki düşman, Palais-Royal'e yemeğe gittiler. Bouvard, Minoret'nin beynini kemiren düşüncelerin ateşini yatıştıran heyecanlı bir konuşmadan sonra:

— Bu kadında mekânı yok etme ya da aşma yetisinin bulunduğunu kabul ediyorsan, Assomption'dan Nemours'da olup bitenleri gördüğüne inanıyorsan, bütün öteki manyetizma olaylarını da kabul etmen gerekir; inanmayana onlar da en az bunlar kadar olanaksız görünür. Onun için kadından seni tatmin edecek tek bir kanıt iste. Bütün bu bilgileri önceden topladığımızı sanabilirsin; ama örneğin, senin evinde saat dokuzda, kızının odasında olup bitecekleri bilemeyiz; uyurgezer kadının göreceği ya da duyacağı şeyleri aklında tut ya da bir yere yaz, sonra doğru eve koş. Hiç tanımadığım küçük Ursule de bizimle birlik değil ya! Elinde yazılı şeyleri söylemiş ya da yapmışsa, eğ başını mağrur Sicambre![83]

İki dost odaya döndüler, kadın oradaydı ve Doktor Minoret'yi tanımadı. Swedenborg'cu uzaktan elini üzerine uzatınca kadının gözleri yavaş yavaş kapandı, Minoret'nin yemekten önce gördüğü vaziyete döndü. Kadının eli doktorun eliyle birleştirilince doktor, o anda Nemours'da bütün olup bitenleri kendisine söylemesini rica etti.

— Ursule ne yapıyor? diye sordu.

— Soyunmuş, saçlarını kıvırmak için kâğıtlara sarmış, kırmızı kadife bir levhanın üstünde duran fildişi bir haçın önünde dua sandalyesine diz çökmüş.

— Ne diyor?

— Akşam dualarını ediyor, Tanrı'ya sığınıyor, kötü düşünceleri ruhundan uzaklaştırması için yalvarıyor; vicdanını yokluyor; Tanrı'nın ya da Kilise'nin buyruklarına aykırı bir şey yapıp yapmadığını gözden geçiriyor. Ruhunu temizliyor zavallı küçük kızcağız! (Uyurgezerin gözleri sulandı.) Günah işlememiş, ama Mösyö Savinien'i fazla düşündüğü için kendini suçluyor. Bir an durup, acaba vaftiz babası Paris'te ne yapıyor diye düşünüyor, onu mutlu etmesi için Tanrı'ya yalvarıyor. Sözlerini sizinle bitirdi. İşte yüksek sesle bir dua okuyor.

— Söylediklerini tekrarlayabilir misiniz?

— Evet.

Minoret kalemini çıkardı; uyurgezer söyledi, o da, besbelli Rahip Chaperon'un yazdığı duayı not etti:

"Tanrım, sana tapan, hem aşkla hem de şevkle sana dua eden, kutsal buyruklarının dışına çıkmamaya çaba gösteren, adını yüceltmek için uğrunda oğlun gibi sevinçle ölmeye razı olan ve hep gölgende yaşamak isteyen kulundan hoşnutsan –sen ki yüreklerin içini okursun– vaftiz babamın gözlerini aç, onu kurtuluş yoluna yönelt, rahmetini ona da göster ki son günlerini sende yaşayabilsin; onu her kötülükten koru, onun yerine bana acı çektir! İyi yürekli Sainte Ursule, sevgili azizem ve sen Tanrı'nın Anası, Göklerin Sultanı, cennetteki melekler, azizler, beni dinleyin, siz de şefaatinizi dualarıma ekleyin, bizlere acıyın."

Uyurgezer, çocuğun safça hareketlerini ve aldığı kutsal esini öyle kusursuz bir biçimde taklit etti ki Doktor

Minoret'nin gözleri yaşardı.

— Başka bir şey daha söylüyor mu? diye sordu.

— Evet.

— Ne diyor?

"Sevgili babacığım! Acaba tavlasını kiminle oynar Paris'te?.." Mumunu söndürüyor, başını eğiyor, uyuyor. Uyudu bile! Küçük gece başlığıyla ne de güzel!

Minoret büyük yabancıyı selamladı, Bouvard'ın elini sıktı, koşa koşa merdivenlerden indi; sonradan Cezayir Sokağı'nın açılması için yıkılan bir konağın kapısı altındaki kent içi araba durağına koştu; orada bir arabacı bulup hemen Fontainebleau'ya gidip gitmeyeceğini sordu. Pazarlık bitip de uyuşulunca, yeniden gençleşen yaşlı adam hemen yola koyuldu. Anlaşmaları gereğince atı Essonne'da dinlendirdiler. İhtiyar Nemours yolcu arabasına yetişti ve bir yer bularak arabacısını savdı. Sabahın beşine doğru evine vardı ve fizyolojiyle, doğayla, metafizikle ilgili bütün eski düşüncelerinin çöküntüsü üstünde uykuya daldı; o denli yorulmuştu ki, dokuza kadar uyudu.

Uyandığında, eve döndüğünden beri kapısının eşiğini kimsenin aşmadığına emin olan doktor, yenemediği bir korkuyla olayları araştırmaya başladı. İki banknot arasındaki farkı ve Pandectes ciltlerinin yer değiştirip değiştirmediğini kendi de bilmiyordu. Uyurgezer doğru görmüştü. Çıngırağı çekip Bougival'i çağırdı. Kitaplığının ortasına oturarak:

— Ursule'e söyleyin, benimle konuşmaya gelsin, dedi.

Çocuk geldi, ona doğru koştu, boynuna sarıldı; doktor kızı dizlerinin üzerine oturttu; Ursule güzel sarı saçlarını yaşlı dostunun beyaz saçlarına karıştırırken kucağına yerleşti.

— Bir şeyiniz mi var babacığım?

— Evet; sorularıma açıkça, hiçbir kaçamağa başvurmadan yanıt vereceğine söz ver.

Genç kız kulaklarına kadar kızardı. Doktor, Ursule'ün o zamana kadar bir çocuk saflığı gizleyen güzel gözlerinin, ilk aşkın utancıyla bulandığını görünce:

— Bana söyleyemeyeceğin hiçbir şey sormayacağım, dedi.

— Söyleyin, babacığım.

— Dün akşam dualarını hangi düşünceyle bitirdin ve kaçta dua ettin?

— Ya dokuzu çeyrek geçiyordu, ya dokuz buçuktu.

— Peki bana son duanı tekrarla.

Ursule, sesinin, inançsız vasisine kendi inancını aşılayacağını umarak yerinden kalktı, diz çöktü, şevkle ellerini birleştirdi; yüzü parlak bir ışıkla aydınlandı, yaşlı adama baktı:

— Dün Tanrı'dan istediğimi bu sabah da istedim, duam kabul oluncaya kadar da isteyeceğim, dedi.

Sonra duasını yeni ve daha güçlü bir ifadeyle tekrarladı, ama vaftiz babası duayı yarıda keserek, arkasını kendi getirince, Ursule şaşırıp kaldı. Doktor kızı tekrar dizlerine oturtarak:

— Peki Ursule, dedi. Başını yastığa dayayıp uyurken içinden, "Sevgili babacığım! Acaba tavlasını kiminle oynar Paris'te" demedin mi?

Ursule sanki kulaklarında kıyamet borusu çınlıyormuş gibi yerinden fırladı, korkuyla haykırdı; büyüyen gözlerini müthiş bir hareketsizlik içinde ihtiyara dikti. Tanrı'ya inanmadığına göre şeytanla bir anlaşma yapmış olabileceğini düşünerek:

— Siz kimsiniz babacığım? Böyle bir gücü nereden elde ettiniz? diye sordu.

— Dün bahçeye ne ektin?

— Rezede, sarmaşık, kınaçiçeği.

— Sonra da hezaren dikmedin mi?

Ursule dizlerinin üstüne yığıldı.

— Beni korkutmayın babacığım, dedi; siz buradaydınız, değil mi?

Bu saf kızın aklını başından almamak için doktor işi şakaya vurarak:

— Ben hep seninle birlikte değil miyim? dedi. Haydi odana gidelim.

Kıza kolunu uzattı, merdivenden çıkmaya başladılar. Ursule:

— Bacaklarınız titriyor sevgili dostum, dedi.

— Evet, yıldırım çarpmış gibiyim.

Genç kızın gözlerinde yaşlar belirdi; saf bir sevinçle:

— Sonunda Tanrı'ya inandınız mı yoksa? dedi.

Yaşlı adam, Ursule için döşettiği onca sade ve şirin odaya bir göz attı. Yerde düz yeşil, pek pahalı olmayan ve Ursule'ün tertemiz tuttuğu bir halı duruyordu; duvarlar, üstüne yeşil yapraklı güller serpilmiş açık gümüşsü bir kâğıtla kaplı, avluya bakan pencerelerde pembe bir şeritle çevrili pamuklu perdeler asılıydı; iki pencerenin arasında, uzun yüksek bir aynanın altında yaldızlı ahşaptan, üstü mermer kaplı bir konsol, konsolun üstünde de genç kızın çiçek demetleri yerleştirdiği mavi bir Sevr vazosu duruyordu. Şöminenin karşısında güzel ahşap kakmalı, üstü

Halep breşi denen mermerle örtülü küçük bir komodin vardı. Eski Hint kumaşı kaplı, pembe astarlı perdeleri yine Hint kumaşından yapılmış yatak, XVIII. yüzyılda hemen hemen her evde görülen ve à la duchesse[84] denen türdendi; dört köşesindeki yivli sütuncukların üstünde yükselen kabartma kuş tüyü tutamlarıyla süslenmişti. Fildişi kakma kıvrımdallarla bezeli, bağadan yapılmış bir tür anıtın içinde duran eski bir saat şömineyi süslüyor; şöminenin mermer söve ve şamdanları, aynası ve aynasının açık gri resimlerle bezeli çerçevesi, dikkat çekici bir açıklık-koyuluk, renk ve tarz bütünlüğü sergiliyordu. Kanatlarını artık piyasada bulunmayan, kimileri yeşil renkte değişik ahşaplarla oluşturulmuş manzaraların süslediği büyük bir dolapta kızın çamaşırlarıyla giysileri duruyordu besbelli. Bir cennet havası esiyordu bu odanın içinde. Özenle yerleştirilen eşyalar herkesi –bir Minoret-Levrault'yu bile– etkileyecek bir düzen, bir uyum anlayışı sergiliyordu. Özellikle de Ursule'ün çevresindeki eşyaları ne kadar sevdiği, sanki tüm çocukluk ve genç kızlık yaşamının izlerini taşıyan bu odada yaşamaktan ne kadar hoşlandığı anlaşılıyordu. Bir şey yapmış olmak için her şeyi gözden geçiren yaşlı adam, Ursule'ün odasından Bayan de Portenduère'lerin evinin göründüğünü de böylece saptamış oldu. Gece, bir rastlantı sonucu sırrını öğrendiği bu yeni doğan sevda konusunda Ursule'e nasıl davranacağını düşünmüştü. Kızı sorguya çekse kendisi zor durumda kalabilirdi. Bu sevdayı ya onaylayacak ya onaylamayacak ve her iki durumda da arada kalacaktı. Bu yüzden, dayanılmaz hale gelmeden önce bu sevgiye karşı koyup koymayacağını kestirmek için genç Portenduère'le Ursule'ün karşılıklı durumlarını incelemeye karar vermişti. Ancak yaşlı bir adam böylesine akıllıca davranabilirdi. Manyetizma olaylarının gerçekliği onu o denli sarsmıştı ki, hâlâ soluk soluğaydı; yerinde duramıyor, odada bulunan en ufak şeylere bakıyor, şöminenin köşesinde asılı

duran takvime bir göz atmak istiyordu. Bakırla süslenmiş mermer şamdanları elleriyle kavrayarak:

— Bu koca şamdanlar senin o küçük güzel ellerine ağır gelir, dedi.

Onları tartar gibi yaptı, takvime baktı, eline aldı:

— Bu da iyice çirkin duruyor, dedi. Böyle güzel bir odada bu postacı takviminin ne işi var?

— Aman onu bırakın babacığım!

— Olmaz, sana yarın başkasını veririm.

Bu kanıtı yanına alarak aşağıya indi, odasına kapandı, Aziz Savinien'i aradı ve uyurgezerin dediği gibi, 19 Ekim tarihinde küçük kırmızı bir nokta buldu. Kendi azizi[85] Saint-Denis'nin ve papazın azizi Saint-Jean'ın karşısında da birer nokta vardı. Uykudaki kadın, iğne başı büyüklüğündeki bu noktayı, aradaki uzaklığa ve engellere karşın görebilmişti. Yaşlı adam, herkesten çok kendisi için büyük bir anlam taşıyan bu olaylar üstünde akşama kadar düşündü. Gerçeğin önünde eğilmek gerekiyordu. Sanki içinde büyük bir duvar çökmüştü. O güne dek iki temel üstünde yaşamıştı çünkü: dine karşı kayıtsızlığı ve manyetizmayı yadsıması. Bütünüyle fiziksel yapıdaki duyularımızın, bütün etkileri açıklanabilen bu organların, sonsuzluğun bazı nitelikleriyle sonlandığını kanıtlamakla manyetizma, Spinoza'nın güçlü kanıtlarını altüst etmiş oluyor ya da ona öyle görünüyordu. Çünkü Spinoza'ya, bu büyük adama göre, sonsuzla sonlu, uzlaşmaları olanaksız bu iki öğe, birbirinin içinde bulunuyordu. Maddenin bölünebilirliğini, hareketliliğini büyük bir güç saysa da, ona neredeyse tanrısal nitelikler yakıştırması olacak şey değildi. Üstelik artık bu olayları bir sisteme bağlayıp, uyku, hayal, ışık olaylarıyla kıyaslamalar yapamayacak kadar yaşlanmıştı. Locke ve Condillac okulunun[86] savlarına dayanan tüm bilgisi yıkılıvermişti. Bu

içi boş putların parça parça olduğunu görünce ister istemez inançsızlığı da sarsılıyordu. Bu Katolik çocuklukla Voltaire'ci yaşlılık arasındaki çatışmada, üstünlüğü Ursule alacaktı demek ki. Bu yıkılan kalenin, bu harabelerin üstünde bir ışık pırıl pırıl yanıyordu. Bu yıkıntıların ortasından duanın sesi yükseliyordu! Yine de inatçı ihtiyar kuşkularına kızıyor, can alacak noktasından vurulmuş olmasına karşın kararını veremiyor, hâlâ Tanrı'ya karşı gelmeye çalışıyordu. Bununla birlikte içini bir kararsızlıktır kapladı; aynı adam değildi artık. Son derece düşünceli biri olmuştu; Pascal'in Pensées'sini,[87] Bossuet'nin Histoire des variations[88] adlı o eşsiz kitabını okuyordu; Bonald'ı, Saint-Augustin'i okudu; gizemli adamın sözünü ettiği Swedenborg'un ve Saint-Martin'in kitaplarını da gözden geçirmek istiyordu. Maddeciliğin bu adamın içinde kurduğu yapı her yandan çatlamış, bir sarsıntılık canı kalmıştı; ve yüreği Tanrı'ya erişebilecek kadar olgunlaşınca, tıpkı yemişlerin düştüğü gibi cennet bağına düşüverdi. Şimdiye dek birkaç kez, yanında kızı, Rahip Chaperon'la akşamları tavla oynarken ona bazı sorular sormuştu. Papaz, doktorun içinde olup bitenleri, Tanrı'nın bu güzel ruhu doğru yola sokmak için neleri harekete geçirdiğini bilmiyor, onun eski kanılarını düşündükçe bu soruları tuhaf buluyordu.

Bu inançsız adam, oyununu ansızın keserek rahibe:

— Hayaletlere inanır mısınız? diye sordu:

Papaz:

— XVI. yüzyılın büyük bir filozofu, Cardan, gördüğünü söyler, yanıtını verdi.

— Bilginlerin ilgilendiği hayaletlerin hepsini biliyorum; kısa süre önce Plotinos'u yeniden okudum. Şu anda bu soruyu bir Katolik olarak yanıtlamanızı istiyorum. Ölmüş bir adamın gelip dirileri görebileceğine inanıp inanmadığınızı öğrenmek istiyorum.

— İsa ölümünden sonra havarilere göründü ya! diye devam etti papaz. Kilise, Kurtarıcımızın insanlara görünmelerine inanmak zorundadır.

Sonra gülümseyerek:

— Mucizeye gelince, elimizde çok var, dedi; en yenisini bilmek ister misiniz? XVIII. yüzyılda meydana geldi.

— Yok canım!

— Evet, Tanrı'nın sevgili kullarından Marie-Alphonse de Liguori, Roma'dan epeyce uzakta, papa can verirken onun öldüğünü bilmişti. Bu mucizenin birçok tanığı vardır. Esrime haline geçen bu ermiş papaz, papanın son sözlerini duydu, birkaç kişinin önünde de yineledi. Olayı bildiren ulak, ancak otuz saat sonra geldi...

Yaşlı Minoret şakayla karışık:

— Tam bir Cizvitsiniz! dedi. Sizden kanıt istemiyorum; siz bunlara inanıyor musunuz, onu soruyorum.

Papaz inançsız dostuyla şakalaşmayı sürdürerek:

— Bence, dedi, hayalet görmek, büyük ölçüde gören kişiyle bağlantılı bir şeydir.

— Dostum, niyetim sizi bir tuzağa düşürmek değil, bu konudaki inancınızı öğrenmek istiyorum.

Rahip:

— Tanrı'nın gücünün sonsuzluğuna inanıyorum, dedi.

Doktor gülerek:

— Öldüğüm zaman, eğer Tanrı'yla aram düzelirse, size görünmeme izin vermesini rica edeceğim, dedi.

— Cardan'la dostunun arasındaki anlaşma da tam buydu, diye yanıtladı papaz.

Minoret:

— Ursule, dedi, eğer bir tehlikeyle karşı karşıya kalırsan çağır beni, gelirim.

— André Chénier'nin Néère adlı dokunaklı ağıtını tek sözcükle söylemiş oluyorsunuz, yanıtını verdi papaz. Şairler de olayları ya da duyguları sonsuza dek canlı kalacak imgelere dökmesini bildikleri için büyüktürler zaten.

Genç kız üzüntülü bir sesle:

— Babacığım, ne diye ölümünüzden söz ediyorsunuz, dedi. Biz Hıristiyanlar ölmeyiz; mezarımız ruhumuzun beşiğidir.

Doktor gülümseyerek:

— Ne yapalım, dedi, eninde sonunda bu dünyadan gitmek gerekecek. Ben gidince o kadar paran olacak ki şaşıracaksın.

— Siz gidince dostum, biricik avuntum yaşamımı size adamak olacak.

— Bana mı? Öldükten sonra mı?

— Evet. Yapabileceğim bütün iyilikleri günahlarınızı bağışlatmak için yapacağım. Her gün Tanrı'ya dua edeceğim; sonsuz bağışlayıcılığına sığınıp, bir günlük kusur yüzünden sizi sonsuza dek cezalandırmamasını, sizinki kadar güzel ve temiz bir ruhu kendi yanında, sevgili kullarının ruhları arasında alıkoymasını isteyeceğim.

Meleklere özgü bir saflık ve güvenli bir sesle verilen bu yanıt, Denis Minoret'yi yanılgıdan kurtardı, tıpkı Aziz Paulus gibi dine döndürdü. Sonraki yaşamına uzanan bu şefkatle gözleri yaşarırken, içinde beliren bir ışıkla sersemledi. Tanrısal kayranın bu beklenmedik etkisinde elektriğe benzer

bir şeyler vardı. Papaz ellerini birleştirdi, heyecan içinde ayağa kalktı. Zaferine kendi de şaşan küçük kız ağlamaya başladı. Yaşlı doktor sanki kendisini çağırıyorlarmış gibi doğruldu, bir şafak görüyormuş gibi uzaklara baktı; sonra koltuğundan dizleri üstüne çöktü, ellerini birleştirerek hiçliğini anlayan bir insan gibi gözlerini yere indirdi. Başını kaldırarak heyecanlı bir sesle:

— Tanrım, dedi, eğer beni bağışlatacak ve sana doğru götürecek biri varsa bu lekesiz varlıktan başka kim olabilir? Bu anlı şanlı çocuğun sana getirdiği tövbekâr ihtiyarı bağışla!

İçinden kendini Tanrı'ya doğru yükseltti, onu kayrasıyla yıldırım çarpmışa döndürdükten sonra bilgisiyle de aydınlatmaya devam etmesi için yalvardı; sonra da papaza döndü, elini uzattı:

— Sevgili rahibim, ben yeniden küçüldüm, dedi; sizinim, ruhumu size teslim ediyorum.

Ursule vasisinin ellerini sevinç gözyaşlarıyla ıslatarak öptü. Yaşlı adam çocuğu dizlerine oturttu, gülerek, "Sen benim vaftiz annemsin" dedi. Aşka gelen papaz da dinsel bir coşkuya kapılarak Veni, Creator duasını okumaya başladı. Bu ilahi, yere diz çöken bu üç Hıristiyanın akşam duası oldu.

— Ne var, ne oluyor? diye sordu şaşıran Bougival.

Ursule:

— Sonunda vaftiz babam Tanrı'ya inandı, diye yanıtladı onu.

Ciddi ve saf bir hareketle haç çıkaran Bresse'li yaşlı kadın:

— Aman ne iyi! diye bağırdı. Kusursuz olması için bir bu eksikti.

İyi yürekli papaz:

— Sevgili doktor, dedi, dinin büyüklüğünü ve uyulacak gereklerini yakında anlarsınız; felsefesini de –insana ilişkin yanları açısından– en cüretli kafaların felsefesinden daha yüce bulacaksınız.

Çocuk gibi sevinen papaz, bu yaşlı adamla haftada iki kez konuşup görüşerek ona din dersi vermeye karar verdi. Böylece Minoret'nin dine dönüşü kendiliğinden oldu; oysa çevreden bu işi, sinsi çıkarlar peşinde koşan Ursule'ün yaptığı sanılıyordu. Bu yüreğin yaralarına üzüle üzüle on dört yıldan beri dokunmaya çekinen papaz da yaralıya çağırılan doktor gibi yardıma çağırılmıştı. Bu olaydan sonra her akşam, Ursule'ün dualarını birlikte okudular. Yaşlı adam gün geçtikçe içindeki sıkıntıların yerini bir huzura bıraktığını fark etti. Kendinin de söylediği gibi, açıklanması olanaksız şeylerin Tanrı'nın işi olduğunu kabul ettikçe içi rahatlıyordu. Sevgili kızı da bundan, onun Tanrı'nın ülkesinde ilerlediğinin anlaşıldığını söylüyordu. Ayinde duaları, aklını iyice vererek okumuştu; çünkü papazla ilk görüşmesinde tanrısal bir düşünceye, bütün inananlar arasındaki birlik düşüncesine ulaşmıştı. Bu yaşlı acemi, bu besine bağlı –gizli, derin ve ışıklı anlamına varıldığında, inancın da gerekli kıldığı– ölümsüz simgeyi anlamıştı. Eve dönmek için acele edişine gelince, sevgili küçük kızına, o güzel eski zaman deyimiyle onu "Hak yoluna soktuğu için" teşekkür etmek istiyordu. Mirasçılar, böylesine ermişçe bir etkilemeyi iğrenç kaygılarıyla kirleterek Ursule'e sövüp sayarken o, salonda, çocuğu dizlerine oturtmuş, bir azizin duygularıyla alnından öpüyordu. Adamcağızın eve hemen dönmek istemesi, yakınlarını küçük görüyormuş gibi davranması, kiliseden çıkarken iğneleyici yanıtlar vermesi, doğal olarak tüm mirasçılarca, Ursule'ün doktoru kendilerine karşı kışkırttığı biçiminde yorumlanmıştı.

Bir yanda kız, vaftiz babasına Weber'in Son Düşünce'si üstüne çeşitlemeleri çalarken, Minoret-Levrault'ların yemek

odasında, sonunda bu dramın önemli kişilerinden biriyle karşılaşmamıza yol açacak olan temiz bir tuzak tezgâhlanıyordu. Nemours'a Burgonya ya da Touraine'den kanal yoluyla gelen nefis şarapların kızıştırdığı yemek, bütün taşra sofraları gibi gürültülüydü ve iki saatten fazla sürdü. Zélie Désiré'nin dönüşünü kutlamak için midye, istiridye gibi şeyler, deniz balıkları ve birkaç başka nadir yiyecek getirtmişti. Yemek odası, ortada hoş bir manzara sergileyen yuvarlak masasıyla bir han odasına benziyordu. Evini yeterince büyük bulduğu için geniş avlusuyla sebze ve meyve ağacı dolu bahçesinin arasına küçük bir pavyon yaptırmıştı Zélie. Onun evinde her şey, sadece temiz ve sağlamdı. Levrault-Levrault herkes için çok kötü bir örnek olmuştu. Bu yüzden dülger-mimarına, başına böyle acayip işler açmamasını söylemişti. Duvarları parlak bir kâğıtla kaplı bu oda, ceviz iskemleler ve ceviz büfelerle döşeliydi; bütün süsünü de çini bir soba, bir saat ve bir barometre oluşturuyordu. Yemek takımı sıradan beyaz porselendi; ama bembeyaz örtüleri ve üstündeki bir sürü gümüşle pırıl pırıl parlıyordu masa. Bir aşçıdan başka adamı olmadığı için şampanya şişesine düşmüş saçma gibi gidip gelen Zélie kahveyi getirdi; geleceğin avukatı Désiré'ye sabahki önemli olaylarla sonuçları anlatıldıktan sonra da kapıyı kapadı ve söz noter Dionis'e verildi. Odanın sessizliği, mirasçıların gözlerini bu tamı tamına noter kılıklı adamdan ayırmamaları, bu tür insanların aileler üstündeki büyük etkisini açıkça gösteriyordu.

— Sevgili çocuklarım, diye söze başladı Dionis; amcanız – ya da dayınız– 1746'da doğduğuna göre bugün seksen üç yaşında; ve yaşlıların da bazı çılgınlıkları vardır, şu küçük...

Bayan Massin:

— Yılan, diye bağırdı.

— Sefil, dedi Zélie.

Dionis:

— Ondan sadece adıyla söz edelim, diye devam etti.

— Hırsızın biri, diye atıldı Bayan Crémière.

Désiré Minoret:

— Güzel bir hırsız, dedi.

Dionis:

— Şu küçük Ursule'ü canı gibi seviyor, diye devam etti. Siz ki benim müşterilerimsiniz, hepinizin çıkarını düşünerek çoktan kolları sıvadım ve bir sürü bilgi topladım. İşte bildiklerim, bu genç...

Tahsildar:

— Vurguncu, diye bağırdı.

— Miras avcısı, dedi zabıt kâtibi.

Noter:

— Susalım dostlarım! diyerek sözlerini kesti; yoksa şapkamı aldığım gibi giderim, kalakalırsınız.

Minoret bir kadehe rom doldurup ona uzatarak:

— Haydi babalık, al bakalım! dedi. Bu rom ta Roma'dan gelmiş. En azından yüz metelik yol parasına oturmuştur bize!

— Evet, Ursule Joseph Mirouët'nin yasal kızıdır; ama babası, amcanızın-dayınızın-kayınpederi Valentin Mirouët'nin evlilik dışı çocuğudur. Demek ki Ursule, Doktor Denis Minoret'nin evlilik dışı yeğenidir. Böyle olduğuna göre de, doktorun onun yararına düzenleyeceği bir vasiyetnameye itiraz edebilir ve böylece –serveti ona bırakırsa– Ursule'e karşı bir dava açabiliriz; ama bu pek de

lehimize bir davranış olmaz, çünkü Ursule'le doktor arasında hiçbir akrabalık olmadığı söylenemez; yalnızca bu dava kimsesiz bir genç kızı ürkütebilir ve bir uzlaşmaya yol açabilir.

Bilgisini satmak için sabırsızlanan yeni hukuk mezunu:

— Yasa, evlilik dışı çocukların hakları konusunda öyle katı davranmış ki, dedi, 7 Temmuz 1817 tarihli bir temyiz mahkemesi kararına göre, evlilik dışı bir çocuğun, evlilik dışı büyükbabasından hiçbir şey, hatta yiyecek bile istemeye hakkı yoktur. Gördüğünüz gibi, evlilik dışı çocuğun akrabalığına pek önem verilmiyor. Yasa, evlilik dışı çocuğun yasal çocuğunu da rahat bırakmaz; çünkü toruna verilen şeyleri, araya birini sokarak evlilik dışı çocuğa verilmiş sayar. Bunlar, Yurttaşlar Yasası'nın birleştirilmiş 757, 908 ve 911. maddelerinin sonuçları. Bu yüzden Paris Krallık Mahkemesi, geçen yıl 26 Aralık'ta, bir büyükbabanın evlilik dışı çocuğunun yasal çocuğuna bıraktığı mirası tanımadı. O büyükbaba, evlilik dışı torununa ne kadar yabancıysa, doktor da Ursule'e hısım olarak o kadar yabancıdır.

Goupil:

— Bütün bunlar, dedi, ancak büyükbabaların evlilik dışı torunlara bırakacakları mirası ilgilendirir; burada enişteler söz konusu değil, bana öyle geliyor ki onların, evlilik dışı kayınbiraderlerinin yasal çocuklarıyla hiçbir akrabalıkları yoktur. Ursule Doktor Minoret'nin hiçbir şeyi değildir. 1825'te, hukuk eğitimimi bitirirken, Colmar Krallık Mahkemesi'nin verdiği bir kararı anımsıyorum. Evlilik dışı çocuk ölünce onun çocukları için artık her türlü "araya birini sokma" olasılığı ortadan kalkar. Ursule'ün babası da ölmüştür.

Goupil'in değerlendirmesi, yasama meclisi toplantılarını aktaran gazetecilerin "derin bir heyecan" dedikleri şeyi doğurmuştu küçük toplulukta.

— Bu ne anlama gelir? dedi Dionis. Mahkemelerin şimdiye dek enişte tarafından evlilik dışı çocuğa yapılan bir bağış konusuyla karşılaşmadıklarını gösterir. Ama böyle bir dava açıldığında, dinin baş üstünde taşındığı şu günlerde, Fransız yasaları evlilik dışı çocuklara karşı daha da amansız olacaktır. Bu yüzden size şunu söyleyebilirim ki, bu davada uzlaşmaya gidilebilir; hele Ursule'ü temyiz mahkemesine kadar götürmeye kararlı olduğunuz anlaşılınca..."

Mirasçılar yığınla altın bulmuş gibi gülüşerek, yerlerinden sıçrayarak, masanın çevresinde ellerini kollarını oynatarak sevinçlerini belli ettiler; bu arada Goupil'in onaylayıcı olmayan bir hareketi de kaynayıp gitti. Ne var ki noter, "Ama!" gibi korkunç bir sözcükle yeniden konuşmaya başlayınca bu coşku yerini derin bir sessizliğe ve endişeye bıraktı.

O zaman Dionis, sanki oyuncuları bir çark aracılığıyla kesik kesik hareket ettirilen şu kukla takımlarından birinin ipini çekmiş gibi bütün gözlerin üzerine dikildiğini, bütün yüzlerin aynı harekette donup kaldığını gördü.

— Ama hiçbir yasa, doktorun Ursule'ü evlat edinmesine ya da onunla evlenmesine engel olamaz, diyerek sözüne devam etti. Evlat edinme işine itiraz edilebilir ve sanırım ki haklı çıkarsınız: krallık mahkemeleri evlat edinme konusunda şakaya gelmez ve soruşturma sırasında sizi de dinlerler. O zaman doktorun Saint-Michel nişanı, Légion d'honneur subaylığı, eski imparatorun hekimliğini yapmış olması para etmez; davayı kaybeder. Haydi evlat edinmeyi önceden duydunuz diyelim, peki evlenmeyi nasıl haber alırsınız? Herif kurnazın biri; gider Paris'e bir yıl kaldıktan sonra evlenir, bir de sözleşme yaparak nişanlısına bir milyonluk bir drahoma veriverir. Demek ki mirası tehlikeye düşürecek tek şey, kızın eniştesiyle evlenmesidir.

Burada noter durdu. Goupil yine güvenli bir edayla:

— Bir tehlike daha var, dedi; üçüncü bir kişi lehine düzenlenen vasiyetname. Örneğin Bongrand Baba'ya, ilerde Matmazel Ursule Mirouët'ye verilmek üzere parasını vasiyet edebilir.

Dionis başkâtibin sözünü keserek:

— Eğer amcanıza sataşırsanız, diye devam etti, eğer hepiniz Ursule'le iyi geçinmezseniz, doktoru ya evlenmeye ya da Goupil'in dediği gibi üçüncü bir kişi yararına vasiyetname düzenlemeye itersiniz. Ama tehlikeli bir yol olduğu için bu üçüncü kişi yöntemine başvuracağını sanmam. Evlenmeye gelince, önüne geçmek kolaydır. Désiré biraz çevresinde dönsün, kız elbette ki Nemours'un gözbebeği yakışıklı bir delikanlıyı yaşlı bir adama yeğler.

Para kadar Ursule'ün güzelliğine de kapılan menzilhanecinin oğlu, Zélie'nin kulağına:

— Anneciğim, dedi, onunla evlenirsem bütün para bizim olur.

— Deli misin? Günün birinde senin elli bin lira gelirin olacak, hem de milletvekili olacaksın! Ben yaşadıkça aptalca bir evlilikle kendini mahvedemezsin. Yedi yüz bin frank mı! Nedir ki!.. Belediye reisinin biricik kızının elli bin frank geliri olacak, bana önerildi bile...

Annesi bugüne dek ona hiç böyle çıkışmamıştı ve bu yanıt Désiré'nin güzel Ursule'le evlenme umudunu kırdı; ne babası, ne de kendisi, Zélie'nin o ürkütücü mavi gözlerinde yazılı bir kararı değiştiremezlerdi çünkü.

Karısı kolunu dürtünce Crémière:

— Ne diyorsunuz Bay Dionis, diye atıldı, adamcağız işi ciddiye alıp kızını Désiré'ye verir ve bütün servetini kıza bağışladıktan sonra oğlana yalnız çıplak mülkiyeti bırakırsa,

miras güme gitti demektir. Bir beş yıl daha yaşarsa amcamızın neredeyse bir milyonu olur.

Zélie:

— Hiçbir zaman, dedi, ben gözümü kapamadan, Désiré bir piçin çocuğuyla, bir sığıntıyla, sokakta bulunmuş bir kızla evlenemez! Avcunu yalasın! Amcası ölünce oğlum Minoret'leri temsil edecek. Minoret'ler beş yüz yıllık, köklü bir burjuva ailesidir. Bu da soylulukla aynı kapıya çıkar. Merak etmeyin; hele bir Désiré'nin Büyük Meclis'te ne olacağını öğrenelim, ondan sonra evlenir.

Tepeden bir edayla söylenmiş bu sözleri Goupil de onayladı:

— Yirmi dört bin liralık geliri olan Désiré, dedi, ya krallık mahkemesi başkanı ya da savcı olur; oradan da meclis üyeliğine gidebilir; oysa aptalca bir evlilik bütün işini altüst eder.

Bunun üzerine bütün mirasçılar bir ağızdan aralarında konuşmaya başladılar; ama Minoret notere söz vermek için yumruğunu masaya vurunca sustular.

Dionis:

— Amcanız dürüst ve onurlu bir adam, diye sözüne devam etti. Kendisini ölümsüz sanıyor ve bütün akıllı insanlar gibi o da vasiyetini hazırlamadan ölüverecek. Kanımca şimdilik onu, paralarını öyle yerlere yatırmaya yöneltmeli ki, elinizden gitmesi güç olsun; üstelik şimdi böyle bir fırsat da var. Küçük Portenduère, yüz on bin frank borç için Sainte-Pélagie'de[89] yatıyor. Yaşlı anası onun hapiste olduğunu biliyor, iki gözü iki çeşme ağlıyor; büyük olasılıkla bu felaket konusunda konuşmak için Rahip Chaperon'u bu akşam yemeğe bekliyor. Ben bu akşam gider amcanızı görürüm; şu sıralar yüz on sekizi bulan yüzde beş faizli devlet tahvillerini

ona sattırırım. Bayan de Portenduère'e –Bordières çiftliğiyle evine karşılık– savurgan çocuğun kurtarılması için gerekli parayı verdirtirim. O budala Portenduère'den ona noter sıfatıyla söz edeceğim; parasını bir yerden alıp başka yere yatırmasını istemem de son derece doğal: ben bu sözleşmelerin, satışların, işlerin kazancıyla geçinirim. Eğer beni dinlerse, sermayenin kalanını da başka topraklara yatırmasını önereceğim; yazıhanemde şu sıra çok iyi işler var. Parası bir kez memleket sınırları içinde toprağa ya da ipotekli alacağa yatırıldı mı, kolay kolay elden gitmez. Bir şeyi yapma isteğiyle o işin yapılması arasına her zaman engeller sokulabilir.

Josse'a[90] bile parmak ısırtacak bu kanıtların kesinliği, mirasçıları hayran bıraktı. Hepsinden de onaylayıcı mırıltılar geldi. Noter sözlerini bitirirken:

— Amcanızı Nemours'da tutmak için elbirliği edin, dedi. Buraya alışık, alışkanlıkları var; burada ona kolay göz kulak olursunuz. Küçük kıza da bir yavuklu bulursanız, evlenmesinin önüne geçersiniz...

Gözü yükseklerde Goupil'in aklında başka şeyler vardı:

— Peki ya kız evlenirse ne olur? dedi.

Noter:

— Fena da olmaz, diye yanıtladı onu; çünkü elden gidecek para belli olur, adamcağızın kıza ne vermek istediği anlaşılır. Ama peşine Désiré'yi takarsanız, yaşlı adam ölünceye kadar küçüğü oyalayabilir. Evlenme kararları bir verilir, bir bozulur.

Goupil:

— Eğer doktor daha uzun süre yaşayacaksa, en doğrusu kızı iyi bir delikanlıya vermek olur. Yüz bin frankla gidip Sens'a, Montargis'ye ya da Orléans'a yerleşirler; böylece kızdan kurtulursunuz.

Bu toplantının yegâne akıllı insanları Dionis, Massin, Zélie ve Goupil, anlamlı anlamlı bakıştılar. Zélie Massin'in kulağına:

— Pek de yakışır ya Ursule'e! dedi.

Zabıt kâtibi:

— Ne diye çağırdılar bunu buraya! diye yanıtladı onu.

Désiré Goupil'e:

— Senin işine gelir, dedi. Ama yaşlı adamla kızına kendini beğendirecek kadar efendi olabildin mi hiçbir zaman?

Sonunda Goupil'in düşüncesini anlayan menzilhaneci:

— Bakıyorum kulakların o kadar da uzun değil, dedi.

Bu kaba şaka çok beğenildi. Ama noter başkâtibinin gülenleri korkunç bir bakışla süzmesi üzerine herkes hemen sustu.

Zélie, Massin'in kulağına:

— Bugün noterler yalnızca çıkarını düşünüyor, dedi. Ya Dionis de sözleşme yapayım derken Ursule'ün tarafını tutarsa?

Zabıt kâtibi, küçük kurnaz gözleriyle kuzinine bakarak:

— Ona güvenirim, diye yanıtladı.

"Onu mahvetmek elimde" diye ekleyecekti ama kendini tuttu. Yüksek sesle:

— Ben de kesinlikle Dionis gibi düşünüyorum, dedi.

Noterle zabıt kâtibi arasında bir çıkar anlaşmasından kuşkulanmaya başlayan Zélie:

— Ben de, dedi.

Yemeğin ve bolca içkinin etkisiyle yüzü mosmor kesilen menzilhaneci, küçük bir kadehi boğazına yuvarlarken:

— Bizim karı oyunu verdi! dedi.

— Pekâlâ, yanıtını verdi tahsildar.

Dionis:

— Öyleyse yemekten sonra gidiyorum, dedi.

Bayan Crémière:

— Eğer Bay Dionis haklıysa, dedi Bayan Massin'e, eskisi gibi pazar akşamları amcamıza gitmeli ve Bay Dionis'in söylediklerini yapmalıyız.

— Evet, diye atıldı Zélie, bizi eskisi gibi karşılasın diye değil mi! Ona bakarsan bizim de kırk bin liradan fazla gelirimiz var; ve bütün çağrılarımızı geri çevirdi; ondan ne farkımız var sanki! Reçete yazmasını bilmem ama işimi bilirim ben!

Bayan Massin biraz alınarak:

— Nasıl olsa kırk bin liram olmadığı için on bin lira kaybederim diye üzülemem, dedi.

— Onun yeğenleriyiz, adamcağıza bakarız, dedi Bayan Crémière de. Olayın içyüzünü de anlarız; bir gün bize dua edersiniz kuzinim!

Noter işaretparmağını dudaklarının hizasına kaldırarak:

— Ursule'e kötü davranmayın, dedi, şu yaşlı Jordy de biriktirdiği parayı ona bıraktı.

— Ben kendime bir çekidüzen vereyim, dedi Désiré.

Menzilhaneden çıkarlarken Goupil patronuna:

— Paris avukatlarının en zorlusu Desroches kadar güzel konuştunuz, dedi.

Noter acı acı gülerek:

— Onlar hâlâ bize verecekleri parayı düşünüyorlar, diye yanıtladı onu.

Dionis'le başkâtibini geçiren mirasçılar, yemeğin etkisiyle yüzleri pırıl pırıl, hep birlikte akşam duasının çıkışına gittiler. Noterin tahmin ettiği gibi Rahip Chaperon, yaşlı Bayan de Portenduère'in koluna girmiş, onunla birlikte yürüyordu. Bayan Massin, kiliseden çıkan Ursule'le vasisini Bayan Crémière'e göstererek:

— Kız onu akşam duasına da sürüklemiş, dedi.

Bayan Crémière yaşlı adama doğru ilerleyerek:

— Haydi, gidelim konuşalım, dedi.

Toplantıdan sonra bütün bu yüzlerde beliren değişiklik Doktor Minoret'nin gözünden kaçmadı. Kendi kendine bu ısmarlama dostluğun nedenini sordu; abartılı bir sevecenlik ve zoraki gülümsemelerle yaklaşan iki kadının Ursule'le konuşmalarına da sırf meraktan göz yumdu.

Bayan Crémière:

— Dayıcığım, bu akşam sizi ziyaret etmemize izin verir misiniz? dedi. Sizi rahatsız etmekten çekiniyorduk; ama epeydir çocuklarımız size karşı görevlerini yerine getirmediler; kızlarımız sevgili Ursule'le arkadaşlık edecek yaşta.

— Ursule adı gibidir, çok vahşidir,[91] dedi doktor.

Bayan Massin:

— Bırakın da biz onu ehlileştirelim, diye yanıtladı onu.

Sonra da bu saf kadın, asıl niyetini bir tutumluluk düşüncesi ardına gizlemeye çalışarak:

— Dayıcığım, diye devam etti, sevgili kızınızın pek güzel piyano çaldığını duyduk. Onu dinlemeyi çok isteriz. Bayan Crémière'le ben, bizim küçüklere onun öğretmenini tutmayı düşündük; öğretmenin yedi sekiz öğrencisi olursa belki ders ücreti bizim kesemize de uyar...

Yaşlı adam:

— Pekâlâ, dedi, Ursule'e bir de şan öğretmeni tutmak istediğim için bu benim de işime gelir.

— Peki öyleyse dayıcığım, akşama görüşürüz; yeğeniniz Désiré'yi de birlikte getiririz, neredeyse avukat oldu artık.

Minoret bu küçük ruhlu insanların içinden geçenleri öğrenmek için:

— Akşama bekliyoruz, diye yanıtladı onları.

Doktorun yeğenleri yapmacık bir zariflikle Ursule'ün elini sıkarak:

— Görüşmek üzere, dediler.

Ursule yaşlı adama minnet dolu bir bakışla baktı:

— Babacığım, siz benim içimi okuyorsunuz, dedi.

Doktor:

— Sesin çok güzel, dedi. Hem sana resim ve İtalyanca öğretmeni da tutmak istiyorum.

Sonra evinin demir kapısını açarken Ursule'e bakarak:

— Bir kadın, diye devam etti, evliliğinin onu çıkaracağı en yüksek yerleri bile yadırgamayacak biçimde yetiştirilmelidir.

Ursule kıpkırmızı kesildi: sanki vasisi de kendi düşündüğü adamı düşünüyordu. Onu elinde olmadan Savinien'le ilgilenmeye iten, içinde kendini Savinien'e beğendirmek için kusursuz olma istekleri uyandıran o duyguyu ağzından kaçırmak üzere olduğunu anlayınca gidip sarmaşıkların altına oturdu; bu yeşilliğin önünde, uzaktan, mavi beyaz bir çiçeğe benziyordu. Doktorun kendisine doğru geldiğini görünce, onu düşlere daldıran düşünceleri saklamak için:

— Görüyorsunuz ya babacığım, dedi, yeğenleriniz bana ne iyi davranıyorlar; bugün pek naziktiler.

— Zavallı yavrucak, dedi yaşlı adam.

Ursule'ün elini kolunun üstüne yerleştirdi, sonra hafif hafif bu ele vurarak onu dere kenarındaki taraçaya doğru götürdü; orada konuştuklarını kimse duyamazdı.

— Neden "zavallı yavrucak" dediniz?

— Senden korktuklarını görmüyor musun?

— Neden korksunlar?

— Dine dönüşüm şu ara tüm mirasçılarımı endişelendirdi; büyük olasılıkla bunu senin sözünden hiç çıkmamama yordular; ve seni zengin etmek için onları mirastan yoksun bırakacağımı sanıyorlar.

Ursule vasisine gözlerini kaldırarak safça:

— Böyle bir şey yapmazsınız ki, dedi.

Yaşlı adam kızını kucaklayıp havaya kaldırdı, iki yanağından öptü:

— Ey benim, yaşlılık günlerimin kutsal avuntusu! dedi. Tanrım! Demin kilisede, onu ona yakışır birine emanet edeceğim güne kadar canımı almaman için sana dua ettim! Kendim için değil, onun için dua ettim. Ah benim küçük

meleğim! Az sonra Minoret'lerin, Crémière'lerin, Massin'lerin burada oynayacakları oyunları göreceksin. Sen benim yaşamımı güzelleştirmek, uzatmak istiyorsun! Onlarsa ölümümden başka bir şey düşünmüyorlar...

Ursule:

— Tanrı bize kin duymayı yasaklamış, ama söylediğiniz doğruysa... Onlardan nefret ediyorum! dedi.

Bougival, koridorun bahçe ucundaki sahanlığı üstünden:

— Yemek hazır! diye bağırdı.

Ursule'le vasisi, Levrault-Levrault'nun yıkımına yol açan o lake Çin resimleriyle süslü, güzel yemek odasında tatlılarını yerken sulh yargıcı çıkageldi; doktor ona –büyük bir yakınlık belirtisi olarak– kendi eliyle kavurduğu, çektiği ve Chaptal tarzı gümüş bir kahve cezvesinde pişirdiği Bourbon ve yanık Martinique kahveleriyle karışık Moka kahvesinden bir fincan ikram etti. Bongrand gözlüklerini kaldırıp alaycı bir edayla yaşlı adama baktı:

— Maşallah, dedi, kent kalkıp oturmuş! Kiliseye gidişiniz akrabalarınızı allak bullak etmiş. Servetinizi papazlara, yoksullara bırakacakmışsınız! Telaşlandırdınız onları! Nasıl da kaynaşıyorlar bilseniz! Meydanda ilk toplanmalarını gördüm. Yumurtası çalınmış karıncalar gibi telaş içindeydiler.

— Demedim mi sana Ursule? diye atıldı yaşlı adam. Üzülecek de olsan çocuğum, sana dünyayı tanıtmak ve hak etmediğin düşmanlıklara karşı seni hazırlamak benim boynumun borcu!

Bongrand yaşlı dostuna Ursule'ün geleceğinden söz etmek için bunu bir fırsat sayarak:

— Bu konuda size bir şey söylemek isterim, dedi.

Doktor beyaz saçlarının üstüne siyah kadife takkesini geçirdi, sulh yargıcı soğuk almamak için şapkasını çıkarmadı ve birlikte taraçada dolaşarak vasisinin Ursule'e bırakmak isteyeceği parayı güvence altına almanın yollarını tartıştılar. Sulh yargıcı Dionis'in, doktorun Ursule'ün yararına düzenleyeceği bir vasiyetnamenin geçersiz olacağı yönündeki kanısını biliyordu: Nemours'lular Minoret'nin mirasıyla çokça ilgilendikleri için bu sorun kentin hukukçuları arasında bol bol tartışılmıştı. Bongrand, Ursule Mirouët'nin doktorun hiçbir şeyi olmadığına karar vermişti; ama yasanın ruhunun, evlilik dışı fazlalıkları aileden uzaklaştırdığını da hissediyordu. Yasayı kaleme alanlar, evlilik dışı çocuklara karşı yalnızca anaların babaların gösterebileceği zayıflığı düşünmüş, ama amca ya da teyzelerin de evlilik dışı çocuklara bağlanıp bunlardan doğacak çocuklara miras bırakabileceklerini akıllarına getirmemişlerdi. Besbelli burada bir boşluk vardı yasada. Sulh yargıcı, Goupil, Dionis ve Désiré'nin az önce mirasçılara açıkladıkları yasal durumu anlattıktan sonra doktora:

— Başka herhangi bir ülkede Ursule'ün hiçbir şeyden korkusu olmazdı, dedi; birincisi o yasal bir evlat; babasının yasal yetersizliği de ancak kayınbabanız Valentin Mirouët'nin mirası için söz konusu olabilir; ama ne yazık ki Fransa'da adliye, ruha ve mantığa çok fazla bağlıdır, yasanın ruhunu arar. Avukatlar sağtöreden dem vuracaklar, yasadaki eksikliğin bu durumu önceden kestiremeyen yasa koyucuların dalgınlığından ileri geldiğini, ama bir ilkeyi belirlemekten de geri kalmadıklarını kanıtlayacaklar. Dava uzun sürecek ve çok masraflı olacaktır. Hele işin içinde Zélie'nin de parmağı oldu mu, temyize kadar gidilebilir; üstelik bu davaya kadar sağ kalacağımı da sanmıyorum.

Doktor:

— Davanın en iyisinden bile hayır gelmez, dedi. Şimdiden, bu konuda alınacak görüşleri görür gibi oluyorum: Miras

konusunda, evlilik dışı çocukların yetersizliği nereye kadar uzanmalıdır? Ve iyi bir avukat için marifet çürük davaları kazanmaktır.

Bongrand:

— İnan olsun, dedi, şu yargıçların, sırf toplumun ölümsüz temeli evliliğe sağlanan korumayı genişletmek için yasanın anlamını da genişletmeyeceklerini söyleyemem.

Yaşlı adam, asıl niyetini açığa vurmadan, Ursule'e üçüncü kişi aracılığıyla miras bırakma önerisini de geri çevirdi. Ama Bongrand, Ursule'e servetini bırakabilmek için, onunla evlenmesi öğüdünü verince doktor:

— Zavallı yavrucak, dedi. Ben bir on beş yıl daha yaşayabilirim, o zamana kadar ne yapar?

— Peki ne yapacaksınız öyleyse? diye sordu Bongrand.

Yaşlı doktor ne yanıt vereceğini kestirememiş olacak ki:

— Bakalım, düşünürüz, diye yanıtladı onu.

O sırada Ursule geldi; iki dosta, Dionis'in doktorla görüşmek istediğini haber verdi.

Minoret, sulh yargıcına bakarak:

— Ne de çabuk geldi, dedi.

Sonra da Ursule'e:

— Peki gelsin, yanıtını verdi.

— Gözlüklerime bahse girerim ki, mirasçılarınız onu bir paravan gibi kullanıyorlar; arabacının evinde Dionis'le birlikte topluca yemek yediler, besbelli bir dolap döndü orada.

Ursule'ün ardından yürüyen noter bahçenin ucuna kadar geldi. Selamlaşmalardan ve anlamsız birkaç tümceden sonra Dionis, doktorla özel olarak görüşmek istedi. Ursule'le Bongrand salona çekildiler. Bongrand, doktorun sözlerini yineleyerek kendi kendine:

— Bakalım, düşünürüz! diyordu. Akıllı bir adamın sözüne bak! Böylelerini ölüm apansız yakalar; sevdikleri insanları da sıkıntı içinde bırakırlar!

İşadamlarının okumuş yazmış, seçkin kişilere güvenmemeleri şaşırtıcıdır; işin çoğunu yapabileceklerini teslim ederken, azı başarabileceklerine inanmazlar. Ama belki de bir övgüdür bu güvensizlik. Onları insana ilişkin şeylerin en tepesinde gördükleri için, bu üstün kişilerin – tıpkı para alanındaki faizler ya da doğa bilimindeki mikroskobik yaratıklar gibi, büyüyüp sermayeleri geçen, dünyaları meydana getiren– çok küçük ayrıntılara inebileceğini düşünmezler. Yanlış düşünce! Duygulu ve üstün yaradılışlı bir insan her şeyi hesaplar. Doktorun sessizliğinden azıcık alınan, ama besbelli Ursule'ün çıkarını düşünen ve bu çıkarı tehlikede gören Bongrand, onu mirasçılara karşı korumaya karar verdi. Yaşlı adamla Dionis'in neler konuştuğunu bilmemek onu çok üzüyordu. Ursule'ü gözleriyle inceleyerek:

— Bu kız ne kadar saf ve temiz olursa olsun, öyle durumlar vardır ki genç kızlar kendilerine göre hükümler verir, kendilerine göre bir ahlak yaratırlar. Deneyip görelim bakalım, diye düşündü.

Gözlüklerini burnunun üstüne yerleştirerek Ursule'e:

— Minoret-Levrault'lar sizi oğullarına isteyebilirler, dedi.

Kızcağızın benzi soldu. Dionis'le eniştesinin konuştuklarını dinleyemeyecek kadar terbiyeliydi; erdemli bir inceliği vardı; ama bir an düşündükten sonra yanlarına

gidebileceğine karar verdi; eğer gizli bir şey konuşacaklarsa vasisi ona hissettirirdi. Doktorun çalışma odasının bulunduğu Çin köşkünün camlı kapısının kepenkleri açık kalmıştı. Ursule gidip kendi eliyle kapatmak istediğini söyledi. Sulh yargıcından, onu salonda yalnız bıraktığı için özür diledi; yargıç da gülümseyerek:

— Zararı yok, zararı yok, dedi.

Ursule, Çin köşkünden bahçeye inilen merdivenin basamaklarına geldi, orada birkaç dakika durdu, kepenkleri yavaş yavaş kapıyor, bir yandan da güneşin batışını seyrediyordu. O sırada Çin köşküne doğru gelen doktorun yanıtını duydu:

— Mirasçılarım paramı taşınmaza ya da ipoteğe yatırırsam çok sevinecekler; böylece servetimin daha güvende olacağını sanıyorlar; aralarında neler konuştuklarını kestirebiliyorum, belki de sizi onlar yolladı. Şunu bilin ki sevgili mösyö, kararlarım kesindir. Mirasçılarım, buraya gelirken getirdiğim servetin sermayesini alacaklar; bunu bilsinler ve beni rahat bıraksınlar. Aralarından biri (Ursule'ü göstererek), şu kıza yapmayı borç bildiğim şeyleri bozmaya kalkarsa, öteki dünyadan gelir başına dert olurum. Bay Savinien de Portenduère'i hapisten kurtarmak için bana güveniyorlarsa, daha hapiste kalabilir. Gelir kaynaklarımı satamam.

Bu son cümleyi duyunca Ursule, yaşamının ilk ve tek acısını duydu; alnını kepenge dayadı ve düşmemek için tutundu. Yaşlı doktor:

— Tanrım nesi var? Rengi uçtu, dedi. Yemek üstüne böyle bir heyecan onu öldürebilir.

Ursule'ü hemen hemen baygın bir halde yere düşerken yakalamak için kolunu uzattı. Notere:

— Güle güle mösyö, dedi, beni yalnız bırakın.

Kızını yazı odasındaki XV. Louis zamanından kalma geniş bir koltuğa götürdü, ilaç dolabından bir eter şişesi çıkardı, kıza koklattı. Korku içinde kalan Bongrand'a:

— Dostum, dedi, noteri benim yerime uğurlayıverin. Ben Ursule'le yalnız kalmak istiyorum.

Sulh yargıcı noteri bahçenin kapısına kadar götürdü. Herhangi bir sabırsızlık belirtisi göstermeden:

— Ne oldu Ursule'e? diye sordu.

Bay Dionis:

— Bilmiyorum, diye yanıtladı onu. Merdivenin basamaklarında durmuş bizi dinliyordu; doktor, Bay du Rouvre gibi kendisini savunacak bir Bongrand'ı olmadığı için borç yüzünden hapis yatan genç Portenduère'e gereken parayı ödünç vermeyi reddedince kız sarardı, sendeledi... Sakın ona âşık olmasın? Acaba aralarında?..

Bongrand Dionis'in sözünü keserek:

— On beş yaşında mı? dedi.

—1814 yılı Şubat'ında doğmuş; dört ay sonra on altısını bitirecek.

Sulh yargıcı:

— Komşusunu hiç görmedi ki, diye yanıtladı onu. Hayır, bir kriz bu.

— Bir kalp krizi, dedi noter.

Doktorun son dakikada bir nikâh kıyarak mirasçılarını mirastan yoksun bırakmasına engel olabilecek bu keşif, noterin pek hoşuna gitmişti. Oysa Bongrand'ın bütün

umutları suya düşmüştü: çoktandır oğlunu Ursule'le evlendirmeyi düşünüyordu çünkü. Biraz durduktan sonra:

— Kızcağız bu oğlanı seviyorsa, onun için bir felaket olur; Bayan de Portenduère Brötanyalıdır, soyluluk meraklısıdır, yanıtını verdi.

Noter az kalsın düşüncesini belli edecekti.

— İyi ki öyle, dedi... Yani Portenduère'lerin onuru açısından.

Mert ve dürüst sulh yargıcına haksızlık etmemiş olmak için şunu da söyleyelim ki, Bongrand bahçe kapısından salona gelinceye kadar –oğlu adına biraz üzülse de– Ursule'ü bir gün gelini olarak görme emelinden vazgeçmişti. Oğluna, savcı yardımcısı olacağı zaman altı bin liralık bir gelir vermeyi düşünüyordu. Doktor da Ursule'e yüz bin frank verseydi bu iki genç gül gibi yaşarlardı. Eugène'i dürüst ve sevimli bir çocuktu. Belki biraz fazla övmüştü onu; belki de yaşlı Minoret'nin çekinmesi bundandı.

— Ben de belediye başkanının kızını alırım, diye düşündü Bongrand. Gerçi Ursule, drahoması olmasa da yine Levrault-Crémière'lerin bir milyonluk kızlarından iyidir ama... Şimdi ne yapıp yapmalı, Ursule bu genç Portenduère'i seviyorsa, kızı onunla evlendirmeye bakmalı.

Kütüphane tarafındaki kapıyla bahçe kapısını kapadıktan sonra doktor kızını dereye bakan pencereye götürmüştü:

— Neyin var hain çocuk? dedi. Senin yaşamın, benim yaşamım demektir. Senin gülümsemen olmazsa ben ne yaparım?

Ursule:

— Savinien hapisteymiş, diye yanıtladı onu.

Bu sözleri söyledikten sonra da gözlerinden yaşlar boşaldı, hıçkırmaya başladı. Bir babanın kaygılarıyla genç kızın

nabzını sayan yaşlı adam:

— Kurtuldu, diye düşündü. Ne yazık ki, zavallı karıcığım gibi bu da çok duyarlı.

Gidip bir dinleme aygıtı getirdi, Ursule'ün yüreğinin üstüne dayadı, kulağını yaklaştırdı, kendi kendine:

— Neyse, her şey yolunda, dedi.

Sonra Ursule'e baktı.

— Onu, daha şimdiden bu kadar sevdiğini bilmiyordum yavrum, diye devam etti. Beni kendin gibi bil, aranızda ne geçtiyse bana anlat.

Ursule hıçkırarak:

— Onu sevmiyorum babacığım, yanıtını verdi, birbirimizle hiç konuşmadık. Ama bu zavallı genç adamın hapiste olduğunu öğrenmek, sonra sizin gibi iyi bir insanın onu oradan çıkarmaya kesinlikle razı olmadığını duymak!..

— Ursule, benim küçük meleğim, onu sevmiyorsan, Saint-Savinien gününün karşısına ne diye, Saint-Denis gününe yaptığın gibi, kırmızı bir nokta koyuyorsun? Haydi bana bu gönül işini en küçük ayrıntısına kadar anlat.

Ursule kızardı, gözyaşlarını tutmaya çalıştı; eniştesiyle aralarında bir an sessizlik oldu.

— Birkaç günden beri yüreği daha da yumuşayan baban, dostun, anan, doktorun, vasinden mi korkuyorsun?..

Ursule:

— Peki öyleyse babacığım, dedi, size içimi dökeceğim. Mayıs ayında Bay Savinien annesini görmeye geldi. O zamana dek ona hiç dikkat etmemiştim. Paris'e yerleşmeye gittiği zaman ben çocuktum ve yemin ederim ki bu genç adamla sizler arasında herhangi bir fark görmüyordum;

yalnızca sizi seviyordum ve kim olursa olsun, birini sizden çok sevebileceğimi aklıma bile getirmiyordum. Bay Savinien, annesinin doğum gününden bir önceki akşam postayla gelmiş ve hiçbirimizin haberi olmamıştı. Sabah saat yedide, dualarımı bitirdikten sonra odamı havalandırmak için pencereyi açınca Bay Savinien'in pencerelerinin açık olduğunu gördüm. Bay Savinien de sabahlığıyla tıraş oluyordu. Hareketlerinde öyle bir incelik vardı ki... İşte... Onu hoş buldum. Siyah bıyıklarını, küçük sakalını taradı; beyaz, yuvarlak boynunu gördüm... Hepsini söyleyeyim mi?.. Siz tıraş olurken bakardım; onca taze o boyun, o yüz, o güzel siyah saçlar sizinkilere hiç benzemiyordu. Bilmem nereden yüreğime, boğazıma, başıma doğru, dalga dalga buhar gibi bir şeyler yükseldi; öyle şiddetli oldu ki oturmak zorunda kaldım. Ayakta duramıyor, tir tir titriyordum. Ama onu yeniden görmeyi o kadar çok istiyordum ki ayaklarımın ucuna bastım; o zaman beni gördü, şaka niyetine parmaklarının ucuyla bir öpücük yolladı ve...

— Ve?

— Ben hem utanç, hem mutluluk içinde saklandım, bu mutluluktan neden utandığımı da bir türlü anlayamadım. Bu genç yüzü ne zaman gözümün önüne getirsem, içime bilmediğim bir güç vererek ruhumu büyüleyen o kıpırtıyı duyumsuyorum. Daha doğrusu, ne kadar şiddetli olursa olsun bu heyecanı yeniden tatmak hoşuma gidiyor. Kiliseye giderken önüne geçilmez bir güç beni, annesiyle kol kola yürüyen Bay Savinien'e bakmaya zorladı: yürüyüşü, giysileri, kaldırım taşlarının üstünde çizmelerinin sesine dek her şey bana güzel geliyordu. Ondaki en küçük şey, onca ince eldivenli eli bile beni büyülüyordu sanki. Bununla birlikte ayin sırasında kendimde onu düşünmeme gücünü buldum. Kilise boşalırken Bayan de Portenduère'in önden çıkmasını bekledim, Bay Savinien'in arkasından yürümek istedim. Bu küçük oyunların bile ne kadar hoşuma gittiğini

size anlatamam. Eve dönünce, bahçe kapısını kapamak için geri döndüğüm zaman...

— Ya Bougival neredeydi?.. diye sordu doktor.

Ursule saf bir edayla:

— Mutfağına gitmesini beklemiştim. Böylece o zaman Bay Savinien'in karşımda dikilip bana baktığını görebildim. Ah babacığım, gözlerinde şaşkınlığa ve hayranlığa benzeyen bir şey görür gibi olunca öyle bir gurur duydum ki, bana bakma fırsatını ona verebilmek için bilmem neler yapabilirdim. Bundan sonra tek işim kendimi ona beğendirmek olmalıydı sanki. Onun bakışı iyi davranışlarım için artık en tatlı ödüldü. O andan beri elimde olmadan hep onu düşünüyorum. Bay Savinien o akşam geri döndü, bir daha da onu görmedim. Burjuvalar Sokağı bana boşalmış geldi, sanki bilmeden o benim kalbimi de alıp götürdü.

— Hepsi bu kadar mı? dedi doktor.

Ursule içini çekerek:

— Hepsi bu kadar babacığım, diye yanıt verdi.

İçinde bulunduğu anın kederi, anlatacak başka bir şeyi olmamaktan doğan üzüntüsünü bastırıyordu bu iç çekmede.

Doktor Ursule'ü dizlerinin üstüne oturtarak:

— Benim sevgili küçük kızım, dedi, yakında on altı yaşını dolduracaksın, kadınlık yaşamın başlayacak. Bitmek üzere olan mutlu çocukluğunla aşkın heyecanları arasındasın; bu heyecanlar yaşamını fırtınalı bir hale getirecek, çünkü son derece duyarlı bir sinir sistemin var.

Yaşlı adam derin bir hüzün içinde:

— Bu başına gelen şey aşktır kızım, dedi, kutsal saflığı içinde aşk, nasıl olması gerekiyorsa öyle: istem dışı, hızlı, her

şeyi alıp götüren bir hırsız gibi... evet, her şeyi! Ben de bunu bekliyordum. Kadınları dikkatle gözledim ve bilirim: çoğu, bir sürü kanıtlardan, sevgi mucizelerinden sonra âşık olur ve ancak yenildikten sonra dilleri çözülüp aşklarını itiraf ederler; ama kimileri de, bugün manyetizma akımlarıyla açıklanabilen bir yakınlaşmanın etkisi altında bir anda kapılıverirler. Bugün sana söyleyebilirim artık: senin adını taşıyan sevimli kadını görür görmez, yaradılışlarımızın, kişiliklerimizin uyup uymayacağını bilmeden, yalnızca onu ve hep onu seveceğimi duyumsadım. Aşkın bir altıncı hissi mi var acaba? Onca tanrısal bir anlaşmanın gölgesinde kutlanan birleşmelerin sonradan koptuğunu, sonsuz kinler, büyük nefretler doğurduğunu gördükten sonra bu soruyu nasıl yanıtlamalı? Sanki duygular uyuşabiliyor da düşünceler anlaşamıyor: belki de bazı insanlar bedenlerinden çok düşünceleriyle yaşıyorlar. Tersine, çoğu zaman da yaradılışlar uyar, bedenler birbirinden hoşlanmaz. Birçok felaketlere yol açan, birbirinden o kadar farklı bu iki olgu, çocuklarının evlenmelerinde son kararı büyüklere bırakan yasaların ne kadar akıllıca yapıldığını gösterir; çünkü genç bir kız, çoğu zaman bu iki yanılgıdan birinin kurbanı olur. Bu yüzden seni kınamıyorum. Duyduğun heyecan, bugün henüz bilmediğimiz merkezinden, yüreğine ve kafana doğru yayılan bu duyarlılık, Savinien'i düşünürken duyduğun mutluluk, bunların hepsi doğal şeyler. Ama benim canım yavrum, bizim Rahip Chaperon'un da sana dediği gibi, Toplum, doğal eğilimlerimizden çoğunun feda edilmesini ister. Erkeklerin yazgısı başka, kadınlarınki başka. Ben Ursule Mirouët'yi eş olarak seçtim, ona gidip kendisini ne kadar sevdiğimi söyledim; oysa bir genç kız, sevdiği adamdan kendisini sevmesini isterse erdemlerine sırt çevirmiş olur; biz erkekler gibi arzularını açıkça gerçekleştirmeye çalışmak kadının elinde değildir. Onun için sizde ve özellikle sende, utangaçlık, yüreğin sırlarını saklayan, aşılmaz bir engeldir. Bana ilk heyecanlarını söylemedeki çekingenliğin, Savinien'e aşkını itiraf

etmektense en korkunç işkencelere katlanacağını yeterince gösteriyordu.

— Doğru, dedi Ursule.

— Ama yavrucuğum, dahasını da yapman gerek: yüreğinin çarpıntısını susturmalısın, unutmalısın.

— Neden?

— Çünkü, benim küçük meleğim, sen ancak kocan olacak adamı sevmelisin; Bay Savinien sana âşık da olsa...

— Daha öyle bir şey düşünmedim.

— Dinle beni... Sana âşık da olsa, annesi gelip seni benden isterse, ben ancak Savinien'i uzun uzun inceledikten sonra bu evlenmeye razı olabilirim. Bu son davranışı onu bütün aileler için kuşkulu bir duruma soktu; zengin aile kızlarıyla arasına, kaldırılması zor engeller koydu.

Bir melek gülümsemesi Ursule'ün gözyaşlarını kuruttu:

— Her felakette bir hayır vardır, dedi.

Doktor bu safça düşünceye yanıt vermedi.

Ursule:

— Ne yapmış ki babacığım? diye devam etti.

— İki yılda, meleğim, Paris'te yüz yirmi bin frank borçlanmış! Sainte-Pélagie'ye girecek kadar budalalık etmiş; bu, zamanımızda bir delikanlıyı sonsuza dek gözden düşürecek bir beceriksizliktir. Zavallı bir anayı acı ve sefalete sürükleyebilecek yaradılışta bir adam, zavallı baban gibi, karısını üzüntüden öldürebilir!

Ursule:

— Acaba düzelmez mi dersiniz? diye sordu.

— Annesi borcunu öderse çocuk beş parasız kalır; bir soylu için de parasız kalmaktan daha büyük ceza düşünemiyorum.

Bu yanıt Ursule'ü düşündürdü; gözyaşlarını sildi, vasisine:

— Babacığım, onu kurtarabilirseniz kurtarın, ne olur, dedi; bu yardımı yapınca öğüt vermeye hakkınız olur; ona yol gösterirsiniz...

Doktor, Ursule'ün konuşmasını taklit ederek:

— O da fırsattan yararlanıp, bize gelebilir, dedi. Yaşlı hanımefendi de gelir; görüşürüz, sonra da...

Ursule kızararak:

— Şu anda onun kendisinden başka bir şey düşünmüyorum, dedi.

Doktor ciddi bir edayla:

— Artık onu düşünme yavrucuğum, bu bir delilik, yanıtını verdi. Hiçbir zaman bir Bayan de Portenduère, bir Kergarouët, yılda üç yüz liradan başka geçinecek parası olmasa bile, kralın deniz orduları komutanı rahmetli Portenduère Kontu'nun küçük yeğeni ve Amiral Portenduère Vikontu'nun oğlu Vikont Savinien de Portenduère'in, seninle, yani beş parasız bir alay mızıkacısının kızıyla evlenmesine razı olmayacaktır. Ve baban, ne yazık ki artık sana söylemenin zamanı geldi, bir orgcunun, yani kayınbabamın evlilik dışı çocuğuydu.

Ursule, bu sırrı öğrenmenin daha da artırdığı hıçkırıklar arasında:

— Haklısınız babacığım! dedi. Biz ancak Tanrı'nın önünde eşitiz. Ben artık yalnızca dua ederken düşünürüm onu. Bana ayırdığınız bütün parayı ona verin. Benim gibi zavallı bir kızın neye gereksinimi olabilir ki?.. Oysa o hapiste!

— Tanrı'nın önünde nefsini öldür; belki bize yardım eder.

Birkaç saniye sustular. Vaftiz babasının yüzüne bakmaya cesaret edemeyen Ursule sonunda ona bakınca, pörsümüş yanaklarından gözyaşlarının döküldüğünü görerek içi parçalandı. Çocukların ağlaması ne kadar doğalsa, yaşlılarınki de o kadar korkunçtur. Genç kız yaşlı adamın ayaklarına kapanıp, ellerini öperek:

— Aman Tanrım neyiniz var? dedi. Benden emin değil misiniz yoksa!

— Ben ki senin bir dediğini iki etmek istemem, sana yaşamının ilk büyük acısını veriyorum! Ben de senin kadar üzülüyorum. Yalnızca çocuklarımla karımın ölümünde ağladım ben... Pekâlâ, istediğin her şeyi yapacağım.

Ursule, gözyaşlarının arasından şimşek çakması gibi bir bakışla vasisine baktı. Gülümsedi.

Doktor kızını çalışma odasında bırakıp çıkarken:

— Haydi salona gidelim, kızım, dedi, bu konuştuklarımızın hepsini içinde sakla.

Bu tanrısal gülümsemeye karşı kendini o denli zayıf hissetmişti ki, az daha umut verici bir şeyler söyleyecek ve böylece kızını aldatmış olacaktı.

O sırada Bayan de Portenduère, birinci kattaki soğuk, küçük odasında papazla baş başa oturuyordu; bu iyi yürekli ve biricik dostu rahibe dertlerini sayıp dökmüştü. Elinde, az önce Rahip Chaperon'un okuyup geri verdiği ve acısını bir kat daha artıran mektuplar vardı. Üstünde yemek kırıntıları seçilen dört köşe masanın yanındaki koltuğunda oturan kadın, öbür taraftaki koltuğuna büzülmüş papaza bakıyor, papaz da çözümü zor bir sorun üstünde düşündüğünü belirten ve tiyatroda uşak rolüne çıkan oyunculara, matematikçilere ya da papazlara özgü o hareketle çenesini

kaşıyordu. Sokağa bakan iki pencereyle aydınlanan ve gri boyalı ahşap işleriyle süslü bu küçük oda öyle nemliydi ki, alt panolarında, çürüyüp boyadan başka tutacak yeri kalmamış tahtalar gibi yol yol çatlaklar görülüyordu. Yaşlı kadının biricik hizmetçisinin silip temizlediği kırmızı taş döşeli yerlere, her koltuğun önüne yuvarlak küçük bir hasır koymak gerekiyordu; rahip de ayaklarını bunlardan birinin üstüne koymuştu. Eski Şam kumaşından, yeşil çiçekli, açık yeşil perdeler çekilmiş, kepenkler kapatılmıştı. İki şamdan masayı aydınlatıyor ama odayı loş bırakıyorlardı. İki pencere arasında Suffren'lerin, Kergarouët'lerin, Guichen'lerin, Simeuse'lerin[92] rakibi, ünlü Amiral de Portenduère'in Latour tarafından yapılmış güzel pastel bir resminin durduğunu söylemeye bilmem gerek var mı? Ocağın karşısına düşen ahşap duvar kaplamasının üstünde de Vikont de Portenduère'le, yaşlı kadının bir Kergarouët-Ploëgat olan annesinin resmi vardı. Amiral de Kergarouët Savinien'in annesinin amcası, amiralin torunu Portenduère Kontu da kuzeni oluyordu. İkisi de çok zengin insanlardı. Amiral de Kergarouët Paris'te, Portenduère Kontu da Dauphiné'de, kendi adıyla anılan şatoda oturuyordu. Kuzeni kont, ailenin büyük kolunu temsil ediyor, Savinien de Portenduère de küçük kardeşlerinin biricik çocuğu oluyordu. Kırkını geçmiş olan kont, zengin bir kadınla evliydi ve üç çocuğu vardı. Bir sürü mirasla çoğalan serveti, söylendiğine göre altmış bin lira kadar bir gelir getiriyordu. Isère milletvekiliydi; kışlarını Paris'te geçiriyordu; orada, Villèle[93] yasası sayesinde aldığı tazminatla Portenduère Konağı'nı yeniden satın almıştı. Amiral de Kergarouët kısa süre önce, sırf servetini ona bırakmak için yeğeni Matmazel de Fontaine'le evlenmişti.[94] Böylece vikont yaptığı yanlışlar yüzünden, iki güçlü koruyucudan yoksun kalacaktı. Genç ve yakışıklı bir çocuk olan Savinien deniz kuvvetlerine girseydi gerek adı, gerekse bir amiralin, bir milletvekilinin desteği sayesinde, yirmi üç yaşında belki de çoktan bir deniz

yüzbaşısı olmuştu. Ama biricik oğlunun asker olmasını istemeyen annesi, Nemours'da Rahip Chaperon'un bir yardımcısını ona öğretmen tutarak yetiştirmiş, sonra da oğlunu ölünceye kadar yanında tutacağını sanmıştı. Akıllı davranıp onu D'Aiglemont'ların, on iki bin lira geliri olan bir kızıyla evlendirmek istiyordu. Portenduère adını taşıyan ve Bordières gibi bir çiftliğe sahip olan bir insan böyle bir birleşmeyi aklından geçirebilirdi. Ne var ki olaylar, ikinci kuşakta aileyi düze çıkarabilecek bu sınırlı ama akıllıca tasarıyı altüst etmişti. D'Aiglemont'lar iflas etmiş, kızlarından büyüğü Hélène ortadan kaybolmuş, aile de bir türlü bunun nedenini anlayamamıştı.[95] Ana sevgisinden başka besini olmayan, havasız, çıkışsız ve eylemsiz bu yaşamın can sıkıntısı Savinien'i o kadar usandırmıştı ki, delikanlı zincirlerini –ne kadar tatlı olurlarsa olsun– koparmış ve bir daha taşrada yaşamamaya yemin etmişti. Biraz geç de olsa, geleceğinin Burjuvalar Sokağı'nda olmadığını anlamıştı. Böylece, Paris'te akrabalarını bulmak ve talihini denemek için yirmi bir yaşında annesinden ayrıldı. Paris yaşamı, yirmi bir yaşında, özgür, karışanı görüşeni olmayan, doğal olarak zevk ve eğlenceye susamış, taşıdığı Portenduère adı ve zengin akrabaları sayesinde de bütün soylu evlerine girebilecek bir delikanlıya, Nemours yaşamının taban tabana tersi gibi gelmiş olmalı. Annesinin yirmi yıldır biriktirdiği paraları bir kenara sakladığından emin olan Savinien, onun Paris'i görmesi için kendisine verdiği altı bin frangı kısa zamanda harcadı. Bu para ilk altı aya bile yetmedi; bu yüzden de oteline, ayakkabıcısına, araba ve at kiraladığı adama, bir mücevherciye, kısacası genç adamların lükslerini sağlayan bütün satıcılara bunun iki katını borçlandı. Kendini tanıtmaya, satmaya, konuşmaya yeni yeni başlamış, yeleklerini seçip giymeyi, giysilerini ısmarlamayı öğrenmeye yeni yüz tutmuştu ki, borcu otuz bin frangı buluverdi. Oysa Marki de Ronquerolles'un kız kardeşi Madam de Sérizy'ye –parlak gençliğini İmparatorluk

döneminde bırakmış ama yine de zarif bu kadına– aşkını açmak için incelikli bir yol arıyordu o sıralar.

Bir gün öğle yemeğinden sonra, aynı amaç çevresinde dönüp dolaşan ve olanaksız bir eşitlik isteyen bugünkü gençlerin kurduğuna benzer bir dostlukla bağlandığı birkaç kibar arkadaşına:

— Siz bu işin içinden nasıl çıktınız? dedi Savinien. Benden daha zengin değildiniz, şimdi kaygısızca gezip tozuyorsunuz, durumunuzu koruyabiliyorsunuz. Ben daha şimdiden borç içindeyim!

Zamanın kibar züppelerinden Rastignac, Lucien de Rubempré, Maxime de Trailles, Emile Blondet, gülerek:

— Hepimiz işe böyle başladık, dediler ona.

Bu gençlerle boy ölçüşmeye çalışan ev sahibi, Finot adında bir sonradan görme:

— De Marsay yaşama zengin başladıysa, bu bir rastlantıdır, dedi.

Sonra onun önünde eğilerek:

— Ve De Marsay De Marsay olmasaydı, serveti onu mahvedebilirdi, diye ekledi.

Maxime de Trailles:

— Yerinde bir söz, dedi.

Rastignac:

— Yerinde bir düşünce, diye ekledi.

De Marsay, Savinien'e ciddi bir edayla:

— Borç deneyimin yatırımıdır, dedi. İyi bir üniversite eğitimi, hocaları ister eğlenceli ister sıkıcı olsun, size hiçbir

şey öğretmez ve altmış bin franga çıkar. Kibarlar dünyasındaki eğitimse iki katına patlar, ama insan, yaşamı, işleri, politikayı, insanları, kimi zaman da kadınları öğrenir.

Blondet, La Fontaine'in bir dizesini kendine göre okuyarak bu dersi tamamladı:

Dünya, bedava verdiğini sandığımız şeyleri bize çok pahalıya satar![96]

Savinien, Paris gemisi kaptanlarının bu akıllıca sözlerini ciddiye alıp üstünde düşüneceği yerde onları şaka sandı.

De Marsay:

— Dikkat edin dostum, dedi, soylu bir adınız var ve bu adın gerektirdiği serveti elde edemezseniz, bir süvari alayında başçavuş olup kalırsınız.

Sonra Savinien'in koluna girerek Corneille'in bir dizesini okudu:

Nice şanlı başların düştüğünü gördük biz![97]

Ve sözlerini şöyle sürdürdü:

— Bundan altı yıl önce buraya D'Esgringnon adında genç bir kont geldi. Kibarlar dünyasının cennetinde iki yıldan fazla tutunamadı. Şenlik fişeklerinin ömrü kadar sürdü zavallının buradaki yaşamı! Düşes de Maufrigneuse'e kadar yükseldi, ama sonra gerisingeriye doğduğu memlekete düştü; şimdi orada, yaşlı ve nezleli babasıyla, fişi iki meteliğe oynanan iskambil kâğıtları arasında günahlarının cezasını çekiyor. Durumunuzu utanmadan, içinizden geldiği gibi Bayan de Sérizy'ye açın; size çok yararı dokunur; ama böyle yapacak yerde onunla ilk aşkın dolambaçlı oyununu oynamaya kalkarsanız, Raffaello'nun madonnaları gibi kurulur, masum tavırlar takınır ve sizi sevda ülkesinde pahalıya patlayacak bir yolculuğa çıkarır!

Henüz soyluluk onuruna tam anlamıyla bağlı, toy bir genç olan Savinien, parasal durumunu Bayan de Sérizy'ye açmaya cesaret edemedi. Baba kasasından para sızdırma sanatını arkadaşlarından öğrenen delikanlının, ödenmesi gereken bazı senetlerden ve imzasının geri çevrilmesi onursuzluğundan dem vuran bir mektubu üzerine Bayan de Portenduère oğluna, oğlan tam da nereye başvuracağını bilmediği bir sırada, yirmi bin frank yolladı. Kadının elindeki avcundaki tüm paraydı bu. Savinien bu yardımla birinci yılın sonunu buldu. İkinci yıl, kendisine adamakıllı tutulan, aynı zamanda da yetişmesine yardım eden Bayan de Sérizy'ye canı gönülden bağlanan delikanlı tefecilerin tehlikeli kaynaklarına başvurdu. Kuzeni De Portenduère'in dostu bir milletvekili, Des Lupeaulx, sıkıntı içinde olduğu bir günde onu Gobseck'e, Gigonnet'ye ve Palma'ya gönderdi; bunlar da annesinin mallarının değerini bildikleri için ona kolaylıkla para verdiler. Senetleri tazelemek gibi aldatıcı yöntemlere ve tefecilere başvurarak on sekiz ay kadar mutlu yaşadı. Zavallı çocuk bu arada, yaşlı bir kocanın ölmesini bekleyen ve namuslarına toz kondurmadan ikinci bir evliliğe hazırlanan bütün kadınlar gibi erdemlilik taslayan güzel Kontes de Kergarouët'ye deli gibi tutuldu, üstelik Bayan de Sérizy'den ayrılmayı da göze alamadı. Mantığa dayanan erdemin kolay kolay alt edilemeyeceğini anlayamayan Savinien, kendini zengin gibi göstererek Emilie de Kergarouët'nin peşinden ayrılmıyor, onun gideceği baloların, tiyatroların hiçbirini kaçırmıyordu. De Marsay bir akşam gülerek ona:

— Oğlum, sende bu kayayı uçuracak barut yok, demişti.

Paris fashion'ının[98] bu genç kralı, sırf merhametinden bu çocuğa Emilie de Fontaine'in içyüzünü anlatmaya çalışmıştı. Ama Savinien'in aklını başına artık yıkımın kara parıltısıyla, hapishanenin karanlıkları getirebilirdi ancak. Delikanlının tutuklanması rezaletine bulaşmak istemeyen tefecilerin

birlik olduğu bir mücevherciye tedbirsizce imzalanmış bir senet, Savinien de Portenduère'in, arkadaşlarının haberi bile olmadan, yüz on yedi bin frank için Sainte-Pélagie'yi boylamasına neden oldu. Rastignac, De Marsay ve Lucien de Rubempré haberi duyar duymaz, üçü birlikte Savinien'i görmeye gittiler. Onu böyle beş parasız görünce, üçü de eline birer bin franklık banknot sıkıştırdılar. Savinien'in iki alacaklı tarafından parayla kandırılan uşağı, efendisinin oturduğu gizli daireyi tarif etmiş, delikanlının üstündeki giysilerden ve birkaç mücevherden başka her şeyi alınmıştı. Yanlarında nefis bir de akşam yemeği getiren üç delikanlı, De Marsay'nin getirdiği Jerez şarabından içerken geleceğine bir düzen vermek bahanesiyle, ama aslında onu iğnelemek amacıyla Savinien'e durumunu anlattırdılar. Rastignac:

— İnsan, Savinien de Portenduère adını taşıyor ve geleceğin Fransa yüce meclis üyelerinden birinin kuzeni, Amiral de Kergarouët'nin de yeğeni oluyorsa, Sainte-Pélagie'ye girmek gibi büyük bir yanlış yaptıysa bile, hiç olmazsa orada kalmaz sevgili dostum, dedi.

De Marsay:

— Neden bana haber vermediniz? diye ekledi. Yolculuk arabam, on bin lira kadar para ve Almanya için mektuplar emrinizdeydi. Biz Gobseck'i, Gigonnet'yi ve öbür tefecileri tanırız; onları yola getirirdik. Ama her şeyden önce söyleyin bana, hangi eşek sizi bu ölümcül kaynağın başına götürdü?

— Des Lupeaulx.

Üç genç bakıştılar. Bu bakışla aynı düşünceyi, aynı kuşkuyu birbirlerine aktarmış oldular, ama seslerini çıkarmadılar. De Marsay:

— Bana gelirinizi söyleyin, kozlarınızı gösterin, dedi.

Savinien annesini ve fiyonklu takkelerini, içinde kuyusu ve odun koyacak hangarıyla bir avludan başka bahçesi olmayan Burjuvalar Sokağı'ndaki üç pencereli küçük evini anlattığında; sonra da kumtaşından yapılmış ve kırmızımtırak bir harçla sıvanmış bu evin değerini açığa vurup Bordières çiftliğini övdüğünde, üç kibar züppe birbirlerine baktılar ve İspanya Öyküleri'ni o sıralar yayımlayan Alfred de Musset'nin Kebap Kestaneleri'ndeki rahibin sözünü anlamlı anlamlı yinelediler.

— Acıklı durum!

Rastignac:

— Ustaca bir mektup yazarsanız anneniz öder, dedi.

De Marsay atıldı:

— İyi ama sonrası?..

Lucien:

— Eğer sadece hapishane arabasına binmekle kalsaydınız, kralın hükümeti sizi diplomat yapardı. Ama elçiliğin yolu Sainte-Pélagie'den geçmez, dedi.

Rastignac da:

— Siz Paris hayatına dayanamazsınız, diye ekledi.

Savinien'i bir ata değer biçen at cambazı gibi tepeden tırnağa süzen De Marsay:

— Bakın, dedi, çekik güzel mavi gözleriniz var. Alnınız beyaz, biçimli; saçlarınız simsiyah ve güzel küçük bıyıklarınız soluk yanaklarınıza çok yakışıyor. Endamınız ince. Soyluluğunuz ayaklarınızdan belli. Omuzlarınız, göğsünüz sırık hamallarınınki gibi değil ama yine de sağlam. Ben esmer güzeli diye size derim. Yüzünüz XIII. Louis'nin yüzü gibi az renkli, burnunuz çekme; dahası, kadınların

hoşuna giden ve erkeklerin genellikle bilincinde olmadıkları o tanımlanması zor şeyden var sizde; insanın havasına, yürüyüşüne, sesinin ahengine, bakışlarına, hareketlerine, kadınların gözden kaçırmayıp bizim kavrayamadığımız bir anlam verdiği bir sürü ufak tefek ayrıntıya bağlı bir şey. Siz değerinizi bilmiyorsunuz dostum. Biraz kendinize baksanız, altı ay içinde yüz bin liralık bir İngiliz kızını baştan çıkarabilirsiniz. Hele hakkınız olan Vikont de Portenduère unvanını da kullanırsanız, çöpçatanlıkta eşi bulunmayan güzel kaynanam Leydi Dudley, Büyük Britanya'nın alüvyonlu topraklarından size böyle bir kız bulabilir. Ama bir banka manevrasıyla borçlarınızı doksan günlük bir vadeye bağlamanız, bağlamasını bilmeniz gerekirdi. Neden bana bir haber yollamadınız? Baden'e gitseydiniz tefeciler size saygı gösterir, belki de yardım ederlerdi; ama bir kez hapse girdiniz mi küçük görürler sizi. Tefeci halk gibidir. Kendisini parmağında çevirecek kadar güçlü adamın önünde diz çöker; ama kuzulara karşı acımasızca davranır. Birtakım insanlar için Sainte-Pélagie, gençlerin ruhunu kudurmuşçasına yakan bir şeytandır. Kanımı öğrenmek isterseniz delikanlım, size küçük D'Esgrignon'a söylediğimi söylerim: kendinize üç yıl geçinecek kadar para ayırın, borçlarınızı yavaş yavaş ödeyin, taşrada, önünüze çıkacak otuz bin frank gelirli ilk kızla evlenin. Üç yılda, Bayan de Portenduère adını taşımak isteyecek akıllı uslu bir zengin kız bulabilirsiniz. En akıllıcası bu. Haydi içelim. Paralı kızın onuruna içelim!

Delikanlılar eski arkadaşlarından, ancak hapishanenin ziyaret saati bitince ayrıldılar; kapının eşiğinde birbirlerine:

— Güçlü değil! İyice bitkin görünüyor! Acaba belini doğrultabilecek mi? dediler.

Ertesi gün Savinien annesine, yirmi iki sayfalık bir mektupla, bütün olup bitenleri anlattı. Bayan de Portenduère bütün bir gün ağladıktan sonra önce, oğluna

onu hapisten çıkaracağını bir mektupla bildirdi; sonra De Portenduère ve Kergarouët Kontlarına birer mektup yolladı.

Rahibin az önce okuduğu ve zavallı annenin elinde tuttuğu, gözyaşlarıyla ıslanmış mektuplar o sabah gelmiş ve kadıncağızın yüreğini parçalamıştı.

Bayan de Portenduère'e

Paris, Eylül 1829

"Madam,

"Hem amiralin hem de benim, acınızla ne kadar ilgilendiğimizi tahmin edemezsiniz. Bay de Kergarouët'ye yazdığınız şeyler beni son derece üzdü; çünkü evim oğlunuzun da eviydi; onunla övünüyorduk. Savinien amirale daha çok güvenseydi, onu yanımıza alırdık, şimdiye kadar ona uygun bir iş de bulurduk; ama sağ olsun, bize hiçbir şey söylemedi! Amiral yüz bin frangı ödeyemez, çünkü kendisi de borç içinde; benim yüzümden borçlanmış, oysa benim onun para durumundan haberim yoktu. Amiral çok üzülüyor; özellikle de Savinien'in hapse girmesi şimdilik elimizi kolumuzu bağladığı için. Eğer güzel yeğenim kendini bana karşı aptalca bir tutkuya kaptırmasaydı, burada işleri düzeltinceye kadar onu Almanya'ya yollardık. Ama bu tutku, âşık gururuyla ona akrabalığını unutturdu. Bay de Kergarouët, yeğeni için donanma bürolarında bir iş bulabilirdi, ama bu borç yüzünden hapse düşme durumu, büyük olasılıkla amiralin girişimlerini sonuçsuz bırakacaktır. Savinien'in borçlarını ödeyin, donanmaya katılsın, Portenduère'lere yakışır bir yol tutturacaktır. Güzel kara gözlerinde soyunun ateşi var. Hepimiz ona yardım ederiz.

"Umutsuzluğa kapılmayın madam: dostlarınız var; beni de bunların arasında, en içtenlerinden biri olarak sayın. İyi dileklerimle derin saygılarımı kabul edin.

"Size candan bağlı hizmetkârınız,

Emilie de Kergarouët"

Bayan de Portenduère'e

Portenduère, Ağustos 1829

"Sevgili yengeciğim,

"Savinien'in densizliklerine hem kızıyor hem de üzülüyorum. Evliyim, iki oğlum, bir kızım var; durumuma ve umutlarıma göre zaten pek az olan servetim, tefecilerin ağına düşen bir Portenduère'i hapisten kurtarmak için gerekli yüz bin franklık ceremeyi çekmeye pek uygun değil. Çiftliğinizi satın, Savinien'in borçlarını ödeyip Portenduère'e gelin; arada kırgınlıklar da olsa, size borçlu olduğumuz yakınlığı bulursunuz. Burada rahat yaşarsınız, sonunda Savinien'i evlendiririz. Karım onu beğeniyor. Yaptığı çılgınlık da önemli bir şey değil, üzülmeyin. Bizim buralarda kimsenin haberi bile olmaz ve burada, ailemize katılmayı onur sayacak çok zengin birkaç kız tanıyoruz.

"Karımla birlikte, gelirseniz bizi ne kadar sevindireceğinizi belirtir, bu tasarının gerçekleşmesi dileklerimizle birlikte saygı ve sevgilerimizin kabulünü rica ederiz.

Portenduère Kontu,

Luc-Savinien"

Yaşlı Brötanyalı kadın gözlerini silerek:

— Bir Kergarouët için ne acı mektuplar! diye sızlandı.

Rahip Chaperon:

— Amiral yeğeninin hapiste olduğunu bilmiyor, dedi; mektubunuzu yalnızca kontes okumuş ve kendisi yanıt vermiş.

Bir an durduktan sonra devam etti:

— Ama bir karar vermek gerek ve âcizane size vereceğim öğüt de şudur. Çiftliğinizi satmayın. Yirmi dört yıldan beri devam eden kira sözleşmesi sona eriyor. Birkaç ay sonra kirasını altı bin liraya çıkarıp iki yıllık peşin alabilirsiniz. Dürüst birinden borç alın, kentte ipotek ticareti yapanlara başvurmayın. Komşunuz onurlu, görüşülebilecek bir adamdır. Devrim'den önce iyi insanlarla düşüp kalkmış; dinsizken de Katolik oldu. Bu akşam gidip onunla görüşmek ağırınıza gitmesin, bu davranışınız onu çok duygulandıracaktır; bir Kergarouët olduğunuzu bir an unutun.

— Asla! dedi yaşlı anne tiz bir sesle.

— Peki öyleyse sevimli bir Kergarouët olun; evde yalnız olduğu zaman gidin, size yüzde üç buçuktan, hatta belki yüzde üçten ödünç verir ve her şeyi sizi incitmeden yapar, hoşnut kalırsınız. Gidip kendi eliyle Savinien'i kurtarır, size getirir; çünkü bu iş için bazı gelirlerini satmak zorunda kalacaktır.

— Şu küçük Minoret'den mi bahsediyorsunuz?

Rahip Chaperon gülümseyerek:

— Küçük dediğiniz Minoret seksen üç yaşında, dedi. Sevgili madam, Hıristiyanlığa yaraşır bir hoşgörü gösterin biraz, onun kalbini kırmayın, size çeşitli biçimlerde yararı dokunabilir.

— Nasıl dokunur?

— Yanında öyle bir melek var ki, genç kızların en gökseli...

— Evet, şu küçük Ursule... Peki ya sonra?

Yapacağı öneriyi, kuruluğu ve sertliğiyle önceden kestirip atan bu "Peki ya sonra?"yı duyunca rahip sözüne devam etmeye cesaret edemedi.

— Doktor Minoret'nin çok zengin olduğunu sanıyorum.

— Ne mutlu ona!

Rahip sert bir edayla:

— Zaten oğlunuzu meslek sahibi bir adam yapmamakla, dolaylı biçimde onun bugünkü felaketine neden oldunuz, bari geleceğini düşünün! Ziyaretinizi komşunuza haber vereyim mi?

— Madem ona ihtiyacım olduğunu biliyor, neden o gelmesin?

İhtiyar kadını razı etmek için iyi bir neden bulan papaz:

— Ah madam, dedi, siz ona giderseniz yüzde üç, o size gelirse yüzde beş verirsiniz. Eğer noter Dionis ya da zabıt kâtibi Massin aracılığıyla çiftliğinizi satmak zorunda kalırsanız, sıkıntılı durumunuzdan yararlanmak umuduyla kolay kolay para vermezler; bu da Bordières çiftliğinin değerini yarı yarıya düşürebilir. Çiftliğinize göz koyan ve oğlunuzun hapiste olduğunu bilen buranın zenginlerine, şu Dionis'lere, Massin'lere, Levrault'lara benim sözüm hiç geçmez.

Bayan de Portenduère ellerini havaya kaldırarak:

— Biliyorlar, diye inledi. Biliyorlar! Ah sevgili rahip, kahvenizi soğuttunuz... Tiennette! Tiennette!

Altmışlık yaşlı bir Brötanyalı olan Tiennette, sırtında bir Bröton yeleği, başında bir Bröton takkesi, kıvrak adımlarla odaya girdi ve papazın kahvesini ısıtmak için aldı. Papaz kahveyi böyle içmek istediğini söyleyince:

— Merak etmeyin papaz efendi, dedi, kahvenizi sıcak suya oturtup ısıtırım, tadı bozulmaz.

Rahip ikna edici sesiyle:

— Peki öyleyse, dedi, ben de gidip doktora ziyaretinizi haber vereyim, siz sonra gelirsiniz...

Yaşlı anne, ancak bir saatlik bir tartışmadan sonra yelkenleri suya indirdi; bu sırada papaz söylediklerini on kez yinelemek zorunda kalmıştı. Bu gururlu Kergarouët, sonunda, "Savinien olsa giderdi" sözcükleri üzerine dayanamadı:

— Öyleyse ben gideyim, daha iyi, dedi.

Büyük kapının içinden açılan küçük kanat papazın arkasından kapandığında saat dokuz olmuştu. Papaz doktorun zilini hızlı hızlı çaldı. Tiennette'ten kurtulup şimdi de Bougival'e yakalanmıştı Rahip Chaperon. Yaşlı sütnine:

— Epeyce geç kaldınız papaz efendi, dedi.

— Neden hanım böyle üzüntülüyken erken erken gidiyorsunuz? demişti öteki de.

Papaz doktorun yeşilli kahverengili salonuna girdiğinde içerde birçok konuk vardı; çünkü Dionis mirasçıların yüreğine su serpmeye giderken Massin'e uğramış, dayısının sözlerini ona da yinelemişti. Mirasçılara:

— Sanırım Ursule'ün bir sevdiği var, demişti. Bu sevdadan ona üzüntüden, sıkıntıdan başka bir şey gelmez; pek hayalci görünüyor (aşırı duyarlığa noterler böyle derler) ve bence uzun süre kimseyle evlenemez. Onun için korkmayın; ona iyi davranın, dayınızın da her dediğini yapın.

Sonra da:

— Çünkü o yüz Goupil'i cebinden çıkarır, diye eklemişti.

Goupil'in, tilki anlamına gelen Latince vulpes sözcüğünün bozulmuş biçimi olduğunu bilmiyordu oysa noter.

Böylece doktorun evine gelen Bayan Massin'le Bayan Crémière, kocaları, menzilhaneci ve Désiré, Bongrand ve Nemours'un hekimiyle birlikte evde, alışılmadık, gürültülü bir topluluk oluşturdular. Rahip Chaperon içeri girerken piyanonun sesini duydu. Zavallı Ursule, Beethoven'in la tonundaki senfonisini[99] bitirmek üzereydi. Vaftiz babasından mirasçıların içyüzünü öğrenen ve onlardan hoşlanmayan kızcağız, masum insanlarda hoş görülecek bir kurnazlıkla ve bu kadınları gelip geleceklerine pişman etmek amacıyla, anlaşılması önceden incelenmesine bağlı bu görkemli parçayı seçmişti. Bir müzik yapıtı ne kadar güzel olursa, bilgisizler o kadar az tadına varır. Bu yüzden kapı açılıp da Rahip Chaperon'un saygın yüzü görününce, mirasçılar, "İşte papaz geldi!" diye bağırıştılar; hepsi de yerlerinden kalktıklarına ve bu işkenceden kurtulduklarına sevindiler.

Bu tümce, oyun masasında da yankısını buldu. Çünkü Bongrand, Nemours'un hekimi ve yaşlı doktor, büyük dayısına yaranmak için whist'de dördüncü olmayı öneren tahsildarın kendini beğenmişliğinin kurbanı olmuşlardı. Ursule piyanodan kalktı. Doktor da sanki papazı selamlamak istiyormuş gibi yerinden doğruldu. Amacı oyunu bırakmaktı. Mirasçılar, amcalarına kızının yeteneği konusunda güzel sözler söyledikten sonra çekip gittiler. Doktor, bahçe kapısı kapanırken:

— Güle güle dostlarım, diye seslendi.

Birkaç adım yürüdükten sonra Bayan Crémière Bayan Massin'e:

— Onca paraya patlayan şey demek buymuş, dedi.

Bayan Massin:

— Benim küçük Aline'ciğim evin içinde böyle patırtı etsin diye üstüne para veremem doğrusu, diye yanıtladı onu.

Tahsildar:

— Bethovan'dan çaldığını söyledi, dedi; oysa onun için büyük müzikçi derler; tanınmış biridir.

Bayan Crémière:

— Herhalde Nemours'da değil, dedi. Boşuna Bet adam dememişler.

Massin:

— Bana öyle geliyor ki dayımız, bir daha evine ayak basmayalım diye çaldırdı; o şımarık kıza yeşil kitabı göstererek göz kırptı.

Menzilhaneci:

— Eğer bu tangırtıyla eğleniyorlarsa, dedi, kimseyle görüşmediklerine iyi ediyorlar.

— Sulh yargıcı piyanoyu pek seviyor olmalı ki, bu "sonakl"ları dinliyor, dedi Bayan Crémière.

Ursule gelip oyun masasının yanına otururken:

— Müzikten anlamayanların önünde piyano çalmayı hiçbir zaman beceremeyeceğim, dedi masadakilere.

Nemours rahibi de:

— Zengin yaradılışlı insanlarda duygular ancak dost bir ortamda gelişebilir, dedi. Nasıl ki kötü bir ruhun bulunduğu yerde papaz kutsama yapamaz, kestane ağacı yağlı toprakta yaşayamazsa, yetenekli bir müzikçi de cahiller arasında kaldığında içinden yıkıldığını hisseder. Sanatta, ruhumuza ortam oluşturan ruhlardan, onlara verdiğimiz güç kadar güç almamız gerekir. İnsanın duygularını yöneten bu gerçek, "Davul bile dengi dengine çalar" ya da "Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş" gibi atasözlerini doğurmuştur.[100] Ama

sizin duyduğunuzu sandığım acıyı, ancak nazik ve ince yaradılışlı insanlar duyar.

— Bu yüzden dostlarım, dedi doktor, herhangi bir kadını yalnızca üzecek bir şey, benim küçük Ursule'ümü öldürebilir. Ben öldükten sonra, dünyayla bu sevgi çiçeğinin arasında, Catullus'un Ut flos diye başlayan dizelerinde[101] sözü edilen o koruyucu çiti yükseltin.

Sulh yargıcı gülümseyerek:

— Oysa bayanlar size epeyce iltifat ettiler Ursule, dedi.

— Kabaca iltifatlar, diye ekledi Nemours'un hekimi.

Yaşlı Minoret:

— Hep dikkat etmişimdir: ısmarlama iltifatlarda her zaman bir kabalık vardır, diye yanıtladı onu. Neden acaba?

— Gerçek düşünce, inceliğini de birlikte getirir, dedi rahip.

Bunun üzerine Ursule kaygılı bir merakla Rahip Chaperon'a bakarak:

— Akşam yemeğini Bayan de Portenduère'de mi yediniz? diye sordu.

— Evet, zavallı kadıncağız pek kederli. Belki de bu akşam size gelir Bay Minoret.

Doktor:

— Dertliyse ve bana ihtiyacı varsa ben giderim, dedi. Şu son eli bitirelim.

Ursule masanın altından yaşlı adamın elini sıktı.

— Oğlu Paris'te kendi başına yaşayamayacak kadar saftı, dedi sulh yargıcı. Yaşlı kadının çiftliği hakkında bizim

noterden bilgi istediğini öğrendiğim zaman, daha şimdiden annesinin mirasını kırdırdığını anlamıştım.

Ursule Bay Bongrand'a dik dik bakarak:

— Böyle bir şey yapabileceğine inanıyor musunuz, dedi.

— Yazık! Onu seviyor, dedi Bay Bongrand içinden.

Nemours'un hekimi:

— Hem hayır, hem evet, diye yanıtladı Ursule'ü. Savinien'in iyi yanları vardı, hapiste olmasından da belli: kötülerin yolu hiç düşmez oraya.

Yaşlı Minoret:

— Dostlarım, dedi, bu akşamlık bu kadar yeter; gözyaşlarını durdurmak insanın elindeyse, bir anayı bir dakika fazla ağlatmamak gerekir.

Dört arkadaş ayağa kalkıp evden çıktılar. Ursule onları bahçe kapısına kadar götürdü, vaftiz babasıyla papazın karşı kapıyı çaldıklarını gördü; Tiennette onları içeri alınca, Bougival'le birlikte evin dış duvarındaki çıkıntılardan birinin üstüne ilişti. Küçük salona önden giren papaz:

— Sayın vikontes, dedi, Doktor Minoret, sizin, evine kadar zahmet etmenize razı olmadı.

Doktor:

— Ben eski zaman adamıyım madam, dedi, sizin gibi bir insana nasıl davranılması gerektiğini bilirim. Papaz efendinin söylediğine göre size bir yardımım dokunabilirmiş; doğrusu bu beni çok mutlu eder.

Kararlaştırdıkları şey Bayan de Portenduère'e o kadar ağır gelmişti ki, papaz gittikten sonra vazgeçmiş ve Nemours'un noterine başvurmayı düşünmüştü. Minoret'nin bu inceliğine

çok sevindi; selamını almak için yerinden kalktı, bir koltuk gösterdi. Azametli bir edayla:

— Buyurunuz efendim, dedi. Bizim sevgili rahibimiz, vikontun gençliğine uyup borçlanarak hapse girdiğini size söylemiş olmalı; yüz bin frank kadar bir şey... Ona bu parayı verebilirseniz size Bordières'deki çiftliğimi karşılık gösteririm.

Doktor:

— Vikontes cenapları, dedi, bu işte vekiliniz olmama izin verirseniz, size oğlunuzu getirdiğim zaman bunları da konuşuruz.

Yaşlı kadın başını eğerek:

— Pekâlâ doktor bey, yanıtını verirken papaza da, "Hakkınız varmış, görmüş geçirmiş adam" der gibi baktı.

Bunun üzerine papaz:

— Görüyorsunuz ya hanımefendi, dedi, doktor dostum, ailenize karşı elinden gelen her şeyi yapacak.

Bayan de Portenduère gözle görülür bir biçimde kendini zorlayarak:

— Size minnettar kalırız, yanıtını verdi. Sizin yaşınızda bir adamın, bir şaşkının densizlikleri için kalkıp Paris'e gitmesi!..

— Madam, 65 yılında ünlü Amiral de Portenduère'i, eşsiz bir insan olan Mösyö de Malesherbes'in evinde ve Kont de Buffon'larda görme onuruna erişmiştim. Kont amirale, yolculukları sırasında başından geçen tuhaf olayları anlattırmak istiyordu. Belki eşiniz rahmetli Mösyö de Portenduère de oradaydı. O zamanlar Fransız donanması zaferden zafere koşuyor, İngiltere'ye kafa tutuyordu ve cesaretiyle amiralin bunda büyük payı vardı. 83 ve 84'te Saint-Roch kampından[102] bilseniz ne sabırsızlıklarla haber

bekliyorduk! Az kalsın krallık orduları hekimi olarak ben de oraya gidecektim. Yine o zamanlar, şimdi hayatta olan büyük amcanız Amiral de Kergarouët o ünlü savaşını verdi; çünkü Belle-Poule gemisindeydi.[103]

— Ah! Küçük yeğeninin hapiste olduğunu bilse yüreğine inerdi!

Yaşlı Minoret ayağa kalkarak:

— Vikont cenapları iki gün sonra hapisten çıkacaktır, dedi.

Yaşlı kadının elini öpmek için uzandı, kadın elini verdi; doktor da bu eli saygıyla öptü ve Bayan de Portenduère'i yerlere kadar eğilip selamlayarak odadan çıktı. Ama hemen geri döndü ve papaza:

— Sevgili rahip, yarın sabah için bana posta arabasından bir yer ayırtır mısınız? dedi.

Papaz yaklaşık yarım saat kadar Doktor Minoret'yi övdü, göklere çıkardı. Minoret yaşlı kadının gönlünü kazanmak istemiş ve bunu başarmıştı.

Bayan de Portenduère:

— Yaşından hiç umulmaz, dedi; yirmi beş yaşındaymış gibi Paris'e gidip oğlumun işlerini yoluna koymaktan söz ediyor. Belli ki kibar insanlarla düşüp kalkmış.

— Hem de en kibarlarıyla madam. Bugün, birçok parasız Fransız beyzadesi, onun kızını milyonluk drahomasıyla birlikte almaya can atar. Keşke böyle bir şey Savinien'in aklına gelseydi. Zaman eski zaman değil ve oğlunuzun bu yaptıklarından sonra belki siz de fazla güçlük çıkarmazdınız.

Bu son cümle yaşlı kadını öyle şaşırttı ki, papazın sözünü kesemedi.

— Siz aklınızı kaçırmışsınız sevgili Rahip Chaperon!

— Bence bunu düşünün madam. Umarım oğlunuz bundan sonra bu yaşlı adamın takdirini kazanacak biçimde hareket eder!

Bayan de Portenduère:

— Sizin yerinizde başka biri olsaydı papaz efendi, dedi, benimle başka biri böyle konuşsaydı...

Rahip Chaperon gülümseyerek:

— Bir daha yüzüne bakmazdınız değil mi? dedi. Umarım sevgili oğlunuz size Paris'teki evlenmelerden söz eder. Savinien'in mutluluğunu düşünüyorsanız, bir kez geleceğini tehlikeye soktuktan sonra, bir de kendisine bir yer edinmesini engellemezsiniz.

— Ben bunları sizden mi duyacaktım!

Papaz yerinden kalktı ve hızlı bir geri çekilme hareketine girişti:

— Benden duymayacaktınız da kimden duyacaktınız? dedi.

Rahip dışarı çıktığında Ursule'le vaftiz babasının avluda bir aşağı bir yukarı gidip geldiklerini gördü. Ursule doktoru öyle zorlamıştı ki, sonunda bu yufka yürekli ihtiyar yelkenleri suya indirmişti: Ursule Paris'e gitmek istiyor ve bin dereden su getiriyordu. Doktor papaza seslendi; papaz gelince, yolcu arabaları bürosu açıksa bütün arabayı kendisi için akşamdan tutmasını rica etti. Ertesi gün altı buçukta, yaşlı adamla genç kız Paris'e ulaştılar. Doktor hemen o akşam noteriyle görüşmeye gitti. Siyasal olaylar hiç de iyiye gitmiyordu. Nemours sulh yargıcı, bir gün önce konuşurlarken doktora birkaç kez, basınla saray arasında çıkan kavga bitmedikçe mala mülke bir kuruş bile yatırmanın delilik olacağını söylemişti. Minoret'nin noteri, sulh yargıcının bu dolaylı öğüdünü yerinde buldu. Doktor, hazır gelmişken o sıralar değer kazanan endüstri işletmeleri hisse senetlerini ve

devlet tahvillerini paraya çevirdi ve bankaya yatırdı. Noter yaşlı müşterisine, Mösyö de Jordy'nin Ursule'e bıraktığı ve doktorun iyi bir aile babası gibi işlettiği malları da satmasını öğütledi. Savinien'in alacaklılarıyla anlaşmak için son derece kurnaz bir aracı görevlendireceğine söz verdi; ama başarılı olabilmek için genç adamın daha birkaç gün hapiste kalmaya katlanması gerekiyordu. Noter doktora:

— Bu tür işlerde acele, en azından yüzde on beşe patlar, dedi. Hem paralarınızı da yedi sekiz günden önce alamazsınız.

Ursule, Savinien'in en azından bir hafta daha hapiste kalacağını duyunca, bir kerecik olsun hapishaneye gitmeleri için vasisine yalvardı. Yaşlı Minoret razı olmadı. Enişteyle yeğen Croix-des-Petits-Champs Sokağı'nda bir otele inmişler, doktor orada büyük, güzel bir daire tutmuştu; kızının ne kadar dindar olduğunu bildiği için de, kendisi işleriyle uğraşmak üzere sokağa çıktığında yerinden kıpırdamaması için yemin ettirmişti. Adamcağız Ursule'ü Paris'te gezdiriyor, pasajları, dükkânları, bulvarları gösteriyordu; ama hiçbir şey kızı ne eğlendiriyor ne de ilgilendiriyordu.

— Nedir istediğin, diye soruyordu yaşlı adam.

Ursule de inatla:

— Sainte-Pélagie'yi görmek istiyorum, yanıtını veriyordu.

Sonunda Minoret, bir araba tutup kızını La Clef Sokağı'na kadar götürdü; araba, manastırdan bozma hapishanenin çirkin cephesi önünde durdu. Bütün pencereleri demir parmaklıklı bu külrengi yüksek duvarlar, ana kapıda açılmış ve insanın başını eğmeden geçemeyeceği (ne korkunç bir ders!) küçük kapı, sefalet dolu bir mahallede, tenha sokaklar arasında sonsuz bir sefalet gibi yükselen bu iç karartıcı yapı, bütün bu acıklı şeyler Ursule'e dokundu, gözlerinden yaşlar akıttı.

— Nasıl oluyor da, dedi, para için genç adamları hapsediyorlar? Nasıl olur da borç, kralın bile elinde olmayan bu gücü tefeciye veriyor! Demek o orada!

Sonra bir bir pencerelere bakarak:

— Peki nerede babacığım? diye ekledi.

Yaşlı adam:

— Ursule, dedi, bana delilikler yaptırıyorsun. "Onu unutmak" denmez buna.

Ursule:

— Ama, dedi, ondan vazgeçmek, onunla hiç ilgilenmemek demek değil ki! Onu sevip kimseyle de evlenmeyebilirim.

Yaşlı adam:

— Ah, dedi, bu saçmalamanın öyle doğru yanları da var ki, seni buraya getirdiğime pişman oluyorum.

Üç gün sonra yaşlı adam, Savinien'i hapisten kurtaracak bütün makbuz, senet ve belgeleri elde etmişti. Borçların ödenmesi, bu işlerle ilgilenen aracının ücreti de içinde olmak üzere seksen bin franga çıkmıştı. Doktorun geriye sekiz yüz bin frangı kalıyordu; faizden fazla bir şey yitirmemesi için noter bu parayı hazine bonolarına yatırttı. Ama doktor Savinien için yirmi bin frank daha ayırmayı unutmadı. Cumartesi saat ikide, delikanlıyı kendi eliyle hapisten çıkartmaya gitti; annesinden aldığı bir mektuptan durumu öğrenen genç vikont, kendini özgürlüğe kavuşturan adama içten bir heyecanla teşekkür etti. Yaşlı Minoret:

— Gecikmeyin, gidip hemen annenizi görün, dedi.

Savinien biraz utanarak, hapishanede de bir onur borcunun altına girdiğini söyledi ve dostlarının ziyaretini anlattı. Doktor gülümseyerek:

— Böyle özel bir borcunuz olabileceğini tahmin etmiştim, dedi. Anneniz benden yüz bin frank ödünç alıyor; oysa ben yalnızca seksen bin frank ödedim: işte kalanı! Hesaplı harcayın, bahtınızı bir daha sınamak istediğinizde elinizde bir şey bulunsun.

Son sekiz gün içinde Savinien, yaşadığı dönem üstüne düşünme fırsatını bulmuştu. Her alanda rakiplikler, servet yapmak isteyen insanın çok çalışmasını gerektiriyordu. Yasadışı yollar da gün ışığında çalışmaktan daha fazla yetenek ve el altından iş yapma becerisi istiyordu. Kibarlar dünyasının gözdesi olmak, insana bir yer sağlamak şöyle dursun, zaman kaybettiriyor ve çok fazla para gerektiriyordu. Annesinin çok güçlü olduğunu söylediği Portenduère adı, Paris'te hiçbir anlam taşımıyordu. Milletvekili kuzeni Portenduère Kontu, sarayın Yüce Yasama Meclisi karşısındaki Seçilmişler Meclisi'nde önemsiz bir kişiydi ve ancak kendi yağıyla kavruluyordu. Amiral de Kergarouët, saygınlığını karısına borçluydu. Meydan konuşmacılarının, soylu kesimden daha aşağı bir tabakadan gelen insanların ya da ufak tefek kişizadelerin çok etkin kişiler olabildiğini görmüştü Savinien. Kısacası, XVIII. Louis'nin, İngiltere'yi örnek alarak kurmak istediği bu toplumda, para ana eksen, biricik araç ve biricik amaçtı. La Clef Sokağı'ndan Croix-des-Petits-Champs Sokağı'na gelinceye kadar soylu delikanlı, De Marsay'nin öğütlerine de uygun düşen düşüncelerini yaşlı doktora kısaca özetledi.

— Üç dört yıl kendimi unutturup bir meslek edinmeliyim, dedi. Belki yüksek politika ya da ahlakla ilgili istatistik verileri üstüne bir kitap yayımlayarak, zamanın büyük sorunlarını ele alan bir inceleme yazarak kendimi tanıtabilirim. Sonunda bana seçilmek hakkını verebilecek bir kızla evleninceye kadar, bir köşede sessizce çalışırım.

Doktor genç adamın yüzünü dikkatle gözden geçirince, orada intikam almak isteyen yaralı bir adamın ağırbaşlılığını

gördü. Tasarısını çok doğru buldu. Sözlerini bitirirken:

— Komşu, dedi, bugün artık modası geçen eski soyluluk anlayışını bir yana bırakabilirseniz, çalışmayla geçecek üç dört yıllık akıllı uslu bir yaşamdan sonra size kusursuz bir kız bulma görevini üstleniyorum. Güzel, sevimli, dindar, yedi sekiz yüz bin frank parası olan, sizi mutlu edebilecek, sizin de onunla övüneceğiniz, ama sadece yüreğiyle soylu bir kız.

Genç adam:

— Ah doktor! dedi, bugün artık soyluluk diye bir şey yok; soylular sınıfı var yalnızca.

— Haydi gidin, onur borçlarınızı ödedikten sonra buraya dönün, dedi yaşlı adam; ben gidip posta arabasının ön tarafını tutacağım, çünkü yeğenim de benimle birlikte.

Akşamüstü saat altıda üç yolcu, Dauphine Sokağı'ndan bir Ducler arabasına binerek yola çıktılar. Yüzüne bir örtü örten Ursule hiç sesini çıkartmıyordu. Savinien, gelişigüzel ve çapkınca bir hareketle Ursule'ün yaşamını bir sevda romanı gibi altüst eden o öpücüğü yolladıktan sonra, Paris'teki borçlarının cehenneminde doktorun yeğenini bütünüyle unutmuştu; ayrıca Emilie de Kergarouët'ye öyle umutsuzca tutulmuştu ki, Nemours'lu bir küçük kızla birkaç kez göz göze geldiklerini anımsayacak durumda değildi. Böylece yaşlı adam Ursule'ü arabaya önden bindirip onu genç vikonttan ayırmak için kendisi de yanına oturunca, Savinien kızı tanımadı. Doktor genç adama:

— Size verilecek hesaplarım var, dedi. Bütün kâğıtlarınızı getirdim.

— Az kaldı gidemiyordum, dedi Savinien, çünkü giysi ve çamaşır ısmarlamam gerekti. Bu tefeci güruhu her şeyimi almış. Eve beş parasız, İncil'deki "savurgan oğul" gibi dönüyorum.

Genç adamla ihtiyarın tatlı tatlı konuşmalarına, Savinien'in arada bir verdiği akıllıca yanıtlara karşın, genç kız güneş batıncaya kadar konuşmadı. Yüzünde yeşil peçesi, ellerini şalının üstünde kavuşturmuş oturuyordu. Meraklanan Savinien sonunda:

— Matmazel Paris'ten pek hoşlanmışa benzemiyor, dedi.

Ursule peçesini kaldırarak heyecanlı bir sesle:

— Nemours'a döndüğüme seviniyorum, diye yanıtladı onu.

O zaman Savinien, karanlığa karşın onu, kalın örgülerinden, parlak mavi gözlerinden tanıdı.

— Orada güzel komşuma kavuşacağıma göre, dedi, ben de Paris'ten ayrılıp Nemours'a kapanacağıma üzülmüyorum. Umarım ki, doktor, beni evinize kabul edersiniz; müzikten hoşlanırım ve Matmazel Ursule'ün piyanosunu duyduğumu anımsıyorum.

Doktor ciddi bir edayla:

— Bilmem ki mösyö, dedi, bu yavrucağa ana gibi bakması gereken bir ihtiyarın evine gelmenizi, anneniz hanımefendi hoş görür mü?

Bu ölçülü yanıt Savinien'i çok düşündürdü; o düşüncesizce yolladığı öpücüğü anımsadı. Gece olmuş, sıcaklık ağırlaşmıştı; önce Savinien'le doktor uyudu. Uzun süre bir şeyler düşünerek uyuyamayan Ursule, gece yarısına doğru daldı. Sıradan bir hasırdan örülmüş küçük şapkasını çıkartmıştı. İşlemeli bir takke geçirdiği başını çok geçmeden vaftiz babasının omzuna dayadı. Ortalık ağarırken, Bourron'da, önce Savinien uyandı. Ursule'e baktı. Arabanın sarsıntısıyla saçı başı darmadağınık olmuş, takkesi buruşmuştu; kıvrılmış saçlarının çözülen örgüleri, arabanın sıcaklığıyla renklenen yüzünün iki yanından sarkıyordu. Ne var ki, süslenmeye gereksinim duyan kadınlar için korkunç

olan böyle bir durumda, gençlik ve güzellik baskın çıkar. Masum gençlerin uykusu her zaman güzeldir. Ursule'ün de aralık dudaklarından güzel dişleri görünüyor, çözülen şalı, onu rahatsız olacağı bir duruma düşürmeden, boyalı muslin entarisinin kıvrımları altından göğsünün bütün zarifliğini ortaya koyuyordu. Kısacası, bu el değmemiş ruhun saflığı yüzüne vuruyor, başka hiçbir ifadeyle bozulmadığı için de apaçık belli oluyordu bu saflık. Yaşlı Minoret uyanınca kızının başını, daha rahat etmesi için arabanın köşesine dayadı; Ursule Savinien'in başına gelenleri düşünerek öyle uykusuz geceler geçirmişti ki, bunun farkına bile varmadı; derin derin uyumayı sürdürdü. Doktor komşusuna:

— Zavallıcık, dedi, çocuk gibi uyuyor, zaten de öyle ya!

Savinien:

— Onunla övünmelisiniz, dedi, çünkü güzel olduğu kadar iyi bir kıza da benziyor.

— Evin sevincidir. Kızım olsa daha fazla sevemezdim. Gelecek şubatın beşinde on altı yaşını bitirecek. Tanrı izin verse de onu mutlu edecek bir adamla evlendirmeden ölmesem! Paris'e ilk kez geliyor; bir tiyatroya götüreyim dedim, istemedi. Nemours'un papazı yasaklamış. "Ama, dedim, evlendiğin zaman kocan seni tiyatroya götürmek isterse?" "Kocamın her istediğini yaparım" yanıtını verdi. "Benden kötü bir şey isterse, ben de sözünü dinleyecek kadar zayıflık gösterirsem, Tanrı karşısında günahlarımdan o sorumlu olur; bu yüzden elbette yine onu düşünerek bütün gücümü toplar ve karşı durmaya çalışırım."

Sabah saat beşte Nemours'a girerlerken Ursule uyandı; üstünün başının dağınıklığından ve Savinien'in hayranlık dolu bakışlarından utandı. Arabanın birkaç dakika durduğu Bourron'dan Nemours'a gelinceye kadar geçen bir saat içinde delikanlı Ursule'e gönül vermişti. Ruhunun saflığını, bedeninin güzelliğini, cildinin beyazlığını, hatlarının

inceliğini, hiçbir şey söylemek istemediği halde her şeyi anlattığı o kısa ve anlamlı tümceyi söyleyen sesinin çekiciliğini incelemişti. Sonuda nereden geldiği belirsiz bir önseziyle Ursule'de, doktorun tanımladığı ve şu sihirli sözcüklerle altın bir çerçeve içine aldığı kızı görür gibi oldu: "Yedi sekiz yüz bin frank!"

— Üç dört seneye kadar o yirmi yaşına basar, ben yirmi yediye; adam sınamalardan, çalışmadan, dürüst bir yaşamdan söz etti! İstediği kadar kurnaz görünsün, sonunda baklayı ağzından çıkaracaktır!

Üç komşu, evlerinin önüne gelince birbirlerinden ayrıldılar; Savinien Ursule'e veda ederken istek dolu gözlerle ona bakarak kendini hoş göstermeye çalıştı. Bayan de Portenduère oğlunu öğleye kadar uyandırmadı. Yol yorgunluğuna karşın doktorla Ursule kiliseye gittiler. Savinien'in hapisten kurtulması ve doktorla birlikte dönmesi üzerine meydanda on on beş gün öncekine benzer bir meclis kuran mirasçılar ve kentin açıkgözleri, Minoret'nin Nemours'dan ayrılışının nedenini anlamışlardı. Kilise dönüşü Bayan de Portenduère'in yaşlı Minoret'yi durdurması, doktorun da ona kolunu uzatarak birlikte yürümeleri, meydandakileri büsbütün şaşırttı. Yaşlı kadın, doktoru kızıyla birlikte hemen o akşam yemeğe davet ediyor, papazın da geleceğini söylüyordu. Minoret-Levrault:

— Herhalde Ursule Paris'i görmek istedi, dedi.

— Lanet olsun! Herif yanında beslemesi olmadan tek adım atmıyor, diye atıldı Crémière.

Massin:

— Portenduère kocakarısını da koluna takmış olması için aralarında gizliden bir şeyler olmalı, dedi.

Goupil:

— Bunda anlamayacak ne var, diye yanıtladı onları. Dayınız mallarını satıp küçük Portenduère'i kodesten kurtardı. Patronumu yüzgeri etti ama hanımefendiye dayanamamış. Hapı yuttunuz. Vikont senet yerine bir evlilik sözleşmesi yapılmasını önerecek, doktor da böyle bir anlaşmaya varılması için gözden çıkarılması gereken parayı, gözünün bebeği kızına kocasının eliyle verecek.

Kasap:

— Ursule'ü Bay Savinien'le evlendirmek hiç de akılsızca olmaz, dedi. Yaşlı kadın bugün Minoret'yi yemeğe çağırmış; Tiennette saat beşte gelip bir sığır filetosu ayırttı.

Massin, meydana yaklaşan notere doğru koşarak:

— Ne dersin Dionis? dedi. Ortalıkta bir şeyler dönüyor!..

Noter:

— Ne olacak? İşler yolunda, diye yanıt verdi. Dayınız gelirlerini satmış; Bayan de Portenduère de evine gelmemi istedi; dayınızın verdiği paraya karşılık mallarını ipotek edip yüz bin franklık bir senet yapacakmış.

— Evet ama, ya Ursule'le Savinien evlenirlerse!

Noter:

— Bu bana, Goupil senin yerini alacak, demek gibi bir şey.

— İkisi de olmayacak şey değil, dedi Goupil.

Kilise dönüşü yaşlı kadın oğluna, odasına gelmesi için Tiennette'le haber yolladı.

Bu küçük evin birinci katta üç odası vardı. Bayan de Portenduère'le rahmetli kocasının odaları aynı taraftaydı; aralarında, komşuya bakan –bu yüzden de kapalı tutulması gereken– bir pencereyle aydınlanmış büyük bir tuvalet vardı ve bu iki oda, merdivene açılan küçük bir sofayla birbirine

bağlıydı. Eskiden beri Savinien'in kullandığı öbür odanın penceresi, babasınınki gibi sokağa bakıyordu. Merdiven arkadan dolaştığı için bu odaya ayrıca, avluya bakan yuvarlak pencereli bir aralık kalıyordu. Bayan de Portenduère'in oturduğu odaysa avluya bakıyordu ve evin en kasvetli odasıydı; ama bu dul kadın yaşamını zemin kattaki salonda geçiriyordu daha çok. Bu salon, avlunun öbür ucundaki mutfağa bir geçitle bağlıydı; böylece hem salon, hem de yemek odası işini görüyordu. Rahmetli Bay de Portenduère'nin odası, ölürken bıraktığı gibi duruyordu; içinde bir kendisi eksikti. Bayan de Portenduère yatağı eliyle düzeltmiş, üstüne kocasının albay üniformasını, kılıcını, kırmızı kordonunu,[104] nişanlarını ve şapkasını koymuştu. Vikontun içinden son kez enfiye aldığı altın tabaka, dua kitabı, saati, kahve fincanı, başucundaki masasının üstünde duruyordu. Tek bir perçem halinde bükülüp çerçevelenen beyaz saçları, yatak girintisinin içine yerleştirilmiş kutsal su kâseli haçın üstünde asılıydı. Ayrıca kullandığı bütün ufak tefek şeyler, gazeteleri, mobilyaları, Hollanda işi tükürük hokkası, şömineye iliştirilmiş arazi dürbünü, hepsi yerli yerindeydi. Öldüğünde dul kadın eski duvar saatini durdurmuştu; böylece saat hep o anı gösteriyordu. Ölünün pudra ve tütün kokusu hâlâ duyuluyordu. Ocak, bıraktığı gibiydi. Bu odaya girip ölünün alışkanlıklarını anımsatan şeyleri bulan kişi, sanki onu görür gibi oluyordu. Altın başlı büyük bastonu, yanında geyik derisi iri eldivenleriyle, bıraktığı yerde duruyordu. Konsolun üstünde Havana kentinin armağanı, kabaca yontulmuş ama bin ekü değerinde altın bir vazo pırıl pırıl parlıyordu. Amerikan bağımsızlık savaşında vikont, koruması altındaki bir gemi kafilesini selametle limana ulaştırdıktan sonra, üstün kuvvetlerle çarpışarak Havana'yı İngilizlerin saldırısından kurtarmıştı. İspanya kralı da ödül olarak ona şövalye unvanını vermişti. Bu yüzden ilk sırada filo kumandanı olacaklar listesine alındı ve kırmızı kordonu taktı. İlk kadro

açılmasında rütbesinin yükseltileceğinden emin olduğu için de iki yüz bin frank serveti olan eşiyle evlendi. Ama Devrim bu yükselmeyi önledi ve Mösyö de Portenduère ülke dışına göçtü.

Savinien Tiennette'e:

— Annem nerede? diye sordu.

Yaşlı Brötanyalı hizmetçi:

— Sizi babanızın odasında bekliyor, yanıtını verdi.

Savinien elinde olmadan ürperdi. Annesinin sarsılmaz kanılarını, onur duygusuna taparcasına bağlılığını, dürüstlüğünü, soyluluk inancını biliyordu; azar işiteceğini sezinledi. Onun için savaşa gider gibi gitti oraya; yüreği çarpıyordu, adeta sararmıştı. Kepenklerin arasından süzülen hafif ışıkta annesini gördü. Siyahlar giyinmiş, bu ölüm odasına uygun, ağırbaşlı bir tavır takınmıştı. Savinien'i görünce yerinden kalktı, onu babasının yatağının önüne getirmek için elinden tutarak:

— Vikont cenapları, dedi, onurlu bir adam olan babanız burada son nefesini verdi ve öldüğü zaman vicdanı rahattı. Ruhu burada. Şurası kesin ki, oğlunun borç yüzünden hapse girerek lekelendiğini görünce yukarıda inlemiştir. Eski krallık döneminde olsaydı, bir tutuklama emri rica ederek sizi birkaç gün için devlet hapishanelerinden birine koyar ve bu çamurun üstünüze sıçramasına engel olurduk. Olan olmuş. Şimdi babanızın huzurundasınız, sizi duyuyor. Bu iğrenç hapishaneye düşmeden önce yaptıklarınızı pekâlâ bildiğinize göre, bana babanızın ruhu ve her şeyi gören Tanrı'nın önünde, hiçbir onursuzca davranışta bulunmadığınıza, gençlik ve cahillik yüzünden borçlandığınıza, kısacası onurunuza toz kondurmadığınıza yemin edebilir misiniz? Erdemlilik örneği babanız sağ

olsaydı ve şu koltukta oturup davranışınızın hesabını sorsaydı, sizi dinledikten sonra bağrına basar mıydı?

Genç adam saygı dolu bir ağırbaşlılıkla:

— Evet anneciğim, dedi.

O zaman Bayan de Portenduère kollarını açtı, gözleri dolu dolu oğlunu kucakladı.

— Öyleyse her şeyi unutalım, dedi. Olsa olsa biraz paramız eksilecek. Tanrı'ya dua ederim, bize yine verir. Ve mademki adını lekelemedin, gel öp beni, çünkü çok acı çektim.

Savinien elini yatağın üstüne doğru uzatarak:

— Sevgili anneciğim, sana bir daha böyle üzüntüler çektirmeyeceğime ve ilk hatalarımı onarmak için elimden geleni yapacağıma yemin ediyorum, dedi.

Bayan de Portenduère odadan çıkarken:

— Haydi yemek yiyelim oğlum, dedi ona.

Sahne kurallarının anlatıya da uygulanması gerekirse, Savinien'in Nemours'a gelişiyle öykümüzün "sergileme" bölümü burada sona erer; çünkü Savinien, bu küçük dramda bir araya gelmesi gereken kişilerin sonuncusudur.

İkinci Bölüm

Minoret'nin Mirası

Olayımız, gerek eski gerekse yeni yazında kullanıla kullanıla eskimiş öyle bir olgunun etkisiyle başladı ki, eğer ortada yaşlı bir Brötanyalı kadın, bir Kergarouët, bir göçmen olmasaydı, kimse böyle bir olgunun 1829 yılında böyle sonuçlar doğurabileceğine inanmazdı. Ama hemen şunu da söyleyelim ki 1829'da soylular, politika alanındaki kayıplarının birazını, törelere bağlılıklarıyla yeniden kazanmışlardı. Zaten evlilikte uygunluk sorunu söz konusu olduğunda aile büyüklerine egemen olan duygu, aile düşüncesinden doğan, uygar toplumların varlığıyla sıkı sıkıya bağlantılı ve yok edilmesi olanaksız bir duygudur. Bu duygu Cenevre'de olduğu kadar Viyana'da da egemendir, Nemours'da da: sözgelimi Zélie Levrault bir süre önce oğlunun bir piçin kızıyla evlenmesine razı olmamıştı. Yine de her toplum yasasının dışında kalan durumlar vardır. Savinien de böylece annesinin gururunu, Ursule'ün Tanrı vergisi soyluluğu önünde yumuşatmayı düşünüyordu. Tartışma hemen başladı. Savinien sofraya oturur oturmaz annesi, Kergarouët ve Portenduère'lerin ona göre iğrenç mektuplarından söz etti.

— Bugün artık aile yok anneciğim, dedi Savinien, sadece bireyler var! Soylular birbirine destek olmuyor. Bugün kimse, bir Portenduère misin, seçkin bir insan mısın, bir devlet adamı mısın bakmıyor; insana yalnızca, "Ne kadar vergi veriyorsunuz?" diye soruyorlar.

Yaşlı kadın:

— Ya kral? diye sordu.

— Kral, iki meclis arasında, karısıyla metresi arasında kalan bir adama benzemiş. Bu yüzden, ailesi ne olursa olsun zengin bir kızla evlenmem gerek; bir milyon drahoması

olsun da isterse köylü kızı olsun; elbette ki yeterince iyi yetişmiş, okumuş yazmış da olmalı.

Yaşlı kadın:

— O başka bir şey, dedi.

Savinien bu sözü duyunca kaşlarını çattı. Annesinin özelliğini, Brötanyalı inadı denen taş gibi bir iradesi olduğunu bilirdi. Bu incelikli konuda hemen düşüncesini öğrenmek istedi.

— Demek, örneğin komşumuzun kızı gibi bir genç kıza, şu küçük Ursule gibi birisine âşık olsam, evlenmeme karşı çıkacaksınız.

Bayan de Portenduère:

— Sağ kaldıkça, diye yanıt verdi. Ben öldükten sonra Portenduère ve Kergarouët'lerin onurundan ve kanından sen sorumlusun.

— Öyleyse, bugün ancak servetin parıltısıyla gerçekleşebilen bir hayal uğruna, açlıktan ve üzüntüden ölmeme razısınız?

— Fransa'ya hizmet eder, Tanrı'ya güvenirsin!

— Mutluluğumu ölümünüzden sonrasına mı bırakacaksınız?

— Senin adına korkunç bir şey olur bu, işte o kadar!

— XIV. Louis az kalsın Mazarin'in yeğeniyle, bir sonradan görmeyle evleniyordu.

— Mazarin'in kendisi bile karşı çıktı buna.

— Ya Scarron'dan dul kalan kadın?[105]

— O bir d'Aubigné'ydi! Üstelik evlenme de gizli tutuldu.

Sonra Bayan de Portenduère başını sallayarak:

— Zaten bir ayağım çukurda oğlum, dedi. Ben ölünce istediğiniz gibi evlenebilirsiniz.

Savinien annesini hem sever hem sayardı; daha orada, ama sessizce, yaşlı Kergarouët'nin dayatmasına benzer bir dayatmayla karşılık verdi ve hiçbir zaman Ursule'den başka kimseyle evlenmeme kararını aldı. Annesinin karşı koyması, böyle durumlarda hep olduğu gibi, yasaklanan şeylerin değerini artırıyordu.

Akşam ayininden sonra Doktor Minoret, beyazlar ve pembeler içindeki Ursule'le bu soğuk salona girince, kızcağız sanki Fransa kraliçesinin karşısındaymış da ondan bir dileği varmış gibi sinirsel bir titremeye tutuldu. Doktora içini açtığı günden beri bu küçük ev ona bir saray gibi görünüyor, ortaçağda bir köylü kızı bir düşesi gözünde nasıl büyütürse, o da yaşlı kadını öylesine yüce bir yerde görüyordu. Ursule, bir orgcunun evlilik dışı oğlundan, İtalyan tiyatrosunda şarkı söylemiş bir mızıkacının kanından gelen bu kız, bir doktorun iyiliği sayesinde hayatta kalan bu çocuk, kendisiyle bir Vikont de Portenduère arasındaki uzaklığı hiçbir zaman bu kadar umutsuzca ölçmemişti.

Yaşlı kadın onu yanına oturtarak:

— Neyiniz var çocuğum? dedi.

— Madam, lütfettiğiniz bu onur, beni utandırıyor...

Bayan Portenduère en tatsız sesiyle:

— Yavrucuğum, dedi, vasinizin sizi ne kadar sevdiğini biliyorum; savurgan oğlumu geri getirdiği için hoşuna gidecek bir şey yapmak istedim.

Ursule'ün birdenbire kızardığını ve gözyaşlarını tutmak için yüzünü şiddetle kastığını görünce yüreğinden vurulan

Savinien:

— Ama anneciğim, dedi, Şövalye Minoret'ye karşı hiçbir göreviniz olmasaydı bile, bana öyle geliyor ki, Matmazel Ursule'ün davetimizi kabul etmekle bize verdiği zevkten dolayı mutlu olmalıyız.

Bunu söylerken genç soylu, doktorun elini anlamlı anlamlı sıktı:

— Mösyö, diye ekledi, siz Fransa'nın en eski nişanını, insana her zaman soyluluk veren nişanı taşıyorsunuz.

Umutsuz diyebileceğimiz aşkı birkaç gündür Ursule'ün aşırı güzelliğine, büyük ressamların insan ruhunu güçlü bir biçimde öne çıkaran portrelere katmasını bildikleri o derinliği kazandırmış, Bayan de Portenduère de ansızın bu durumun farkına varmış ve doktorun bir yücegönüllülük perdesi altında bazı emeller beslediğinden kuşkulanmıştı. Bu yüzden Savinien'in yanıtsız bırakmadığı o sözleri özellikle söylemiş ve yaşlı adamı en can alıcı yerinden vurmuştu; ama Minoret, Savinien'in kendisinden "şövalye" diye söz ettiğini duyunca, gülümsemekten kendini alamadığı bu abartıda gülünç olmaktan bile çekinmeyen bir âşığın gözüpekliğini gördü. Kralın eski doktoru:

— Bir zamanlar elde edilmesi için türlü delilikler yapılan Saint-Michel nişanının artık bir önemi kalmadı vikont cenapları, diye yanıtladı onu; tıpkı başka birçok ayrıcalık gibi... Bu nişan bugün artık yalnızca hekimlere ya da zavallı sanatçılara veriliyor. Krallar onu Saint-Lazare nişanıyla birleştirdiklerine iyi ettiler. Sanırım bir mucizeyle hayata dönmüş, zavallı bir adamdı Saint-Lazare; bu açıdan Saint-Michel ve Saint-Lazare nişanı bizim için iyi bir simge oldu.

Bu alay ve gurur izleri taşıyan yanıttan sonra odada kimsenin bozmak istemediği bir sessizlik oldu; kapı çalındığında rahatsız edici olmaya başlamıştı bu sessizlik.

Yaşlı kadın, "İşte sevgili papazımız" diyerek yerinden kalktı, Ursule'ü yalnız bırakarak Rahip Chaperon'u karşılamaya gitti; oysa ne Ursule, ne de doktor için yerinden kıpırdamamıştı daha önce.

Yaşlı adam, bir Ursule'e bir Savinien'e bakarak gülümsedi. Bayan de Portenduère'in davranışlarından rahatsız olmak ya da alınmak, ancak aklı kısa adamların yapacağı bir hataydı. Minoret'nin böyle bir duruma düşmeyecek kadar çok deneyimi vardı. Vikontla, işlerin yönetimini Polignac Prensi'nin ellerine bırakan X. Charles'ı bekleyen tehlikeden söz etmeye başladı. Aradan, öç alıyormuş izlenimini vermeden işten söz edebilecek kadar bir zaman geçtikten sonra doktor, yaşlı kadına izleme dosyalarını ve noteri tarafından ödenen makbuzları neredeyse şaka ederek uzattı. Yaşlı kadın:

— Oğlum bunları kabul ediyor mu? diyerek Savinien'e baktı.

Savinien de başını eğerek yanıt vermek zorunda kaldı. Bunun üzerine Bayan de Portenduère, kâğıtları itip paraya ne kadar az önem verdiğini göstererek:

— Pekâlâ, diye ekledi, bunlarla Dionis ilgilenir.

Zenginliği alçaltmak, Bayan de Portenduère'e göre, soyluları yüceltmek ve kentsoyluluğun tüm önemini hiçe indirmek demekti. Biraz sonra Goupil, patronu tarafından, Savinien'le Bay Minoret arasındaki hesapları sormaya geldi. Yaşlı kadın:

— Neden? diye sordu.

Noter başkâtibi çevresine küstah küstah bakarak:

— Senedi hazırlamak için, diye yanıt verdi; nakit verilmediğine göre...

Bu korkunç adamla ilk kez göz göze gelen Ursule'le Savinien, kurbağa görmüş gibi oldular; üstelik içlerindeki karanlık bir önsezi bu duyguyu daha da ağırlaştırıyordu. İkisi de geleceğin o anlatılmaz ve bulanık hayalini, dilimizde adı olmayan ama Swedenborg'cunun doktora sözünü ettiği iç varlığın etkinliğiyle açıklanabilecek imgesini görür gibi oldular. Bu zehirli Goupil'in onlara uğursuzluk getireceğinden kesin biçimde emin olmak, Ursule'ü titretti; ama Savinien'in de aynı heyecanı paylaştığını görünce anlatılmaz bir haz duyarak kendini toparladı. Goupil kapıyı kapatıp gittikten sonra Savinien:

— Bay Dionis'nin kâtibi pek yakışıklı değil! dedi.

— Bu adamlar güzel olmuş çirkin olmuş ne çıkar, dedi Bayan de Portenduère.

Rahip:

— Çirkinliğine değil ama sınır tanımayan fesatlığına kızarım, dedi. Üstelik haindir de.

Güler yüzlü olmak için elinden geleni yapmasına karşın, doktor gururlu ve soğuk bir tavır takındı. Sevdalılar ne yapacaklarını bilmiyorlardı. Tatlı neşesiyle sofrayı canlandıran Rahip Chaperon'un güleryüzlülüğü olmasaydı, doktorla yeğeni bu duruma zor katlanacaklardı. Tatlıyı yerlerken Ursule'ün sarardığını gören Minoret:

— Yavrucuğum, eğer bir rahatsızlık hissediyorsan ev hemen karşıda, dedi.

Yaşlı kadın genç kıza:

— Neniz var canım? diye sordu.

Doktor sert bir edayla:

— Ne yazık ki madam, çevresinde sadece güleryüz görmeye alışık olduğu için ruhu ürperdi, dedi.

Bayan de Portenduère:

— Kötü bir yetiştirme yöntemi doktor bey, dedi. Değil mi rahip efendi?

Minoret söyleyecek bir şey bulamayan papaza bakarak:

— Evet madam, dedi. Görüyorum ki bu melek yaradılışlı kızı, günün birinde kibarlar dünyasına karışacak olursa orada yaşayamayacak biçimde yetiştirmişim; ama onu soğuk davranışın, kayıtsızlığın ve kinin erişemeyeceği bir yere yerleştirmeden de ölmeyeceğim.

Ursule, Savinien'e bakarak sözlerine fazla bir anlam vermektense Bayan de Portenduère'in bakışlarına katlanmayı yeğledi:

— Babacığım!.. rica ederim... yeter, dedi. Ben burada acı çekmiyorum.

O zaman Savinien annesine:

— Matmazel Ursule'ün acı çekip çekmediğini bilmiyorum madam, ama beni işkenceye soktuğunuzu biliyorum, dedi.

Annesinin takındığı tavırlara karşılık bu iyi yürekli delikanlının söylediği sözleri duyan Ursule sarardı, Bayan Portenduère'den özür dileyerek ayağa kalktı, vasisinin koluna girdi, selam verdi, çıktı, evine döndü, koşa koşa vaftiz babasının odasına girdi, piyanosunun yanına oturdu, başını ellerinin arasına aldı ve gözlerinden yaşlar boşandı. Doktor üzüntü içinde:

— Hain çocuk, dedi, neden duygularını bunca yıllık deneyimimle yönetmeme izin vermiyorsun? Soylular hiçbir zaman biz burjuvalara gönül borcu duymazlar. Onlara hizmet etmekle sanki görevimizi yapıyoruz, o kadar. Yaşlı kadın Savinien'in sana hoşlanarak baktığını gördü; sana âşık olmasından korktu.

Ursule:

— Neyse o kurtuldu ya! dedi. Ama sizin gibi bir adamı küçük düşürmeye kalkmak...

— Bekle beni yavrum.

Doktor, Bayan de Portenduère'in evine döndüğü zaman orada Dionis'i buldu. Yanında Bongrand'la belediye başkanı Bay Levrault'yu da getirmişti; tek noteri olan kasabalarda yapılan sözleşmelerin geçerli olması için yasa gereği bu tanıkların bulunması zorunluydu. Minoret Bay Dionis'i bir yana çekerek bir şeyler söyledi; bunun üzerine noter senedi okudu; doktorun vikonta borç verdiği yüz bin frank ödeninceye kadar, Bayan de Portenduère bütün mallarını ipotek ediyordu; faiz yüzde beşten hesap edilmişti. Bu madde okunurken, papaz Minoret'ye baktı, o da onaylayan hafif bir baş hareketiyle yanıt verdi. Zavallı papaz, günahını çıkarttığı kadına yaklaşarak kulağına birkaç sözcük söyledi. Bayan de Portenduère de bir fısıltıyla:

— Bu insanlara herhangi bir borcum kalsın istemem, dedi.

Savinien doktora:

— Annem bana işin tatlı tarafını bırakıyor mösyö, dedi; parayı ödemesi ondan, teşekkürlerimi sunmak benden.

— Ama sözleşme masrafları da var, dedi papaz. Birinci yıl on bir bin frank ödemeniz gerekiyor, dedi.

Minoret Dionis'e:

— Bay ve Bayan de Portenduère kayıt bedelini veremeyecek durumda oldukları için sözleşme harcamalarını sermayeye ekleyin, ben size öderim, dedi.

Dionis sözleşmeye ekler yaptı, sermaye yüz yedi bin franga çıkarıldı. İmzalar atılınca, Minoret yorgunluğunu bahane

ederek noter ve tanıklarla birlikte kalktı. Vikontla Bayan de Portenduère'in odasında yalnız kalan papaz:

— Madam, dedi, size Paris'te en azından yirmi beş bin frank kazandıran, oğlunuza da onur borçları için yirmi bin frank bırakmak inceliğini gösteren Bay Minoret'nin, bu kusursuz adamın kalbini neden kırıyorsunuz?

Bayan de Portenduère bir tutam enfiye çekerek:

— Sizin Minoret'niz sinsinin biri, dedi, ne yaptığını pek iyi biliyor.

— Annem doktorun, çiftliğimizi ele geçirip beni yeğeniyle evlendirmeye zorlamak istediğini sanıyor; sanki Kergarouët'lerin oğlu bir Portenduère, zorla evlendirilebilirmiş gibi!

Bir saat sonra, Savinien, doktorlara geldi. Meraklanıp gelen mirasçılar da oradalardı. Genç vikontun kapıda görünüşü, herkeste farklı farklı heyecanlar doğurararak ortalığı dalgalandırdı. Crémière'le Massin'in kızları, kıpkırmızı kesilen Ursule'e bakarak fısıldaştılar. Anneleri Désiré'ye, bu evlenme işinde Goupil'in haklı olabileceğini söylediler. Ardından bütün gözler vikontu karşılamak için yerinden kıpırdamayan doktora çevrildi; Bay Bongrand'la tavla oynayan doktor, elindeki zar fincanını bırakmadan delikanlıyı sadece başıyla selamlamıştı. Minoret'nin soğuk tavrı herkesi şaşırttı.

— Ursule, kızım, dedi doktor, bize biraz piyano çal!

Yapacak bir şey bulduğu için sevinen kızın piyanoya atıldığını ve yeşil ciltli notaları karıştırdığını gören mirasçılar, dayılarıyla Portenduère'ler arasında olup bitenleri o kadar merak ediyorlardı ki, az sonra katlanacakları işkenceyi ve susma zorunluluğunu sevinç belirtileriyle kabul ettiler.

Aslında çok da güzel olmayan bir parça, bir genç kız tarafından derin bir duygunun etkisi altında çalındığında, çoğu zaman insanı usta bir orkestranın görkemle çaldığı büyük bir uvertürden daha çok etkiler. Bütün müzik yapıtlarında, bestecinin ruhundan başka işe bir de çalanın ruhu karışır ve bu ruh, yalnızca bu sanata özgü bir ayrıcalıkla, büyük bir değeri olmayan tümcelere anlam ve şiir katabilir. Önceleri keman için Paganini'nin kanıtladığı bu olgunun nankör piyano için de doğru olduğunu bugün Chopin gösteriyor. Bu büyük deha, müzikçiden çok, kendini duyumsanabilir hale getiren ve müziğin her türüyle, giderek yalnızca akorlarla bile karşısındakilere hissettirebilen bir ruhtur. Yüce ve kırılgan yaradılışıyla Ursule de çok ender görülen bu dâhiler sınıfındandı; Paris'teyken Ursule'ü her gün gören, ardından her cumartesi Nemours'a gelen piyano ustası yaşlı Schmucke de öğrencisinin yeteneğini kusursuzluğa eriştirmişti. Üstelik Ursule'ün seçtiği, Hérold'un gençlik bestelerinden biri olan Rousseau'nun Düşü adlı parçada, çalış tarzına bağlı olarak gelişebilecek bir derinlik vardı. Böylece genç kız, içinde kaynaşan duyguları müziğe katmayı bildi ve parçanın taşıdığı Kapris altbaşlığının ne denli yerinde olduğunu gösterdi. Ruhu, hem tatlı hem hülyalı bir çalma biçimi aracılığıyla delikanlının ruhuyla konuşuyor ve çevresini neredeyse gözle görülecek düşüncelerle bir bulut gibi sarıyordu. Savinien piyanonun ucuna ilişmiş, dirseğini kapağına dayamış ve başını sol eline yaslamıştı; hayran hayran, ahşap oymalara dalmış gözleriyle gizemli bir dünyayı sorgular gibi duran Ursule'ü izliyordu. Çok daha azına, delicesine sevdalanabilirdi insan. Gerçek duyguların kendi manyetizmaları vardır ve tıpkı süsüne düşkün bir kadının hoşa gitmek için takıp takıştırması gibi, Ursule de sanki bir biçimde ruhunu göstermek istiyordu. Kendini anlatabilmek için söze, renklere ya da biçime başvurmadan, düşünceye düşünceyle yanıt veren bu biricik sanatın gücünden yararlanıyordu yüreği; onun peşinden sürüklenen Savinien de böylece bu tadına doyulmaz

dünyaya girebiliyordu. Saflık, insanı çocukluk kadar etkiler; onda da çocukluğun çekiciliği ve dayanılmaz cilveleri vardır; ve Ursule, hiçbir zaman, yeni bir yaşama gözlerini açtığı bu an kadar saf olmamıştı. Papaz, whist'te dördüncü olmasını rica ederek soylu genci düşünden uyandırdı. Ursule çalmayı sürdürdü. Mirasçılar kalkıp gittiler; yalnızca büyük amcasının, vikontun ve Ursule'ün niyetlerini öğrenmek isteyen Désiré kaldı. Genç kız piyanosunu kapatıp vaftiz babasının yanına oturduğu zaman Savinien:

— Hem çok yeteneklisiniz, hem çok duygulu çalıyorsunuz matmazel, dedi. Öğretmeniniz kim?

— Dauphine Sokağı yakınında, Conti Rıhtımı'nda oturan bir Alman, yanıtını verdi doktor. Paris'te olduğumuz sırada Ursule'e her gün ders vermiş olmasaydı, bu sabah buraya gelecekti.

Ursule:

— Yalnız büyük bir müzikçi değil, iyi yürekli ve çok sevimli bir adamdır, diye ekledi.

— Bu dersler pahalıya patlıyor olmalı, dedi Désiré.

Oyuncular aralarında alaycı bir edayla gülümsediler. Oyun bitince, o zamana dek kaygılı görünen doktor Savinien'e baktı ve görevini üzülerek yerine getiren bir adam tavrıyla:

— Mösyö, dedi, beni böyle hemen ziyaret etmenize yol açan duygudan dolayı size çok teşekkür ederim; ama anneniz hanımefendi, hiç de soylu olmayan art niyetler taşıdığıma inanıyor. Ziyaretlerinizin bana vereceği onura ve sizinle görüşmekten duyacağım hazza karşılık bir daha buraya gelmemenizi rica etmezsem, annenize o niyetlerin doğruluğuna inanma hakkını vermiş olacağım. Onurum ve huzurum, bütün komşuluk ilişkilerimizi kesmemizi gerektiriyor. Gelecek pazar günü akşam yemeği için

yeğenimle bana onur vermesini anneniz hanımefendiden rica etmiyorsam, bu, kendilerinin o gün kesinlikle rahatsız olacağını bildiğim içindir; lütfen kendisine söyleyin.

Yaşlı adam genç vikonta elini uzattı; delikanlı bu eli saygıyla sıktı.

— Haklısınız mösyö, dedi.

Ve düşkırıklığından çok hüzün belirtileri taşıyan bir edayla Ursule'ü selamlayarak odadan çıktı.

Désiré de vikontla birlikte çıktı; ama yolda onunla hiçbir şey konuşamadı; çünkü Savinien hemen evine koşmuştu.

Portenduère'lerle Doktor Minoret'nin uyuşmazlığı, iki gün boyunca mirasçıların çenesini yordu; Dionis'in dehasına hayranlıklarını belirtiyor ve miraslarına kurtulmuş gözüyle bakıyorlardı. Böylece, sınıfların ortadan kalktığı, eşitlik illetinin bütün insanları aynı düzeye getirip her şeyi –Fransa'da iktidarın son dayanağı olan askerlikteki rütbe farklarına dek– tehdit ettiği bir çağda, kısacası sevgililer için kişisel hoşlanmama ya da servet dengesizliklerinden başka yenilecek zorluk kalmadığı bir dönemde, yaşlı bir Brötanyalı kadının inadıyla Doktor Minoret'nin gururu bu iki sevgilinin arasına engeller koymuş, ama bunlar, tıpkı eskiden olduğu gibi, aşkı yok etmekten çok güçlendirmeye yaramıştı. Tutkulu bir adam bir kadının değerini, onu ele geçirmek için katlandıklarıyla ölçer: Savinien de karşısında bir savaşım, bir sürü çaba ve belirsizlikler gördükçe genç kız gözünde büsbütün büyüyordu: onu elde etmek istiyordu. Kimbilir, belki duygularımız da, doğanın yaratılarının ömrüyle ilgili yasalarına boyun eğmektedir: uzun ömürlü şeylerin çocukluğu da uzun sürer!

Ertesi sabah uyanınca Ursule'le Savinien aynı şeyi düşündüler. Bu anlaşma aşkı yaratmaya yeterdi – onun zaten en güzel kanıtı olmasaydı bile. Genç kız perdelerini

hafifçe aralayıp Savinien'in odasını görecek kadar bir yer açınca, karşıda pencere tokmağının üstünde sevgilisinin yüzünü gördü. Pencerelerin sevdalılara ne büyük hizmetler verdiği düşünülürse, bu konuda bir vergi alınması gerektiği bile düşünülebilir. Vaftiz babasının katılığına böyle karşılık veren Ursule de perdeleri indirdi, kepenkleri kapatmak için pencerelerini açtı; böylece kepenklerin arasından görünmeden bakabilirdi artık. O gün yedi sekiz kez odasına çıktı; genç vikontun hep bir şeyler yazdığını, yırtıp yırtıp baştan yazdığını gördü. Büyük olasılıkla kendisine mektup yazıyordu!

Ertesi sabah, Ursule uyandığında Bougival odasına aşağıdaki mektubu getirdi.

Matmazel Ursule'e

"Matmazel,

"Düştüğü durumdan vasinizin işe karışmasıyla kurtulan genç bir adamın sizde uyandırabileceği çekinme duygusu konusunda hiçbir hayale kapılmıyorum; size artık başkalarından daha çok güvence vermek zorundayım. Bu yüzden de matmazel, aşkımı size itiraf etmek için derin bir alçakgönüllülükle ayaklarınıza kapanıyorum. Bu itiraf bir tutkudan doğmuyor; baştanbaşa yaşamı kaplayan bir kesinliğe dayanıyor. Genç yengem Bayan de Kergarouët için duyduğum delice aşk beni hapislere sürükledi. Anılarımın bütünüyle yok olup gitmesini ve gönlümdeki hayalin sizin hayalinizle silinmesini, içten bir sevginin kanıtı olarak kabul etmez misiniz? Sizi Bourron'da onca zarifçe, çocuk uykunuza dalmış gördüğüm zaman, ülkesinin başına geçen bir kraliçe gibi ruhumu ele geçirdiniz. Sizden başka bir kadınla evlenmek istemiyorum. Adımı taşıyacak kadında bulunmasını istediğim bütün seçkinlikler sizde var. Eğitiminiz, onurlu yüreğiniz, sizi en yüce mertebelerin düzeyine yükseltiyor. Sizi size betimlemeye yeltenmeyecek

kadar kendimden kuşku duyuyorum; elimden ancak sizi sevmek geliyor. Dün sizi dinledikten sonra, sizin için yazılmışa benzeyen şu satırları anımsadım:

"Gönülleri kendine bağlamak ve gözleri büyülemek için yaratılmış, bu hem tatlı, hem hoşgörülü, hem ince zekâlı, hem akıllı kadında, bu yaşamını saraylarda geçirmiş biri gibi terbiyeli, hiç insan içine çıkmamış biri kadar sade yaratıkta, ruhun ateşi, gözlerde tanrısal bir alçakgönüllülükle yumuşuyordu.

"En küçük şeylerde bile kendini belli eden güzel ruhunuzun değerini hissettim. İşte bunun içindir ki, eğer henüz bir başkasını sevmiyorsanız, size yakışır biri olduğumu hareket ve davranışlarımla kanıtlayabilmek için izninizi isteme cesaretini kendimde buluyorum. Bu işte yaşamım sözkonusu ve bütün gücümü, yalnızca kendimi size beğendirmeye değil, tüm dünyanın takdirine bedel olan takdirinizi kazanmaya harcayacağımdan emin olabilirsiniz. Bu umutla Ursule, size içimden 'sevgili' dememe de izin verirseniz, Nemours bana cennet olacak; en zor girişimlerden bile yalnızca haz duyacağım ve her şeyin Tanrı'dan bilinmesi gibi bu hazları da sizden bileceğim. Söyleyin bana, kendime şöyle diyebilir miyim:

Savinien'iniz!"

Ursule bu mektubu öptü; yeniden okuyup delice hareketlerle elinde evirip çevirdikten sonra götürüp vaftiz babasına göstermek için giyindi. "Tanrım! Az kalsın duamı etmeden gidiyordum" diyerek yeniden odaya girdi, dua iskemlesine diz çöktü.

Birkaç dakika sonra bahçeye indi. Vasisini buldu ve ona Savinien'in mektubunu okuttu. İkisi de Çin köşkünün arkasında, sarmaşık kümesinin altındaki sıraya oturdular: Ursule yaşlı adamın bir şeyler söylemesini bekliyor, ihtiyarsa

sabırsız bir kızı çileden çıkaracak kadar uzun uzun düşünüyordu. Sonunda, aralarındaki gizli konuşmalarının sonucunda, aşağıdaki mektup ortaya çıktı. Mektubun bazı bölümlerini büyük olasılıkla doktor yazdırmıştı.

"Mösyö,

"Evlenme önerinizi içeren mektubunuz bana ancak onur verebilirdi; ama yaşımı ve aldığım terbiyeyi düşünerek onu, benim için bütün bir aile demek olan, hem bir baba hem de gerçek bir dost gibi sevdiğim vasime gösterdim. İşte bana sıraladığı acımasızca karşı çıkmalar ve yanıtımı bunlar oluşturacak:

"Vikont cenapları, ben yoksul bir kızım ve servetim yalnızca vasimin iyi niyetine değil, aynı zamanda onun mirasçılarının benimle ilgili kötü niyetlerini boşa çıkarmak için alacağı önlemlerin başarısına da bağlı. Ben 45. piyade alayı bando yüzbaşısı Joseph Mirouët'nin yasal kızıyım; ama babam vasimin evlilik dışı kaynıydı ve bu yüzden eli kolu bağlı bir kızı, haksız yere de olsa dava edebilirler. Gördüğünüz gibi mösyö, en büyük derdim yoksulluğum da değil. Boynu bükük biri olmam için çok nedenim var. Bunları kendim için değil, sizin için söylüyorum; seven ve bağlanan insanlara böyle şeyler çoğu zaman hafif gelir. Ama mösyö, şunu da unutmayın ki, bunları söylemezsem sizi herkesin, özellikle de annenizin aşılmaz sandığı birtakım engelleri sevginizle yenmeye yöneltiyor olmamdan kuşkulanılabilir. Dört ay sonra on altı yaşımı bitiriyorum. Sanırım şunu da kabul edersiniz ki ikimiz de çok genciz, çok deneyimsiziz; rahmetli Bay Jordy'nin iyiliğine borçlu olduğum servet dışında bir şeyimiz olmadan yaşamın sıkıntılarıyla başa çıkamayız. Üstelik vasim, yirmi yaşıma basmadan beni evlendirmek istemiyor. Bu dört yıl içinde, yaşamınızın bu en güzel yıllarında neler neler olabilir. Zavallı bir kızcağız için yaşamınızı mahvetmeyin.

"Mutluluğuma engel olmak şöyle dursun, tersine bütün gücüyle mutlu olmam için çalışan ve yakınlarda yitireceği koruma gücünün yerini yine böyle bir sevginin almasını görmekten başka arzusu olmayan sevgili vasimin düşüncelerini size anlattıktan sonra geriye, önerinize ve övgülerinize ne kadar sevindiğimi söylemek kalıyor. Yanıtıma yön veren tedbirlilik, yaşamı iyi bilen bir yaşlının tedbirliliği; ama dile getirmek istediğim minnet, içinde bundan başka duygusu olmayan bir genç kızın gönül borcu.

"Bu yüzden, size açıkça şöyle diyebilirim artık:

Hizmetkârınız,

Ursule Mirouët"

Savinien yanıt vermedi. Annesini kandırmak için girişimlerde mi bulunuyordu? Bu mektup aşkını öldürmüş olabilir miydi? Bunlara benzer, hepsi de çözümsüz binbir soru Ursule'ü pençesinde eziyor, dolayısıyla da sevgili yavrusunun en küçük bir heyecanına bile dayanamayan doktoru üzüyordu. Ursule ikide bir odasına çıkıyor, Savinien'e bakıyor, onu masasının başında düşünceli, gözlerini sık sık kendi penceresine çevirirken görüyordu. Savinien'den, gecikmesi sevgisinin artmasıyla açıklanabilecek aşağıdaki mektup ancak hafta sonunda geldi.

Matmazel Ursule Mirouët'ye,

"Sevgili Ursule, ben biraz Brötanyalı sayılırım: bir kez kararımı verdim mi dönmem. Tanrı başınızdan eksik etmesin, vasiniz haklı; iyi de, ben sizi sevmekte haksız mıyım? Sizden yalnızca beni sevip sevmediğinizi öğrenmek istiyorum; bir işaretle olsun bunu bana söyleyin; o zaman bu dört yıl, yaşamımın en güzel yılları olur!

"Dostlarımdan biriyle büyük dayım Amiral de Kergarouët'ye bir mektup yolladım, donanmaya katılmak için yardımını istedim. Başıma gelenlerden etkilenen bu iyi yürekli ihtiyar, yanıtında, eğer bir rütbe almak istersem, kralın iyi niyetine yasaların karşı koyacağını söylüyor. Bununla birlikte, Toulon'da üç ay okuduktan sonra bakan beni çarkçıbaşı yapabilecek; savaşta olduğumuz Cezayirlilere karşı bir seferden sonra da bir sınav verip asteğmen olabileceğim. Sonuçta Cezayir'e karşı hazırlanan savaşta kendimi gösterirsem kesinlikle teğmen olurum; ama ne kadar zamanda? Bunu kimse bilemez! Ama Portenduère adını donanmaya yeniden katmak için yönetmelikleri olabildiğince gevşek tutacakları kuşkusuz. Sizi ancak vaftiz babanızın onayıyla alabileceğimi anlıyorum; ona duyduğunuz bu saygı yüzünden sizi daha çok seviyorum. Yanıt vermeden önce onunla görüşmek istiyorum: bütün geleceğim onun yanıtına bağlı. Sonuçta ne olursa olsun şunu bilmelisiniz ki, ister zengin, ister yoksul, ister bir bando yüzbaşısının, ister bir kralın kızı olun, siz benim gönlümün seçtiği kızsınız. Sevgili Ursule, öyle bir zamanda yaşıyoruz ki, eskiden bizi ayırabilecek önyargılar artık evlenmemize engel olabilecek kadar güçlü değil. Böylece size kalbimdeki bütün düşünceleri açmış, eniştenize de mutluluğunuzu nasıl sağlama alacağımı belirtmiş oluyorum. Sizi, birkaç dakika içinde, onun on beş yıldan beri sevdiğinden daha çok sevdiğimi bilmiyor. Akşama görüşürüz."

Bu mektubu gururla vaftiz babasına uzatan Ursule:

— Buyurun babacığım, dedi.

Doktor mektubu okuduktan sonra:

— Yavrucuğum, dedi, ben senden çok sevindim. Bu kararıyla vikont bütün hatalarını düzeltiyor.

Akşam yemeğinden sonra Savinien doktorlara geldi. Minoret o sırada Ursule'le dereye bakan taraçanın

parmaklıkları boyunca geziniyordu. Vikontun giysileri Paris'ten gelmiş, genç sevdalı da kendini güzel ve mağrur Kontes de Kergarouët'ye beğendirecekmiş gibi özenle giyinip kuşanmış ve bir kat daha güzelleşmişti. Merdivenden Savinien'in kendilerine doğru geldiğini gören kızcağız, sanki uçuruma düşmemek için bir yere tutunuyormuş gibi eniştesinin koluna yapıştı; doktor da yeğeninin derinden derine gelen kalp çarpıntılarını duydu ve ürperdi.

Savinien Ursule'ün uzattığı eli saygıyla öptükten sonra, doktor genç kıza:

— Yavrucuğum bizi yalnız bırak, dedi.

Ursule gidip Çin köşkünün merdivenlerine oturdu. Genç vikont doktora alçak sesle:

— Mösyö, dedi, kızınızı bir deniz albayına verir misiniz?

Minoret gülümseyerek:

— Hayır, diye yanıt verdi, o zaman çok bekleriz; bir deniz yüzbaşısına veririm...

Gözlerinde sevinç gözyaşları beliren delikanlı yaşlı adamın elini büyük bir sevgiyle sıktı.

— Öyleyse gideceğim, dedi, gidip çalışmaya başlayacağım. Denizcilik okulu öğrencilerinin altı yılda öğrendiklerini ben altı ayda öğrenmeye çalışacağım.

Ursule merdivenden onlara doğru koşarak:

— Gitmek mi? dedi.

— Evet matmazel, size layık olmak için. Çünkü ne kadar çaba harcarsam, sevgimi o kadar iyi kanıtlamış olurum.

Ursule ona sonsuz bir sevgiyle bakarak:

— Bugün ekimin üçü, dedi, on dokuzundan sonra gidin.

— Evet, dedi yaşlı adam, Saint-Savinien gününü kutlarız.

Delikanlı heyecanla:

— Öyleyse hoşça kalın, dedi. Bu haftayı Paris'te geçirmeliyim, gerekli başvuruları yapmalıyım. Ayrıca hazırlıkları tamamlamak, kitapları, matematik gereçlerini almak, en uygun koşulları elde etmek için de bakanın gözüne girmek gerekiyor.

Ursule'le vaftiz babası Savinien'i bahçe kapısına kadar geçirdiler. Delikanlının annesinin evine girdiğini, sonra da Tiennette'le birlikte çıktığını gördüler. Kadının elinde küçük bir bavul vardı. Ursule vaftiz babasına:

—Madem zenginsiniz, ne diye donanmada hizmet vermesi için onu zorluyorsunuz? dedi.

Doktor gülümseyerek:

— Neredeyse borçlarını da bana yükleyeceksin, dedi. Ben onu zorlamıyorum; ama canım kızım, üniforma ve savaşta kazanılan Légion d'honneur nişanı, çok lekeyi temizler. Altı yıl içinde bir geminin komutanlığını alabilir, ondan bütün istediğim de bu.

Ursule solan yüzünü doktora çevirerek:

— Ama ölebilir de, dedi.

Doktor alaylı bir edayla:

— Ayyaşlar gibi âşıkların da koruyucu tanrıları vardır, yanıtını verdi.

Kızcağız geceleyin, Bougival'in de yardımıyla ve vasisinden habersiz, uzun güzel saçlarından zincir yaptırmak için bir tutam kesti; iki gün sonra, müzik öğretmeni Schmucke'yi kandırdı, yaşlı adam da, saçların değiştirilmemesine dikkat edeceğine ve zincirin gelecek

pazara yetiştirilmesine çalışacağına söz verdi. Savinien dönünce, doktorla kızına sözleşmesini imzaladığını bildirdi. Ayın yirmi beşinde Brest'e gidiyordu. On sekizi için doktor tarafından yemeğe çağrılan delikanlı, iki gününü hemen hemen bütünüyle Minoret'lerde geçirdi; en akıllıca öğütlere karşın iki sevdalı, aralarında bir şey olduğunu papaza, sulh yargıcına, Nemours'un hekimine ve Bougival'e belli etmekten kendilerini alamadılar.

Yaşlı adam:

— Çocuklar, dedi onlara, sırrınızı içinizde saklamamakla mutluluğunuzu tehlikeye atıyorsunuz.

Sonunda, delikanlının azizinin gününde, birkaç kez bakıştıkları ayinden sonra Ursule'ün penceresinden gözetlediği Savinien sokağı geçti, küçük bahçeye girdi; orada buluştular ve neredeyse başbaşa kaldılar. Bu duruma göz yuman yaşlı adam Çin köşkünde gazetelerini okuyordu. Savinien:

— Sevgili Ursule, dedi, bana ikinci bir bayram günü yaşatmak ister misiniz? Öyle bir bayram ki, annem beni bir daha dünyaya getirse ancak o kadar sevinebilirim...

Ursule delikanlının sözünü kesti:

— Benden ne isteyeceğinizi biliyorum, dedi.

Sonsuz sevincini gösteren bir titremeyle önlüğünün cebinden, saçlarıyla yapılmış zinciri çıkarıp uzattı ve:

— Alın, işte yanıtım, diye ekledi. Benim aşkım için bunu üstünüzden eksik etmeyin. Bu armağanım, yaşamımın yaşamınıza bağlı olduğunu anımsatarak sizi tüm tehlikelerden korusun!

Bu arada doktor da:

— Kurnaza bak, diye söyleniyordu. Ona saçlarından yapılmış bir zincir veriyor. Nasıl da becermiş! O güzelim sarı saçlar kesilir mi?.. Bu gidişle beni de ona feda edecek.

Savinien zinciri öptü; gözlerinden bir damla yaş aktı. Ursule'e bakarak:

— Gitmeden önce size, benden başka hiç kimseyle evlenmeme sözü verdirirsem tuhafınıza mı gider? dedi.

Ursule kızardı:

— Siz hapisteyken ben gelip Sainte-Pélagie'nin duvarlarını seyrettim, diye yanıtladı onu, eğer size her şeyi belli etmedimse yineleyeyim: yalnızca sizi seveceğim Savinien, yalnız sizin olacağım.

Ursule'ü yaprakların arasında yarı yarıya gizlenmiş bir halde gören delikanlı, onu göğsüne bastırma ve alnından öpme isteğine dayanamadı; ama Ursule hafif bir çığlık kopardı, kendini sıranın üzerine bıraktı; Savinien af dileyerek yanına oturduğu zaman doktorun karşılarında ayakta durduğunu gördü. Doktor:

— Dostum, dedi, Ursule fazla duyarlıdır, acı bir söz onu öldürebilir. Onu düşünerek aşkın heyecanını biraz azaltmalısınız.

Sonra Savinien'in mektubundaki son tümcenin öcünü almak için:

— Onu on altı yıldan beri sevseydiniz, size tek sözü yeterli olurdu, diye ekledi.

İki gün sonra Savinien gitti. Ursule'e düzenli biçimde yazdığı mektuplara karşın genç kız görünürde nedensiz bir hastalığa tutuldu. Kurdun kemirdiği o güzel yemişler gibi, içini bir düşünce kemiriyordu. İştahı kesildi, sarardı soldu. Vaftiz babası ona ilk kez ne hissettiğini sorunca:

— Denizi görmek istiyorum, dedi.

Yaşlı adam:

— Aralık ayında seni deniz kıyısına götürmek zor, yanıtını verdi.

— Günün birinde gidebilir miyim acaba? dedi genç kız.

Rüzgâr hızlı esmeyegörsün, Ursule vaftiz babasının, papazın ve sulh yargıcının, deniz rüzgârıyla kara rüzgârlarının başka başka şeyler olduğunu bilimsel bir edayla söylemelerine karşın Savinien'in kasırgalarla pençeleştiğini sanarak heyecanlara kapılıyordu. Sulh yargıcı, üniformalı bir asteğmen gravürü getirerek birkaç gün için onu mutlu etti. Savinien'in çıktığı seferden söz ederler umuduyla gazeteleri okuyordu genç kız. Cooper'ın deniz romanlarını yutar gibi okudu, denizcilik terimlerini öğrenmek istedi. Zihnin bir noktaya takılıp kalmasının bu kanıtları, başka kadınların çoğu zaman oynadığı bu saplantılar Ursule'de öyle doğal ortaya çıktı ki, Savinien'den mektup alacağını her seferinde düşünde görmeye başladı; her defasında da sabahleyin düşünü anlatarak mektubun geleceğini haber veriyordu. Bu olay dört kez tekrarlandığı halde papaz da, doktor da şaşmamıştı. Dördüncüsünde Ursule doktora:

— Artık içim rahat, dedi, Savinien ne kadar uzakta olursa olsun, yaralanırsa o anda hissederim.

Yaşlı hekim derin düşüncelere daldı. Sulh yargıcıyla papaz, yüzündeki belirtilere bakarak acı çektiğini anladılar. Ursule odadan çıkınca:

— Neyiniz var? diye sordular.

Yaşlı hekim:

— Acaba yaşayacak mı? diye yanıtladı onları. Bunca narin ve körpe bir çiçek, bu gönül acılarına dayanabilir mi?

Rahibin Küçük Hayalci adını taktığı Ursule yine de şevkle çalışıyordu; kibarlar dünyasına girecek bir kadın için iyi bir eğitimin önemini anlıyor, şan, armoni ve bestecilik çalışmadığı zamanları, Rahip Chaperon'un, vaftiz babasının zengin kitaplığından seçtiği kitapları okumakla geçiriyordu. Zamanını hiç boşa harcamadığı halde yine acı çekiyor ama hiç yakınmıyordu. Bazen saatlerce Savinien'in penceresine bakıyor, Pazarları, kilise dönüşü yürürken Bayan de Portenduère'i arkadan şefkatle seyrediyordu. Bütün katılıklarına karşın Savinien'in annesi olduğu için seviyordu onu. Dine inancı büsbütün güçleniyor, her sabah kiliseye gidiyordu; çünkü düşlerinin Tanrı'nın bir kayrası olduğuna iyice inanmıştı. Bu gönül hasretinin kızı kasıp kavurmasından korkan doktor, doğum gününde Ursule'e, onu Toulon'a götürme ve Cezayir'e gidecek gemilerin yola çıkışını –bu sefere katılan Savinien'in haberi olmadan– izlettirme sözünü verdi. Sulh yargıcıyla papaz, görünüşte Ursule'ün sağlığı için yapılan ve Minoret mirasçılarını çok meraklandıran bu yolculuğun asıl amacını kimseye söylemediler. Ursule, gidip asteğmen giysisiyle Savinien'i gördükten ve bakanın genç Portenduère'i yerleştirdiği güzel amiral gemisine bindikten sonra, vasisinin sözünü dinleyerek Nice'in havasını solumaya gitti. Akdeniz kıyısını Cenova'ya kadar dolaştı, orada filonun Cezayir'in önüne geldiğini, çıkartmanın başarıyla yapıldığını öğrendi. Doktor bu İtalya yolculuğunu hem Ursule'ü avutmak, hem de töreleri ve ülkeleri kıyaslayarak, üstünde bunca sanat başyapıtı barındıran, gelmiş geçmiş bunca uygarlığın parlak izlerini taşıyan toprakların büyüsüyle kızcağızın düşüncelerini genişletip, bilgisini artırarak bir anlamda eğitimini tamamlamak amacıyla uzatmak istiyordu; ama kralın şu ünlü 1830 Meclisi seçmenlerine karşı gösterdiği direnci duyunca Fransa'ya dönmek zorunda kaldı.

Döndükleri zaman Ursule artık iyice sağlıklıydı; yanında da Savinien'in içinde görev yaptığı geminin güzel, küçük bir modeli vardı.

1830 seçimleri mirasçıların durumunu sağlamlaştırdı: Désiré Minoret'nin ve Goupil'in önayak olmasıyla Nemours'da bir kurul oluşturdular ve bu kurulun çabaları sayesinde Fontainebleau'da seçimi liberal aday kazandı. Massin'in köy seçmenleri üstündeki etkisi büyüktü. Menzilhanecinin çiftçilerinden beşi seçmendi; Dionis'in on birden fazla oyu vardı. Noterin evinde toplana toplana, Crémière, Massin, menzilhaneci ve bunların kafadarları, sonunda bu buluşmalara alışmaya başladılar. Doktor döndüğünde Dionis'in salonu, mirasçıların toplantı yeri olmuştu. Nemours'un liberallerine karşı koymak için birleşen sulh yargıcıyla belediye başkanı, çevredeki şatoların çabalarına karşın muhalefete yenildiler, bu yüzden de dostlukları güçlendi. Bongrand'la Rahip Chaperon, Nemours'da ilk kez iki partinin meydana gelmesine ve Minoret'nin mirasçılarına önem kazandırmasına yol açan bu rekabetin sonuçlarını doktora anlattıkları sırada, X. Charles Rambouillet'den Cherbourg'a gidiyordu. Paris barosunun düşüncelerini benimseyen Désiré Minoret Nemours'dan, başlarında Goupil olmak üzere on beş arkadaşını getirtti. Menzilhaneci Paris'e hızla varmaları için bunlara at sağladı; Désiré'nin evine yirmi sekizi gecesi vardılar. Goupil'le Désiré, bu takımla birlikte belediye binasının ele geçirilmesine yardım ettiler. Désiré Minoret Légion d'honneur nişanını aldı, Fontainebleau krallık savcı yardımcılığına atandı. Goupil Temmuz nişanını aldı. Dionis, Mösyö Levrault'nun yerine Nemours'a belediye başkanı seçildi; böylece belediye meclisi başkan yardımcılığına seçilen Minoret-Levrault'dan, Massin'den, Crémière'den ve Dionis'in salonuna gidip gelenlerden kuruldu. Bongrand ancak, Melun'e krallık savcısı atanan ve artık Levrault'nun kızıyla evlenmesi olası görünen oğlunun saygınlığı sayesinde yerinde kaldı. Yüzde

üçün kırk beşe düştüğünü gören doktor, arabayla Paris'e giderek beş yüz kırk bin frangını hamiline yazılı senetlere yatırdı. Geriye kalan yaklaşık iki yüz yetmiş bin frangı da kendi adına aynı yere yatırarak, görünürde on beş bin franklık bir gelir sağladı. Yaşlı öğretmenin Ursule'e bıraktığı parayı ve dokuz senenin faiziyle biriken sekiz yüz bin frangı da aynı biçimde kullandı. Böylece bu küçük gelire küçük bir miktar daha eklemekle kızının geliri bin dört yüz franga yükseldi. Bougival de artırdığı beş bin ve birkaç yüz frangını, efendisinin sözünü dinleyerek aynı biçimde kullandı ve üç yüz elli frank gelir sahibi oldu. Doktorla sulh yargıcı arasında kararlaştırılan bu akıllıca işlemler, siyasal karışıklıklar sayesinde, kimsenin haberi olmadan yapıldı. Ortalık biraz yatışınca doktor, bitişikteki küçük evi satın alıp yıktırdı; avlusunun duvarını da yıktırarak buraya bir arabalıkla bir ahır yaptırdı. Bin frank getirebilecek bir parayı böyle ahırlara yatırmak, bütün Minoret mirasçılarına bir çılgınlık gibi geldi. Oysa bu çılgınlık sanılan şey, doktorun yaşamında yeni bir dönemin başlangıcı oldu. Atların, arabaların hemen hemen bedavaya gittiği bir zamanda, Paris'ten üç güzel hayvanla bir araba getirtti.

1830 yılı Kasım'ı başında yağmurlu bir günde, yaşlı hekim kiliseye ilk kez arabayla gelip indikten sonra Ursule'e elini uzatınca bütün halk meydana koşuştu. Hem doktorun arabasını görüp arabacısını sorguya çekmek, hem de yeğenini çekiştirmek istiyorlardı. Çünkü Massin, Crémière, menzilhaneci ve karıları, dayılarının çılgınlığına Ursule'ün sonsuz heveslerinin yol açtığını düşünüyorlardı.

Goupil:

— Araba ha! Ne buyrulur Massin? dedi. Mirasınız yolunu tutmuş, ne dersin?

Menzilhaneci, kendi arabacılarından birinin, atların yanında duran oğluna:

— Umarım iyi para istemişsindir Cabirolle, dedi. Seksen dört yaşında bir adamı getirip götürmek için fazla nal eskitmezsin herhalde. Kaça patladı bu atlar?

— Dört bin franga! Araba elden düşme, ama yine de iki bin frank ödenmiş; güzel araba doğrusu, tekerlekleri de perçinli.

— Nasıl dediniz Cabirolle? diye sordu Bayan Crémière.

Goupil:

— Çinli[106] diyor, yanıtını verdi. İngilizlerin fikri bu. Bu tekerleği onlar icat etti. Bakın, görüyorsunuz ya, hiçbir şey gözükmüyor, iyice birbirine geçmiş, ne güzel, oraya buraya takılmaz, dingili aşan o biçimsiz dört köşe demir parçası da yok.

Bunun üzerine Bayan Crémière:

— Çinli de ne demekmiş? diye sordu safça.

— Çinli değil geçimli, yanıtını verdi Goupil.

— Ha, anladım, dedi Bayan Crémière.

Goupil:

— Hayır hayır, dedi, siz iyi bir kadınsınız, sizi aldatmak doğru değil. Asıl sözcük biçimli; bakın ne kadar güzel görünüyor göze.

Goupil bu açıklamayı o kadar ağırbaşlı bir edayla yapmıştı ki Cabirolle bile inandı:

— Evet madam, dedi.

Crémière:

— Yine de güzel bir araba, dedi. Böylesini almak için insanın zengin olması gerekir.

Goupil:

— Sefasını sürüyor küçük hanım! dedi. Hakkı da var, sizlere yaşamın tadını çıkartmayı öğretiyor. Öyle ya Minoret Baba, neden sizin güzel atlarınız, arabalarınız yok? Küçük düşmeye razı olacak mısınız? Ben sizin yerinizde olsam hemen bir saltanat arabası alırdım.

Massin:

— Bana bak Cabirolle, dedi, o bacaksız mı dayımızı böyle savurganlığa sürüklüyor?

Cabirolle:

— Bilmem ama, yanıtını verdi, neredeyse evin hanımı olmuş. Şimdi de Paris'ten öğretmen üstüne öğretmen geliyor. Resim yapmayı öğrenecekmiş diyorlar.

Bayan Crémière:

— Fırsat bu fırsat, ben de bir portremi çektireyim bari, dedi.

Taşrada hâlâ portre yaptırmak yerine "çektirmek" denir.

— Üstelik yaşlı Alman da hâlâ duruyor, dedi Bayan Massin.

Cabirolle:

— Bugün de burada, diye yanıtladı onu.

Bayan Crémière:

— İt sürüsü gibi doluşmuşlar, dedi ve herkesi güldürdü.

— Artık mirastan umudunuzu kesin, diye atıldı Goupil. Ursule yakında on yedi yaşını dolduracak, her zamankinden de güzel; gençlik yolculukla gelişir, küçük kurnaz dayınızı da can alacak yerinden yakalamış. Her hafta arabalardan onun adına en azından beş altı paket çıkıyor; buraya kadar prova için gelen terziler, şapkacılar da cabası. Bütün bunlar bizim patronun karısını çıldırtıyor. Ursule çıksın da boynundaki küçük atkıyı görün, kaşmirin hası, temiz altı yüz frank eder!

Mirasçıların ortasına bir yıldırım düşse, ellerini ovuşturan Goupil'in bu son sözleri kadar etkili olamazdı.

Doktorun eski yeşil salonu, Parisli bir döşemeci tarafından yenilendi. Savurganlığını görenler, yaşlı adamı kimi zaman altmış bin lira geliri olduğu halde servetini gizlemekle, kimi zaman da Ursule'ün hoşuna gitmek için varını yoğunu saçmakla suçluyorlardı. Kimi zaman bir Karun, kimi zaman da hovarda yerine koyuyorlardı onu. Sonunda memlekette herkes onun bunaklığında karar kıldı. Öte yandan küçük kentin vardığı bu yanlış kanının bir yararı oldu: mirasçıları yanılttı ve doktora para harcattıran asıl nedeni, Savinien'in Ursule'e duyduğu sevgiyi akıllarına bile getirmediler; oysa elli bin franktan fazla geliri olan doktor, Ursule'ü vikontesliğe hazırladığı için seviniyor, gözünün bebeği kızını tepeden tırnağa donatmaktan büyük bir mutluluk duyuyordu.

1832 Şubat'ında, on yedisini bitirdiği günün sabahı Ursule Savinien'i teğmen üniformasıyla penceresinde gördü.

— Nasıl da haberim olmadı! dedi kendi kendine.

Cezayir seferi sırasında gözüpekliğiyle bir madalya kazanan Savinien'in görev yaptığı gemi, Cezayir alındıktan sonra aylarca denizde kaldığı için delikanlı doktora mektup yazma olanağını bulamamış, onun düşüncesini almadan da görevinden ayrılmak istememişti. Tanınmış bir adın donanmada kalmasını isteyen yeni yönetim, Temmuz kargaşasından yararlanarak Savinien'e teğmen rütbesini vermişti. On beş günlük bir izin elde edince de yeni teğmen, hem Ursule'ün doğum gününe yetişmek hem de doktorun düşüncesini almak için Toulon'dan araba postasıyla gelmişti. Genç kız vaftiz babasının odasına koşarak:

— Gelmiş! diye bağırdı.

— Pekâlâ! diye yanıt verdi doktor. Görevden ayrılmasının nedenini kestirebiliyorum; artık Nemours'da kalabilir.

Genç kız doktorun boynuna sarılarak:

— İşte benim için bayram bu, dedi; bu söz bana yeterli!

Gidip genç soyluya bir işaret verince Savinien hemen geldi. Onu seyretmek istiyordu Ursule; delikanlı ona değişmiş, daha da güzelleşmiş gibi geliyordu. Gerçekten de askerlik erkeklerin hareketlerine, yürüyüşlerine, tavırlarına, ağırbaşlılıkla karışık öyle bir kararlılık, öyle bir tanımlaması zor diklik verir ki, en dikkatsiz insan bile, sivil giysileri altında bir askeri kolayca fark edebilir: bu da erkeklerin komuta etmek için yaratıldıklarının en güçlü kanıtıdır. Ursule, bu değişmiş haliyle Savinien'i daha da çok sevdi; sevgilisinin kolunda küçük bahçeyi dolaşırken, ona bir asteğmen olarak Cezayir'in alınmasında gösterdiği yararlıkları anlattırırken bir çocuk gibi sevinçliydi. Cezayir'i Savinien almıştı ona göre. Savinien'in nişanına baktıkça çevresindeki her şeyi kıpkırmızı gördüğünü söylüyordu. Giyinirken onları odasından seyreden doktor yanlarına geldi. Vikonta bütünüyle açılmasa da, Bayan de Portenduère razı olur da delikanlı Ursule'le evlenirse bundan sonra alabileceği rütbelerin maaşlarına gereksinimi kalmayacağını, kızının yeter derecede zengin olduğunu söyledi.

Savinien:

— Ne yazık ki, dedi, annemi razı etmek çok zaman alacak. Gitmeden önce, Ursule'le evlenmeme izin verirse yanından ayrılmayacağımı, yoksa beni çok seyrek göreceğini ve mesleğimin tehlikeleriyle karşı karşıya kalacağımı biliyordu, yine de gitmeme ses çıkarmadı.

Ursule Savinien'in elini tutup bir tür sabırsızlıkla sarsarak:

— Ama hep birlikte olacağız Savinien, dedi.

Birbirini görmek ve hiç ayrılmamak, Ursule için aşk buydu: bunun ötesinde hiçbir şey göremiyordu. O sevimli hareketi, sesindeki isyancı eda öyle saflık doluydu ki Savinien de, doktor da yumuşadılar ve Ursule'ün doğum günü, nişanlısının da katılmasıyla büyük bir sevinç içinde kutlandı. Birkaç ay sonra, mayısa doğru, Doktor Minoret'nin ev yaşamı eski sessizliğini aldı; ama aralarında bir kişi daha vardı artık. Genç vikontun eve sık gelip gitmesi, gençlerin sözlü olmasına verildi hemen: zaten gerek pazar ayininde, gerekse gezintilerde Savinien'le Ursule'ün takındıkları tavırlar, dikkatli olmalarına karşın, gönüllerinin birleştiğini açığa vuruyordu. Dionis mirasçılara, doktorun Bayan de Portenduère'den faiz istemediğini, yaşlı kadının şimdiye dek kendisine üç yıllık borçlandığını anımsattı.

— Kadın bu gidişle razı olmak zorunda kalacak, dedi noter. Oğlunun kendinden aşağı biriyle evlenmesine göz yumacak. Eğer bu felaket başa gelirse şurası kesin ki –Basilio'nun[107] dediği gibi– bu işte dayınızın parasının büyük rolü olacak.

Dayılarının Ursule'ü kendilerine yeğlediğini, kendi zararına da olsa genç kızı mutlu etmek için çalıştığını anlayan mirasçıların kızgınlığı büsbütün arttı, içten içe bir kaynaşmaya dönüştü. Temmuz Devrimi'nden beri toplandıkları Dionis'in evinde iki sevgiliyi lanetliyor, gecelerini yaşlı adama karşı koymak için boş yere çareler aramakla geçiriyorlardı. Tahvillerin değer yitirmesinden yararlanarak büyük servetini, tıpkı doktor gibi kârlı yerlere yatıran Zélie, yetim kızla Portenduère'lerin en amansız düşmanı kesilmişti. Bu toplantılarda hiç sıkılmayan Goupil'in burada tartışılan kent haberlerini öğrenmek için geldiği bir akşam Zélie'nin kini yeniden ayaklanmıştı: o sabah doktoru, Ursule'ü ve Savinien'i, her şeyi açığa vuran bir yakınlık içinde, çevrede yaptıkları bir gezintiden arabayla dönerken görmüştü.

— Şu Portenduère'le o şımarık kız evlenmeden önce amcamızın Tanrı'nın rahmetine kavuşması için otuz bin frank verirdim, dedi.

Goupil, Bay ve Bayan Minoret'yi büyük avlularının ortasına kadar götürdü, yalnız olduklarını anlamak için çevresine bakarak:

— Dionis'in noterliğini satın alacak parayı bana verir misiniz? dedi. Verirseniz, Mösyö de Portenduère'in Ursule'le evlenmesine engel olurum.

Izbandut:

— Nasıl? diye sordu.

— Tasarımı açık edecek kadar aptal mı sandınız beni? yanıtını verdi başkâtip.

Zélie:

— Hele aralarını boz da görüşürüz, dedi.

— Kuru bir "görüşürüz"le böyle işlere girişmem. Delikanlı belalının biri, beni öldürebilir. İyice hazırlıklı olmalı, onun kadar kılıç tabanca kullanmalıyım. İşimi yapın, sözümde durayım.

Menzilhaneci:

— Bu evlenmenin önüne geç, işini yaparım, yanıtını verdi.

— İcra memuru Lecœur'ün işini satın almak için dokuz aydan beri sizden on beş bin frankçık istiyorum da nazlanıyorsunuz. Sonra da sözünüze inanmamı bekliyorsunuz! Hadi canım, amcanızın mirasını kaybedin de aklınız başınıza gelsin.

Zélie:

— İş on beş bin frankla Lecœur'ün yazıhanesine kalsa diyeceğim yok, diye yanıt verdi; ama elli bin ekü için size kefil olmak!..

Goupil, "Ama öderim" diyerek Zélie'ye büyüleyici gözlerle bakınca, kadının da kendisine ezici bir bakışla baktığını gördü. Sanki zehirle çeliğin karşılaşması gibi bir şeydi bu.

Arabacının karısı:

— Çok bekleriz, dedi.

Goupil:

— Öyleyse kötülük etme hünerini öğrenin! diye düşündü içinden.

Çıkarken de:

— Şunları bir elime geçirirsem, diye söylendi, limon gibi sıkıp sularını çıkarırım.

Doktor, sulh yargıcı ve papaz, Savinien'le düşüp kalktıkça onun ne kadar dürüst bir çocuk olduğunu anlıyorlardı. Bu delikanlının Ursule'e karşı beslediği, her türlü çıkar kaygısından uzak ve vefalı aşk üç dostun öylesine ilgisini çekti ki, düşüncelerinde bu iki çocuğu artık birbirinden ayırmaz oldular. Çok geçmeden bu aile yaşamının tekdüzeliği, iki sevgilinin geleceklerine güvenle bakmaları, sevgilerine bir kardeşlik görünümü verdi. Çoğu zaman doktor, Ursule'le Savinien'i yalnız bırakıyordu. Bu sevimli delikanlıyı iyice tanımıştı; Savinien gelince Ursule'ün elini öpüyordu, ama genç kızın masumluğu, saflığı onda öyle bir saygı uyandırmıştı ki, onunla yalnız kalınca bunu da yapmak istemeyeceği belliydi; Ursule'ün son kertedeki duyarlılığını birkaç kez denemiş, sert bir ifadenin, soğuk bir tavrın ya da tatlılıktan kaba davranışlara geçişlerin onu öldürebileceğini anlamıştı. Sevgililer, en çok akşamları, yaşlıların önünde cesaret gösteriyorlardı. Gizli sevinçlerle dolu iki yıl, böylece,

delikanlının Ursule'le evlenebilmek için annesini boş yere razı etmeye çalışmasından başka hiçbir olaya sahne olmadan geçti. Savinien bazen bütün gün dil döküyor, annesi, ileri sürdüğü nedenleri, ettiği ricaları ya Brötanyalı inadıyla susarak karşılıyor ya da bir "hayır"la kestirip atıyordu. On dokuz yaşına basan Ursule, çok iyi bir müzikçi ve zarif, terbiyeli bir genç kız olmuştu; kusursuzdu artık. Öğrenebileceği bir şey kalmamıştı. Bu arada güzelliği, zarifliği ve terbiyesi uzaklara kadar nam saldı. Günün birinde doktor, Ursule'ü büyük oğluna almak isteyen Markiz d'Aiglemont'un isteğini geri çevirmek zorunda kaldı. Altı ay sonra, Ursule'ün, doktorun ve Bayan d'Aiglemont'un ağızlarından hiçbir şey kaçırmamış olmalarına karşın Savinien, bir rastlantı sonucunda bu olayı öğrendi. Bu incelik onu öyle duygulandırdı ki, annesinin inadını yenmek için bu olayı kullanmak istedi. Annesi:

— D'Aiglemont'lar oğullarına dengi olmayan bir kız almak istiyorlarsa bundan bize ne? dedi.

1834 Aralık'ında, dindar ve iyi yürekli adam birdenbire çöktü. Kiliseden çıkarken, sararmış, gribe yakalanmışa benzer yüzünü, feri kaçmış gözlerini gören bütün kent halkı, o zaman seksen sekiz yaşında olan adamcağızın yaklaşan ölümünden söz etmeye başladı. Mirasçılara:

— İşin içyüzünü anlayacaksınız artık, diyorlardı.

Gerçekten de yaşlı adamın ölümünü düşünmek, bir bilmece çözmek kadar meraklıydı. Ne var ki doktor, kendine hastalığı kondurmuyor, hayallere kapılıyordu; ne zavallı Ursule, ne Savinien, ne sulh yargıcı, ne de papaz, dilleri varıp ona durumunu anlatamıyorlardı; her akşam onu görmeye gelen Nemours'un hekimi, artık hiçbir ilaç vermeye cesaret edemiyordu. Yaşlı Minoret, hiçbir acı duymuyor, yavaş yavaş sönüp gidiyordu. Ama aklı sağlam, duru ve güçlüydü. Bu yaradılıştaki yaşlılarda ruh bedene egemendir,

onlara ayakta ölme gücünü verir. Papaz, o uğursuz günü büsbütün yaklaştırmamak için Minoret'yi, ayini dinlemek için kiliseye gelme zorunluluğundan kurtardı, evinde dua etmesine izin verdi; çünkü doktor dinsel görevlerini harfi harfine yerine getiriyordu: onu ölüme doğru götüren her adım, Tanrı'ya yaklaştırıyordu. Sonsuzluğun aydınlığı ona, her türlü zorluğu gitgide daha iyi açıklıyordu. Yeni yılın başlangıcında Ursule, atlarını arabasını satmaya ve Cabirolle'e yol vermeye razı etti onu. Ursule'ün geleceğiyle ilgili kaygılarını yaşlı adamın üstü kapalı sözleriyle gideremeyen sulh yargıcı, bir akşam, o nazik miras meselesini açarak, yaşlı dostuna, Ursule'ü vesayet altından çıkarmak gerektiğini söyledi. Genç kız böylelikle vesayet hesabını almaya ve para sahibi olmaya hak kazanacak, bu da onun yararına olacaktı. Bu açılmaya karşın ihtiyar, bu konuda daha önceden sulh yargıcına danışmış olduğu halde, Ursule'le ilgili niyetlerini söylemedi; ama vesayetten çıkarma önerisini kabul etti. Sulh yargıcı, yaşlı dostunun Ursule'ü zengin etmek için aldığı önlemleri öğrenmek istedikçe, doktor büsbütün çekingen davranıyordu. Sonunda Minoret, hamiline ödenecek, otuz altı bin franklık senedi, sulh yargıcına emanet etmekten çekindiğini açıkça söyledi. Bongrand:

— Neden işi rastlantıya bırakıyorsunuz? dedi.

— İki rastlantı arasında insan daha güvenlisini seçer, yanıtını verdi doktor.

Bongrand, vesayetten çıkarma işlemini ustaca ve hızla yürüttü; Matmazel Mirouët'nin yirmi yaşına basacağı güne kadar işin bitmesini sağladı. Bu yıldönümü, yaşlı hekimin göreceği son şenlik olacaktı. Yakında öleceğini hissetmiş olacak ki, o günü görkemli bir biçimde kutladı. Küçük bir balo düzenledi ve Dionis, Crémière, Minoret, Massin ailelelerinin genç kızlarını, delikanlılarını bu baloya çağırdı. Balodan önce verilen büyük yemeğe de Savinien, Bongrand,

papazla iki yardımcısı, Nemours'un hekimi, Bayan Zélie Minoret, Bayan Massin, Bayan Crémière ve Schmucke davet edildi. Eğlencenin sonuna doğru yaşlı adam notere:

— Artık öleceğimi hissediyorum, dedi. Lütfen yarın gelin de, mirasım konusunu karıştırmamak için Ursule'e vermek zorunda olduğum vesayet hesabını hazırlayın. Tanrı'ya şükür! Mirasçılarımın on paralık hakkını yemedim, yalnızca gelirlerimi harcadım. Bay Crémière, Bay Massin ve yeğenim Bay Minoret, Ursule için kurulan aile meclisinin üyeleridir; bu hesaplaşmada onlar da hazır bulunacaklar.

Massin, bu sözleri duyup da balodakilere yayınca, dört yıldan beri kimi zaman zengin olduklarını, kimi zaman mirastan mahrum kaldıklarını sanan ve bu iki düşünce arasında bocalayıp duran üç ailenin neşesi yerine geldi.

Sabahın ikisine doğru salonda Savinien, Bongrand ve Rahip Chaperon'dan başka kimse kalmayınca, yaşlı hekim onlara biraz evvel Crémière ve Massin'lerin kızlarını uğurlayan ve balo giysisiyle büsbütün güzelleşen Ursule'ü göstererek:

— Dostlarım, dedi, onu size emanet ediyorum. Birkaç gün sonra artık yokum, artık onu koruyamayacağım: evleninceye kadar, hepiniz kendinizi dünyayla onun arasına koyun... Başına bir şey gelecek diye korkuyorum!

Bu sözler herkesi üzdü. Birkaç gün sonra aile meclisinde yapılan hesaplara göre doktor genç kıza on bin altı yüz frank borçlanıyordu. Bunun bir bölümünü, Yüzbaşı Jordy'nin bağışladığı paranın işletilmesiyle elde edilen bin dört yüz franklık devlet tahvilinin getirdiği faiz, bir bölümünü de on beş yıldan beri doktorun kızına, doğum günü ve yıldönümlerinde verdiği armağanlarla biriken beş bin franklık küçük bir sermaye oluşturuyordu.

Gerçeğe dayanan bu hesaplaşmayı sulh yargıcı öğütlemişti; Doktor Minoret'nin ölümünün sonuçlarından korkuyordu ve ne yazık ki haklıydı. Ursule'e on bin altı yüz frank nakit, bin dört yüz franklık da gelir sağlayan vesayet hesabının kabulünün ertesi günü yaşlı adam öylesine halsiz düştü ki yataktan çıkamaz oldu. Doktorun evinden dışarı hiçbir şey sızmamasına karşın, öleceği haberi kente yayılıverdi; mirasçılar, ipi kopan bir tespihin taneleri gibi sokaklara dağıldılar. Durumu öğrenmeye gelen Massin, adamcağızın yataktan çıkamadığını Ursule'den öğrendi. Nemours'un hekimi, Minoret'nin yatağa düşmesiyle ölmesinin, ne yazık ki bir olacağını söylemişti. O andan sonra mirasçılar, soğuğa bakmadan sokaklarda, meydanda, kapıların önünde durarak, uzun zamandan beri bekledikleri bu olaydan söz etmeye ve papazın yaşlı doktora, taşra kentlerinde kullanılan o aygıt içinde, son kutsama için gerekli eşyaları götüreceği anı kollamaya başladılar. İki gün sonra Rahip Chaperon, yanında yardımcısı ve koro çocukları, önde haç taşıyan bir papaz, Grand-Rue'den geçince, mirasçılar eve yerleşmek, herhangi bir şeyin ortadan kaldırılmasını önlemek ve açgözlü ellerini varsaydıkları hazinelere uzatmak için rahibin peşine takıldılar. Doktor, rahiplerin arasından, diz çökmüş mirasçılarının, dua edecek yerde mumların ışıkları kadar canlı gözlerle kendisini incelediklerini görünce alaylı alaylı gülümsemekten kendini alamadı. Papaz arkasına döndü, onları gördü ve yavaş yavaş dualarını okumaya başladı. Önce menzilhaneci, bu sıkıntı verici diz çökme durumundan vazgeçerek ayağa kalktı, dışarı çıktı; karısı da peşi sıra gitti. Massin, Zélie'yle kocasının öteberi aşırmalarından korkuyordu; bu yüzden o da salona, yanlarına gitti. Böylece çok geçmeden bütün mirasçılar salonda toplandılar.

Crémière:

— Canım, dedi, son kutsama kâsesini de çalacak kadar namussuz değil ya bu! Artık rahatız.

Bayan Massin:

— Evet, hepimizin aşağı yukarı yirmi bin franklık gelirimiz olacak, yanıtını verdi.

— Bana öyle geliyor ki, dedi Zélie, üç yıldan beri yatırmıyor, biriktirmeyi yeğliyordu.

— Paralar olsa olsa mahzendedir, diyordu Massin, Crémière'e.

Minoret-Levrault:

— Bir şey bulabilsek bari, dedi.

— Baloda söylediklerinden sonra artık hiç kuşkum kalmadı, diye atıldı Bayan Massin.

Crémière:

— Peki ne yapacağız? dedi. Bölüşecek miyiz? Artırmaya mı çıkaracağız? Yoksa paylara mı ayıracağız? Sonuç olarak hepimiz yetişkiniz.

Tutturacakları yolu kestirmek için giriştikleri tartışma hemen sarpa sardı. Yarım saat içinde, birbirlerine karışan gürültüleri avludan, sonra da sokaktan duyulmaya başladı. Ama Zélie'nin cırlak sesi hepsini bastırıyordu. Sokağa biriken meraklılar:

— Adam öldü herhalde, dediler.

Bu patırtı doktorun kulaklarına kadar geldi; Crémière'in bağırarak, daha doğrusu böğürerek söylediği şu sözleri duydu:

— Ya ev, ev otuz bin frank eder! Ben otuz bin franga alırım!

Zélie ters bir edayla:

— Ne ederse veririz, dedi.

Yaşlı hekim, dinsel töreni bitirdikten sonra yanından ayrılmayan Rahip Chaperon'a:

— Papaz efendi, ne olur huzur içinde öleyim, dedi. Mirasçılarım, Kardinal Jimenez'in mirasçıları gibi ben ölmeden evimi yağma edecekler; iyi olacağa da benzemiyorum. Gidin, şunlara evde kimseyi istemediğimi söyleyin.

Papazla hekim aşağıya indiler, hastanın arzusunu bildirdiler ve birdenbire öfkelenerek bu dileğe ağır, kınayıcı sözler eklediler.

Nemours'un hekimi:

— Bayan Bougival, dedi, bahçe kapısını kapayın. İçeri kimse girmesin; ölürken bile rahat yok! Bir hardal lapası hazırlayın, beyefendinin ayaklarına yakı yapın.

Rahip Chaperon, çocuklarıyla birlikte gelen mirasçıları savarak:

— Amcanız ölmedi, daha da çok yaşayabilir, dedi. Tek çıt duymak istemiyor. Yanında yeğeninden başkasını da istemiyor. Bir şu kıza bakın, bir de kendinize, ne kadar fark var arada!

Crémière:

— İhtiyar yobaz! diye bağırdı. Ben buradan bir yere kıpırdamam. Çıkarlarımıza aykırı işler dönebilir.

Menzilhaneci, çoktan bahçede kaybolmuştu bile; niyeti, Ursule'le birlikte amcasını beklemek, evin içine yardımcı olarak kendini kabul ettirmekti. Çizmelerini gıcırdatmadan, sessiz adımlarla geri döndü; zaten koridor ve merdivenin

basamakları halı döşeliydi. Böylece kimse duymadan amcasının odasının kapısına kadar gelebildi. Papazla hekim gitmişlerdi, Bougival hardal lapasını hazırlıyordu.

Yaşlı adam Ursule'e:

— İyice yalnız mıyız? dedi.

Ursule avluyu görmek için ayaklarının ucunda kalktı:

— Evet, dedi, papaz efendi giderken bahçe kapısını eliyle kapadı.

Hasta:

— Sevgili yavrum, dedi, saatlerim, hatta dakikalarım sayılı. Ben de hekimim, bu işten anlarım. Doktorun hardal lapası beni akşama çıkarmaz.

Genç kızın, gözyaşlarıyla sözünü kestiğini görerek:

— Ağlama Ursule, dedi, beni iyi dinle: Savinien'le evliliğin sözkonusu. Bougival hardal lapasıyla yukarı çıkınca Çin köşküne in, işte anahtarı; Boulle[108] yapımı büfenin mermerini kaldır, altında senin adına mühürlü bir zarf bulacaksın; mektubu al, gel bana göster, çünkü mektubu senin elinde görmezsem rahat ölmeyeceğim; Bay de Portenduère'i çağırırsın, mektubu birlikte okursunuz; son arzularımın yerine geleceğine, onun adına da, kendi adına da yemin et. Savinien istediğimi yapmaya razı olunca, ölümümü bildirirsiniz, mirasçıların oyunu başlar. Umarım şu canavarların sana kötü davranmasına Tanrı izin vermez!

— Peki babacığım.

Menzilhaneci ötesini dinlemedi, çalışma odasının kilidinin kitaplık tarafında olduğunu anımsayarak ayaklarının ucuna basa basa uzaklaştı. Bir zamanlar mimarla çilingirin tartışmasına tanık olmuştu; çilingir dereye bakan pencereden eve girilebileceğini, bir önlem olarak da kilidin

kitaplık tarafında olması gerektiğini savunmuştu; çünkü çalışma odası, yazın sefası sürülecek odalardan biriydi. Çıkar hırsıyla gözü kamaşan ve kulaklarına kan hücum eden Minoret, bir bıçakla ve bir hırsız elçabukluğuyla kilidin vidalarını söktü, odaya girdi, zarfı aldı, açmak için zaman yitirmeden kilidi yerine taktı, her şeyi yerli yerine koydu, gitti yemek odasında oturdu; evden çıkmak için Bougival'in hardal lapasını yukarı götürmesini bekledi. Ursule'ün, vaftiz babasının öğütlerini dinlemektense hardal lapası konurken orada bulunmayı daha gerekli görmesi, menzilhanecinin kaçmasını kolaylaştırdı. Yaşlı adam ölen bir insanın sesiyle:

— Mektup! Mektup, diye bağırdı; sözümü dinle, işte anahtar. Mektubu elinde görmek istiyorum.

Bu sözler öyle perişan halde söylenmişti ki, Bougival Ursule'e:

— Vaftiz babanızın dediğini yapsanıza, dedi. Ölümüne neden olacaksınız.

Ursule doktoru alnından öptü, anahtarı aldı, aşağıya indi; ama çok geçmeden Bougival'in acı çığlıkları üzerine geri döndü. Yaşlı adam onu son bir bakışla süzerek ellerinin boş olduğunu görünce yatağında doğruldu, konuşmak istedi, ama korkunç bir son nefesle, gözleri korku ve şaşkınlık içinde öldü. Ölümle ilk kez karşılaşan kızcağız diz üstü çöktü; gözlerinden yaşlar boşaldı. Bougival yaşlı adamı yatağına yerleştirdi, gözlerini kapadı. Kendi deyimiyle ölüyü "süsledikten" sonra Bay Savinien'e haber vermeye koştu; oysa sokağın ucunda, toplanmış meraklıların arasında, tıpkı ayaklarıyla, gagalarıyla kazıp deşmek için bir atın gömülmesini gözleyen kargalar gibi bekleyen mirasçılar, alıcı kuşların hızıyla koşuştular.

Bunlar olurken menzilhaneci gizemli zarfın içinde ne olduğunu anlamak için evine gitmişti. Zarfta bulduğu da işte şu oldu:

EVLİLİK DIŞI KAYINBİRADERİM JOSEPH MIROUËT'YLEDINAH

GROLLMAN'IN KIZI SEVGİLİ URSULE MIROUËT'YE

Nemours, 15 Ocak 1830

"Sevgili yavrum, seni yalnız babacığına ettiğim yemini, yokluğunu bildirmeyeceğime ilişkin verdiğim sözü tutmak için sevmedim; sen bu babaca sevgiye layık çıktın. Ayrıca karım Ursule Mirouët'ye benziyordun, bana durmadan onun inceliğini, zekâsını, saflığını ve sevimliliğini anımsatıyordun; bu duyguda bunların da payı var. Kayınbabamın evlilik dışı oğlunun kızı olman, senin yararına düzenlenebilecek vasiyetlere karşı çıkılmasına yol açabilirdi..."

Menzilhaneci:

— Vay cimri moruk vay! diye bağırdı.

"Seni evlat edinmek bir davaya yol açabilirdi. Sana servetimi verebilmek için seninle evlenme düşüncesinden her zaman kaçındım; çünkü uzun süre yaşayabilir, Bayan de Portenduère yaşadıkça zaten geciken mutluluğunun geleceğini sıkıntıya sokardım. Bu güçlükleri uzun uzadıya kafamda evirip çevirdikten sonra, iyi bir yaşam sürmen için gerekli parayı sana bırakma isteğiyle..."

— Alçak hepsini düşünmüş!

"Mirasçıların da hakkını gözeterek..."

— Düzenbaz! Sanki bütün parası bizim değilmiş gibi!

"On sekiz yılda biriktirdiğim ve noterim aracılığıyla durmadan işlettiğim paranın kârını sana ayırdım; zenginlik insanı ne kadar mutlu edebilirse, senin de hiç olmazsa o kadar mutlu olmanı istedim. Yoksul olursan, yetişme tarzın ve üstün düşüncelerin felaketine neden olur. Ayrıca seni

seven o sevimli delikanlıya iyi bir drahoma vermem lazım. Kitaplığın salon tarafına düşen son bölmesinde, rafın üstündeki birinci sırada, en sonda, kırmızı maroken kaplı in-folio Pandectes ciltlerinin üçüncüsünün ortasında, her biri on iki bin franklık, yüzde üç faizli ve hamiline yazılı üç devlet tahvili bulacaksın."

Menzilhaneci:

— Ne büyük alçaklık, dedi. Hayır! Tanrı hakkımın böyle yenilmesine razı gelmeyecek!

"Hem onları, hem de son günlerimde biriktirdiğim ve ondan önceki ciltte bulunan birkaç kuruşu al. Canım yavrum, bütün yaşamıma mutluluk veren ve eğer sözümü dinlemezsen gerçekleştirmek için Tanrı'nın yardımına sığınmak zorunda kalacağım bir isteğe körü körüne boyun eğmen gerektiğini düşün. Yine de, her şeyi kendine dert eden güzel vicdanının rahatsız olabileceğini düşünerek, bu tahvilleri usulüne uygun olarak Bay Savinien de Portenduère'e vasiyet ettim. Bu vasiyetname de zarfın içinde. Böylece ister sana ait olsun, ister sevdiğin adamdan sana gelsin, bunlar senin yasal malın olacaktır.

Vaftiz baban,

Denis Minoret"

Bu mektuba ilişik, pullu bir dört köşe kâğıt üstünde aşağıdaki satırlar yazılıydı: VASİYETNAMEMDİR

"Ben, Nemours'da oturan hekim Denis Minoret, bu vasiyetnamenin tarihinden de anlaşılacağı gibi beden ve akılca sağlam olarak ruhumu Tanrı'ya emanet ediyor ve ondan, içten gelen pişmanlıklarımın hatırı için uzayıp giden hatalarımın bağışlanmasını diliyorum. Vikont Mösyö Savinien de Portenduère'in bana karşı gerçek bir sevgi beslediğine inanarak ona, bütün mirasçılarımdan öncelikli

olarak, mirasımdan alınacak, yüzde üç gelirli, otuz altı bin franklık tahvil bırakıyorum.

"İşbu vasiyetname Nemours'da, 11 Ocak 1831'de tümüyle tarafımdan düzenlenmiş ve yazılmıştır.

Denis Minoret"

Yalnız olmak için karısının odasına kapanan menzilhaneci hiç duraksamadan fosforlu kibrit kutusunu arayıp buldu. Üst üste yanmak istemeyen ve sanki Tanrı'nın bir uyarısıymışçasına ikisi de sönen iki kibrit çaktı. Üçüncü kibrit yandı. Menzilhaneci ocağın içinde hem mektubu hem vasiyetnameyi yaktı. Gereksiz bir önlemle kâğıt ve balmumu kalıntılarını küllerin arasına gömdü. Sonra karısından habersiz otuz altı bin frank sahibi olma düşüncesiyle aşka gelerek, kalın kafasından geçebilecek bu basit ve açık düşüncenin, yalnızca bu düşüncenin hızıyla koşa koşa amcasının evine döndü. Sonunda kaleyi ele geçiren üç ailenin amcasının evine doluştuklarını görünce, birtakım zorlukları hesaplamaktan üzerinde yeterince durup düşünemediği tasarısını yerine getirememekten korktu.

Massin'le Crémière'e:

— Ne yapıyorsunuz orada? dedi. Bu evi, içindeki değerli eşyalarla yağma mı ettireceğiz sanıyorsunuz! Üç mirasçıyız, burada dikilip kalamayız! Siz Crémière, Dionis'in evine koşun, gelsin ölümü saptasın. Ben belediye başkan yardımcısıyım, ama amcamın ölüm belgesini düzenleyemem... Siz Massin, gidin Bongrand Baba'ya rica edin, gelip eşyaları mühürlesin.

Sonra karısıyla Bayan Massin ve Bayan Crémière'e dönerek:

— Siz de Ursule'ün yanına gidin bayanlar, dedi. Böylece bir şey kaybolmaz. Özellikle sokak kapısını kapatın, kimse dışarı

çıkmasın!

Bu öğüdün doğru olduğunu hisseden kadınlar, Ursule'ün odasına koştular. Zaten haince kuşkular altında kalan bu soylu kızı, yüzü yaşlar içinde diz çökmüş, Tanrı'ya dua eder buldular. Üç mirasçı kadının Ursule'ün yanında uzun süre kalamayacağını tahmin eden ve öteki mirasçıların kuşkulanmasından korkan Minoret, kitaplığa gitti, kitabı buldu, açtı, üç devlet tahvilini aldı; öteki kitapta da otuz kadar banknot buldu. Kaba saba yaradılışına karşın bu koca ızbandudun kulaklarında çanlar çalıyor, bu hırsızlığı yaparken şakakları zonkluyordu. Havanın soğuğuna karşın gömleğinin sırtı sırılsıklam kesilmişti; sonunda dizleri öyle titredi ki, başına bir tokmak yemiş gibi salondaki koltuklardan birine yıkılıverdi.

Massin kentin sokaklarında koşa koşa giderken:

— Mirasa konmak koca Minoret'nin dilini nasıl da çözdü! diyordu kendi kendine.

Crémière'e:

— Duydunuz değil mi? dedi. "Şuraya koş, buraya koş!" İşleri nasıl da biliyor.

— Evet öküzlüğüne uymayan bir havası var...

Massin birden telaşlandı:

— Durun durun, dedi, karısı da orada. Bunlar iki kişi biraz fazla oluyorlar! Siz işleri yapın ben dönüyorum.

Menzilhaneci koltuğa oturur oturmaz, sokak kapısının parmaklığında bir sansar çevikliğiyle ölü evine dönen zabıt kâtibinin alev alev yüzünü gördü. Miras ortağına kapıyı açarken:

— Hayrola, ne var? diye sordu.

Massin ona bir vahşi kedi gibi bakarak:

— Bir şey yok, yanıtını verdi, mühürler için geliyorum.

Minoret:

— Şimdiye kadar mühürlenseydi iyi olurdu, dedi. Hepimiz evimize dönerdik.

Zabıt kâtibi:

— Bana sorarsan, dedi, mühürlerin başına bir de bekçi koymalı. O şımarığın çıkarı uğruna Bougival her şeyi göze alır. Goupil'i bekletiriz.

Menzilhaneci:

— Onu mu? dedi. O üzümünü yer sapını bırakır!

Massin:

— Durun bakalım, dedi. Bu akşam ölü beklenecek; biz bir saate kadar mühürleri bastırırız; karılarımız nasıl olsa burada. Yarın öğleyin cenaze gömülür. Eşya listesi ancak sekiz gün sonra yapılır.

Izbandut gülümseyerek:

— Her şeyden önce şu şımarığı def edelim, dedi, mühürleri ve evi beklemeye belediye davulcusunu görevlendiririz.

Zabıt kâtibi:

— Tamam! diye bağırdı. Onu gönderme işini siz üstlenin, Minoret'lerin başı sizsiniz.

— Bayanlar, bayanlar! dedi Minoret, lütfen hepiniz salonda kalın; yemeğe gitmek yok; tüm çıkarları korumak için mühürleme işine başlayacağız.

Sonra karısını bir kenara çekerek Massin'in Ursule konusunda düşündüklerini söyledi. Kalpleri kinle dolu olan

ve şımarık kızdan öç almak isteyen kadınlar, onu evden kovma önerisini sevinçle kabul ettiler. Bongrand gelince, Zélie'yle Bayan Massin ona, rahmetlinin bir dostu sıfatıyla, Ursule'e evden gitmesi ricasında bulunmasını söylediler; adamcağız sinirlendi:

— Haydi, siz gidin de onu, babasının, eniştesinin, koruyucusunun, vasisinin evinden kovun, dedi. Haydi gidin, haydi! Siz ki bu mirası sadece onun soylu ruhuna borçlusunuz, yakalayın onu omuzlarından, bütün kentin önünde atın sokağa! Bir şeyinizi mi çalabilir sanıyorsunuz? Pekâlâ, mühürlere bir bekçi koyun, hakkınızdır. Şunu da bilin ki odasına mühür bastıramam; orası onun yeri, ne varsa kendi malıdır; ona haklarını öğreteceğim, nesi var nesi yok toplasın...

Mirasçıların homurdandığını duyunca:

— Elbette sizin gözünüzün önünde, diye ekledi.

— Buna ne buyrulur? dedi tahsildar, Bongrand'ın öfkeli konuşması karşısında şaşırıp kalan kadınlara ve menzilhaneciye.

— Bu da sözümona yargıç, dedi menzilhaneci.

Ursule, başı omuzlarına düşmüş, saçları dağılmış, küçük bir kanepeye oturmuş, yarı baygın bir halde durup durup hıçkırıyordu. Gözleri bulanmış, gözkapakları şişmişti; kısacası en zalim insanları bile –mirasçılar dışında– acındıracak bir fiziksel ve tinsel düşkünlük içindeydi. Yüce ruhlu insanlara özgü o şiirsellik içinde:

— Ah Bay Bongrand, dedi, doğum günümün ardından ölüm ve yas! Siz onun nasıl biri olduğunu biliyordunuz: yirmi yılda bir kez kızıp da bana kötü bir söz söylemedi! Yüz yıl yaşayacağını sanıyordum! O benim annemdi; hem de ne iyi bir anne!

Bu birkaç söz gözlerinden, hıçkırıklarla kesilen, sel gibi yaşlar boşalmasına neden oldu; sonra bir külçe gibi olduğu yere yığıldı. Sulh yargıcı merdivende mirasçıların seslerini duyunca:

— Yavrucuğum, dedi, ağlamak için, önünüzde koca bir yaşam var, oysa eşyalarınızı toplamak için bir dakikanız kaldı: evin içinde neyiniz var neyiniz yok odanıza toplayın. Mirasçılar beni, eşyaları mühürlemeye zorluyorlar.

Ursule vahşi bir öfkeyle yerinden doğrularak:

— Mirasçılar isterlerse her şeyi alsınlar! diye haykırdı.

Göğsüne vurarak:

— En değerli şey, bende, burada, dedi.

Massin'le birlikte korkunç yüzünü gösteren menzilhaneci:

— Neymiş o bakalım? diye sordu.

Ursule gururlu bir hareketle bir elini kaldırdı, gözleri ve yüzü kıvılcımlandı:

— Erdemlerinin, yaşamının, bütün sözlerinin anısı, göksel ruhunun hayali, dedi.

Massin:

— Bir de anahtarınız var! diye atıldı.

Bir kedi gibi süzülerek, Ursule'ün yaptığı hareketle yeleğinin kıvrımlarından kurtulup yere düşen anahtarı kaptı.

Genç kız kızardı:

— Bu çalışma odasının anahtarı, dedi, son nefesini verirken beni oraya göndermek istemişti.

İki mirasçı, karşılıklı çirkin çirkin gülümsedikten sonra sulh yargıcına aşağılayıcı bir kuşkuyla baktılar. Menzilhanecinin

ölçülü, Massin'inse elinde olmadan yönelttiği bakışları gözünden kaçırmayan ve anlamını kavrayan Ursule, ayağa kalktı, kanı bedeninden çekilmiş gibi bembeyaz kesildi; gözleri, insanın ancak sağlığı zararına çakan o şimşekle parladı. Boğuk bir sesle:

— Ah, Bay Bongrand! dedi, bu odada gördüğünüz her şeyi vaftiz babamın iyiliğine borçluyum, hepsini alabilirler, üstümde giysilerimden başka bir şey yok. Buradan çıkacağım, bir daha da dönmeyeceğim.

Vasisinin odasına gitti, bütün yalvarıp yakarmalara karşın oradan çıkmadı; ne de olsa yaptıklarından biraz utanmışlardı mirasçılar. Bougival'e, kentte birlikte oturabilecekleri bir ev buluncaya kadar Vieille-Poste Oteli'nde iki oda tutmasını söyledi. Dua kitabını almak için odasına döndü ve bütün geceyi papaz, yardımcısı ve Savinien'le birlikte dua ederek, ağlayarak geçirdi. Vikont, annesi yattıktan sonra geldi, tek söz etmeden Ursule'ün yanına diz çöktü: genç kız delikanlıya, gelip kederini paylaştığı için yürekler acısı bir gülümsemeyle teşekkür etti. Bay Bongrand Ursule'e büyük bir paket getirdi:

— Yavrucuğum, dedi, eniştenizin mirasçılarından biri, çamaşır dolabınızın içinden size gerekli olabilecek şeyleri çıkardı; çünkü mühürleri ancak birkaç gün sonra kaldıracaklar; öteberinizi ancak o zaman alabileceksiniz. Çıkarınız gereği sizin odanızı da mühürlettim.

Ursule ona doğru yürüdü, elini sıktı:

— Teşekkür ederim mösyö, dedi. Ona bir kez daha bakın, sanki uyuyor!

Yaşlı adamın yüzünde, acı çekmeden ölenlerin yüzünde beliren o ince ve geçici güzellik göze çarpıyordu o sırada; sanki ışıldıyordu bu yüz.

Sulh yargıcı Ursule'ün kulağına eğilerek:

— Ölmeden önce size gizlice bir şey vermedi mi? dedi.

Ursule:

— Hiçbir şey vermedi, dedi; yalnızca bir mektuptan sözetti...

Bongrand:

— İyi! Mektup bulunur, dedi. Öyleyse eşyaların mühürlenmesini istemeleri sizin için çok iyi oldu.

Ursule, sabahleyin erkenden, çocukluğunun mutlu günlerini geçirdiği bu eve, özellikle de sevgisinin başladığı bu odaya veda etti; burayı o kadar seviyordu ki, bütün acısının arasında, bu sakin ve tatlı evden ayrılmanın üzüntüsüyle de gözleri yaşardı. Son bir kez daha pencerelerine ve Savinien'e baktıktan sonra otele gitmek üzere, paketini taşıyan Bougival, koluna girdiği sulh yargıcı ve sevgili koruyucusu Savinien'le evden çıktı. Böylece, en akıllıca önlemlere karşın kuşkucu yargıcın dediği çıkmıştı: Ursule mirasçılarla karşı karşıya ve on parasız kalakalmıştı.

Ertesi akşam bütün kent halkı Doktor Minoret'nin cenazesindeydi. Mirasçıların doktorun evlatlığına yaptıklarını öğrenenlerin çoğu, bunu doğal ve gerekli buluyordu: öyle ya, ortada bir miras vardı ve ihtiyar sır küpüydü. Ursule kendinde haklar görebilirdi; mirasçılar çıkarlarını koruyorlardı; zaten amcalarının sağlığında bu kız onları az mı aşağılamıştı; evine gittikleri zaman doktor köpek muamelesi yapıyordu hepsine. Menzilhaneciyi kıskananların dediğine göre hiç de yerine yakışmayan Désiré Minoret, cenaze için Nemours'a geldi. Törene katılamayacak kadar hasta olan Ursule yataklara düşmüştü; bir yandan mirasçılardan gördüğü aşağılama, bir yandan da çektiği acı yüzünden bir sinir nöbeti geçiriyordu.

Mirasçılardan bazıları, doktorun ölümüne çok üzülen Savinien'i birbirlerine göstererek:

— Şu ikiyüzlünün ağlamasına bakın, diyorlardı.

Goupil:

— Bakalım ağlaması boşuna mı? dedi. Acele etmeyin, daha mühürler kaldırılmadı.

İşin içyüzünü bilen Minoret:

— Haydi canım, dedi, hep yok yere korkuttunuz bizi!

Cenazenin kiliseden çıkıp mezarlığa gittiği sırada Goupil'in ağzının tadı kaçtı: Désiré'nin koluna girmek istedi, ama savcı yardımcısı kolunu vermemekle bütün Nemours'un gözü önünde arkadaşlıklarını yadsıdı: Üzüntüden yüreği göğsünün içinde bir sünger gibi kabaran noter başkâtibi:

— Kızmamak gerek, dedi kendi kendine, yoksa intikamımı alamam.

Mühürleri kaldırıp eşyaların kaydedilmesinden önce yasanın yetimlere vasi saydığı kral savcısının, kendisini temsil etmek üzere Bongrand'ı atamasını beklemek gerekti. On gün dillerde dolaşan Minoret terekesi sonunda meydana döküldü, hukuk kurallarının tüm ciddiyetiyle bir bir sayıldı. Dionis'e iş çıkmıştı; Goupil insanlara eziyet etmekten hoşlanıyor, böyle bir kelepir her zaman ele geçmeyeceği için oturuma sık sık ara veriyordu. İlk oturumdan sonra neredeyse her zaman yemek yeniyordu. Noter, kâtip, mirasçılar ve tanıklar, kilerin en nefis şaraplarını içiyorlardı.

Taşrada, özellikle küçük kentlerde, herkesin bir evi vardır; bu yüzden de kolay kolay kiralık ev bulunmaz. İnsan herhangi bir ticarethane satın aldı mı, evi de birlikte alır. Kral savcısı tarafından yetimin çıkarlarını korumakla görevlendirilen sulh yargıcı Ursule'ü otelden kurtarmak için,

ona Grand-Rue'de, Loing Köprüsü köşesinde küçük bir ev almaktan başka çare bulamadı; bu evin orta boy kapısından bir koridora giriliyordu. Zemin katında, sokak üstünde, iki pencereli bir odayla bu odanın arkasına düşen bir mutfak vardı; mutfağın camlı kapısı, yaklaşık on metrekarelik bir iç avluya açılıyordu. Dere tarafındaki küçük pencerelerle aydınlanan küçük bir merdivenden, üç odası bulunan birinci kata çıkılıyordu; en üstte de iki tavan arası odası vardı. Sulh yargıcı, Bougival'in biriktirdiği paradan iki bin frank alarak, altı bin liraya satın alınan evin ilk taksidini ödedi. Kalanını da bir süre sonra vermek üzere anlaştı. Ursule vasisinin kitaplarını satın almak istiyordu; Bongrand, kitaplığın ancak evin derinliğine sığacağını düşünerek birinci kattaki duvarı yıktırdı. Savinien'le sulh yargıcı, bu küçük evi temizleyen, boyayan, her şeyi yenileyen işçileri öyle sıkıştırdılar ki martın sonuna doğru yetim kız otelden çıkabildi, bu çirkin evde, mirasçıların onu içinden tutup attıkları odaya benzer bir oda buldu; mühürler kalkınca sulh yargıcı Ursule'ün eşyalarını almış ve burayı döşemişti. Tavan arasına yerleşen Bougival, genç hanımının yatağının başucunda asılı duran çıngırağın sesini duyunca aşağı inebilecekti. Yeniden badana edilen, duvar kâğıtları yapıştırılıp boyanan ve şimdilik boş duran, kitaplık olacak odayla zemin kattaki salon ve mutfak, genç kızın, vaftiz babasının mobilyaları satılmaya başlayınca alacağı eşyaları bekliyordu. Ursule'ün yaradılışını bildikleri halde sulh yargıcıyla papaz, yaşamındaki bu ani değişiklikten onun adına korktular; çünkü rahmetli doktor onu bolluk içinde, iyi yaşamaya alıştırmıştı. Savinien'e gelince, üzüntüden ağlıyordu. Ursule'ün hiç olmazsa evin içinde, eski odasıyla yeni odası arasında bir fark görmemesi için işçilere ve döşemeciye gizlice bahşişler veriyordu. Ama bütün mutluluğunu Savinien'in gözlerinden alan genç kız, yazgısına seve seve katlanıyordu. Böylece ancak gönül üzüntülerinin ona acı verebileceğini bininci kez kanıtlayarak, iki yaşlı dostunun hayranlığını kazandı. Vasisinin ölümüne öyle yanıyordu ki, evlenmesine yeni

engeller çıkaran parasızlığın acısını duymuyordu. Ama beş parasız kalışına üzülen Savinien'in halini görünce, yeni evine girdiği günün sabahı kilise dönüşü, delikanlının kulağına eğilerek:

— Aşk sabır ister, bekleriz! demek zorunda kaldı.

Borçluların listesi de tamamlanınca Massin, Minoret'ye gizli bir hıncı olan, üstelik Zélie'nin tedbirliliğinden çok bu tefecinin hesapçılığından bir şeyler uman Goupil'in sözüne uyarak Portenduère'lere, vadesi gelen borçlarını ödemeleri için başvurdu. Yaşlı kadın, yirmi dört saat içinde, mirasçılara yüz yirmi dokuz bin beş yüz on yedi frank elli beş santimi ve istenen günden başlayarak faizleri ödemek emrini alınca şaşkına döndü; ödeyemezse malı satılacaktı. Ödemek için borçlanmak da olanaksızdı. Savinien Fontainebleau'ya, bir dava vekiliyle görüşmeye gitti. Dava vekili:

— Fena adamlara düşmüşsünüz, dedi, uzlaşmazlar. Bordières çiftliğini ele geçirmek için bu işin sonuna kadar gitmek isterler. İyisi mi bırakın satsınlar, hiç olmazsa masraftan kurtulursunuz.

Bu kötü haber, yaşlı Brötanyalı kadını çok sarstı. Savinien tatlılıkla, "Minoret'nin sağlığında evlenmeme razı olsaydınız, doktor mallarını Ursule'ün kocasına verirdi, dedi. Bugün de evimiz sefalet içinde değil, bolluk içinde olurdu." Bu sözler bir kınama amacıyla söylenmediği halde, yakında mallarının elinden gideceğini de düşünen yaşlı kadını can evinden vurdu. Hastalıktan yeni kalkan ve mirasçıların yaptıklarını yeni yeni unutmaya başlayan Ursule, felaketi öğrenince şaşkına döndü. Sevdiğine yardım edememek, soylu ve ince ruhlu kadınları harap edebilecek en korkunç acılardan biridir. Savinien'e:

— Zaten eniştemin evini satın almak istiyordum, annenizinkini de alırım, dedi.

— Olur mu hiç, dedi Savinien. Daha küçüksünüz ve senetlerinizi, kral savcısının kolay kolay razı olmayacağı birtakım yollardan geçmeden satamazsınız. Ayrıca biz karşı koymak istemiyoruz. Soylu bir aile çöküyor diye bütün kent bayram ediyor. Şu "kentsoylular" aç köpekler gibi. Bereket ki daha on bin frangım var, şu kötü işler sona erinceye kadar annemi yaşatabilirim. Hem vaftiz babanızın mallarının sayımı daha bitmedi: Bay Bongrand hâlâ sizin için bir şey çıkacağını umuyor. Sizin beş parasız kalışınıza o da benim gibi şaşıyor. Doktor, ona olsun, bana olsun, sizin için hazırladığı güzel gelecekten öyle çok söz etmişti ki, bu işin böyle bitmesine aklımız ermiyor.

Ursule:

— Ne çıkar, dedi, vaftiz babamın kitaplığıyla eşyalarını satın alabilsem bana yeter. Tek dağılmasınlar, yabancı ellere düşmesinler, ben kaderime razıyım.

— Ama bu alçak mirasçılar, almak isteyeceğiniz şeylere kimbilir ne fiyat biçecekler!

Montargis'den Fontainebleau'ya kadar herkes Minoret'nin mirasçılarından ve aradıkları milyondan bahsediyordu; ama mühürlerin kalkmasından sonra evin altı üstüne geldiği halde bir şey bulunamadı. Portenduère'lerin yüz yirmi dokuz bin franklık borcu, o sırada yetmiş altıya giden üç yüz seksen bin franklık senet, kırk bin franga satılacağı tahmin edilen evle değerli eşyaları, yaklaşık altı yüz bin frangı buluyordu; bu da doğrusu fena para değildi. Minoret o sırada içini kemiren bazı kuruntulara kapıldı. Sulh yargıcı gibi, ortada bir vasiyetname bulunması gerektiğine inanan Bougival'le Savinien, işlere ara verilince gelip Bongrand'a, araştırmalardan bir şey çıkıp çıkmadığını soruyorlardı. Görevliler ve mirasçılar uzaklaşınca doktorun dostu zaman zaman: "Bu işin içinde bir iş var!" diye haykırıyordu. Bütün yüzeysel insanlar gibi bu mirasçılar da iki yüz bin frangı

taşrada iyi bir para saydıkları için, kimse doktorun Portenduère'lerden alacağı paranın faizine de el sürmeden, sadece on beş bin frankla evini çeviremeyeceğini aklına getirmedi. Yalnız Bongrand, Savinien ve papaz, Ursule'ün çıkarını düşünerek bu soruyu kendi kendilerine soruyorlardı; birkaç kez bunu açığa vurarak menzilhanecinin renkten renge girmesine neden oldular.

Sayımın bittiği gün sulh yargıcı:

— Onlar para bulmak amacıyla, ben de Bay de Portenduère yararına yapılmış olması gereken bir vasiyetnameyi ele geçirmek için her yeri aradık, dedi. Külleri saçtılar, mermerleri kaldırdılar, terlikleri yokladılar, karyolaların tahtalarını oydular, şilteleri boşalttılar, battaniyeleri, örgüleri deldiler, yorganını didik didik ettiler, tek tek kâğıtları, çekmeceleri araştırdılar, kilerin toprağını kazdılar; doğrusu ben de evin altını üstüne getirmeleri için onları körükledim.

Papaz:

— Peki ne düşünüyorsunuz? diye sordu.

— Bence vasiyetnameyi mirasçılardan biri yok etti.

— Ya senetler?

— Bulabilirsen bul! Bu Massin'ler, Crémière'ler gibi sinsi, kurnaz, cimri insanların davranışlarından bir şey anlayabilirsen anla! Örneğin şu Minoret'nin servetinin içyüzünü kavramaya çalışın: iki yüz bin franklık bir miras yedi, arabalarını, evini, işletmedeki hisselerini üç yüz elli bin franga satacağı söyleniyor. Ne büyük paralar bunlar! Otuz otuz beş bin lira değerindeki topraklarının gelirinden bir kenara koyduğu da cabası. Zavallı doktor!

— Vasiyetname kitaplığa saklanmış olmasın? dedi Savinien.

— İşte ben de bunun için Ursule'ün kitaplığı almasını istiyorum ya! Yoksa elindeki bütün parayı, hiçbir zaman kapağını açmayacağı kitaplara yatırması delilik olurdu.

Bütün kent, ele geçmeyen paraların Ursule'de olduğunu sanıyordu; ama bin dört yüz frank gelirle evden aldığı ufak tefekten başka parası olmadığı meydana çıkınca, doktorun eviyle eşyaları herkesin merakını kurcalamaya başladı. Kimi eşyaların arasında banknotlar saklandığını, kimi de yaşlı adamın paralarını kitaplarının arasına yerleştirdiğini sanıyordu. Bu yüzden satış, mirasçıların aldıkları tuhaf önlemlerle garip bir hal aldı. Satışı yapan Dionis, artırmaya konan her eşya için yalnızca o eşyayı sattıklarını, içinde bulunabilecek değerli kâğıtları satmadıklarını bildiriyor, sonra da eşyayı teslim etmeden önce hepsini evirip çeviriyor, vurup içini dinliyor, yokluyor, kısacası Hindistan'a giden biricik evladının arkasından bakan baba gibi onu gözleriyle izliyordu.

İlk satıştan üzüntü içinde dönen Bougival:

— Ah hanımcığım, dedi, oraya bir daha gitmem. Bay Bongrand haklıymış, siz böyle bir görüntüye dayanamazsınız. Her şey yerlerde sürünüyor. Evin içinde sokaktaymış gibi dolaşıyorlar; o canım eşyaları türlü işte kullanıyorlar, üstüne çıkıyorlar; öyle bir kargaşa ki iğne atsan yere düşmez! Sanki yangın yeri. Eşyalar bahçede, dolaplar açık, içleri bomboş! Ah zavallı adamcağız! İyi ki ölmüş, bu satışı görseydi üzüntüden ölürdü.

Küçük evi döşeyebilmek için rahmetlinin sevdiği eşyaları Ursule adına satın alan Bongrand, kitaplığın satışında bulunmadı; mirasçıların açgözlülüğü yüzünden bu kitaplar ona çok pahalıya patlayabilirdi. Onlardan daha kurnazca davranıp işi, Melun'den Nemours'a özellikle gelen, şimdiye dek birçok satışlara girip çıkmış ve eski kitaplar alıp satan bir adama havale etti. Mirasçıların güvensizliği yüzünden

kitaplıktaki kitaplar teker teker satıldı. Üç bin cilt, bir bir gözden geçirildi, yoklandı; kapakları iki taraftan tutulup yukarı kaldırılarak, içinde saklı olabilecek kâğıtların düşmesi için silkelendi; kapaklar ve yan kâğıtları da ayrıca incelendi. Ursule'ün artırmadan aldığı eşyalar, aşağı yukarı altı bin beş yüz frank tuttu; bu, terekeden satın almaya hak kazandığı miktarın yarısıydı. Kitaplığın kendisi ancak, Paris'ten getirilen ve gizli kapaklı yerleri bulmakta eşi olmayan bir marangoza iyice incelettirildikten sonra teslim edildi. Sulh yargıcı, kitaplıkla kitapların Matmazel Mirouët'nin evine taşınmasını emredince, mirasçılar yine bazı kuruntulara kapıldılar; ama daha sonra genç kızı eskisi gibi yoksul görünce rahatladılar. Minoret amcasının evini satın aldı; öteki mirasçılar, menzilhanecinin duvarların içinde para bulmayı umduğunu düşünerek evin fiyatını elli bin franga kadar yükselttiler. Zaten şartnamede bu konuda birtakım sınırlamalar da vardı. Mirasın bölüşülmesinden on beş gün sonra Minoret, araba konaklarıyla işletmelerini zengin bir çiftçinin oğluna satarak amcasının evine yerleşti ve evi dayayıp döşemek için bir sürü para harcadı. Böylece kendini Ursule'ün iki adım ötesinde yaşamaya mahkûm ediyordu Minoret. Savinien'le annesine ödeme emrini yolladığı gün Dionis'lerde:

— Umarım şu asilzade bozuntularından kurtuluruz, demişti. Arkadan ötekileri de kovalarız.

Goupil:

— Soyluluk delisi kokona felaketini gözleriyle görmek istemez, yanıtını verdi. Gidip Brötanya'da ölümünü bekler; orada oğluna bir kız da bulur.

Daha o sabah Bongrand'a bir sözleşme yapan noter:

— Sanmam, diye yanıtladı onu. Ursule, dul bayan Ricard'ın evini satın aldı.

Menzihaneci çok tedbirsizce:

— Bu lanetli sersem kız, canımızı sıkmak için ne icat edeceğini bilmiyor, dedi.

Bu aptal ızbandudun, elinde olmadan yaptığı öfkeli harekete şaşan Goupil:

— Nemours'da oturursa size ne? dedi.

Bir gelincik gibi kıpkırmızı kesilen Minoret:

— Bilmiyorsunuz, dedi, bizim oğlan sersem gibi ona abayı yakmış. Bu yüzden Ursule'ün Nemours'dan gitmesi için seve seve yüz ekü verirdim.

Herkes, yoksul ve yazgısına boyun eğmiş Ursule'ün zengin Minoret'yi ne kadar rahatsız edeceğini bu ilk hareketten anlamıştı. Mirası bölüşme patırtısı, işletmelerin satışı, bir sürü alışılmadık işin peşinden koşma zorunluluğu, karısıyla en küçük ayrıntılar için çekişmeleri, oğlunun çıkarını düşünen Zélie'nin orada derli toplu yaşama isteğine uyarak doktorun evini satın almak, her zamanki sakin hayatıyla hiç uyuşmayan tüm bu hengâme, koca Minoret'nin kurbanını düşünmesine engel oldu. Ama Burjuvalar Sokağı'na yerleşmesinden birkaç gün sonra, mayıs ayı ortalarında bir gezinti dönüşü, bir piyano sesi duyup da Bougival'i hazinesini bekleyen bir ejder gibi pencerenin önüne oturmuş görünce, birdenbire içinden rahatsız edici bir ses yükseldi.

Bizim eski menzilhaneci gibi bir adamın, böyle bir hırsızlıktan kuşku bile duymayan Ursule'ü görmeye neden katlanamadığını, bahtsızlık ortasındaki bu büyüklüğü görünce, içinde genç kızı kentten uzaklaştırma isteğinin nasıl uyandığını ve bu isteğin nasıl bir kin ve tutkuya dönüştüğünü anlatmaya kalkışmak, belki de baştan başa bir ahlak incelemesi yazmayı gerektirirdi. Belki de bu adam, otuz altı bin liranın asıl sahibi iki adım ötede otururken, bu

paranın yasal sahibi olduğuna inanamıyordu. Belki soyup soğana çevirdiği insanlar orada kaldıkça, hırsızlığının bir rastlantıyla meydana çıkacağından korkuyordu. Ya da Ursule'ün varlığı, o zamana dek yasal yollardan sapmamış, adeta ilkel diyebileceğimiz bu kaba saba adamda pişmanlık duyguları uyandırıyordu. Belki de doğru yoldan kazandığı malın mülkün daha çok olması, bu pişmanlıkları daha da dayanılmaz kılıyordu. Vicdanındaki bu kıpırtılara yalnızca Ursule'ün orada bulunmasının yol açtığını düşünmüş olmalı ki, genç kızın ortadan kalkmasıyla bu sıkıntıların da geçeceğini sandı. Ve belki de bir kez suç işleyen insan, bir daha kendini bundan alamaz artık. İnsan kötülük yapmaya başladı mı bitirmesi gerekir, ilk yarayı açan, öldürücü darbeyi de vurur. Belki hırsızlık, ister istemez cinayete götürür insanı. Olaylar birbirini o kadar hızlı kovalamıştı ki, Minoret hırsızlığı düşünmeden yapmış, ancak sonradan düşünmeye başlamıştı. Eğer bu adamın yüzünü gözünü, halini tavrını iyice gözünüzün önüne getirebildiyseniz, bir düşüncenin onda ne denli olağanüstü bir etki yaratacağını anlarsınız. Pişmanlık, düşünceden de beterdir; aşk gibi saklanamayan bir duygudan doğar, üstelik insana işkence eder. Minoret, Ursule'e ayrılan parayı alırken nasıl hiç düşünmediyse, bu aldatılmış saf kızı görmenin kendisine dokunduğunu hissederek onu Nemours'dan uzaklaştırmak isterken de hiç düşünmedi. Budala olduğu için de sonuçları hesaba katmadı; açgözlü içgüdülerine kapılarak, avcının kurnazlığını hesaba katmayan ve yalnızca gücüne, ayaklarının hızına güvenen bir yaban hayvanı gibi kendini tehlikeden tehlikeye attı. Noter Dionis'in evinde toplanan zengin kentsoylular, eskiden kaygısız biri olan bu adamın halinde tavrında bir değişiklik görülmeye başladığını fark ettiler.

— Minoret'nin nesi var bilmem ki? Bir şeyler oldu ona, diyordu karısı; menzilhaneci, cüretli hırsızlığını ondan gizlemeye karar vermişti çünkü.

Herkes Minoret'nin can sıkıntısını (çünkü düşünce, bu yüzde can sıkıntısına benziyordu), birdenbire işi gücü bırakmasına, çalışma yaşamından kentsoylu yaşamına geçmesine bağlıyordu. Minoret Ursule'ün yaşamını mahvetmeyi düşünedursun, Bougival de süt kızına, her Tanrı'nın günü şimdi elinde olacak paradan söz ediyor, rahmetli efendisinin tasarladığı ve kendisine, Bougival'e söz ettiği yaşamla şimdiki zavallılığını kıyaslıyordu.

— Çıkarımı düşündüğüm için söylemiyorum ama o kadar iyi adamdı ki, nasıl olur da bana ufacık bir şey bırakmaz? diyordu.

Ursule Bougival'in böyle şeyler söylememesini istiyor:

— Ben burada değil miyim? diyerek yanıtlıyordu onu.

Yaşlı doktorun soylu yüzü aklına gelir gelmez canlanan, sevgi dolu, hüzünlü ya da tatlı anıları çıkar düşünceleriyle kirletmek istemiyordu. Bu yüzün resim öğretmeni tarafından yapılmış karakalem bir deseni, küçük salonunu süslüyordu. Bu karalama bile taze ve zengin düşgücüne yetiyor, onunla vaftiz babasını her an gözünün önüne getirebiliyor, durmadan onu düşünüyordu; özellikle de sevdiği eşyalar ortasında, o büyük, à la duchesse yatağı, çalışma odasının eşyaları, tavlası ve onun armağanı piyano arasında, hiç aklından çıkaramıyordu doktoru. Elinde kalan iki yaşlı dostu, Rahip Chaperon'la Bay Bongrand, evine kabul ettiği bu yegâne iki kişi, üzüntüleriyle canlanan bu eşyalar ortasında geçmiş yaşamının canlı birer anısı gibiydi ve Ursule, vaftiz babasının da hayır duasını alan aşkıyla, şimdiki yaşamını geçmiş yaşamına bağlamıştı. Çok geçmeden, düşüncelerinin belli belirsiz hafifleyen hüznü, sanki günlerine bir renk verdi, tanımlanması olanaksız bir uyumla her şeyi birbirine bağladı: özenli bir temizlik, döşemelerin yerleştirilmesinde kusursuz bir simetri, her gün Savinien'in verdiği çiçekler, önemsiz zarif şeyler, genç kızın alışkanlıklarından çevreye

yayılan ve eve sevimli bir hal veren bir huzur göze çarpıyordu her köşede. Öğle yemeğinden ve ayinden sonra eskisi gibi kitap okuyup çalışıyor, şarkı söylüyor, sonra sokak üstündeki penceresinin önünde oturup iş işliyordu. Saat dörtte, hava nasıl olursa olsun her gün yaptığı gezintisinden dönen Savinien Ursule'ün penceresini yarı açık buluyor, onunla yarım saat kadar konuşmak için pencerenin dış kenarında oturuyordu. Akşamları papazla sulh yargıcı genç kızı görmeye geliyorlardı; ama Ursule hiçbir zaman Savinien'in de onlarla birlikte gelmesini istemedi. Oğlunun ısrarı üzerine Bayan de Portenduère'in Ursule'ü evlerine alma önerisini de kabul etmedi. Genç kızla Bougival çok sıkı bir tutumluluk içinde yaşadılar; bütün harcamaları ayda altmış frangı geçmiyordu. Yaşlı sütnine yorulmak bilmiyor, çamaşır yıkıyor, ütü yapıyor, haftada iki kez yemek pişiriyor, pişirdiği etleri daha sonra hanımıyla soğuk soğuk yiyorlardı; çünkü Ursule, evin kalan parasını ödemek için yılda yedi yüz frank artırmak istiyordu. Davranışlarına böyle dikkat edişi, alçakgönüllülüğü, en küçük isteklerinin yerine getirildiği bolluk içinde geçen bir yaşamın ardından bu sade ve yoksul yaşama razı oluşu, Ursule'ün yavaş yavaş insanların gözüne girmesini sağladı. Genç kız herkesin saygısını kazandı, hakkında kötü söz edilmez oldu. Gözleri doyan mirasçılar da artık ona haksızlık etmediler. Savinien, bu denli genç bir kızda bu karakter gücüne hayrandı. Zaman zaman, kiliseden çıkarken Bayan de Portenduère Ursule'e bir iki gönül alıcı söz söylüyordu; iki kez onu yemeğe çağırdı, kendisi gelip onu evinden aldı. Henüz mutluluk değildi bu, ama huzurlu bir yaşamdı. Ne var ki, sulh yargıcının günün birinde, dava vekilliğinden kalma bilgisini göstererek elde ettiği bir başarı, Minoret'nin Ursule'e karşı güttüğü ve henüz niyet halindeki alttan alta düşmanlığı harekete geçirdi. Mirasla ilgili bütün işler tamamlanınca, Ursule'ün sözünden çıkmayan sulh yargıcı Portenduère'lerin işini üstüne aldı, genç kıza onları sıkıntıdan kurtarma sözünü verdi; ama Ursule'ün mutluluğuna engel olduğu için kızdığı yaşlı kadının evine

gidince, ona sırf Matmazel Mirouët'nin hatırı için hizmet ettiğini açıkça söyledi. Portenduère'lerin dava vekilliğini, Fontainebleau'da oturan eski kâtiplerden birine verdi, işlemin feshi işiyle de kendi ilgilendi. İzlemenin durdurulmasıyla Massin'in yeni davayı açması arasında geçecek zamandan yararlanarak çiftliğin kirasını altı bin franktan yenilemek, çiftçilerden de hava parasıyla son yıllığı peşin almak istiyordu. O günden sonra Bayan de Portenduère'in evinde onun, papazın, Savinien'in ve Ursule'ün katıldığı whist partileri yeniden başladı; Bongrand'la Rahip Chaperon her akşam Ursule'ü evinden alıp götürüyor, sonra da geri getiriyorlardı. Haziranda Bongrand, Massin tarafından Portenduère'lere açılan davanın düşmesini karar altına aldırdı. Hemen yeni kira sözleşmesini imzaladı; çiftçiden otuz iki bin frankla, on sekiz yıllık kiranın tutarı altın bin frangı aldı; sonra akşama, bu işlemler henüz ortalığa yayılmadan Zélie'nin evine gitti; parasını nereye yatıracağına bir türlü karar veremediğini biliyordu; Bordières çiftliğini iki yüz bin franga almasını önerdi.

Minoret:

— Portenduère'lerin Nemours'dan başka bir yere gidip yerleşeceklerini bilsem hemen alırdım, dedi.

— Neden? diye sordu sulh yargıcı.

— Nemours'da soylulardan usandık artık.

— Eğer yanılmıyorsam yaşlı kadın, "İşlerim düzelirse, elimde kalacak parayla ancak Brötanya'ya gidip yerleşebilirim" diyordu. Evini satmaktan da söz ediyor.

— Evi bana satın, dedi Minoret.

Zélie:

— Patron senmiş gibi konuşuyorsun, dedi. İki evi ne yapacaksın?

Sulh yargıcı:

— Eğer Bordières çiftliği işini bu akşam sizinle çözemezsem, diye devam etti, kirayı öğrenecekler; üç gün içinde yeniden haciz konacak, ben de çok istediğim bu tasfiyeyi yapamayacağım. Onun için şimdi hemen Melun'e gideceğim; orada tanıdığım çiftçiler Bordières'i gözü kapalı alırlar. Ama siz de paranızı yüzde üçe Rouvre topraklarına yatırma fırsatını elden kaçırırsınız.

— Peki neden bize geldiniz? diye sordu Zélie.

— Çünkü sizin paranız hazır; oysa eski müşterilerimin yüz yirmi dokuz bin frangı bastırabilmeleri için birkaç gün gerekir. Zora girmek istemiyorum.

Minoret bir kez daha:

— O Nemours'dan gitsin, size bu parayı vereyim, dedi.

Bongrand:

— Portenduère'ler adına söz veremem, ama Nemours'da kalmayacaklarına eminim, diye yanıt verdi.

Bu güvence üzerine ve Zélie de bir yandan kolunu dürttüğü için Minoret, doktorun mirasçılarına, Portenduère'lerin borcunu ödeyeceği sözünü verdi. Satış sözleşmesi işi Dionis'e havale edildi. İşi yoluna giren sulh yargıcı, yeni kiranın koşullarını, peşin ödenen son yılın kaybını Zélie gibi sonradan fark eden Minoret'ye kabul ettirdi. Haziran sonlarına doğru Bongrand, Bayan de Portenduère'e servetinin hesabını getirdi. Yüz yirmi dokuz bin frankları kalıyordu; bunları devlete yatırmalarını öğütledi; Savinien'in on bin frangı da eklenince, yüzde beşten altı bin franklık bir gelirleri olacaktı. Böylece,

yatırımlarından bir şey kaybetmek şöyle dursun, yaşlı kadının geliri, tasfiyeden sonra iki bin frank artıyordu. Portenduère ailesi de böylece Nemours'da kaldı. Minoret'ye de, sanki Ursule'ü görmeye dayanamadığını sulh yargıcı biliyormuş ve onu kandırmış gibi geldi; büyük bir öfkeye kapıldı, genç kıza olan hıncı arttı. O zaman iki duygunun çarpışmasından doğan, gizli ama sonuçları korkunç o dram oynanmaya başladı; bu duygulardan biri Minoret'yi, Ursule'ü Nemours'dan uzaklaştırmaya zorluyor, ötekiyse Ursule'e, nedeni uzun zaman anlaşılamayan eziyetlere dayanma gücünü veriyordu. Tuhaf, sıradışı bir durumdu bu ve bütün önceki olaylar bu duruma doğru gelişmiş, onu hazırlamış, ona bir giriş bölümü oluşturmuşlardı.

Kocasının yaklaşık yirmi bin frank değerinde tam bir sofra takımıyla bir gümüş takım armağan ettiği Bayan Minoret, savcı yardımcılığı yapan oğlunun Fontainebleau'dan arkadaşlarını getirdiği pazar akşamları büyük bir ziyafet veriyordu. Zélie bu gösterişli ziyafetler için Paris'ten bazı nadir şeyler getirtiyor, böylece Noter Dionis'i de onu taklit etmeye zorluyordu. Minoret'ler Goupil'i görkemli yaşamlarını lekeleyen kusurlu biri gibi görerek aralarından uzaklaştırmak istedikleri için, onu temmuz ayının sonlarına doğru, bu zengin kentsoylu yaşamına başladıktan ancak bir ay sonra davet ettiler. Bu bilinçli unutkanlıktan alınan başkâtip, yeni görevine başladığından beri ailesine karşı bile ciddi ve tepeden bir tavır takınan Désiré'ye "siz" demek zorunda kaldı. Goupil savcı yardımcısına:

— Bayan Mirouët'yi seviyormuşsunuz, dedi, Esther'i unuttunuz mu artık?

Savcı yardımcısı:

— Birincisi, Esther öldü mösyö, yanıtını verdi. Sonra da Ursule hiçbir zaman aklımdan bile geçmedi.

Goupil küstahça sesini yükseltti:

— Peki siz ne demiştiniz Minoret Baba?

Böylesine korkulacak biri tarafından yalanının çıkarıldığını gören Minoret, başkâtibin bir zamanlar Ursule'le genç Portenduère'in evlenmesini önlemeyi önerdiğini anımsayarak onu sırf bu iş için yemeğe çağırmamış olsaydı şaşırabilirdi. Yanıt olarak başkâtibi aceleyle bahçenin dibine sürükledi.

— Sevgili dostum, yakında yirmi sekiz yaşınızı dolduracaksınız, dedi, henüz para tutma yoluna girdiğinize ilişkin bir belirti de yok ortada. Ben sizin iyiliğinizi isterim, ne de olsa oğlumun arkadaşıydınız. Beni dinleyin: küçük Mirouët'yi baştan çıkarıp alabilirseniz –ki şu anda kırk bin frangı var– size Orléans'da bir noterlik alabilecek parayı vermezsem bana da Minoret demesinler.

Goupil:

— Yok, dedi, orda pek göz önünde olmam; ama Montargis'de olursa...

Minoret:

— Hayır, diye yanıt verdi, Sens'da olsun...

İğrenç başkâtip:

— Pekâlâ Sens'da olsun, dedi. Orada bir başpiskopos var. Dindar yerlerden hoşlanırım: biraz sinsilikle insan daha kolay başarıya ulaşır. Zaten kız da dindar, onun da işine gelir.

Minoret:

— Elbette ki, diye devam etti, yüz bin frangı ancak hısımımız evlenince vereceğim; rahmetli amcamın hatırı var, kızın geleceğini sağlama almak isterim.

Minoret'nin davranışının arkasında bir şeyler saklı olduğunu kestiren Goupil kurnazca:

— Neden biraz da benim için olmasın? dedi. Rouvre şatosu çevresindeki bölünmemiş topraklara bir seferde yatırım yaparak toparladığınız yirmi dört bin franklık gelir, benim verdiğim bilgiler sayesinde olmadı mı? Bu yirmi dört bin frangın üstüne, Loing'ın öte tarafındaki çayırlarınız ve değirmeninizle on altı bin frank daha koyacaksınız! Benimle açık konuşmak ister misin babalık?

— Evet.

— Size dişli bir adam olduğumu göstermek için, Rouvre'u, parkları bahçeleri ormanlarıyla Massin'e almayı tasarlıyordum.

Zélie söze karışarak:

— Ağzından çıkanı kulağın duyuyor mu? dedi.

Goupil kadına yılan gibi bakarak:

— Ben istersem yarın Massin hepsini iki yüz bin franga alabilir, dedi.

Bunun üzerine ızbandut, Zélie'yi kolundan tutup içeri yolladı:

— Karıcığım bizi yalnız bırak, dedi, biz onunla anlaşıyoruz...

Sonra Goupil'in yanına geldi:

— O kadar işimiz oldu ki sizi düşünemedik, dedi; ama Rouvre'un bizim olması için dostluğunuza güveniyorum.

— Eski bir markilik toprağı, dedi Goupil kurnazlıkla. Sizin elinize geçerse çok geçmeden elli bin lira getirir. Bu mülkler, bugünkü duruma göre, iki milyondan fazla para demektir:

Menzilhaneci tabakasını açtı, Goupil'e bir tutam enfiye ikram etti:

— Bizim savcı da o zaman bir mareşal kızıyla evlenir ya da Paris'te, adliyede elinden tutacak eski ve zengin bir ailenin kızını alır, dedi.

Goupil parmaklarını ovuşturarak:

— Açık konuşuyor muyuz? dedi.

Minoret Goupil'in elini sıktı:

— Namus sözü! diye yanıtladı onu.

Minoret'nin talihi vardı ve bütün kurnaz insanlar gibi başkâtip de, kendisinin Ursule'le evlenme işinin bir bahane olduğunu, bir süredir Massin'den yana çıktığı için onunla barışmak istediklerini sandı. "Bu yalanı o uydurmuş olamaz. Ben Zélie'ciğimi bilirim, rolünü ona öğretmiştir. Adam sen de! Bırakırım Massin'i. Üç yıla varmaz Sens milletvekili ben olurum!" dedi kendi kendine.

O sırada karşıya whist oynamaya giden Bongrand'ı görünce sokağa fırladı.

— Sevgili Bay Bongrand, dedi, siz Ursule Mirouët'yi çok seversiniz, geleceğini de düşünürsünüz elbette. Bir önerim var: Ursule'ü bir vilayet merkezinde noterlik yapan biriyle evlendireceğim. Üç yıl sonra ister istemez milletvekili olacak bu noter, yüz bin franklık drahomasını da kendi verecek.

Bongrand kuru bir edayla:

— Kızın elinde daha iyisi var, dedi. Başına gelen felaketlerden beri Bayan de Portenduère'in sağlığı pek iyi değil; dün baktım, korkunç bir biçimde değişmişti, üzüntü onu öldürüyor; Savinien'e altı bin franklık bir gelir kalır, Ursule'ün de kırk bin frangı var; paralarını Massin gibi, ama

dürüst yöntemlerle işletirim, on yılda küçük bir servet edinirler.

— Savinien aptallık etmiş olur; Rouvre'ların kızını ne zaman istese alır, amcasıyla yengesi biricik kızlarına çok büyük iki miras bırakma niyetindeler.

Bongrand:

— La Fontaine ne demiş: "Sevdaya düşmeye gör, tedbir falan kalmaz" yanıtını verdi.

Sonra meraklanıp:

— Kimmiş bu noter? diye sordu. Ne de olsa...

Goupil, "Ben!" yanıtını verince sulh yargıcının tüyleri diken diken oldu. Tiksintisini gizlemeyerek:

— Siz mi? dedi.

Goupil zehir, kin, meydan okuma dolu bir bakışla sulh yargıcını süzerek:

— Evet mösyö, bendeniz, yanıtını verdi.

Bongrand küçük salona girerken Bayan de Portenduère'in yanında oturan Ursule'e:

— Size yüz bin frank drahoma tanıyacak bir noterin karısı olmak ister misiniz? dedi.

Ursule'le Savinien aynı anda ürperip bakıştılar: Kız gülümsüyor, oğlan kaygısını belli etmekten çekiniyordu.

Ursule, yaşlı annenin gözünden kaçan bir hareketle elini Savinien'e uzatarak:

— Kararlarımı ben vermiyorum, diye yanıtladı onu.

— Ben de zaten size sormadan öneriyi geri çevirdim.

Bayan de Portenduère:

— Neden kızım? dedi. Bence noterlik güzel bir meslek.

— Ben şu huzurlu sefaletimi yeğlerim, dedi Ursule. Çünkü –yaşamdan bekleyebileceğim şeylere karşılık– benim için bir bolluk bu. Yaşlı dadım beni birçok dertten kurtarıyor zaten. Bu yüzden, bugün hoşuma giden bu yaşamı belirsiz bir geleceğe değişmek istemem.

Ertesi gün postadan çıkan iki imzasız mektup iki yüreğe zehirini akıttı. Mektuplardan biri Bayan de Portenduère'e, öteki Ursule'eydi. İşte yaşlı kadına gelen mektup:

"Hem oğlunuzu seversiniz, hem onu adına yaraşır biriyle evlendirmek istersiniz, hem de evinize Ursule gibi bir ordu mızıkacısının kızını kabul ederek, oğlunuzun beş parasız ve gözü yükseklerde bir kıza karşı duyduğu hevesi hoş görürsünüz. Oysa onu Rouvre'ların kızıyla evlendirebilirsiniz; her biri otuz bin lira gelirli dayısı Marki de Ronquerolles'le amcası Şövalye du Rouvre, servetlerini, o her şeyi yutan ihtiyar deli Mösyö du Rouvre'a bırakmamak için, evlendiği zaman yeğenlerine vermek niyetindeler. Clémentine du Rouvre'un yengesi Bayan de Sérizy de yakınlarda, Cezayir seferinde oğlunu yitirdiği için büyük olasılıkla yeğenini evlat edinir. İyiliğinizi isteyen birisi, Savinien'in damatlığa kabul edileceğinden kuşku duymuyor."

Ve işte Ursule'e yazılan mektup:

"Sevgili Ursule, Nemours'da sizi deli gibi seven bir delikanlı var; sizi pencerenizin önünde iş işlerken gördükçe duyduğu heyecandan, sevgisinin ölünceye dek süreceğini anlıyor. Bu delikanlının demir gibi bir iradesi var; hiçbir şeyden yılmayacak kadar da dirençli; sevgisini iyi karşılayın, çünkü niyeti temiz. Sizinle, alçakgönüllülükle ve sizi mutlu etmek için evlenmek istiyor. Daha şimdiden pek azımsanamayacak serveti, karısı olduğunuzda sizin için kazanacaklarının

yanında hiç kalır. Günün birinde bir bakan karısı, ülkenin önde gelen insanlarından biri olarak saraya kabul edileceksiniz. Siz onu görmeseniz de o sizi her gün gördüğü için, pencerenizin önüne Bougival'in karanfil saksılarından birini koyarsanız, ona evinize gelebileceğini söylemiş olursunuz."

Ursule bu mektubu yaktı. Savinien'e de hiçbir şey söylemedi. İki gün sonra, aşağıdaki mektubu aldı:

"Sevgili Ursule, sizi yaşamından çok seven bir insana yanıt vermemekle hata ettiniz. Savinien'le evleneceğinizi sanıyorsunuz ama bütünüyle aldanıyorsunuz. Onunla evlenemeyeceksiniz. Sizi bundan böyle evine kabul etmeyecek olan Bayan de Portenduère bu sabah, rahatsız olmasına karşın yürüye yürüye Rouvre'a gitti, Rouvre'ların kızını Savinien'e isteyecek. Sonunda Savinien de razı olacak. Ne diyebilir ki? Kızın amcasıyla dayısı, bütün servetlerini bir sözleşmeyle yeğenlerine veriyorlar. Altmış bin lira getiren bir servet bu."

Bu mektup Ursule'e kıskançlık acısının ne olduğunu öğreterek yüreğini altüst etti; onca zengin ve duyarlı yaradılışında şimdiye dek tanımadığı bu acı, yaşadığı günleri, geleceği, hatta geçmişi bile bir yas perdesiyle örttü. O uğursuz kâğıdı eline aldıktan sonra doktorun koltuğunda, boşluğa bakarak, yüreğine acı veren bir düşe dalıp kaldı. Bir anda, güzel bir yaşamın sıcaklığının yerini ölümün soğukluğunun aldığını duyumsadı. Aslında daha da kötüsü olmuştu! Johann-Paul adındaki o tuhaf dâhinin[109] başyapıtındakine benzer korkunç bir olay –ölülerin dirilip Tanrı'nın olmadığını öğrenmeleri– gerçekten başına gelmişti. Bougival dört kez Ursule'e yemek yedirmeye çalıştı, her seferinde ekmeği alıp ağzına götüremeyerek bıraktığını gördü. Bir şey söyleyecek olsa, Ursule bir el hareketiyle ve korkunç bir "Sus!'" yanıtıyla susturuyordu onu; önceki davranışları ne kadar tatlı idiyse, bu da o kadar sertti. Ara

kapının camından hanımını gözetleyen Bougival, Ursule'ün kâh ateşler içinde yanıyormuş gibi kızardığını, kâh ateşten sonra titremeye tutulmuş gibi mosmor kesildiğini görüyordu. Bu durum saat dörde doğru büsbütün fazlalaştı; Ursule ikide bir yerinden kalkıyor, Savinien'in gelip gelmediğine bakıyor, Savinien de gelmiyordu. Kıskançlıkla kuşku, sevginin bütün çekingenliğini giderir. O zamana kadar aşkını belli edebilecek herhangi bir hareketten çekinen Ursule şapkasını giydi, küçük atkısını omzuna aldı, Savinien'i karşılamak için koridora çıktı. Ama yine de biraz çekingenliği kalmıştı ki, küçük salona döndü, ağlamaya başladı. Akşam papaz gelince, sütnine onu kapının eşiğinde yakaladı:

— Ah papaz efendi! Küçük hanımın nesi var bilmiyorum, hiç...

Papaz üzgün üzgün, "Biliyorum" diyerek korkular içindeki sütninenin lafını ağzına tıkadı.

O zaman Rahip Chaperon, Ursule'ün soruşturup öğrenmeye cesaret edemediği şeyi söyledi: Bayan de Portenduère Rouvre'a, akşam yemeğine gitmişti.

— Ya Savinien?

— O da!

Ursule öyle bir sinir titremesine tutuldu ki, Rahip Chaperon elektrik akımına kapılmış gibi ürperdi, yüreğinde de sürekli bir çarpıntı duydu.

— Bu yüzden bu akşam onlara gitmeyeceğiz, dedi; ama yavrucuğum, sizin artık hiç gitmemeniz daha doğru olur. Yaşlı kadın sizin gururunuzu kırabilir. Biz onu sizin evlenme konunuzu dinlemeye alıştırmıştık, ama hangi rüzgâr esti de onu bir anda değiştirdi, bilmiyoruz.

Ursule üzüntülü bir edayla:

— Her şeyi umarım ve artık hiçbir şeye şaşmam, dedi. Böyle kötü durumlarda, insan Tanrı'yı gücendirmediğini düşünerek büyük bir avuntu duyuyor.

— Tanrı'ya hikmetinin yollarını araştırmadan boyun eğiniz yavrucuğum, dedi papaz.

— Bay de Portenduère'in karakterinden boş yere kuşkulanmak istemiyorum...

Ursule'ün sesinde hafif bir kırgınlık sezen papaz:

— Neden artık Savinien demiyorsunuz? diye sordu.

Genç kız ağlayarak:

— Sevgili Savinien'imin, dedi.

Sonra hıçkırmaya başladı:

— Evet iyi dostum, diye devam etti. İçimde bir ses bana hâlâ, onun doğuştan olduğu kadar yüreğiyle de soylu olduğunu söylüyor. Bana, benden başka kimseyi sevmediğini itiraf etmekle kalmadı, ateşli tutkusunu kahramanca dizginleyerek bunu sonsuz inceliklerle kanıtladı. Geçen gün Bay Bongrand bana o noterle evlenip evlenmeyeceğimi sorduğu zaman ona uzattığım elimi tutmuştu; size yemin ederim ki, elimi ona ilk kez veriyordum. Bana yolun karşı tarafından bir öpücük yollayarak işe şakayla başladı ama sonra, siz de biliyorsunuz, sevgisi hiçbir zaman en dar sınırların dışına çıkmadı; siz ki içimi, meleklerin görebileceği yanı dışında, olduğu gibi biliyorsunuz, size söyleyebilirim: bu duygu bende birçok erdemin kaynağı oldu; sefaletime bu yüzden katlandım; belki de bu sayede, yerine konması olanaksız kaybım karşısında duyduğum acı hafifledi. Yasım, ruhumdan çok giysilerimde kaldı! Ah, bir hata ettim! Evet, aşkım, vaftiz babama olan gönül borcuma baskın çıktı, Tanrı da bunun öcünü aldı. Ne yapayım! Kendime Savinien'in karısı olarak

saygı duyuyordum; fazla gururluydum, belki de Tanrı bu gururu cezalandırıyor. Sizin de dediğiniz gibi, davranışlarımızın nedeni ve amacı yalnızca Tanrı olmalıdır.

Genç kızın şimdiden solmuş yüzünde yuvarlanan gözyaşları papaza çok dokundu. Zavallı kızcağız eskiden ne kadar güvendeyse, şimdi de o kadar aşağılara yuvarlanıyordu. Sözlerine devam ederek:

— Ama o yetim halime döndükten sonra, dedi, yeniden bu duruma uygun duyguları da benimserim. Sevdiğim adamın boynuna yük olacak değilim ya! Burada ne işi var? Ben kim oluyorum da ona göz koyuyorum? Hem onu böylesine kutsal bir sevgiyle severken, bütün mutluluğumu, bütün umutlarımı onun için feda edemez miyim?.. Zaten biliyorsunuz, aşkımı bir mezar taşı üstüne oturttuğum için kendimi hep suçladım; sevgimi bile bile yaşlı bir kadının ölümünden sonraya bırakmak bana hep ağır geldi. Savinien bir başkasıyla zengin ve mutlu olacaksa, benim de tam bir manastıra girecek kadar param var ve hemen girerim. Nasıl gökte tek Tanrı varsa, bir kadının gönlünde bir tek aşk olmalı. Manastır yaşamının da beni çekecek yanları olacaktır.

— Annesini Rouvre'a yalnız yollayamazdı ya, dedi iyi yürekli papaz tatlılıkla.

— Sevgili Rahip Chaperon, artık bundan söz etmeyelim, bu akşam ona bir mektup yazıp özgür olduğunu söylerim. Bu odanın pencerelerini kapayacağıma da seviniyorum.

Sonra da yaşlı adama imzasız mektuplardan sözetti ve bu gizli sevdalının peşine düşmesine olanak vermek istemediğini söyledi. Papaz birdenbire:

— Yaa! dedi, Bayan de Portenduère de imzasız bir mektup yüzünden Rouvre'a gitti. Anlaşılan peşinizde kötü insanlar var.

— Neden olsun? Ne Savinien, ne ben kimseye kötülük yapmadık, artık kimsenin çıkarına da dokunmuyoruz.

— Neyse yavrum, biz de her birimizi bir yana savuran bu sağanaktan yararlanıp rahmetli dostumuzun kitaplığını yerleştiririz. Kitaplar yığın halinde duruyor; Bongrand'la ikimiz onları düzene koyarız. Biraz da araştırma yapmak istiyoruz. Tanrı'ya sığının; ve bilin ki, sulh yargıcıyla benim gibi iki sadık dostunuz var.

Ursule papazı bahçe yoluna kadar götürerek:

— Benim için ne büyük şey, dedi.

Hâlâ Savinien'i görme umuduyla, yuvasından dışarı bakan bir kuş gibi boynunu uzattı.

O sırada, bir gezintiden dönen Minoret'yle Goupil, oradan geçerken durdular; doktorun mirasçısı Ursule'e:

— Neyiniz var kuzinim? dedi. Hâlâ akrabayız, değil mi? Değişmiş görünüyorsunuz!

Goupil Ursule'e öyle ateşli gözlerle bakıyordu ki kızcağız korktu; yanıt vermeden içeri girdi. Minoret:

— Ne yabani şey! dedi papaza.

— Matmazel Minoret kapısının eşiğinde erkeklerle konuşmamakta haklı; henüz çok genç...

— Yok canım, dedi Goupil, âşıktan yana sıkıntı çekmediğini siz de biliyorsunuz.

Papaz hemen selam vermiş ve acele acele Burjuvalar Sokağı'na doğru yürümeye başlamıştı. Başkâtip Minoret'ye:

— Görüyorsunuz ya, dedi, işler tıkırında! Daha şimdiden ölü gibi bembeyaz olmuş; on beş güne kalmaz kentten gider. Göreceksiniz.

Goupil'in yüzüne, Joseph Bridau'nun Goethe'nin Mefistofeles'ine yakıştırdığı şeytanca ifadeyi veren o iğrenç gülümsemeden korkan Minoret:

— Dostunuz olmak, düşmanınız olmaktan iyi, dedi.

Goupil:

— Bence de, yanıtını verdi. Benimle evlenmezse onu üzüntüden gebertirim.

— Ufaklık, yap şu işi, sana Paris'te noter olacak parayı vereyim. O zaman zengin bir kadınla evlenebilirsin...

Şaşıran başkâtip:

— Zavallı kız, dedi. Ne yaptı size?

— Canımı sıkıyor, yanıtını verdi Minoret kabaca.

Goupil eski menzilhanecinin yüzüne dikkatle baktı:

— Pazartesiyi bekleyin, onu nasıl canından bezdirdiğimi göreceksiniz.

Ertesi gün yaşlı Bougival Savinien'in evine gitti ve ona bir mektup uzatırken:

— Kızcağız size neler yazıyor bilmiyorum, ama bu sabah ölü gibiydi, dedi.

Savinien'e yazdığı bu mektubu okuyunca, Ursule'ü geceleyin harap eden üzüntüleri kim anlamaz?

"Sevgili Savinien'im; haber aldığıma göre anneniz sizi Rouvre'ların kızıyla evlendirmek istiyormuş; belki de hakkı var. Sefalete yakın bir yaşamla, bolluk içinde bir yaşam arasındasınız. Bir yanda gönlünüzün kadını, bir yanda kibarlar dünyasından bir kadın; bir yanda annenizin sözü, bir yanda sizin seçiminiz. Seçiminiz diyorum, çünkü hâlâ beni seçtiğinize inanıyorum. Eğer bir karar vermeniz

gerekiyorsa Savinien, bu kararın özgürce verilmesini istiyorum: verdiğiniz sözü bozabilirsiniz, o sözü bana değil, hiç unutamayacağım bir anda kendi kendinize vermiştiniz. O an –ki hiçbir zaman belleğimden silinmeyecek– o zamandan beri birbirini izleyen tüm günler gibi tanrısal bir saflık, meleksi bir tatlılık ânıydı. Bu benim tüm yaşamıma yeter. Verdiğiniz sözü tutmakta direnirseniz, kara ve korkunç bir düşünce tüm mutluluğumu bozabilir. Bugün seve seve katlandığımız bu yoksulluğa bakıp, yarın, 'Kibarlar dünyasının yasalarına uysaydım benim için bambaşka olurdu' diye düşünebilirsiniz. Bu düşüncenizi yüzüme karşı söylerseniz, benim için acılı bir ölüm kararı olur; söylemezseniz alnınızda belirecek en küçük gölgeden bile anlam çıkarırım. Sevgili Savinien, sizi bu dünyada her zaman, her şeyden üstün tuttum. Böyle düşünebiliyordum, çünkü vaftiz babam, kıskanç biri olmasına karşın bana, 'Onu sev kızım, diyordu, bir gün kesinlikle birbirinizin olacaksınız.' Paris'e gittiğim zaman sizi umutsuz bir aşkla seviyordum, bu duygu da bana yetiyordu. Aynı duruma dönebilir miyim bilmiyorum, ama deneyeceğim. Şu anda neyiz ki zaten? İki kardeş gibi değil miyiz? Öyle kalalım. O mutlu kızla evlenin; adınıza hak ettiği parıltıyı vermek onu sevindirecektir; oysa annenize göre ben o parıltıyı azaltacağım. Benim adımı bile duymazsınız. Herkes davranışınızı doğru bulur. Ben de sizi ayıplamam ve her zaman severim. Öyleyse elveda!"

Delikanlı:

— Bekleyin, dedi.

Bougival'e oturması için işaret etti ve şu bir iki satırı karaladı:

"Sevgili Ursule'üm, mektubunuz yüreğimi parça parça etti. Boş yere kendinizi üzdüğünüzü ve ilk kez yüreklerimizin anlaşamadığını gördüm. Henüz annemin rızası olmadan

evlenemediğim için şimdiye dek karım olmadınız. Sonuçta Loing kenarında, güzel bir kır evinde, sekiz bin lira gelir bir servet sayılmaz mı? Bougival yanımızda oldukça yılda beş bin frank artıracağımızı hesaplamıştık! Bir akşam, eniştenizin bahçesinde size nişanlım gözüyle bakmama izin vermiştiniz, ikimize ait ortak bağları kendi kendinize koparamazsınız. Söylemeye gerek yok: dün Mösyö du Rouvre'a, özgür olsaydım bile, servetimi tanımadığım bir genç kızın ellerinden almak istemeyeceğimi açıkça bildirdim. Annem artık sizi görmek istemiyor, birlikte geçen akşamların mutluluğundan yoksun kalacağım; ama hiç olmazsa sizinle pencerede konuştuğum kısacık ânı benden esirgemeyin... Akşama görüşürüz. Hiçbir şey bizi ayıramaz."

— Koş anacığım. Bir an bile daha fazla üzülmesin...

Akşam dörtte, Ursule'ün evinin önünden geçmek için özellikle yaptığı gezintiden dönüşte Savinien sevgilisini, apansız ortaya çıkan bu üzüntülerle biraz solmuş gördü.

Ursule:

— Şimdiye kadar, sizi görmekten ne büyük bir haz aldığımı bilmiyormuşum, dedi ona.

Savinien:

— Sözlerinizi anımsıyorum, yanıtını verdi; bana, "Aşk sabır ister, beklerim!" demiştiniz. Yoksa, yavrucuğum, aşkı inançtan ayırdınız mı şimdi?.. Bu bütün tartışmalarımızı bitirebilir. Benim sizi sevdiğimden çok, sizin beni sevdiğinizi iddia ediyorsunuz. Ben hiç sizden kuşku duydum mu?

Bunu söylerken genç adam Ursule'e kır çiçeklerinden yapılmış ve düşüncelerini anlatacak biçimde düzenlenmiş bir demet uzattı.

— Benden kuşkulanmanız için hiçbir neden yok, dedi genç kız.

Sonra heyecanlı bir sesle:

— Hem, daha bilmediğiniz şeyler var, diye ekledi.

Ursule postayla gelen mektupların hepsini geri çevirmişti. Ama Burjuvalar Sokağı'ndan Grand-Rue'ye sapıncaya kadar arkasından baktığı Savinien'in gitmesinden birkaç dakika sonra koltuğunun üstünde, buraya nasıl bir sihirbazlıkla geldiğini bir türlü anlayamadığı bir kâğıt buldu. Kâğıtta şunlar yazılıydı: "Korkudan titreyin! Hor gördüğünüz âşık kaplandan beter olacaktır." Savinien'in tüm ricalarına karşın tedbirli davranmış, ona korkusunun müthiş sırrını açmamıştı. O anda bedenini kaplayan ölüm soğuğunu ancak, elinden gittiğini sandıktan sonra Savinien'i yeniden görmekten aldığı o anlatılmaz haz unutturabilirdi. Nereden geleceği bilinmeyen bir felaketi beklemek, herkes için korkunç bir işkencedir. Böyle durumlarda acı, bilinmezin boyutlarına ulaşır ki, bu da besbelli ruhun sonsuzluğu demektir. Ama Ursule için en büyük acı oldu bu. En ufak gürültüde içinde korkunç ürpermeler duyuyor, sessizlikten korkuyor, duvarların suç ortaklığından kuşkulanıyordu. O rahat uykusu bile bozuldu. Onun bir çiçek gibi kırılgan yaradılışını hiç tanımasa da Goupil, kötü insanlara özgü bir içgüdüyle onu soldurup öldürecek zehri bulmuştu. Yine de ertesi gün, yeni bir olay çıkmadan geçti. Ursule gece geç vakte kadar piyano çaldı, uykusuzluktan bitkin düşünce, neredeyse içi rahat, yatağına girdi. Gece yarısı, bir klarnet, bir obua, bir flüt, bir kısa trompet, bir trombon, bir fagot, bir kaval ve bir üçgenden oluşan bir müzik grubunun sesiyle uyandı. Bütün komşular pencerelere üşüşmüştü. Sokaktaki kalabalığı görünce zaten şaşıran kızcağız, boğuk ve iğrenç bir erkek sesinin bağırdığı sözleri duyunca yüreğinden vurulmuşa döndü. "Güzel Ursule Mirouët için" diye bağırıyordu adam. "Sevgilisi tarafından!"

Ertesi gün pazardı ve kent dedikodudan çalkalanıyordu. Kiliseye girerken de çıkarken de, meydanda üçer beşer

toplanmış, ona iğrenç bir merakla bakan insanlar gördü Ursule. Geceki serenat çenelere güç vermişti, herkes kendine göre bir tahmin yürütüyordu. Ursule eve döndüğü zaman ölü gibiydi; papaz ikindi duasını evde okumasını söylediği için bir daha da sokağa çıkmadı. Eve girerken, sokaktan avluya giden tuğla döşeli koridorda, kapının altından atılmış bir mektup gördü; mektubu aldı, içinde bir açıklama bulma umuduyla okudu. Aşağıdaki korkunç satırları okurken duyduğu şeyleri, en duyarsız insan bile kestirebilir:

"Karım olmaya razı olun, sizi bütün kalbimle seveceğim ve zengin edeceğim. Sizi istiyorum. Sağken ele geçiremezsem ölünüzü ele geçireceğim. Yalnızca sizinle sınırlı kalmayacak bu felaketlerin nedeninin, önerimi kabul etmemeniz olduğunu bilin."

"Sizi seven ve bir gün karısı olacağınız kişi."

Ne gariptir ki, bu dolapların zavallı kırılgan kurbanı, koparılmış bir çiçek gibi boynu bükük dururken, Massin, Dionis ve Crémière'in kızları ona gıpta ediyorlardı.

— Ne talih, diyorlardı. Onunla ilgileniyor, hoşuna gidecek şeyler yapıyor, onun için birbirlerine giriyorlar. Geceki konser pek güzelmiş! Öyle diyorlar. Bir cornet à piston[110] da varmış!

— Pistonlu korna da neymiş?

Angéline Crémière, Paméla Massin'e:

— Yeni bir çalgı, diyordu, nah şu kadar bir şey.

Savinien sabah sabah Fontainebleau'ya giderek, alay garnizonundan müzikçileri kimin tuttuğunu öğrenmek istemişti; ama her çalgıyı iki kişi çaldığı için Nemours'a gidenleri öğrenme olanağını bulamadı. Albay, kendi izni olmadan müzikçilerin özel yerlerde çalmalarını yasakladı.

Savinien bunun üzerine gidip Ursule'ün vasisi kral savcısıyla görüştü; böyle sahnelerin, bunca zayıf ve nazik bir genç kızı nasıl kötü etkilediğini anlatarak, savcılığın tüm olanaklarıyla bu serenadı yaptıran kişinin ortaya çıkartılmasını istedi. Üç gün sonra, gecenin bir yarısında, üç keman, bir flüt, bir gitar ve bir obua, yeniden Ursule'ün penceresinin altına geldiler. Bu sefer çalgıcılar, bir oyuncu kumpanyasının bulunduğu Montargis tarafına doğru kaçıştılar. İki parça arasında cırlak bir sarhoş sesi:

— Mızıka yüzbaşısı Mirouët'nin kızı için, diye bağırmıştı.

Böylece bütün Nemours Ursule'ün babasının mesleğini, yaşlı Doktor Minoret'nin özenle sakladığı bu sırrı öğrendi.

Savinien bu kez Montargis'ye gitmedi; gün içinde Paris'ten gelen imzasız bir mektup aldı ve mektupta şu korkunç kehaneti okudu:

"Ursule'le evlenmeyeceksin. Yaşamasını istiyorsan, onu senden çok seven kişiye bırak; onun gönlünü kazanmak için kendini müziğe, sanata verdi ve karın olduğunu görmektense ölmesini yeğler."

Nemours'un hekimi, bu gizli izlemenin ölüm tehlikesiyle karşı karşıya getirdiği Ursule'ün evine günde üç kez uğruyordu. Bir iblisin eliyle çamura batırıldığını hisseden tatlı genç kız, tam bir kurbana dönmüştü: hiç konuşmadan duruyor, gözlerini havaya kaldırıyor, artık ağlamıyordu; şevkle dua ederek ve kendisini ölüme kavuşturacak olana yalvararak başına gelecekleri bekliyordu. Ellerinden geldiğince onu yalnız bırakmayan Bay Bongrand'la Rahip Chaperon'a:

— Salona inemediğime seviniyorum, diyordu; o oraya gelebilir, oysa beni her zamanki gibi kutsayan bakışlarına kendimi layık görmüyorum artık. Acaba benden kuşku duyuyor mu?

— Eğer Savinien bu alçaklıkları yapanı bulamazsa, Paris polisinin yardımını isteyecek, dedi Bongrand.

Ursule:

— Bu kim olduğunu bilmediğimiz kişiler, beni öldüresiye yaraladıklarını sanıyor olmalılar, yanıtını verdi; artık rahat duracaklardır.

Papaz, Bongrand ve Savinien tahmin üstüne tahmin yürütüyorlardı. Savinien, Tiennette, Bougival ve papaza yakından bağlı iki kişi casusluğa giriştiler, bir hafta tetikte beklediler; ama tek başına iş gören Goupil, kendini ele verecek hiçbir şey yapmıyordu. Önce sulh yargıcı, bu kötülüğü yapan adamın, yaptığı şeyden korktuğunu sandı. Ursule veremli genç İngiliz kızları gibi sararıp soluyor, elden ayaktan düşüyordu. Artık onunla ilgilenmiyorlardı. Ne geceleri serenat yapılıyor, ne de mektup geliyordu. Savinien, bu çirkin sataşmalardan vazgeçilmesini, Ursule'e, annesine ve kendisine gelen mektupları yolladığı savcılığın gizli araştırmalarına bağlıyordu. Ne var ki bu ateşkes uzun sürmedi. Doktor, Ursule'ün sinir nöbetlerini henüz durdurmuş, genç kız biraz kendine gelmişti ki, temmuz ortalarında bir sabah, penceresinde bir ip merdiven buldular. Gece posta arabasını süren arabacı, oradan geçerken ufak tefek bir adamı merdivenden inerken gördüğünü söyledi; durmak istemiş, ama atları Ursule'ün evine bitişik köprünün inişinde hızlanmış ve arabayı Nemours'un dışına kadar sürüklemişlerdi. Dionis'in evinden yayılan bir kanıya göre bütün bu dolapları Rouvre Markisi çeviriyordu. Marki o sıralar son derece dardaydı, Massin'e de borcu vardı. Kızını hemen Savinien'le evlendirirse Rouvre şatosunu alacaklıların elinden kurtarabileceği söyleniyordu. Bayan de Portenduère'in de Ursule'ü ağızlara düşürecek, küçültecek, onurunu lekeleyecek her şeyden hoşnut kalacağı ileri sürülüyordu; ama genç kızın ölüm tehlikesiyle karşı karşıya kalması, yaşlı kadını yarı yarıya yenik düşürdü. Rahip

Chaperon bu son hainliğe öyle üzüldü ki, basbayağı hastalandı, birkaç gün sokağa çıkamadı. Bu çirkin saldırı karşısında yeniden hastalanan zavallı Ursule'e postayla rahipten bir mektup geldi; yazıyı tanıdıkları için mektubu geri çevirmediler:

"Yavrucuğum, Nemours'dan ayrılın ve böylece meçhul düşmanlarınızın oyununu bozun. Belki Savinien'in de yaşamını tehlikeye sokmaya çalışıyorlar. Sizi görmeye gelebildiğim gün daha fazlasını anlatırım."

Kâğıdın altında, "Sadık Chaperon'unuz" imzası vardı.

Deliye dönen Savinien doğru papaza gitti; zavallı adam yazısının ve imzasının nasıl kusursuz bir biçimde taklit edildiğini görünce o kadar korktu ki, mektubu bir daha okudu. Mektubu o yazmamıştı; yazmış olsaydı bile mektubunu Ursule'e postayla yollamazdı. Bu son canavarca davranış Ursule'ü öyle ölgün bir hale getirdi ki, papazın sahte mektubunu da eline alarak yeniden kralın savcısına başvurmak zorunda kaldı Savinien. Savcıya:

— Yasanın öngörmediği araçlarla bir cinayet işleniyor, dedi genç soylu; hem de yasal vasisi olduğunuz bir yetime karşı.

Kral savcısı:

— Eğer bunun önünü alacak bir çare biliyorsanız söyleyin, ben de öyle davranayım, dedi; ama ben bilemiyorum! O adsız alçak en iyi öğüdü vermiş. Matmazel Mirouët'yi buraya, Adoration du Saint-Sacrement rahibelerine yollamalı. Bu arada Fontainebleau polis komiseri, benim isteğim üzerine, kendinizi savunma amacıyla silah taşımanıza izin verecek. Rouvre'a kendim gittim; Bay du Rouvre kendisinden kuşkulanılmasına haklı olarak gücendi. Yardımcımın babası Minoret, şatosu için onunla pazarlıkta. Matmazel du Rouvre, Polonyalı zengin bir kontla evleniyor.

Dahası, benim gittiğim gün Bay du Rouvre, borç yüzünden tutuklanmamak için sayfiyeden ayrılıyordu.

Amirinin danıştığı Désiré, düşüncesini söylemeye cesaret edemedi: bütün bunların Goupil'in işi olduğunu anlamıştı. Ceza yasasını sıyırtıp geçen ve hiçbir maddenin ağına takılmayan böyle bir tezgâhı ancak Goupil kurup işletebilirdi. Cezasız kalma, gizlilik ve başarı, Goupil'in gözüpekliğini artırdı. Korkunç noter kâtibi, kandırdığı Massin aracılığıyla Rouvre Markisi'ni sıkıştırıyor ve asilzadeyi, toprağının geri kalanını Minoret'ye satmaya zorluyordu. Sens'da bir noterle görüştükten sonra Ursule'ü elde etmek için son bir girişimde daha bulunmaya karar verdi. Eşlerini ve servetlerini kız kaçırma yöntemine borçlu bazı Parisli gençler gibi yapmak istiyordu. Minoret'ye, Massin'e, Crémière'e verdiği hizmetler ve Nemours belediye reisi Dionis'in koruması, işin örtbas edilmesini sağlayabilirdi. Artık kimliğini açığa vurmaya karar verdi; Ursule'ü öyle zayıf düşürmüştü ki, kendisine karşı gelebileceğini sanmıyordu. Bununla birlikte, iğrenç oyununun son kozunu oynamadan önce Rouvre'a gidip anlaşmayı gerekli gördü. Sözleşmeyi imzaladığından beri oraya ilk kez adımını atan Minoret'yle birlikte Rouvre'a gitti. Bu arada eski menzilhaneci, oğlundan, gizli bir mektup almıştı. Désiré, Ursule'ü yeni bir saldırıdan korumak amacıyla manastıra yerleştirmek üzere kralın savcısıyla birlikte gelip genç kızı almadan önce, başına gelenler konusunda babasından bilgi istiyordu. Eğer bu işi dostlarından biri yapıyorsa, onu yola getirmesini öğütlüyordu savcı yardımcısı. Adalet her şeyi cezalandıramaz ama, diyordu, sonunda her şeyi öğrenir ve unutmaz. Minoret'nin büyük bir dileği yerine gelmişti. Gâtinais'nin en güzel şatolarından Rouvre'un senetli tapulu sahibi olmuş, parkın çevresine de kırk kırk beş bin frank kadar gelir getiren güzel, zengin topraklar toplamıştı. Bizim ızbandut, Goupil'i adam yerine koymayabilirdi artık. Üstelik

bundan sonra kırda yaşamayı düşünüyordu ve Ursule'ün anısı onu rahatsız edemezdi. Taraçada gezinirken Goupil'e:

— Oğlum, dedi, artık kuzinimi rahat bırak!

Kâtip bu tuhaf davranıştan bir şey anlamadı; ne de olsa budalalığın da kendi derinliği vardır:

— Yaa! dedi.

— Bak, ben nankör değilim! Bu tuğla ve kesme taştan yapılma güzel şatoyu, çiftliği, koruyu, parkı, bahçeleri, ormanları bana iki yüz seksen bin franga aldırdın... Bugün yalnız şatoyu iki yüz bin eküye yaptıramazsın. Evet, doğruya doğru! Sana yüzde on veriyorum; yirmi bin frankla Nemours'da bir icra memurluğu satın alırsın. Crémière'in kızlarından biriyle, büyüğüyle evleneceğine de bahse girerim.

— Hani şu pistonlu korna meraklısıyla mı?

Minoret:

— Ama annesi ona otuz bin frank veriyor, diye devam etti. Bak oğlum, ben nasıl menzilhaneci olmak için yaratılmışsam, sen de icra memuru olmak için yaratılmışsın; insan neye yeteneği varsa o işi yapmalı.

Umutlarının doruğundan tepetaklak düşen Goupil:

— Pekâlâ, dedi, işte pullar; bana yirmi bin franklık bir senet imzalayın da pazarlığa cebimde parayla girişeyim.

Karısının bilmediği tahvillerden, altı aylık faizlerin toplamı on sekiz bin frank alacağı vardı Minoret'nin; böylece Goupil'den kurtulacağını sandı, kâğıdı imzaladı. Burjuvalar Sokağı'nın bu budala, bu çam yarması Machiavelli'sini bir beyzadelik krizi içinde gören başkâtip, yanından ayrılırken öyle bir "Görüşürüz!" dedi ve Minoret'ye öyle bir bakışla baktı ki, yüksek bir taraçanın üstünden XIII. Louis dönemi

modası bir üslupla yapılmış şatonun görkemli çatılarını ve bahçelerini seyreden bu aptal sonradan görmenin yerinde kim olsa, bu sözün, bu bakışın karşısında titrerdi. Goupil'in yayan gittiğini gören Minoret:

— Beni beklemiyor musun? diye bağırdı.

İntikama susayan ve koca Minoret'nin davranışındaki garip dolambaçların bilmecesini çözmeye çalışan geleceğin icra memuru:

— Beni yolunda bulursun babalık! yanıtını verdi.

Ursule, alçakça bir karalamanın yaşamını lekelediği günden beri, insanın ruhunda yuvalanan o açıklanması olanaksız hastalıklardan birine tutulmuş, hızla ölüme doğru gidiyordu. Yüzü ölü gibi solgundu; zaman zaman hafif bir sesle ve yavaşça bir şeyler söylüyor, çevresine bezgin, tatlı bakışlarla bakıyor, her şeyi, hatta alnı, bir düşüncenin onu içten içe yiyip bitirdiğini gösteriyordu. İnsanların her zaman bakirelerin başında görmek istediği, saf çiçeklerden yapılmış o eşsiz çelengin elinden gittiğini sanıyordu. Boşluk ve sessizlik içinde, söylenen onur kırıcı sözleri, haince yorumları, küçük kentin alaylarını dinliyordu. Bu yük onun için fazla ağır, hemen inciniveren masumluğunun böyle bir yaraya dayanması olanaksızdı. Artık yakınmıyor, dudaklarında acılı bir gülümseme, insanların haksızlığını meleklerin efendisine şikâyet etmek ister gibi sık sık gözlerini gökyüzüne kaldırıyordu. Goupil Nemours'a döndüğü zaman, Bougival'le Nemours'un hekimi Ursule'ü, kollarında, odasından zemin kata indirmişlerdi. Büyük bir olay olmuştu bu. Clarissa Harlowe[111] kadar bile namusuyla oynanmadığı halde genç kızın bir kakım gibi ölmekte olduğunu duyan Bayan de Portenduère, onu görmek ve avutmak için evine gitmeye karar vermişti. Bir önceki gece sabaha dek kendini öldürmekten söz eden oğlunun görüntüsü, yaşlı Brötanyalıya sonunda boyun eğdirmişti. Öte

yandan Bayan de Portenduère de bu denli saf bir genç kıza cesaret vermeyi kendi saygınlığına yaraşır bulmuş, onu ziyaret etmekle küçük kentin yaptığı tüm kötülüğü dengeleyeceğini düşünmüştü. Kalabalığın kanısından elbette daha güçlü olan kendi kanısıyla soyluluğun gücünü de vurgulayacaktı böylece. Rahip Chaperon'un verdiği bu ziyaret haberi Ursule'de hemen bir değişikliğe yol açmış, umutsuzluğa kapılan ve Paris'in en ünlü doktorlarına danışmaktan söz eden hekime de yeniden umut vermişti. Ursule'ü vasisinin koltuğuna oturtmuşlardı. Güzelliği öyle bir biçim almıştı ki, yası ve acıları içinde, mutlu günlerinin herhangi bir anından daha güzel görünüyordu. Savinien, kolunda annesiyle görününce genç hastanın yüzüne renk geldi. Yaşlı kadın buyurgan bir sesle:

— Ayağa kalkmayın çocuğum, dedi; ben de hasta ve halsizim, ama yine de olan bitenler konusunda düşüncemi söylemek için gelip sizi görmek istedim: sizin Gâtinais'nin en saf, en kutsal, en sevimli kızı olduğunuzu ve bir kişizadeyi mutlu etmeyi hak ettiğinizi düşünüyorum.

Ursule önce yanıt veremedi; Savinien'in annesinin kurumuş ellerini aldı, gözyaşlarıyla ıslatarak öptü ve güçsüz bir sesle:

— Ah madam! yanıtını verdi, verilen bazı sözlerden cesaret almasaydım, hiçbir zaman kendi düzeyimin üstüne yükselmeyi düşünme cüretini göstermezdim. Sınırsız sevgimden başka bir desteğim de yoktu, ama beni sevdiğim adamdan sonsuza dek ayırmanın çarelerini buldular: beni ona yakışmayacak durumlara düşürdüler...

Sonra sesinde, çevresindekileri üzen bir eda belirdi:

— Hiçbir zaman, dedi, hiçbir zaman, böyle aşağılanmış, küçük düşmüşken, biriyle evlenmek istemem. Çok seviyordum... Artık bu durumda söyleyebilirim: bir insanı hemen hemen Tanrı kadar seviyorum. Bu yüzden Tanrı...

Yaşlı kadın:

— Yapmayın, yapmayın çocuğum, dedi, Tanrı'ya kara çalmayın.

Sonra kendini zorlayarak:

— Yapmayın "kızım", diye ekledi. Kimsenin inanmadığı alçakça bir şakayı büyütmeyin. Ben size söz veriyorum, yaşayacaksınız ve mutlu olacaksınız.

Savinien Ursule'ün önüne diz çökerek ellerini öptü:

— Mutlu olacaksın, dedi, bak annem sana "kızım" diyor.

Gelip hastanın nabzını tutan doktor:

— Yeter, dedi, onu sevinçten öldürmeyin.

O sırada sokak kapısını açık bulan Goupil, küçük odasının kapısını iterek içeri girdi. İğrenç yüzü yolda gelirken içinde başveren intikam düşünceleriyle canlanmıştı. Deliğinde sıkıştırılmış bir yılanın ıslığına benzeyen bir sesle:

— Bay de Portenduère, dedi.

Savinien ayağa kalkarak:

— Ne istiyorsunuz? yanıtını verdi.

— Size iki çift sözüm var.

Savinien bahçe yoluna çıktı ve Goupil onu küçük avluya götürdü.

— Size şimdi söyleyeceğim sözleri sanki söylememişim gibi davranacağınıza, sevdiğiniz Ursule'ün başı ve üstün tuttuğunuz soyluluk onuru üstüne yemin ederseniz, sizi Matmazel Mirouët'ye yapılan kötülüklerin nedeni konusunda aydınlatabilirim.

— Bu kötülüklerin önüne geçebilecek miyim?

— Evet.

— Öç alabilecek miyim?

— Yapandan evet, ama alet olandan hayır.

— Neden?

— Çünkü... alet olan benim...

Savinien sarardı. Noter kâtibi:

— Az önce Ursule'ü gördüm, diyerek devam etti.

— Ursule'ü mü, dedi soylu genç Goupil'e bakarak.

Savinien'in sesinin vurgusu karşısında saygılı bir tavır takınan Goupil:

— Matmazel Mirouët'yi, dedi, ve yapılanları onarmak için tüm kanımı dökmeye hazırım. Pişmanım... Beni düelloda ya da başka türlü öldürmeye kalkacak olursanız, kanım ne işinize yarar? Onu içecek değilsiniz ya! Şu anda sizi zehirleyebilir.

Bu adamın soğuk mantığı ve merak, Savinien'in kanının kaynamasını yatıştırdı; Goupil'e öyle dik dik bakıyordu ki bu yarı kambur gözlerini yere indirmek zorunda kaldı.

— Seni kim bu işe koştu? dedi delikanlı.

— Yemin ediyor musunuz?

— Başına bir iş gelmemesini istiyor musun?

— Sizin ve Matmazel Mirouët'nin beni bağışlamanızı istiyorum.

— O seni bağışlar, ama ben, asla!

— En azından unutur musunuz?

Çıkara dayanan mantığın ne korkunç bir gücü vardır! Biri ötekini parça parça etmek isteyen bu iki adam, orada, küçük bir avluda, aynı duyguyla bir araya gelmiş, birbirleriyle konuşmak zorunluluğu içinde burun buruna duruyorlardı.

— Seni bağışlarım ama unutamam.

— İşe yaramaz, dedi Goupil soğukkanlılıkla.

Savinien'in sabrı tükendi. Goupil'in yüzüne öyle bir tokat indirdi ki, sesi avluda çınladı. Kâtip az kaldı yere düşüyordu; tokadın ardından Savinien'in kendisi bile sendeledi.

— Bunu hak ettim, dedi Goupil; bir aptallık yaptım. Sizi olduğunuzdan daha soylu sanıyordum. Sizse verdiğim bir fırsattan yararlandınız...

Sonra Savinien'e kin dolu gözlerle bakarak:

— Şimdi elimdesiniz, dedi.

— Siz bir katilsiniz, dedi soylu genç.

Goupil:

— Bıçak nasıl cani değilse, ben de değilim, yanıtını verdi.

— Özür dilerim, dedi Savinien.

Goupil vahşi bir alaycılıkla:

— İntikamınızı yeterince aldınız mı? dedi. Bu kadarla kalacak mısınız?

— Karşılıklı bağışlayıp unutalım, dedi Savinien.

Kâtip elini kişizadeye uzatarak:

— Elinizi verin, dedi.

Savinien Ursule'ün hatırı için bu utanca katlanarak:

— Buyurun, dedi. Ama söyleyin sizi kim itiyordu bu işe?

Goupil'in gözlerinin önünde bir terazi vardı sanki; bir kefesinde Savinien'in tokadı, öteki kefesinde Minoret'ye karşı kini. Bir iki saniye kararsızlık içinde bocaladı, ama sonunda bir ses ona, "Noter olacaksın!" diye bağırdı. Bunun üzerine soylu gencin elini sıkarak:

— Bağışlayıp unutalım mı? Evet, karşılıklı mösyö, dedi.

— Ursule'e kötülük eden kim? diye sordu Savinien.

— Minoret! Ölüp de gömülse sevinecek... Neden mi? Bilmiyorum ama nedenini arayacağız. Yalnız beni bu işlere karıştırmayın, çünkü benden kuşkulanılırsa size yardım edemem. Ursule'e saldıracak yerde onu savunacağım; Minoret'ye hizmet edeceğime tasarılarını bozmaya çalışacağım. Onu yere vurmak, yok etmek için yaşıyorum ben. Onu ayaklarımın altına alacağım, ölüsünün üstünde hora tepeceğim, kemikleriyle domino oynayacağım! Yarın herkes, bütün Nemours'un, Fontainebleau'nun, Rouvre'un duvarlarında kırmızı kalemle yazılmış: Minoret bir hırsızdır tümcesini okuyacak. O geberesiceyi havan topu gibi atacağım! Şimdi aramızdaki sır bizi birleştiriyor; isterseniz Matmazel Mirouët'nin önünde diz çökeyim, beni onu öldürmeye kadar götüren o çılgın tutkuya lanet ettiğimi söyleyeyim. Beni bağışlaması için yalvarayım. Biraz kendine gelir! Sulh yargıcıyla papaz orada, bu iki tanık yeter, ama Bay Bongrand mesleğime engel olmayacağına onuru üzerine söz vermeli. Artık benim bir mesleğim var.

Öğrendiklerinden şaşkına dönen Savinien:

— Bir dakika bekleyin, yanıtını verdi.

Odaya girerek:

— Ursule, yavrum, dedi, size bunca acı veren adam yaptıklarına bin kez pişman, bayların önünde, her şeyin unutulması koşuluyla sizden af diliyor.

Papaz, sulh yargıcı ve doktor bir ağızdan:

— Nasıl? Goupil mi? dediler.

Ursule parmaklarını dudaklarına götürerek:

— Sırrını ele vermeyin, dedi.

Goupil bu sözü duydu, Ursule'ün hareketini gördü, heyecanlandı. İçli bir sesle:

— Matmazel, dedi, şu anda itiraflarımı bütün Nemours'un duymasını isterdim: önüne geçilmez bir tutku aklımı başımdan aldı ve bana, namuslu insanların ayıplamasından başka cezası olmayan suçlar işletti. Şu söylediklerimi her yerde yineleyeceğim, kötü şakaların yol açtığı zarara ne kadar üzüldüğümü de ekleyeceğim.

Sonra ayağa kalktı, biraz alaylı bir edayla:

— Ama Bayan de Portenduère'i burada gördüğüme göre, bunlar mutluluğunuzun bir an önce gerçekleşmesine yardım etmiştir belki de, dedi.

Papaz:

— Pekâlâ Goupil, dedi; Matmazel Ursule sizi bağışladı, ama katil olmanıza ramak kaldığını da hiçbir zaman unutmamalısınız.

Goupil sulh yargıcına dönerek.

— Bay Bongrand, diye devam etti; bu akşam Lecœur'le icra bürosunu satın almak için pazarlığa girişeceğim, umarım ki hatamı onarışım sizde iyi bir etki bırakmıştır; savcılıkta ve bakanlıkta isteğime destek olursunuz.

Sulh yargıcı düşünceli bir edayla başını eğerek yanıt verdi; Goupil de Nemours'daki iki icra bürosundan en iyisi için pazarlık yapmaya gitti. Ötekilerin hepsi Ursule'ün evinde kaldılar ve bütün gece, genç kızın ruhunu yeniden huzura

ve dinginliğe kavuşturmaya çalıştılar; noter kâtibinin doyurucu sözleri de etkisini hemen göstermiş ve Ursule'de değişiklikler gözlenmeye başlamıştı bile.

— Bu olay bütün Nemours'a yayılır, diyordu Bongrand.

Papaz da:

— Görüyorsunuz ya çocuğum, diyordu, Tanrı'nın size bir kızgınlığı yokmuş.

Minoret Rouvre'dan oldukça geç döndü, yemeğini geç yedi. Saat dokuza doğru, gün batarken Çin köşkünde, karısının yanında yediklerini sindirmeye çalışıyor, onunla Désiré'nin geleceğinden söz ediyordu. Adliyeye girdiğinden beri adam olmaya başlamıştı Désiré: çalışıyordu; Melun'e geçeceği söylenen Fontainebleau kral savcısının yerine atanması olasılığı vardı. Ona bir kız aramak gerekiyordu, eski soylulardan yoksul bir kız; o zaman Paris adliyesine de girebilirdi. Belki onu Fontainebleau milletvekili seçtirebilirlerdi; Zélie'nin niyeti de yazı Rouvre'da geçirdikten sonra kışın Fontainebleau'da oturmaktı. Her şeyi en iyi biçimde yoluna koyduğu için kendi kendine sevinen Minoret, Ursule'ü düşünmüyordu artık; oysa tam o sırada, aptalcasına yol açtığı dram korkunç bir biçimde düğümleniyordu.

— Bay de Portenduère geldi, sizinle görüşmek istiyor, dedi içeri giren Cabirolle.

Zélie:

— Buyursun, yanıtını verdi.

Akşam karaltısı, eskiden doktorun kitaplık olarak kullandığı galerinin tahtalarında Savinien'in çizmelerinin gıcırtısını duyunca titremeye başlayan Minoret'nin ansızın sarardığını karısının görmesini engelledi. Soyguncu, uzaktan uzağa felaketin kokusunu almıştı. Savinien içeri girdi, başından

şapkasını çıkarmadı, elinden bastonunu bırakmadı, kollarını göğsünün üstünde kavuşturarak karı kocanın önünde ayakta, kıpırdamadan durdu.

— Bay ve Bayan Minoret, dedi, bütün Nemours kentinin de bildiği gibi yakında evleneceğim bir genç kıza alçakça eziyet etmenizin nedenini öğrenmeye geldim. Neden namusuna leke sürmeye çalıştınız? Neden ölmesini istediniz? Neden Goupil gibi bir adamın aşağılamalarıyla yüz yüze bıraktınız?.. Yanıt verin.

Zélie:

— Tuhafsınız Bay Savinien, dedi, ne diye bizim de anlamadığımız bir şeyin nedenlerini gelip bize soruyorsunuz? Ursule'den bana ne? Minoret Amca öldüğünden beri aklımın kenarından bile geçmedi! Goupil'e de onun hakkında tek sözcük söylemedim. O da kaçığın biri zaten; ona köpeğimi bile emanet etmem. Ne duruyorsun yanıt versene Minoret! Mösyönün sana saygısızlık etmesine, sana yakışmayan alçaklıklar yüklemesine ses çıkarmayacak mısın? Prenslere yaraşır bir şatonun çevresinde kırk sekiz bin lira getiren toprakları olan bir adam böyle saçma şeylere tenezzül eder mi? Ayağa kalsana! Ne diye lök gibi duruyorsun?

Minoret sonunda, gevrekliği yüzünden titremesi büsbütün belli olan incecik sesiyle:

— Mösyönün ne demek istediğini anlamıyorum, dedi. Bu kızcağızla ne diye uğraşayım! Belki Goupil'e, onu Nemours'da görmenin ne kadar canımı sıktığını söylemişimdir; oğlum Désiré onu sevmeye başlıyordu, ben de bu kızla evlenmesini istemiyordum, işte bütün olay bu.

— Goupil bana her şeyi itiraf etti Bay Minoret.

Bir an korkunç bir sessizlik oldu, o sırada üçü de birbirini gözden geçiriyordu. Zélie, çam yarması kocasının şişman suratında sinirli bir hareket görmüştü.

Soylu genç sözüne devam ederek:

— Sizler birer böcekten başka bir şey olmasanız da, dedi, korkunç bir intikam alacağım sizden; almasını da bilirim. Matmazel Mirouët'ye yapılan hakaretlerin hesabını altmış yedi yaşındaki bir ihtiyardan değil, oğlundan soracağım. Oğlunuz Bay Minoret'yle, Nemours'a ilk ayak bastığı gün karşılaşacağız. Benimle düello etmek zorunda kalacak, edecek de! Yoksa öyle bir aşağılamaya uğrayacak ki adam içine çıkamayacak; o Nemours'a gelmezse, ben Fontainebleau'ya gideceğim! Öcümü alacağım. Zavallı, savunmasız genç bir kızın namusunu alçakça lekelemeye çalışmanız cezasız kalmayacak.

— Ama Goupil gibi bir adamın iftiraları ne...

Savinien Minoret'nin sözünü keserek:

— Sizi onunla yüzleştirmemi ister misiniz? diye bağırdı. Beni dinlerseniz işi çevreye yaymayın, sizin, Goupil'in ve benim aramda kalsın; işi oluruna bırakın, oğlunuza önerme lütfunda bulunacağım düelloda kararı Tanrı verir.

Zélie:

— Yoo, bu böyle olmaz! diye atıldı. Désiré'nin sizin gibi işi kılıç tabanca çekmek olan eski bir denizciyle dövüşmesine izin verir miyim sanıyorsunuz! Şikâyetiniz Minoret'dense, işte Minoret; Minoret'yi alın, Minoret'yle düello edin! Siz de söylüyorsunuz, oğlumun bu işlerde hiçbir suçu yok. Cezasını niye o çeksin?.. Sonra ben insanın burnundan fitil fitil getiririm küçük bey! Haydi Minoret! Koca bir ahmak gibi orada şaşkın şaşkın ne duruyorsun! Hem kendi evindesin, hem de bu beyefendinin karının önünde şapkasını

çıkartmamasına göz yumuyorsun! İlk yapacağınız şey, şuradan çekip arabanızı gitmek olsun küçük beyim. Herkes evinin ağasıdır. Bu mavallarla ne istediğinizi anlamıyorum ama, yüz geri bakalım! Désiré'nin kılına dokunursanız, siz de, o sersem Ursule'ünüz de kozunuzu benimle paylaşırsınız.

Adamlarını çağırmak için hızla çıngırağı çekti. Zélie'nin dırdırına aldırmayan Savinien:

— Söylediklerimi iyi düşünün, diye yineledi.

Karı kocanın içine bu kurdu soktuktan sonra da çekip gitti. Zélie kocasına:

— Bana bak Minoret, dedi, bunun ne demek olduğunu bana söyleyecek misin, söylemeyecek misin? Elin delikanlısı durup dururken saygın bir eve girip son moda bir curcuna çıkarmaz, bir aile çocuğunu öldürmeye kalkışmaz.

— O pis maymun Goupil'in bir oyunu olacak. Rouvre'u bana ucuza kapatırsa noter olmasına yardım edeceğime söz vermiştim. Sonra da yüzde on tutarı, yirmi bin franklık bono verdim, sanırım hoşnut kalmadı.

— Evet, ama daha önce, Ursule'e neden geceleri serenatlar yaptırdı, türlü dolaplar çevirdi?

— Onunla evlenmek istiyordu.

— O mu! Ayol o beş parasız bir kızla evlenir mi? Minoret, bak bana saçma sapan şeyler söylüyorsun. Aptal olduğun için de pek yutturamıyorsun oğlum. Bu işin altında bir iş var, ne olduğunu söyle bakalım.

— Bir şey yok.

— Bir şey yok mu? Ben de sana "yalan söylüyorsun" diyorum. Görüşürüz bakalım!

— Beni rahat bırakacak mısın?

— Bana bak, sonra gider Goupil'i söylettiririm; ne zehir küpüdür bilirsin, senin için hayırlı olmaz.

— Ne istersen yap.

— Elbette ne istersem yaparım! Tek isteğim, Désiré'nin kılına zarar gelmemesi; başına bir felaket gelirse, anlıyor musun, öyle şeyler yaparım ki, darağacına kadar giderim. Désiré ha!.. Sen de yerinden bile kıpırdamıyorsun!

Minoret'yle karısı arasında böylece başlayan tartışma, uzun acı sözlerle uzayıp gitti. Bu budala soyguncu kendi kendisiyle ve Ursule'le kavgasının, yine kendi hatası yüzünden büyüdüğünü, üstelik yeni ve korkulacak bir rakibin de işe karışmasıyla arapsaçına döndüğünü fark ediyordu. Minoret ertesi gün, parayı bastırıp yatıştırmak için Goupil'i bulmaya çıktığında, duvarların üstünde, Minoret bir hırsızdır! sözlerini okudu. Rastladığı herkes ona acıyor, bu imzasız yazıyı yazanın kim olduğunu soruyor, sonra da onun kafasız biri olduğunu anımsayarak dolambaçlı yanıtlarını hoş görüyordu. Budalalar, zayıflıkları sayesinde, akıllıların güçleriyle kazandığından fazlasını elde ederler. Yazgısına karşı koymaya çalışan büyük bir adama kimse yardım etmez, ama top atan bir bakkala hemen arka çıkılır. Neden bilir misiniz? İnsan bir budalayı korumakla ondan üstün olduğunu sanır da ondan; oysa üstün yetenekli birine yardım eden kişi, olsa olsa onunla eşit olur ki, bu da can sıkıcı bir durumdur. Eğer aklı başında biri, Minoret gibi şaşkın şaşkın, anlamsız sözler geveleseydi hapı yutmuştu. Zélie'yle uşakları, intikam güden o sözleri yazıldıkları her yerden sildiler; ama Minoret'nin vicdanındakiler yerli yerinde kaldı. Goupil, icra memuruna bir gün önce söz verdiği halde, sözleşmeyi imzalamaktan hiç çekinmeden caydı.

— Sevgili Lecœur, artık Dionis'in noterliğini satın alabileceğim; böylece sizinkini başkalarına satmanızı da

sağlayabilirim. Sözleşmenizi feshedin; sonuçta iki pullu kâğıt çöpe gitmiş olur. İşte size yetmiş santim.

Lecœur Goupil'den korktuğu için şikâyet edemedi. Dionis'in noterliğini satın alabilmesi için Minoret'nin Goupil'e kefil olduğunu bütün Nemours hemen duydu. Müstakbel noter Savinien'e bir mektup yazarak Minoret'yle ilgili söylediklerini yalanladı; bu mektupta genç soyluya yeni durumunun, yüce divan tarafından kabul edilen yasanın ve adalete beslediği saygının düello etmesine engel olduğunu bildiriyor, ancak bundan sonra kendisine saygılı davranmasını istiyor, çok iyi savate[112] bildiğini söylüyor ve ilk saldırısında bacağını kıracağını yazıyordu. Nemours'un duvarları bir daha dile gelmedi. Ama Minoret'nin karısıyla kavgası sürüp gitti; Savinien'se ürkütücü bir sessizliğe bürünmüştü. Bu olaylardan on gün sonra, Massin'lerin büyük kızıyla müstakbel noterin evlenecekleri haberi herkesin ağzında dolaşıyordu. Kızın seksen bin frangına karşılık çirkinliği, Goupil'in de noterliğine karşılık eciş bücüşlüğü vardı: dolayısıyla da bu birleşme herkese hem olası, hem uygun göründü.

Bir gece yarısı sokağa gizlenen iki kişi, Goupil'i Massin'lerden çıktığı sırada yakalayıp bir temiz dövdüler, sonra da ortadan kayboldular. Goupil o gece olup bitenlerden kimseye söz etmedi; dahası, penceresinden bakarken onu tanır gibi olan yaşlı bir kadını da yalancı çıkardı.

Bu küçük ama önemli olayların üstünde duran sulh yargıcı, Goupil'in gizemli bir güçle Minoret'yi avcunun içine aldığını fark etti ve bunun nedenini anlamaya karar verdi.

Küçük kentin kamuoyu, Ursule'ün bütünüyle masum olduğuna artık inanmıştı ama Ursule ancak yavaş yavaş kendine geliyordu. Ruhunu ve aklını özgür bırakan bu bedensel bitkinlik içinde başından bazı tuhaf olaylar geçti.

Sonuçta korkunç şeylere yol açan ve eğer haberi olsaydı, bilimin kuşkusuz ilgileneceği olaylardı bunlar. Bayan de Portenduère'in ziyaretinden on gün sonra Ursule bir düş gördü. Bu düş, gerek tinsel yanları, gerekse fiziksel diyebileceğimiz koşullarıyla doğaüstü bir hayale benziyordu daha çok. Vaftiz babası Minoret genç kıza göründü ve kendisiyle gelmesi için işaret etti. Ursule giyindi, karanlıklar arasında ölünün peşinden Burjuvalar Sokağı'ndaki eve kadar gitti; orada her şeyin, vaftiz babasının öldüğü gün bıraktığı gibi yerli yerinde olduğunu gördü. Yaşlı adamın üstünde ölümünden bir gün önce giydiği giysiler vardı, benzi soluktu, hareket ederken hiç gürültü çıkarmıyordu; yine de hafifliliğine ve uzaktan bir yankı gibi gelmesine karşın sesini çok iyi duyuyordu Ursule. Doktor yeğenini Çin köşkündeki yazı odasına kadar götürdü, Boulle yapımı küçük mobilyanın mermerini kaldırttı; doktor öldüğü gün de yine bu mermeri kaldırmıştı, ama mermerin altı bu kez boş değildi. Genç kız, vaftiz babasının gidip getirmesini söylediği mektubu gördü; zarfı açtı, hem mektubu, hem de Savinien adına düzenlenmiş vasiyetnameyi okudu. "Harfler güneş ışığıyla yazılmış gibi pırıl pırıl parlıyor, gözlerimi yakıyordu" diyecekti sonradan papaza. Teşekkür etmek için eniştesine bakınca ölünün renksiz dudaklarında sevecen bir gülümseme gördü. Daha sonra hayalet, o gün baş başa konuştukları şeyleri Minoret'nin koridordan dinleyişini, gidip kilidi söküşünü, kâğıtları alışını gösterdi; sesi hafifti ama söyledikleri açıkça anlaşılıyordu. Sonra sağ eliyle yeğenini yakaladı ve onu zorlayarak, ölü adımlarıyla, Minoret'nin peşi sıra araba durağına kadar götürdü. Ursule kenti geçti, araba istasyonuna, Zélie'nin eski odasına girdi; ölü orada da hırsızın mektupları açışını, okuyuşunu, yakışını gösterdi.

— Kâğıtları ancak üçüncü kibritte yakabildi, diye anlatıyordu Ursule; küllerini de ocağa gömdü. Bundan sonra vaftiz babam beni yeniden evimize getirdi, Bay Minoret-Levrault'nun kütüphaneye usulca girdiğini, Pandectes'lerin

üçüncü cildinden her biri on iki bin liralık üç tahville bunların kâğıt para halindeki faizlerini aldığını gördüm. Vaftiz babam, "Seni ölümün eşiğine kadar getiren üzüntülere bu adam neden oldu" dedi. "Ama Tanrı senin mutlu olmanı istiyor. Daha ölmeyeceksin, Savinien'le evleneceksin! Eğer beni seviyorsan, eğer Savinien'i seviyorsan, yeğenimden paranı geri iste. Bunun için yemin et bana!" Minoret'nin havarilerine görünen İsa gibi pırıl pırıl parlayan hayaleti, içinde bulunduğu sıkıntılı durumda Ursule'ün ruhunda öylesine şiddetli bir etki yaratmıştı ki, bu kâbusu geçiştirmek için eniştesine her istediğini yapma sözünü verdi. Uyandığı zaman kendini ayakta, odasının ortasında, vaftiz babasının hastalığından beri duvarda asılı duran resmi karşısında buldu. Yatağına girdi, büyük bir heyecan geçirdikten sonra yeniden uyudu; uyandığı zaman bu garip düşü anımsadı, ama sözünü etmekten çekindi. Sağduyusu ve inceliği, doğrudan kendi parasal çıkarlarını ilgilendiren böyle bir düşü anlatmasına engeldi; uyumadan önce Bougival, eniştesinin ona çok para bıraktığını, bundan hiç kuşkusu olmadığını söylemişti; Ursule düşünü bu konuşmaların doğal bir sonucu saydı. Ama aynı düşü daha ağırlaşmış bir biçimde yeniden görünce, bu kez büyük bir korkuya kapıldı. Vaftiz babasının buz gibi soğuk eli ikinci kez omzuna dokununca, korkunç bir acı, tanımlanması olanaksız bir heyecan duydu. Yaşlı adam mezardan gelir gibi bir sesle, "Ölülerin sözünü dinlemek gerekir!" diyordu.

— Beyaz ve boş gözlerinden yaşlar dökülüyordu, diye anlatıyordu Ursule.

Üçüncüsünde ölü onu uzun örgülerinden yakaladı; Minoret'nin Goupil'le konuşmasını, Ursule'ü Sens'a götürürse ona para sözü verişini gösterdi. Bunun üzerine Ursule üç düşünü de Rahip Chaperon'a anlatmaya karar verdi. Bir akşam ona:

— Papaz efendi, dedi, ölülerin insana görünebileceğine inanıyor musunuz?

— Yavrucuğum, dedi, bu konuda gerek dinsel tarihin, gerekse dindışı ve çağdaş tarihin bize sunduğu birkaç tanıklık vardır; ama Kilise buna hiçbir zaman inanmamıştır; bilime gelince, Fransa'da böyle şeylerle yalnızca alay edilir.

— Peki siz ne diyorsunuz?

— Tanrı'nın gücü sınırsızdır yavrucuğum.

— Vaftiz babam size böyle şeylerden söz eder miydi?

— Evet, sık sık. Bu konulardaki düşüncesini bütünüyle değiştirmişti. Bu değişim de –bunu bana yirmi kez söyledi– Paris'te bir kadının, sizin Nemours'da vaftiz babanız için dua ettiğinizi duyduğu, takviminizdeki Saint-Savinien gününe kırmızı kalemle koyduğunuz işareti gördüğü günden başlamıştı.

Ursule öyle bir çığlık attı ki papaz ürperdi: Nemours'a döndüğünde vaftiz babasının içinden geçenleri bildiği, alıp takvimine baktığı günü anımsamıştı.

— Öyleyse, dedi, gördüğüm hayaller olabilecek şeyler. Vaftiz babam, tıpkı İsa'nın havarilerine göründüğü gibi göründü bana. Sarı bir ışıkla çevriliydi, konuşuyordu! Sizden ruhu için bir ayin yaptırarak, beni öldüren bu hayallerin bir daha görünmemesi için Tanrı'ya dua etmenizi rica edecektim.

En küçük ayrınıtısına dek üç düşünü de anlattı. Olayların derin gerçekliği, hareketlerinin serbestliği, iç varlığının bir uyurgezer gibi ve eniştesinin hayaletinin yönetiminde büyük bir kolaylıkla dolaşması üstünde ısrarla durdu. Ursule'ün yalan söylemeyeceğini bilen papazı en çok şaşırtan şey, Zélie Minoret'nin eskiden araba işletmesinde oturduğu odayı

olduğu gibi betimlemesiydi. Ursule oraya hiç gitmemiş, bu odadan söz edildiğini bile duymamıştı. Ursule:

— Peki, bu garip hayaller insana hangi yollardan görünüyor? diye sordu. Eniştem ne düşünüyordu bu konuda?

— Enişteniz yavrucuğum, varsayımlarla mantık yürütüyordu. Tinsel bir dünyanın, bir düşünceler dünyasının var olabileceğini kabul etmişti. Eğer düşünceler insana özgü, insanın yarattığı şeylerse ve kendilerine özgü bir yaşamla varlıklarını sürdürüyorlarsa, dış duyularımızla yakalayamayacağımız, ama bazı koşullarda iç duyularımızın kavrayabileceği bir biçimleri de olması gerekir. Böylece eniştenizin düşünceleri sizi sarıp içine almış olabilir ve belki de siz onlara eniştenizin görüntüsünü verdiniz. Öte yandan Minoret bu söylenenleri yaptıysa, bu hareketler de bir düşünce haline gelmiştir; çünkü her hareket birkaç düşüncenin sonucudur. Ve eğer düşünceler tinsel dünyada hareket ediyorlarsa, ruhunuz buraya girdiğinde bu düşünceleri görmüş olabilir. Bu olgular, bellekle ilgili olgulardan daha mı garip? Bellekle ilgili olgular da, en az bitkilerin kokuları kadar şaşırtıcı, açıklanması olanaksız şeyler; bitkilerin kokuları, belki de onların düşünceleridir, kimbilir!..

— Tanrım! Ne kadar da büyütüyorsunuz dünyayı! Ama bir ölünün konuştuğunu duymak, yürüdüğünü, hareket ettiğini görmek! Bu olacak şey mi?

Rahip Chaperon:

— İsveç'te Swedenborg, ölülerle konuştuğunu neredeyse açıkça kanıtladı, diye yanıtladı onu. Ayrıca kitaplığa gelirseniz, hiç de martavallar uyduracak bir adam olmayan ve Toulouse'da kafası kesilen ünlü Montmorency Dükü'nün yaşam öyküsünden, hemen hemen sizinkine benzer bir olayı

okuyabilirsiniz. Benzer bir olay, yüz yıl önce Cardan'ın da başına gelmiş.

Ursule'le papaz birinci kata çıktılar. Rahip 1666'da Paris'te basılmış ve prensi tanıyan, çağdaşı bir din adamı tarafından yazılmış Henri de Montmorency'nin Yaşamı adlı küçük bir kitabı arayıp buldu.

Kitabı genç kızın eline verirken:

— 175. ve 176. sayfaları okuyun, dedi. Vaftiz babanız bu parçayı birkaç kez okudu; bakın burada biraz tütünü bile kalmış.

Aşağıya aktardığımız bölümü okumak için kitabı alırken:

— Tütünü var ama kendisi yok, dedi Ursule.

"Privas kuşatması, komuta kademelerinden birkaç kişinin ölümüyle önem kazandı. Burada iki süvari generali yitirilmişti: bunlardan biri, Marki d'Uxelles, düşmana sokulurken aldığı bir yaradan, öteki, Marki de Portes da başına yediği bir kurşunla ölmüştü. Marki de Portes, öldüğü gün Fransa mareşalliğine yükselecekti. Markinin öldüğü saatlerde çadırında uyuyan Montmorency Dükü, markinin sesine benzeyen ve kendisine veda eden bir sesle uyandı. Çok yakını olan bu insana duyduğu sevgi nedeniyle, bu düşü imgeleminin bir ürünü saydı; geceyi her zamanki gibi siperde çalışarak geçirdiği için de hiç endişelenmeden yeniden uyudu. Ama aynı ses uykusunu yeniden böldü; ancak uyurken görebildiği hayalet onu yeniden uyandırdı ve ortadan kaybolmadan önce söylediği sözleri dikkatle dinlemeye zorladı. O zaman dük, günün birinde filozof Pitart'ın bedenle ruhun birbirinden ayrılması konusunda söylediklerini dinlerken arkadaşıyla birbirlerine verdikleri sözü anımsadı: ilk ölen, olanak bulursa gelip ötekine veda edecekti. Bunun üzerine, bu uyarının doğru olmasından korkan Montmorency Dükü, hemen uşaklarından birini

markinin epey uzaktaki karargâhına yolladı. Daha yolladığı adam geri dönmemişti ki, kral adına haberciler geldi. Kral, korktuğu felaketi ona, kendisini avutabilecek kişiler aracılığıyla bildiriyordu.

"Birkaç kez Montmorency Dükü'nün ağzından duyduğum ve hem olağanüstülüğü, hem de gerçekliğiyle anlatmaya değer buldum bu olayın nedenlerinin tartışmasını doktorlara bırakıyorum."

— Peki, bu durumda ne yapmalıyım? dedi Ursule.

Papaz:

— Yavrucuğum, diye devam etti, ortada öyle önemli olaylar dönüyor ve bunlar sizin öyle yararınıza ki, kesinlikle kimseye bir şey söylememeniz gerekir. Gördüğünüz hayalin sırrını şimdi bana açtığınız için, belki de bir daha görünmeyecektir. Öte yandan artık kiliseye gidecek kadar güçlüsünüz, yarın gelip Tanrı'ya şükredin, vaftiz babanızı huzura kavuşturması için de dua edin. Bu arada sırrınızı güvenilir ellere teslim ettiğinizden emin olabilirsiniz.

— Nasıl korkular içinde uyuduğumu, vaftiz babamın bana nasıl baktığını bilseniz! Son seferinde, beni daha uzun süre görmek için eteklerime sarılıyordu. Yüzüm gözüm yaş içinde uyandım.

Papaz:

— İçiniz rahat etsin, artık gelmez, dedi genç kıza.

Rahip Chaperon, bir an bile geçirmeden Minoret'nin evine gitti, Çin köşkünde bir dakika kendisiyle görüşmesini rica etti; yalnız olmaları için de ısrar etti.

— Konuştuklarımızı bizden başka kimse duymaz, değil mi? diye sordu.

— Kimse, yanıtını verdi Minoret.

Papaz Minoret'ye yumuşak ama dikkatli bakışlarını çevirerek:

— Mösyö, dedi, beni bilirsiniz sanırım; size yalnızca sizi ilgilendiren önemli ve olağanüstü şeylerden söz edeceğim; bunlar konusunda ağzımı açıp kimseye tek söz etmeyeceğime inanabilirsiniz, ama sizi bilgilendirmemek elimde değil.

Sonra büfenin yerini göstererek:

— Amcanızın sağlığında şurada, dedi, üstü mermerli, Boulle yapımı küçük bir büfe vardı. (Minoret sapsarı kesildi.) Mermerin altına amcanız, yeğeni için bir mektup koymuştu...

Ve papaz, en küçük ayrıntıları bile atlamadan Minoret'nin yaptıklarını Minoret'ye anlattı. Eski menzilhaneci, alev almadan sönen iki kibrit ayrıntısını duyunca saçlarının diken diken olduğunu hissetti. Anlattıklarını bitirdiğinde papaza:

— Bu palavraları kim uydurmuş? dedi.

— Ölünün kendisi!

Bu yanıt Minoret'yi hafifçe ürpertti; o da doktoru düşünde görüyordu çünkü. Başında dolaşan tehlikenin korkusuyla ömründe ilk kez bir şaka yaptı:

— Papaz efendi, dedi, Tanrı lütfedip benim için de bir mucize gösteriyor!

— Tanrı'nın yaptığı her şey doğaldır, diye yanıtladı onu papaz. Biraz olsun soğukkanlılığına kavuşan ızbandut:

— Bu olağanüstü öykünüz, dedi, beni hiç korkutmuyor.

Papaz:

— Sizi korkutmaya gelmedim sevgili mösyö, dedi, dünyada hiç kimseye bundan söz edecek değilim. Doğruyu yalnız siz biliyorsunuz. Bu Tanrı'yla sizin aranızda bir şey.

— Haydi papaz efendi! İnsanların güvenini böylesine korkunç bir biçimde kötüye kullanacağıma inanabilir misiniz?

Papaz bir kilise adamı edasıyla:

— Ben ancak günah çıkarırken bana itiraf edilen ve pişmanlık duyulan suçlara inanırım, dedi.

Minoret:

— Suç mu? diye bağırdı.

— Korkunç sonuçlar doğuran bir suç.

— Neden?

— İnsanların adaletinin elinden kurtulduğu için. Burada cezası çekilmeyen suçların hesabı öbür dünyada verilir.

— Tanrı böyle önemsiz şeylerle ilgilenir mi sanıyorsunuz?

— Gözünüzün tüm bir manzarayı aynı anda görmesi gibi o da bütün dünyaları, en küçük ayrıntılarıyla bir bakışta görmeseydi Tanrı olmazdı.

— Papaz efendi, bütün bu ayrıntıları sadece amcamdan duyduğunuza yemin eder misiniz?

— Amcanız üç kez Ursule'e görünerek bunları yinelemiş. Düşlerinden rahatsız olan kızcağız, gördüklerini bana bir sır olarak anlattı; hem o bu düşleri o kadar anlamsız buluyor ki başka kimseye söylemek niyetinde değil. Bu yüzden bu konuda içiniz rahat olabilir.

— Benim gönlüm her açıdan rahat Bay Chaperon.

Yaşlı papaz:

— Umarım, dedi. Düşte dile getirilen bu uyarıları tümüyle saçma bulsam da, ayrıntılarındaki garipliği düşünerek, yine

de size onlardan söz etmeyi gerekli görürdüm. Siz namuslu bir adamsınız; alın terinizle kazandığınız o güzel servetinize hırsızlıkla bir şeyler eklemek istemezsiniz. Dahası, siz neredeyse ilkel bir insansınız, vicdan azaplarına kolay kolay dayanamazsınız. İçimizde öyle bir doğruluk duygusu vardır ki –en uygar insanda olduğu gibi en yabanında da vardır bu duygu– içinde yaşadığımız toplumun yasalarına göre haksız biçimde elde edilmiş bir maldan huzur içinde yararlanmamızı engeller; çünkü iyi örgütlenmiş toplumlar, doğrudan Tanrı'nın âlemlere verdiği düzeni örnek almışlardır. Bu açıdan toplumların kökeni tanrısaldır. İnsan düşünce bulmaz, biçim yaratmaz; her yanını saran sonsuz ilişkilere öykünür. Bu yüzden bakın ne olur: idama giden ve isterse cürümlerinin sırrını da birlikte götürebilecek olan cani, gizemli bir gücün etkisiyle itirafta bulunmadan kafasının kesilmesine razı olmaz. Ama Bay Minoret'ciğim, mademki içiniz rahat, ben de keyifle gidebilirim.

Minoret öyle aptallaştı ki papazı kapıya kadar götürmedi. Yalnız kalınca kanlı canlı insanlara özgü bir öfkeye kapıldı. Ağzından en garip küfürler çıkıyor, Ursule'e ağza alınmayacak sözler söylüyordu. Papazı uğurladıktan sonra ayaklarının ucuna basarak gelen karısı:

— Peki, Ursule ne yaptı sana? dedi.

Yaşamında ilk ve son kez öfkeden sarhoşa dönen ve karısının üst üste sorularından sabrı tükenen Minoret Zélie'yi öyle bir dövdü ki, kadıncağız her tarafı çürük içinde yere düşünce onu kucağına almak zorunda kaldı, yaptığından utana utana, eliyle yatağına yatırdı. Bu arada hafif bir hastalık da geçirdi: doktor iki kez kan almak zorunda kaldı. Ayağa kalktıktan bir süre sonra herkes, onda birtakım değişiklikler fark etmeye başladı. Artık yalnız geziyor, çoğu zaman endişeli bir adam gibi sokaklarda dolaşıyordu. Birini dinlerken dalgın görünüyordu; oysa o zamana dek bir anda iki şey düşündüğü hiç olmamıştı. Sonunda bir akşam, Grand-

Rue'de sulh yargıcına sokuldu. Sulh yargıcı büyük olasılıkla Ursule'ü Bayan de Portenduère'e götürmeye gelmişti; çünkü whist partileri yeniden başlamıştı. Minoret yargıcın koluna girerek:

— Bay Bongrand, dedi, kuzinime oldukça önemli bir şey söylemek istiyorum; sizin de orada bulunmanızı isterdim, öğütlerinizle ona yardımcı olabilirsiniz.

Eve girdikleri zaman Ursule kitap okuyordu; Minoret'yi görünce gururlu ve soğuk bir edayla ayağa kalktı.

Sulh yargıcı:

— Yavrucuğum, dedi, Bay Minoret sizinle bir iş için görüşmek istiyor. Aklımdayken söyleyeyim: bana tahvillerinizi vermeyi unutmayın, Paris'e gidiyorum, sizinle Bougival'in altı aylıklarınızı alacağım.

Minoret:

— Kuzinciğim, dedi, amcamız sizi bundan daha rahat bir yaşama alıştırmıştı.

— İnsan az parayla da mutlu olabilir, dedi Ursule.

Minoret:

— Paranın mutluluğunuzu kolaylaştırabileceğini sandığım için, amcamın anısına duyduğum saygıyla size bir miktar para sunmaya geldim

Ursule sert bir edayla:

— Doğrusu amcanızın anısına çok saygı gösterdiniz, dedi. Evi olduğu gibi bırakıp bana satabilirdiniz. Ama içinde hazineler bulmak umuduyla fiyatını öyle bir yükselttiniz ki...

Sıkıntısı gözle görünen Minoret:

— Canım, on iki bin lira geliriniz olsa daha iyi bir evlilik yapardınız, dedi.

— Ama on iki bin liram yok.

— Brötanya'da, Bayan de Portenduère'in memleketinde bir toprak satın alma koşuluyla size bu parayı versem, ne dersiniz? Bayan de Portenduère de oğluyla evlenmenize razı olur.

Ursule:

— Böyle büyük bir parayı almaya hakkım yok Bay Minoret, dedi. Hele bu parayı sizin elinizden hiç kabul edemem. Sizinle uzak akrabayız; dostluğumuz akrabalığımızdan da az. İftiralardan çok çektim, yeniden dedikodulara yol açmak istemem. Hem bu parayı hak edecek ne yaptım? Bana böyle bir armağan verirken neye dayanacaksınız? Size sorma hakkını kendimde gördüğüm bu sorulara herkes kendine göre bir yanıt verecektir. Bir zararı gidermek istediğiniz sanılacaktır. Böyle bir izlenim uyandırmak istemem. Amcanız beni bayağı duygular içinde yetiştirmedi. İnsan ancak dostlarının verdiği şeyleri alabilir. Size karşı bir sevgi besleyemem, ister istemez nankör olurum, gönülborcu duygumu yitirmek de işime gelmez.

Böyle bir paranın geri çevrilebileceğini aklına sığdıramayan Minoret:

— Kabul etmiyorsunuz demek, diye haykırdı.

Ursule:

— Kabul etmiyorum, diye yineledi.

Minoret'ye dikkatle bakan eski dava vekili:

— Matmazele böyle bir serveti hangi sıfatla vermeye kalkıyorsunuz? diye sordu. Bir düşündüğünüz var... Var mı bir düşündüğünüz?

— Düşündüğüm şu: oğlumun beni rahat bırakması için Matmazel Ursule'ü Nemours'dan uzaklaştırmam gerekiyor. Oğlum ona sevdalanmış, evlenmek istiyor.

Sulh yargıcı gözlüklerini yerine oturtarak:

— Görürüz bakalım, dedi; hele bir düşünelim.

Minoret'yi evine kadar götürdü. Bir yandan Désiré'nin geleceği konusundaki kaygılarını onaylarken, bir yandan da Ursule'ün acelesini az buçuk kötüledi ve genç kızı yola getireceğine söz verdi. Bongrand Minoret'yi evine bırakır bırakmaz, doğru yeni menzilhaneciye gitti, atıyla arabasını ödünç alarak Fontainebleau'ya koştu. Savcı yardımcısını sordu ve akşam kaymakamın evine gideceğini öğrendi. Bu habere pek sevinen sulh yargıcı da akşama oraya gitti. Désiré, kral savcısının karısı, kaymakamın karısı ve kentteki alayın komutanı albayla whist oynuyordu. Bay Bongrand Désiré'ye:

— Size iyi bir haberim var, dedi. Kuzininiz Ursule Mirouët'yi seviyormuşsunuz ve babanız artık onunla evlenmenize karşı gelmiyor.

Désiré güldü:

— Ben mi Ursule Mirouët'yi seviyormuşum? diye bağırdı. Bu Ursule Mirouët de nereden çıktı kuzum? Bu kızcağızı rahmetli büyük amcam Minoret'nin evinde bir iki kez görmüştüm. Doğru, çok güzel bir kız, ama fazla sofu. Herkes gibi ben de onun güzelliğini kabul etmiş olabilirim; ama bu biraz yavan sarışın hiçbir zaman aklımı çelmedi.

Bunu söylerken kaymakamın karısına gülümsüyordu; çünkü kaymakamın karısı, geçen yüzyıldan kalma bir deyimle "gözalıcı" bir esmerdi. Désiré:

— Siz nerede yaşıyorsunuz sevgili Bay Bongrand? diyerek sözlerine devam etti. Babamın, Rouvre şatosu ve çevresinde

toplanmış topraklarıyla kırk sekiz bin lira gelirli bir derebeyi olduğunu herkes bilir. Ve yine herkes bilir ki, öksüz bir kıza âşık olmamam için her zaman geçerli olacak, kırk sekiz bin parasal neden vardır. Meteliksiz bir kızla evlenirsem, sonra bu bayanlar beni kocaman bir aptal yerine koyarlar.

— Ursule yüzünden babanıza hiç baskı yaptınız mı?

— Hiçbir zaman.

Sulh yargıcı bu konuşmaya kulak misafiri olan kral savcısına:

— Duydunuz mu bay savcı? dedikten sonra onu bir pencere aralığına götürdü; orada yaklaşık bir çeyrek saat konuştular.

Bir saat sonra Nemours'a, Ursule'ün evine dönen sulh yargıcı, gelmesi için Minoret'ye Bougival'le haber yolladı. Adam hemen çıkıp geldi. Minoret'nin kapıdan girdiğini gören Bongrand:

— Matmazel... dedi.

Minoret onun sözünü kesti:

— Kabul mu ediyor?

Yargıç elini gözlüklerine götürerek:

— Hayır, daha değil, yanıtını verdi. Oğlunuzun durumuna endişeleniyor; buna benzer bir sevda yüzünden çok kötü davranışlarla karşı karşıya kaldı ve huzurun ne kadar değerli bir şey olduğunu iyi biliyor. Oğlunuzun deli gibi âşık olduğuna ve sevgili Ursule'ümüzü Goupil'vari yeni birtakım dalaverelerden korumaktan başka bir şey düşünmediğinize yemin edebilir misiniz?

Minoret:

— Yemin ederim, dedi.

Sulh yargıcı elini pantolonunun cebinden çıkarıp adamın omzuna vururken:

— Biraz yavaş Minoret Baba! dedi. Yalan yere yemin ederken azıcık kılınız kıpırdasın.

Minoret irkildi:

— Yalan yere yemin mi? dedi.

— Ya siz yalan yere yemin ediyorsunuz, ya oğlunuz. Çünkü az önce Fontainebleau'da, kaymakamın evinde, dört kişinin ve kral savcısının huzurunda o da yemin etti. Kuzini Mirouët'yi hiçbir zaman aklından bile geçirmediğini söyledi. Demek ki böyle bir parayı vermeniz için başka nedenler var. Rastgele bahaneler bulduğunuzu görünce kalkıp kendim Fontainebleau'ya gittim.

Minoret yaptığı sersemliği görünce şaşırıp kalmıştı:

— Bir akrabayı mutlu edecek evliliği kolaylaştırmaya çalışmakta ve alçakgönüllülüğünü yenmek için bahaneler bulmakta ne kötülük var Bay Bongrand?

Tepesinde dolaşan tehlike yüzünden neredeyse kabul edilebilecek bir neden bulup gösteren Minoret alnındaki iri ter tanelerini sildi. Ursule:

— Bu parayı niçin kabul etmek istemediğimi biliyorsunuz, diyerek yanıtladı onu. Buraya bir daha ayak basmamanızı rica ediyorum. Bay de Portenduère –nedenini bana söylemedi ama– sizden hiç hoşlanmıyor, dahası size kin besliyor. Bu yüzden sizi evime kabul edemem. Varım yoğum bu mutluluk, bunu itiraf etmekten çekinmiyorum ve onu tehlikeye atmak istemem. Çünkü Bay de Portenduère benimle evlenmek için yetişkin olacağım günü bekliyor.

Minoret, sulh yargıcının durmaksızın kendisini inceleyen gözlerinden iyice rahatsız olmuştu:

— "Her şeyin ucu paradır" sözü hiç de doğru değilmiş, diye düşündü Bongrand'a bakarak.

Kalktı, evden çıktı, ama dışarıdaki havayı da küçük salondaki hava kadar bunaltıcı buldu. Evine dönerken:

— Bu işe artık bir son vermeli, diye düşünüyordu.

Bu garip olaya karşın istifini bozmayan Ursule'ün sakinliğine şaşan sulh yargıcı:

— Tahvillerinizi getirir misiniz kızım, dedi.

Ursule, kendisinin ve Bougival'in tahvillerini getirdiği zaman sulh yargıcı odanın içinde bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu.

— Bu koca ahmağın size böyle bir öneriyle gelmesinin nedenini kestirebiliyor musunuz? diye sordu.

— Hiçbir neden düşünemiyorum, yanıtını verdi genç kız.

Bay Bongrand Ursule'e şaşkın bir edayla baktı.

— Öyleyse ikimiz de aynı şeyi düşünüyoruz, dedi. Bakın, bu iki senedin numaralarını saklayın; olur ya kaybederim... İnsan böyle şeyleri hiçbir zaman savsaklamamalı.

Bongrand bunun üzerine Ursule'le sütninenin tahvil numaralarını bir kartın üstüne kendi eliyle yazdı.

— Hoşça kal yavrucuğum, dedi; iki gün burada yokum, ama üçüncü gün mahkemem için döneceğim.

Hemen o gece, Ursule'e garip bir hayal daha göründü. Yatağı Nemours mezarlığındaymış, eniştesinin mezarı da yatağının tam altındaymış gibi geldi genç kıza. Üstünde mezar yazıtını okuduğu beyaz taş, bir albümün uzunlamasına kapağı gibi, gözlerini müthiş bir biçimde kamaştırarak açıldı. Genç kız acı acı haykırıyor, doktorun hayaleti yavaş yavaş yerinden kalkıyordu. İlk önce

eniştesinin sarı başını, beyaz saçlarını gördü; bir tür haleyle çevrili bu saçlar pırıl pırıl parlıyordu. Çıplak alnın altındaki gözler, iki ışın gibiydi ve ölü, üstün bir gücün çekimine kapılmış gibi doğruluyordu. Ursule, bedensel mahfazası içinde korkunç bir biçimde titriyordu; teni ateşten bir giysiye dönüşmüştü. Olayı sonradan anlatırken söylediği gibi, sanki ikinci bir benlik hareket ediyordu içinde.

— Bağışla babacığım! diye inledi.

Doktor –genç kızın bu yeni düşü Rahip Chaperon'a anlatırken kullandığı o anlaşılmaz deyimi kullanırsak– bir ölü sesiyle:

— Bağışlama mı? Zamanı geçti! yanıtını verdi. Onu uyardık. Uyarılara aldırmadı. Oğlunun günleri sayılı. Yakın bir zamanda eğer her şeyi itiraf etmez, aldığını geri vermezse arkasından ağlayacak, çünkü oğlu ansızın ve korkunç bir ölümle ölecek. Bilsin bunu!

Hayalet, duvarın üstünde sanki ateşle yazılmış gibi parlayan bir sıra rakam gösterdikten sonra:

— İşte onunla ilgili karar, dedi.

Eniştesi yeniden mezarına uzanınca Ursule kapanan taşın gürültüsünü duydu. Sonra uzaktan uzağa yankılanan tuhaf at sesleri, insan çığlıkları duydu.

Ertesi gün, genç kız kendisini bitkin hissetti. Bu rüya onu öyle ezmişti ki yatağından kalkamadı. Sütninesine hemen gidip Rahip Chaperon'u getirmesini söyledi. Adamcağız ayini bitirir bitirmez geldi. Ursule'ün anlattıklarına şaşmadı; bu hırsızlığın yapıldığına inanıyor, sevgili Küçük Hayalci'sinin olağanüstü yaşamını açıklamaya çalışmıyordu artık. Hemen Ursule'ün yanından ayrıldı, Minoret'lere koştu.

— Aman papaz efendi, dedi Zélie rahibe, kocamın huyu suyu çok bozuldu! Nesi var bilmem. Şimdiye kadar çocuk

gibiydi. Ama iki aydan beri tanınmaz hale geldi. Ben ki melek gibiyimdir, bana el kaldıracak kadar öfkelenmesi için bu adamın tepeden tırnağa değişmiş olması gerekir. Onu kayalıkta bulursunuz. Ömrü orada geçiyor. Ne yapıyor kimbilir?..

Yakıcı sıcağa karşın –1836 Eylül'ü ortalarıydı– rahip kanalı geçti; Minoret'yi kayalardan birinin dibinde görünce bir patikaya saptı ve suçlunun karşısına çıkarak:

— Sizi çok üzüntülü görüyorum Bay Minoret, dedi. Artık benimsiniz, çünkü acı çekiyorsunuz. Ne yazık ki endişelerinizi biraz daha artırmaya geliyorum. Ursule bu gece korkunç bir rüya görmüş. Amcanız, ailenizin başına gelecek felaketleri bildirmek için mezarının taşını kaldırmış; sizi korkutmak istemem ama, bilmeniz gerekir. Demiş ki...

— Gerçek şu ki papaz efendi, artık hiçbir yerde kafamı dinleyemiyorum, şu kayalarda bile... Öteki dünyada olup bitenleri de bilmek istemiyorum.

Rahip alnının terini silerek:

— Gideyim öyleyse, yanıtını verdi, bu sıcakta bu yolu keyfim için yürümedim.

— Peki, adamcağız ne demiş? diye sordu Minoret.

— Oğlunuzu kaybetme tehlikesiyle karşı karşıyasınız. Yalnız sizin bileceğiniz şeyleri anlattığına bakılırsa, bilemeyeceğimiz şeyler için tüylerimiz ürpermeli. Geri verin sevgili dostum, geri verin! Bir parça altın için kendinizi lanetlemeyin.

— Neyi geri verecekmişim?

— Doktorun Ursule'e ayırdığı serveti. O üç hisse senedini aldığınızı artık biliyorum. Önce zavallı kıza işkenceler ettiniz, sonra da ona bir çeyiz parası vermeye kalktınız. Yalan

söylüyorsunuz; bir çıkmazda dolanıp duruyorsunuz, her an ayağınız sürçüyor. Beceriksizsiniz, suç ortağınız Goupil size ihanet etti, arkanızdan gülüyor. Acele edin, çünkü Ursule'ün dostlarının, birtakım düşünceli ve aklı başında kişilerin gözü üstünüzde. Geri verin! Oğlunuzu kurtaramasanız bile –çünkü belki de tehlikede değildir– ruhunuzu kurtarırsınız, onurunuzu kurtarırsınız. Bizimki gibi bir toplumda, herkesin birbirini kolladığı küçük bir kentte, her şey bilinmese bile her şeyin tahmin edildiği bir memlekette, haksız yere elde edilmiş bir serveti gizlemeye olanak var mı? Haydi sevgili yavrum, suçsuz bir adam beni böyle uzun uzun konuşturmazdı.

— Cehenneme gidin! diye bağırdı Minoret. Hepiniz benden ne istiyorsunuz bilmiyorum! Bu taşlar daha insaflı, hiç olmazsa beni rahat bırakıyorlar.

— Hoşça kalın sevgili dostum. Ne o zavallı kız, ne ben, daha ağzımızı açıp kimseye bir şey söylemedik. Ben sizi uyardım... ama ayağınızı denk alın! Biri var ki, gözü üstünüzde. Tanrı size acısın.

Rahip uzaklaştı. Birkaç adım yürüdükten sonra döndü, Minoret'ye bir kez daha baktı. Minoret başını ellerinin arasına almıştı, çünkü başı onu rahatsız ediyordu. Minoret biraz delirmişti. Önce üç senedi saklamıştı; bunları ne yapacağını bilmiyor, gidip paraya çevirmeye cesaret edemiyor, işin farkına varılmasından korkuyordu. Bunları satmak da istemiyor, birine ciro etmek için çareler arıyordu. Onun gibi biri, oturup işle ilgili öyküler kuruyor, ama bu öykülerin sonu hep bu lanet senetlerin elden çıkarılmasına varıyordu. Minoret bu korkunç durumda bir öğüt almak için en azından karısına açılmaya karar verdi. Ancak her taşın altından kalkabilen Zélie onu bu çıkmazdan kurtarabilirdi. Yüzde üçlük senetler o sıralar seksen franktı. Demek ki faizleriyle birlikte yaklaşık bir milyon liranın geri verilmesi gerekiyordu. Bir milyonu çıkarıp verivermek, hele çaldığınıza

ilişkin herhangi bir kanıt yokken, doğrusu kolay iş değildi. Bu yüzden eylül ayı boyunca ve ekimin bir bölümünde pişmanlıklarla kararsızlıklar içinde çırpınıp durdu Minoret. Zayıfladı ve buna bütün kent halkı şaştı.

Bu arada korkunç bir olay Minoret'nin Zélie'ye açılmasını hızlandırdı: başlarının üstünde asılı Damokles kılıcı sallanmaya başlamıştı. Ekim ayının ortalarına doğru Bay ve Bayan Minoret, oğulları Désiré'den aşağıdaki mektubu aldılar:

"Sevgili anneciğim, tatilden beri sizleri göremedim. Kral savcısı burada olmadığı için işlerim vardı. Ayrıca Bay de Portenduère'in düello etmek için Nemours'a dönmemi beklediğini biliyordum. Vikont ailemizden alacağı intikamın geciktiğini görmüş olacak ki, Fontainebleau'ya geldi. Buradaki garnizonda bulunan süvari müfrezesi komutanı Vikont de Soulanges'ın desteğini de sağladıktan sonra Paris'teki dostlarından biriyle burada buluşmak üzere sözleşmiş. Yanında bu iki kişi olduğu halde, gayet nazikçe bana başvurdu. Nişanlısı Ursule Mirouët'ye yapılan alçakça saldırıların babamın başının altından çıktığından kuşkusunun bulunmadığını söyledi, bir sürü kanıt gösterdi. Goupil'in tanıklar önünde itirafta bulunduğunu, babamın davranışını, haince icatlarına karşılık Goupil'e verdiği sözleri tutmadığını, Nemours'daki icra memurluğunu almak üzere pazarlığa girişmesi için gereken parayı Goupil'e verdikten sonra korkarak, noterliğinin bedeli için Bay Dionis'ye garanti verdiğini ve sonunda Goupil'i bu işe yerleştirdiğini açıkladı. Vikont altmış yedi yaşındaki bir adamla dövüşemeyeceği, Ursule'e yapılan hakaretlerin öcünü de kesinlikle almak istediği için, bana kurallara uygun bir düello önerdi. Sessizce ve düşünülerek verilen bu kararı geri aldırmak olanaksızdı. Eğer bu düelloyu reddedecek olursam, benimle bir salonda, saygı ve sevgilerine en çok değer verdiğim insanlar önünde karşılaşmaya karar verdiğini, orada beni ağır biçimde

aşağılayacağını, o zaman da dövüşmek zorunda kalacağımı, tersi durumdaysa meslek yaşamımın sona ereceğini söyledi. Fransa'da bir korkak, herkes tarafından hor görülür. Zaten düello isteme nedenleri de, onurlu kişiler tarafından açıklanacaktı herkese. Bay de Portenduère düello etmek zorunda kaldığı için üzüldüğünü de söyledi. Tanıklarına bakılırsa benim için en akıllıca davranış, bu düelloyu eskiden beri onurlu insanların yaptığı gibi sonuçlandırmak ve böylece Ursule Mirouët'yi tartışmanın nedeni olmaktan çıkarmak olacaktı. Bu arada Fransa topraklarında bir rezalete meydan vermemek için, tanıklarımızla birlikte en yakın sınıra kadar bir yolculuğa çıkabileceğimizi, işlerin bu biçimde çok daha kolay halledileceğini söylediler. Bay de Portenduère, adının, benim servetimden on kat daha değerli olduğunu, ikimizden birinin ölümüyle bitecek olan bu vuruşmada, gelecekten beklediği mutluluk göz önüne alındığında, benden çok daha fazlasını tehlikeye attığını söyledi. Beni, tanıklarımı seçmeye ve bu sorunlar konusunda onlara bir karar verdirmeye zorladı. Seçtiğim tanıklar dün onunkilerle buluştu; hep birlikte düello etmem gerektiğine karar verdiler. Böylece sekiz gün sonra iki dostumla Cenevre'ye gideceğim. Bay de Portenduère, Bay de Soulanges ve Bay de Trailles da ayrıca gidecekler. Tabancayla vuruşacağız. Düellonun bütün koşulları kararlaştırıldı: her birimiz üç kez ateş edeceğiz; bundan sonra ne olursa olsun her şey bitmiş olacak. Böyle pis bir işin ortalığa yayılmaması için –çünkü babamın davranışının haklılığını kanıtlama olanağına sahip değilim– bu mektubu size son dakikada yazıyorum. Yerinde olmayacak heyecanlara kapılmanızdan korktuğum için gelip sizi görmek istemiyorum. Kibarlar dünyasında ilerlemek için onların yasalarına boyun eğmeliyim. Bir vikont oğlunun düello etmesi için on neden bulunan yerde, bir menzilhaneci oğlunun vuruşması için yüz neden vardır. Nemours'dan gece geçeceğim, sizinle o zaman vedalaşırım."

Bu mektubu okuyunca Zélie'yle Minoret birbirlerine girdiler. Sonunda Minoret hırsızlığını açıklamak zorunda kaldı. Bu hırsızlıkla ilgili her şeyi, bu yüzden her yerde, giderek düşler dünyasında baş gösteren tuhaf olayları anlattı. Bu milyon hikâyesi, Minoret kadar Zélie'nin de gözlerini kamaştırdı. Kırdığı potlar yüzünden kocasına çıkışmak şöyle dursun:

— Sen burada kal ve hiçbir şeye karışma, dedi, ben işleri yoluna koyarım. Hem parayı geri vermeyiz, hem de Désiré düello etmez.

Bayan Minoret bunun üzerine şapkasını giydi, şalını omzuna attı, mektubu da yanına alarak Ursule'e koştu. Saat on ikiye yaklaşıyordu, bu yüzden onu evinde tek başına buldu.

Yetim kızın soğuk bakışlarıyla karşılaşınca kendine güvenine karşın sarsıldı. Ama korkusunu, deyim yerindeyse "bastırarak" umursamaz bir tavır takındı. Savcı yardımcısının mektubunu Ursule'e uzatarak:

— Buyurun, lütfen şu mektubu okuyun Matmazel Mirouët, diye haykırdı. Sonra da düşündüğünüzü söyleyin bana.

Savinien'in kendisini ne kadar çok sevdiğini ve evleneceği kadının onuru söz konusu olduğunda nasıl titiz davrandığını gösteren bu mektubu okuyunca Ursule, birbirine zıt, binbir duygunun pençesine düştü. Ama en amansız düşmanının bile ölümünü ya da acı çekmesini istemeyecek kadar dindar ve merhametliydi.

— Size söz veriyorum madam, dedi, bu düelloyu önleyeceğim. İçiniz rahat etsin. Ama bu mektubu bana bırakmanızı rica ediyorum.

Zélie:

— Meleğim, diye yanıt verdi, daha iyisini yapamaz mıyız? İyi dinleyin beni. Gerçekten krallara yaraşır bir şato olan Rouvre'un çevresinde kırk sekiz bin liralık bir gelir kaynağı oluşturduk; üstelik Désiré'ye, Büyük Defter'e kayıtlı yirmi dört bin liralık bir gelir de verebiliriz. Bunların hepsi, yılda yetmiş iki bin frank getirir. Siz de kabul edersiniz ki, bir kıza bundan iyi kısmet pek çıkmaz.

Ursule'ün sert bir hareketle karşı çıktığını görünce:

— Sizin gözünüz yükseklerde, diye devam etti. Hakkınız da var. Sizi Désiré'ye istemeye geldim. Hem babalığınızın adını da taşırsınız, onu da onurlandırmış olursunuz. Désiré, gözünüzle gördünüz, yakışıklı delikanlı. Fontainebleau'da çok saygı görüyor. Çok yakında kral savcısı olacak. Sizde de yılanı deliğinden çıkaracak bir güç var, onu Paris'e aldırtırsınız. Paris'te size güzel bir konak veririz, parlarsınız, toplumda bir yeriniz olur. Çünkü yetmiş iki bin franklık gelirle ve Désiré'nin aylıklarıyla, ikiniz de birinci sınıf kibarlardan olursunuz. Danışın dostlarınıza, bakın ne diyecekler.

— Ben yalnızca yüreğime danışırım efendim.

— Vay, vay, vay, vay! Yoksa bana o kadın avcısı Savinien'den mi söz edeceksin? Onun beyzadeliği, çengel gibi kalkık küçük bıyıkları, kara kara saçları size çok pahalıya oturur. Çiçeği burnunda bir bahriyeli daha! Yedi bin franklık gelir bir yandan, Paris'te iki yılda yüz bin frank borçlanan bir adam öte yandan, başınız çabuk göğe erer. Öncelikle şunu bilmiyorsunuz ki, bütün erkekler birbirine benzer kızım! Ve övünmek gibi olmasın ama, ben Désiré'mi bir kral oğluna değişmem.

— Şu anda oğlunuzun başında dolaşan tehlikeyi unutuyorsunuz madam. O bu tehlikeden, ancak Bay de Portenduère'in bana sevimli görünmek istemesi sayesinde kurtulabilir. Yoksa bana birtakım onur kırıcı önerilerde

bulunduğunuzu haber alırsa iş işten geçer. Şunu da iyi bilin ki madam, sözünü ettiğiniz o orta karar servet, gözlerimi kamaştırmak için ileri sürdüğünüz bolluktan çok daha mutlu edecektir beni. Bay Minoret, bugün henüz bilmediğimiz –ama bir gün kesinlikle ortaya çıkacak– nedenlerle beni iğrenç yöntemlerle sıkıştırırken Bay de Portenduère'le aramdaki sevgi bağını da ortaya çıkardı. Bu bağ artık itiraf edilebilir, çünkü annesi de sanırım bu ilişkiyi kutsayacaktır. Bu nedenle size şunu söylemek zorundayım: bu izinli ve törelere uygun sevgi, benim bütün yaşamımdır. Ne kadar parlak, ne kadar yüksek olursa olsun, hiçbir yaşam tarzı beni kararımdan caydıramaz. Bu sevgiden ne geri dönerim, ne de vazgeçebilirim. Bütünüyle Savinien'e ait olan bu ruhla başka bir adama varırsam suç işlemiş olurum; bu da cezasız kalmaz. Şimdi madam, mademki beni zorluyorsunuz, size daha fazlasını söyleyeyim: Bay de Portenduère'i sevmeseydim bile, oğlunuzla birlikte yaşamın sevinçlerini ve sıkıntılarını taşımaya razı olmazdım. Eğer Bay Savinien borç yaptıysa, siz de birçok kez Bay Désiré'nin borçlarını ödediniz. Yaradılışlarımızda, insanların gizli acılar çekmeden birlikte yaşamalarına izin veren ne o benzerlikler, ne de o farklar var. Belki de bir kadının kocasına karşı borçlu olduğu hoşgörüyü oğlunuza karşı gösteremem; çok geçmeden ona yük olurum. Layık olmadığım bu evliliği aklınızdan çıkarın; önerinizi geri çevirirken sizi üzmeyeceğimi de biliyorum; elinizde bu olanaklar varken hem daha güzel, hem daha iyi aileden, hem daha zengin genç kızlar bulabilirsiniz.

Zélie:

— Bu iki delikanlının bu yolculuğa çıkmayacaklarına ve dövüşmeyeceklerine yemin eder misiniz yavrum? diye sordu.

— Biliyorum ki, bu Bay de Portenduère'in benim için yapabileceği en büyük fedakârlık olacaktır; ama evlilik

tacının başımdan kanlı eller tarafından çıkarılmasını istemem.

— Pekâlâ kuzinim, teşekkür ederim. Umarım mutlu olursunuz!

Ursule:

— Ben de, madam, umarım ki oğlunuza güzel bir gelecek sunarsınız, dedi.

Bu yanıt savcı yardımcısının anasını can evinden vurdu, ona Ursule'ün son gördüğü rüyadaki kehanetleri anımsattı. Ayakta, küçük gözleri genç kızın yarı matem elbisesiyle büsbütün beyazlaşan, saflaşan, güzelleşen yüzünde, kalakaldı; Ursule de sözde kuzinini geçirmek için ayağa kalkmıştı çünkü.

— Demek düşlere inanıyorsunuz, diye sordu Zélie.

— Onlardan öyle çok çekiyorum ki, inanmamak elimde değil.

— O zaman... dedi Zélie.

Papazın ayak seslerini duyunca Bayan Minoret'yi selamlayan Ursule:

— Güle güle madam, dedi.

Rahip Chaperon Bayan Minoret'yi Ursule'ün evinde bulunca şaşırdı. Bir zamanlar araba işletmesini çekip çeviren bu kadının zayıf ve buruşuk yüzündeki kaygıyı görünce ister istemez iki kadını da sırayla incelemeye koyuldu. Zélie papaza:

— Öbür dünyadan gelenlere inanır mısınız? diye sordu.

Papaz:

— Bu dünyadan gelenlere inanır mısınız? dedi gülümseyerek.

Zélie:

— Bunların hepsi de kurnaz, diye düşündü. Bizi dolandırmak istiyorlar. Şu yaşlı papaz, şu yaşlı sulh yargıcı, şu küçük hokkabaz Savinien, hepsi de ağız birliği etmişler. Görülen düşler filan da palavra!

İki kuru ve hafif selamdan sonra çıkıp gitti. Ursule Rahip Chaperon'a:

— Savinien'in Fontainebleau'ya neden gittiğini biliyorum, dedi.

Düello öyküsünü anlattı ve nüfuzunu kullanarak bu vuruşmaya engel olmasını papazdan rica etti. Yaşlı papaz:

— Bayan Minoret sizi oğluna istedi değil mi? dedi.

— Evet.

— Minoret büyük olasılıkla karısına suçunu itiraf etti, diye ekledi papaz.

Tam bu sırada gelen sulh yargıcı da Zélie'nin girişimini ve önerisini öğrendi. Bayan Minoret'nin Ursule'e beslediği kini iyi bilirdi; papazın yüzüne, "Çıkalım, size Ursule'den söz etmek istiyorum, ama bizi duymasın" der gibi baktıktan sonra genç kıza:

— Hem seksen bin franklık geliri, hem de Nemours'un gözde delikanlısını geri çevirdiğinizi Savinien duyacaktır, dedi.

Ursule:

— Bu bir özveri mi sizce? diye yanıtladı onu. İnsan gerçekten seviyorsa, ortada özveri diye bir şey kalır mı? Hor gördüğümüz bir insanın oğluyla evlenmeyi istememek

benim için övünülecek bir şey mi? Bırakalım başkaları nefretlerini erdem gibi sunsunlar. Bu, Jordy'lerin, Rahip Chaperon'ların ve sevgili doktorumuzun yetiştirdiği bir kıza yakışmaz.

Doktorumuz derken eniştesinin portresine bakıyordu. Bongrand, Ursule'ün elini tutup öptü. Sonra rahiple birlikte sokağa çıkınca:

— Bayan Minoret'nin neden geldiğini biliyor musunuz? diye sordu.

Rahip, yargıcın yüzüne sadece meraklı görünen kurnaz bir edayla bakarak:

— Neden? dedi.

— Kızın parasını geri vermek istiyor.

Rahip Chaperon:

— Öyle mi sanıyorsunuz gerçekten? dedi.

— Sanmıyorum, yüzde yüz eminim. Buyurun, şuna bir bakın.

Sulh yargıcı, evine dönerken kendilerine doğru yaklaşan Minoret'yi gösterdi; çünkü rahiple yargıç da, Ursule'den çıktıktan sonra Grand-Rue'ye sapmışlardı.

— Cinayet mahkemelerinde dava vekilliği yaptığım sıralar doğal olarak elimden pek çok pişmanlık olayı geçti, ama böylesini görmedim. Bu adamın, gamsız insanların sağlığıyla davul gibi gerili yanaklarını kim böyle pörsüttü, soldurdu? Bu gözlerin, dağda bayırda yaşamaktan gelen canlılığını giderip, çevresini mor halkalarla kim çevirdi? Bu alnın kırışacağı, bu ızbandudun beyninde üzüntülerin yer edeceği aklınıza gelir miydi? İşte, sonunda bir yüreği olduğunun farkına varmış! Siz nasıl tövbeyi iyi bilirseniz, ben de pişmanlığı öyle bilirim sevgili rahip. Bugüne kadar

gördüklerim, ya kendilerine ceza verilmesini bekliyor ya da insanlarla ödeşmek için gidip bu cezayı çekmeye hazırlanıyorlardı; ya yazgısına boyun eğmiş ya da intikam duygusuyla yanan insanlardı bunlar. Ama bununki kefaretsiz bir pişmanlık; kurbanının kanına susamış, onu parça parça eden, saf bir vicdan azabı.

Sulh yargıcı Minoret'yi durdurdu:

— Matmazel Mirouët'nin oğlunuzla evlenmek istemediğini biliyor musunuz? dedi.

Papaz:

— Ama merak etmeyin, diye ekledi, oğlunuzun Bay de Portenduère'le dövüşmesini engelleyecek.

Minoret:

— Karım başardı demek! dedi. Çok sevindim, yoksa ölecektim kederden!

Yargıç:

— Gerçekten o kadar değiştiniz ki, dedi, artık kendi kendiniz olmaktan çıktınız.

Minoret, bir Bongrand'ın, bir rahibin yüzüne bakıyor, papazın ağzından bir şey kaçırıp kaçırmadığını anlamak istiyordu. Ama Rahip Chaperon'un yüzü hareketsizdi; bu hüzünlü sakinlik suçlunun içini rahatlattı. Sulh yargıcı devam etti:

— Şaştığım bir şey varsa, sevinecek yerde üzülmeniz. Sonunda Rouvre'un efendisi oldunuz, Bordières topraklarını, çiftliklerinizi, değirmenlerinizi, çayırlarınızı bu şatoya bağladınız. Büyük Defter'e kayıtlı mallarınız yüz bin frank getiriyor.

— Büyük Defter'de hiçbir şeyim yok, dedi Minoret birdenbire.

Sulh yargıcı:

— Tuhaf, diye yanıt verdi. Bu da oğlunuzun Ursule'e âşık olmasına benziyor; kıza bir boş veriyor, bir onunla evlenmek istiyor. Ursule'ü öldürmek için uğraştıktan sonra, şimdi de gelininiz yapmak istiyorsunuz; sevgili mösyö, sakladığınız bir şey var sizin...

Minoret bir yanıt vermeye çalıştı, söyleyecek bir söz aradı:

— Çok şakacısınız bay yargıç, diyebildi. Hoşça kalın baylar.

Ağır adımlarla Burjuvalar Sokağı'na saptı.

— Zavallı Ursule'ümüzün servetini çaldı. Ama kanıtları nereden bulacağız?

Papaz:

— Tanrı isterse... diye yanıt verdi.

Sulh yargıcı:

— Tanrı'nın bizlere verdiği bir duygu, bu adamda kendini göstermiş bile, diyerek sözlerine devam etti. Ama elimizdekilere ancak "varsayımlar" diyebiliriz. Adalet için bu kadarı yetmez, daha fazlası gerekir.

Rahip Chaperon papazca sessizliğini korudu. Böyle durumlarda her zaman olduğu gibi, ister istemez ikide bir Minoret'nin yarı yarıya itiraf ettiği hırsızlığı, Savinien'in elbette ki Ursule'ün parasızlığı yüzünden geciken mutluluğunu düşünüyordu. Çünkü Savinien'in yaşlı annesi de, doktorun sağlığında oğlunun evlenmesine razı olmamakla ne büyük bir hata ettiğini, günah çıkarttığı Rahip Chaperon'a gizlice itiraf ediyordu. Ertesi gün ayinden sonra, sunağın basamaklarından indiğinde papaz birdenbire bir şey

düşündü ve bu şey, içinde bir ses, bir çığlık haline geldi. Kendisini beklemesi için Ursule'e işaret etti ve öğle yemeğini yemeden genç kızın evine gitti.

— Yavrucuğum, dedi, düşünüzde eniştenizin size, içinde tahvillerini ve paralarını sakladığını söylediği o iki kitabı görmek istiyorum.

Ursule'le papaz kitaplığa çıktılar ve Pandectes'in üçüncü cildini çıkardılar. Kitabı açınca, yaşlı papaz, sayfaların arasında kâğıtlardan kalma bir boşluk fark ederek şaşırdı; kitabın yaprakları, kapağa göre daha dayanıksız olduğu için, senetlerin izini hâlâ koruyordu. Öteki ciltteyse, bir paketin uzun zaman arada kalmasından ileri gelen bir esneme gördü; in-folio iki yaprağın arasında bu paketin izi duruyordu. Bougival o sırada sokaktan geçen sulh yargıcına:

— Yukarı gelin Bay Bongrand, diye bağırdı.

Bongrand yukarı çıktığında papaz gözlüklerini takmış, ciltçinin kitabın kapağı içine yapıştırdığı renkli tirşe yan kâğıdına rahmetli Minoret'nin eliyle yazdığı ve Ursule'ün yeni gördüğü üç numarayı okumaya çalışıyordu. Rahip Chaperon:

— Bu da ne demek? diyordu. Sevgili doktorumuz bir kitap kabını bozmayacak kadar kitap meraklısıydı. İşte, birinin önünde M, ötekinin önünde U harfi bulunan iki numara arasında yazılı üç numara daha.

— Ne diyorsunuz? dedi Bongrand. Verin bakayım şuna.

Ve arkasından:

— Tanrım! diye bağırdı. Senin yüceliğini kanıtlayan bu olay, bir dinsizin gözlerini açmaya yetmez mi? Sanırım adalet, dünyalar üstüne kanat germiş tanrısal bir düşüncenin kendini göstermesinden başka bir şey değil!

Ursule'ü tuttu, alnından öptü.

— Ah yavrum! dedi. Mutlu olacaksınız. Zengin olacaksınız. Üstelik benim sayemde!

Papaz:

— Neyiniz var Tanrı aşkına? diye sordu.

Bougival, yargıcı mavi redingotundan yakalayarak:

— Beyefendiciğim, dedi. Bırakın sizi öpeyim, öyle güzel şeyler söylediniz ki!

Papaz:

— Biraz açıklayın, dedi, yersiz bir sevince kapılmayalım.

Ursule bu işin ucunda bir ceza davası sezinlemişti:

— Eğer zengin olmak için birine acı vereceksem, dedi, ben...

Sulh yargıcı Ursule'ün sözünü kesti:

— Sevgili Savinien'imizin ne kadar sevineceğini düşünün bir kere.

— Siz delisiniz! dedi papaz.

Sulh yargıcı:

— Hayır, sevgili rahip, dedi, dinleyin beni. Büyük Defter'de kayıtlı senetlerin abecedeki harfler kadar dizisi vardır ve her numara, bir dizinin harfini taşır. Ama "hamiline" yazılı hisse senetlerin harfi yoktur; çünkü bunlar kimsenin adına kayıtlı değildir. Şimdi bu gördüğünüz numaralar şunu kanıtlıyor: rahmetli, parasını devlete yatırdığı gün M (Minoret) harfini taşıyan on beş bin liralık kendi tahvilinin, harfsiz üç "hamiline" tahvilin ve Ursule Mirouët'ye ait tahvilin numaralarını buraya not etmiş. Ursule'ün numarası 23.534

ve gördüğünüz gibi bu numara, on beş bin liralık tahvilin numarasının hemen ardından geliyor. Bu rastlantı, bu numaraların aynı gün alınan ve kaybedilmesi olasılığına karşılık doktor tarafından numaraları not edilen beş tahvile ait olduğunu kanıtlıyor. Ben kendisine Ursule'ün parasını "hamiline" yazılı senetlere yatırmasını söylemiştim. Demek Ursule'e ayırdığı parayla Ursule'ün kendi parasını aynı gün yatırmış. Şimdi gidip Dionis'in defterlerini gözden geçireceğim. Eğer kendi adına bıraktığı tahvilin numarası 23.533 M ise parasını, aynı satış bürosu aracılığıyla, aynı gün yatırdığından emin oluruz. Böylece, önce anaparasını tek bir tahvile yatırdığından; ikinci olarak, tasarruf ettiği paraları "hamiline" kayıtlı, numaraları harfsiz üç tahvile yatırdığından; üçüncü olarak da Ursule'ün paralarını yatırdığından kuşkumuz kalmaz: devir defteri bu konuda tartışılmaz kanıtlar sunacaktır bize. Ah! Sinsi Minoret! Avcumdasınız. Sakın sesinizi çıkarmayın çocuklarım!

Sulh yargıcı, Tanrı'nın masumluğu nasıl da zafere ulaştırdığına bakıp derin bir hayranlık içine düşen papazı, Bougival'i ve Ursule'ü yalnız bıraktı.

— Bu işte Tanrı'nın parmağı var! diye haykırdı Rahip Chaperon.

Ursule:

— Ona bir kötülük ederler mi? diye sordu.

— Ah küçük hanım! Assalar ipini ben veririm, dedi Bougival.

Sulh yargıcı çoktan, Dionis'in yerine geçen Goupil'in yanına varmıştı. Oldukça kayıtsız bir edayla noterlikten içeri girdi. Goupil'e:

— Minoret terekesine ilişkin küçük bir bilgi alacağım, dedi.

— Hayrola? yanıtını verdi Goupil.

— Doktor, yüzde üç faizli bir mi, yoksa birkaç tahvil mi bıraktı?

Goupil:

— Yüzde üç faizli, on beş bin liralık tek bir tahvil bıraktı, dedi; ben elimle yazdım.

— Envanter defterine baksanıza, dedi yargıç.

Goupil bir dosya getirdi, karıştırdı, listenin aslını çıkardı, aradı taradı, sonunda bulup okudu: "Item,[113] bir tahvil..." Buyurun okuyun!.. "23.533 numaralı ve M harfli."

— Listenin bu maddesinden bir saate kadar bana bir suret çıkartın lütfen. Bekliyorum.

— Ne işinize yarar bu? diye sordu Goupil.

Sulh yargıcı, Dionis'in halefine sert bir edayla bakarak:

— Noterliğinizi takınır mısınız lütfen! dedi.

— Elbette, diye atıldı Goupil. Noter oluncaya kadar az mı çile çektim. Sayın yargıç, şuna inanabilirsiniz ki, Goupil denen sefil başkâtiple Nemours noteri, Bayan Massin'in kocası, Jean-Sébastien-Marie Goupil arasında hiçbir ilişki yoktur. Bu iki insan tanışmazlar, hatta birbirlerine benzemezler bile. Bir baksanıza bana!..

Bay Bongrand, o zaman Goupil'in giysilerine dikkat etti. Beyaz bir kravat bağlamış, yakut düğmelerle süslü, kar gibi beyaz bir gömlek, kırmızı kadife bir yelek, Paris'te dikilmiş güzel siyah çuhadan bir frakla bir pantolon giymişti, ayağında güzel botlar vardı. Yatırılmış ve özene bezene taranmış saçlarından güzel kokular geliyordu. Kısacası sanki bütünüyle değişmişti Goupil.

— Bambaşka bir adam olmuşsunuz, dedi Bongrand.

— Üstüm başım gibi ruhum da değişti mösyö! Etude[114] insanı akıllandırır; ve zaten para temizliğin kaynağıdır...

Yargıç gözlüklerini düzeltirken:

— Üstünüz başınız gibi gibi ruhunuz da değişmiş, diye yineledi.

— Eh! Mösyö, yüz bin ekü gelirle insan demokrat olur mu? Ben kibar adamım, incelik nedir bilirim.

Bayan Goupil'in içeri girdiğini görünce de:

— Karımdan başkasında da gözüm yok, diye ekledi. O kadar değiştim ki, kuzinim Crémière bile gözüme akıllı görünüyor. Onu yetiştiriyorum! Kızı da artık pistonlu kornaların sözünü etmiyor. Daha dün Bay Savinien'in köpeği için, "Ferman dururken ne güzeldi" dedi. Pek hoşuma gitti ama yine de dilime dolamadım. Hemen ayaküstü bir köpeğin ferma durmasıyla ferman ve firma[115] sözcükleri arasındaki farkları anlattım. Siz de görüyorsunuz ya, bambaşka bir adam oldum. Bir müşteri pis bir iş teklif etse hemen engellerim.

Bongrand:

— Elinizi çabuk tutun da, dedi, şu sureti bir saate kadar alabileyim. Başkâtipken yaptığınız hataların bir bölümünü hiç olmazsa şimdi noterken unutturun.

Sulh yargıcı Nemours'un hekiminden atıyla arabasını ödünç vermesi için rica ettikten sonra suç kanıtı iki kitabı, Ursule'ün tahvilini ve envanter sayfasının suretini yanına alarak Fontainebleau'ya, kral savcısına koştu. Önce üç hisse senedinin mirasçılardan herhangi biri tarafından çalındığını, sonra da Minoret'nin suçluluğunu kolayca kanıtladı: "Neden öyle davrandığı şimdi anlaşılıyor" dedi kral savcısı. Sonra –bir önlem olarak– bu üç senedin devredilmesini önlemek amacıyla Hazine'ye bir tezkere yazdı. Ardından da sulh

yargıcından, gidip bu üç senedin değerini öğrenmesini ve satılıp satılmadıklarını araştırmasını istedi. Sulh yargıcı Paris'te çalışadursun, kral savcısı Bayan Minoret'ye nazik bir mektup yazarak, savcılığa gelmesini rica etti. Oğlunun düellosu konusunda merakta olan Zélie giyindi, arabasına atlarını koşturdu ve in fiocchi[116] Fontainebleau'ya gitti. Kral savcısının planı hem sade, hem de kusursuzdu. Kadını kocasından ayırıp, Adalet'in yarattığı korkuyla gerçeği öğrenecekti. Zélie savcıyı odasında buldu ve düpedüz söylenen şu sözleri duyunca yıldırımla vurulmuşa döndü:

— Madam; Minoret'nin terekesinden bazı şeyler çalınmış ve şu anda Adalet bu işin izi üstünde. Sizin bu hırsızlıkta parmağınız olduğunu sanmıyorum; eğer bildiklerinizi olduğu gibi söylerseniz, kocanızı ceza mahkemesine gitmekten kurtarırsınız. Ayrıca kocanızın ceza görmesinden başka korkulacak şeyler de var. Oğlunuzun görevden alınmasını önlemek ve geleceğini mahvetmemek de gerekir. Birkaç dakikaya kadar iş işten geçmiş olacak. Jandarmalar atlarına bindiler, tevkif müzekkeresi Nemours'a doğru yola çıkmak üzere.

Zélie fenalaştı. Kendine geldiğinde her şeyi itiraf etti. Kadına, bu işte suçortağı olduğunu kolayca kanıtladıktan sonra savcı, ne oğluna ne de kocasına bir zarar gelmemesi için dikkatle hareket edeceğini söyledi.

— Sizinle bir insan olarak konuşuyorum, dedi, bir yasa adamı olarak değil. Ortada zarar gören tarafından yapılmış bir şikâyet olmadığı gibi, hırsızlık da açığa çıkmış değil. Ama madam, kocanız korkunç suçlar işledi; bu suçlar bir mahkemeyi ilgilendirir ve mahkeme benim kadar insaflı değildir. İşlerin vardığı bu durum karşısında tutuklanmanız gerekiyor...

Zélie'nin bayılmak üzere olduğunu görünce:

— Merak etmeyin, diye devam etti, benim evimde kalacaksınız ve kaçmayacağınıza söz vereceksiniz. Düşünün ki asıl görevim bir tutuklama tezkeresi kestirmek ve hakkınızda soruşturma açtırmaktır. Ama şu anda Matmazel Ursule Mirouët'nin vasisi olarak hareket ediyorum ve onun çıkarları uyuşmamızı gerektiriyor.

Zélie:

— Yaa! dedi.

— Şimdi söyleyeceklerimi kocanıza yazın.

Zélie'yi yazı masasına oturtarak aşağıdaki mektubu yazdırdı:

"Dostum, peni tutkuladilar ve er şiyi söledim. Amcamısın, yaktıın vesiyetneme göreğince Bay de Portenduère'e bıraktıı tahfilleri geriy ver. Ziğra, kıral sacısı Hasineye itiras itmiş."

Savcı mektubun yazım yanlışlarına gülümseyerek:

— Böylece kocanızın inkâr yoluna sapmasına engel olacaksınız, dedi; inkâr onu mahvedebilir. Paranın geri verilmesini uygun bir biçimde yapmaya özen göstereceğiz. Karım, evimizde konuk kaldığınız süre içinde sizi elinden geldiğince ağırlayacaktır. Bu konuda tek söz etmemenizi ve üzüntülü görünmemenizi istiyorum.

Yardımcısının annesini bülbül gibi söyletip dört duvar arasına kapattıktan sonra savcı, Désiré'yi yanına çağırdı. Babasının, Ursule'ün zararına "gizlice", öteki mirasçılar zararına "açıkça" yaptığı hırsızlığı noktası noktasına anlattı. Zélie'nin yazdığı mektubu gösterdi. Désiré, savcıdan önce davranarak Nemours'a gideceğini ve babasına, aldığı parayı geri verdireceğini söyledi. Kral savcısı:

— İşler kötü, dedi. Vasiyetname ortada olmadığı için olay duyulacak olursa öteki mirasçılar, akrabalarınız Massin ve

Crémière'ler işe karışabilirler. Şimdi elimde babanıza karşı yeterince kanıt var. Annenizi alın. Şu küçük tören, ona görevlerini yeterince anımsattı. Sizin ricalarınıza dayanamayıp kendisini bıraktığımı düşünecektir. Birlikte Nemours'a gidin. Bütün bu sorunları çözün. Hiç kimseden de çekinmeyin. Bay Bongrand Matmazel Mirouët'yi o kadar seviyor ki, kimseye tek söz söylemez.

Zélie'yle Désiré hemen Nemours'a doğru yola çıktılar. Yardımcısının hareketinden üç saat sonra savcı, özel bir araba ile aşağıdaki mektubu aldı. Felakete uğramış bir adamı gülünç düşürmemek için bu mektubun yazımını düzelterek sunuyoruz:

FONTAINEBLEAU MAHKEMESİ KATINDA SAYIN KRAL SAVCISINA

"Mösyö,

"Tanrı bize sizin kadar merhametli davranmadı, onulmaz bir felakete uğradık. Araba Nemours Köprüsü'ne gelince koşum kayışlarının biri yerinden çıktı. Karım arabanın arkasındaydı, yanında hizmetçisi de yoktu. Hayvanlar ahır kokusunu almışlardı. Oğlum atların sabırsızlanmasından korkarak arabacının inmesini istemedi, koşum kayışını takmak için kendisi yere indi. Dönüp annesinin yanına çıkacağı zaman hayvanlar gemi azıya aldı. Désiré tam zamanında korkuluğa tutunamadı. Basamak bacaklarını kesti, düştü, arka tekerlek de üstünden geçti. En iyi cerrahları getirmek üzere Paris'e koşan özel bir araba, bu mektubu size ulaştıracaktır. Oğlum, bütün acısı içinde size bu satırları yazmamı, ailesinin yanına dönmesine neden olan mesele konusunda vermiş olduğunuz kararlara bütünüyle boyun eğeceğimizi bildirmemi söyledi.

Yaptığınız iyiliğe karşılık yaşamımın sonuna kadar size gönül borcu duyacağım ve güveninize layık olacağım.

François Minoret"

Bu acı olay Nemours'u altüst etti. Savinien, Minoret'lerin parmaklıkları önüne biriken heyecanlı kalabalığa bakıp, öcünün kendinden daha güçlü biri tarafından alındığını anladı. Genç soylu hemen Ursule'e koştu. Ursule'le papaz şaşkınlıktan çok korku içindeydiler. Ertesi gün ilk pansumanlardan sonra Paris doktorları ve cerrahları, ağız birliğiyle hastanın iki ayağını da kesmek gerektiğini söyleyince Minoret, papazla birlikte, bitkin, sapsarı, perişan bir halde Ursule'e geldi. Bongrand'la Savinien de oradaydı.

— Matmazel, dedi, size çok kötülük ettim. Bütün kırıp döktüklerimi onaramazsam da içlerinde cezasını çekeceklerim var. Karımla ben, Rouvre topraklarımızın mülkiyetini olduğu gibi size vermeyi kararlaştırdık; oğlumuz hayatta kalsa da, onu yitirmek gibi korkunç bir bahtsızlığa uğrasak da...

Minoret bu tümcenin sonunda gözyaşlarına boğuldu.

— Bana kalırsa bu bağışın bir bölümünü kabul edebilirsiniz ve etmek zorundasınız, dedi papaz.

Minoret, şaşkın duran genç kızın önüne diz çöktü ve alçakgönüllü bir edayla:

— Bizi bağışlıyor musunuz? diye sordu. Birkaç saate kadar Hôtel-Dieu'nün başcerrahı ameliyatı yapacak. Ama insanların bilimine güvenmiyorum; yalnızca yüce Tanrı'nın gücüne inanıyorum! Bizi affeder ve oğlumuzu bize bağışlaması için Tanrı'ya yalvarırsanız oğlum bu işkenceye dayanabilir ve eminim ki biz de onu yitirmeme mutluluğuna ereriz.

Ursule ayağa kalktı:

— Haydi, hepimiz kiliseye gidelim, dedi.

Ama ayağa kalkar kalkmaz acı bir çığlık attı ve koltuğuna yığılıp bayıldı. Kendine geldiğinde, bütün dostları gözlerini dikmiş merak içinde ona bakıyor, bir şey söylemesini bekliyorlardı; Minoret yoktu, bir doktor aramak için hemen dışarı fırlamıştı. Söylediği şey, bütün yürekleri dehşet içinde bıraktı.

— Kapıda vaftiz babamı gördüm, dedi, bana işaretle hiç umut kalmadığını söyledi.

Ameliyatın ertesi günü Désiré, yüksek ateşten ve böyle ameliyatların sonunda sık sık görülen dolaşım

bozukluğundan öldü. Yüreğinde analıktan başka bir duygu bulunmayan Bayan Minoret, oğlu gömülür gömülmez çıldırdı. Kocası onu doktor Blanche'a[117] götürdü; kadıncağız 1841'de, orada öldü.

Bu olaydan üç ay sonra, 1837'nin, Ocak ayında, Bayan de Portenduère'in de rızasıyla, Ursule Savinien'le evlendi. Minoret evlilik sözleşmesine, Matmazel Mirouët'ye, Rouvre topraklarıyla Büyük Defter'den yirmi dört bin franklık bir gelir verdiğini yazdırdı; kendine amcasının eviyle altı bin franklık bir gelir alıkoydu. Nemours'un en hayırsever, en sofu adamı oldu, kilise mallarının kayyumluğunu üstlendi ve düşkünlerin koruyucusu kesildi.

— Yoksullar oğlumun yerini tuttu, diyordu.

Meşelerin budandığı memleketlerde, yol boylarında, yıldırım çarpmışa benzeyen, kırçıllaşmış, çevresinden filizler fışkıran ama içi boşalıp açılmış, sanki "artık beni kesin" diyen kocamış bir ağaç görürseniz, saçları beyazlaşmış, beli bükülmüş ve zayıflamış eski menzilhanecinin neye benzediğini biraz olsun kestirebilirsiniz; memleketin yaşlıları, bu öykünün başında oğlunu beklerken gördüğünüz o mutlu budalayla bugünkü Minoret'nin hiçbir ilgisi kalmadığını söylüyorlar. Artık enfiyesini eskisi gibi çekmiyor; bedeninden başka bir şey daha taşıyor. Kısacası her şeyinden, Tanrı'nın parmağını, korkunç bir örnek vermiş olmak için, bu adamın üstüne bastırdığı anlaşılıyor. Amcasının korumasındaki kızdan onca nefret ettikten sonra yaşlı adam –tıpkı Doktor Minoret gibi– Ursule'ü öyle çok seviyor ki, onun Nemours'daki mallarını o yönetiyor.

Bay ve Bayan de Portenduère, yılın beş ayını Paris'te geçiriyorlar; Saint-Germain mahallesinde görkemli bir konak satın aldılar. Anne Bayan de Portenduère, Nemours'daki evini parasız bir okul işletmeleri için Les Sœurs de la Charité rahibelerine verdikten sonra Rouvre'da oturmaya başladı.

Bougival şatonun baş kapıcılığını yapıyor; Cabirolle'ün babası ve Ducler'in eski sürücüsü, altmışlık bir adamla evlendi. Aldığı dolgun aylıktan başka bin iki yüz frank da geliri var. Oğul Cabirolle de Portenduère'lerin yanında arabacı.

Eğer ki Champs-Elysées'de, içi gümüşsü ipekle mavi süslü keten kaplı, escargot denen türden, küçük, alçak ve sevimli bir arabada, yüzü yaprak gibi binlerce bukleyle çevrili, aşkla dolu gözleri ışıltılı menekşelere benzeyen, güzel, sarışın bir kadının yakışıklı bir delikanlıya hafifçe yaslandığını görüp de hayran olduğunuzda içinizi bir kıskançlık kaplarsa, düşünün ki Tanrı'nın sevgilisi bu güzel çift, yaşamın acılarından payını çoktan almıştır. Bu iki evli sevdalı, Vikont de Portenduère'le karısıdır büyük olasılıkla. Çünkü Paris'te böyle bir karı kocanın bir eşi daha yoktur. Kontes de l'Estorade[118] yakınlarda:

— Bugüne dek gördüğüm en mutlu çift, diyordu onlar için.

Bu mutlu çocukları kıskanacak yerde onlar için hayır duaları edin ve siz de kendinize, üç yaşlı adamla annelerin en iyisinin, Bahtsızlık'ın yetiştirdiği bir genç kız, bir Ursule Mirouët arayın.

Herkesin hizmetine koşan ve haklı olarak Nemours'un en nükteli adamı sayılan Goupil'i, küçük kentte herkes sevip sayıyor; ama yaptıklarının cezasını çocukları çekiyor; hepsi de çirkin, eciş bücüş, koca kafalı şeyler. Selefi Dionis, ulusal meclisin gülü ve en parlak üyelerinden biri oldu; Bayan Dionis'i bütün balolarına çağıran Fransa kralı da bundan çok hoşnut kaldı. Bayan Dionis, bütün Nemours halkına Tuileries'deki kabullerin özelliklerini, Fransa kralının sarayındaki görkemi anlata anlata bitiremiyor; saraya sırtını verip Nemours'da saltanat sürüyor, böylece saray da biraz halka karışmış oluyor.

Bongrand, Melun mahkemesinin başkanı; oğlu çok dürüst bir savcı olmak üzere.

Bayan Crémière yine dünyanın en olmadık şeylerini söylemeyi sürdürüyor. Davulu tavul yazıyor, sonra da suçu kaleme buluyor. Kızını evlendireceği gün öğütlerini bitirirken, "Bir kadın, evinin chenille ouvrière'i olmak zorundadır, evinin girdisine çıktısına sfenks gözleriyle bakmalıdır"[119] dedi. Goupil de bir yandan kuzininin bu marifetlerini kitap halinde toplayarak bir Crémière'name yazıyor. Bu kış Vikontes de Portenduère, hastalığında baktığı papaz için:

— Ne yazık ki, sevgili Rahip Chaperon'umuzu yitirdik, dedi. Bütün çevre kasabalar cenazesindeydi. Nemours'un talihi varmış; bu kutlu adamın yerine Saint-Lange'ın saygıdeğer papazı geldi.

Paris, Haziran-Temmuz 1841

DİPNOTLAR

[1] Çeviri: Aykut Derman; Balzac Kitabı (Hazırlayan: Mehmet Rifat) YKY 1994, s. 167

[2] Alman doktor Franz Anton Mesmer'in (1734-1815) ortaya attığı "hayvansal manyetizma" kuramının yandaşlarına verilen ad.

[3] Not 1'de agy, s. 121

[4] Paris yakınlarında küçük bir kent.

[5] Maître de poste; atlı ve arabalı ulaşım döneminde at değiştirme ve dinlenme için kullanılan "menzil" noktası sahibi ve işleticisi.

[6] Hollandalı bir doğa ressamı.

[7] Hollandalı başka bir doğa ressamı.

[8] Shakespeare'in Fırtına adlı oyunundaki cin.

[9] Franz-Josef Gall (1758-1828): Zihinsel etkinliklerin, kafatası biçimlerinden yola çıkılarak incelenebileceğini ileri süren Alman doktor.

[10] 1815'te Paris'i ele geçiren askerler arasında Kalmuklar da vardı.

[11] Antikçağ yapılarında sütun yerine kullanılan, kadın ya da erkek yontuları.

[12] Yunan mitologyasında, dünyayı omuzlarında taşımaya mahkûm edildiği söylenen titan.

[13] Yazar, Minoret adının Fransızcada küçük anlamına gelen mineur sözcüğüyle ilişkisini ve Levrault'nun "tavşan yavrusu" anlamındaki

levream sözcüğüyle eşsesli oluşunu anımsatıyor.

[14] İngiliz yazarı Lawrence Sterne (1713-1768), Tristram Shandy adlı ünlü romanının XIX. bölümünde, adların anlamlarıyla kişilik özelliklerinin ilişkileri üstünde durur.

[15] Eski Fransa'nın bir bölgesi; Paris'in güneyinde, bugünkü Seine-et-Marne ve Le Loiret vilayetlerinin büyük bölümünü kapsamaktaydı.

[16] Grand-Rue'nün [Ana Cadde] adı aslında Paris Caddesi'ydi ve Nemours'da liman yoktu.

[17] Dönemin zor yol koşulları arabaya üçüncü bir sıra at koşulmasını gerektirdiğinde, menzilciler daha güçlü atlarını vererek arabayı yine iki sıra atla yola çıkarıyor ama yolculardan üçüncü bir atın parasını da alıyorlardı.

[18] Désiré: Fransızcada "arzu edilen, istenen."

[19] 1830'larda bu çevrede araba işleten Laffitte et Caillard, Leloir-Ducler, Grand-Bureau des Messageries şirketlerinin adlarının kısaltılmış biçimleri.

[20] Rekabet.

[21] Fransızca: Kontes.

[22] Prens Jules-Armand de Polignac,(1780-1847). X. Charles döneminin başarısız, halk tarafından sevilmeyen devlet adamı.

[23] Communion: Şarap ve ekmekle yapılan bir ayin; Kudas ayini; ilk komünyon, çocukluktan yetişkinliğe geçişi ve kişinin kilise cemaatine katılmasını simgeler.

[24] Vikont Louis de Bonald (1754-1840).

[25] Yunan mitologyasında Minos'un kızı, Theseus'un sevgilisi; aldatılıp yüzüstü bırakılan kadını simgeler.

[26] 1800'de Fransız saatçisi Carcel tarafından icat edilen bir tür yağlı lamba.

[27] Latince: Dil sürçmesi.

[28] O dönemde kullanılan bir diş macunu. Bayan Crémière'in bu dil sürçmesinden bu diş macununu hiç kullanmadığı ve sözcüğün nasıl yazıldığını da bilmediği anlaşılıyor; Opiat sözcüğününü başındaki "o" harfini, su anlamına gelen eau sözcüğüyle karıştırıyor.

[29] Paris'te dönemin kibarlarını barındıran bir mahalle.

[30] "Baba Anselme" diye anılan Pierre de Guibours (1625-1694), Fransa hanedanının soyağacı ve tarihi üstüne kitabıyla ünlüdür.

[31] İçinde aynalar ve küçük, renkli cam parçaları bulunan ve bir ucundan bakılarak çevrildiğinde, çeşitli geometrik ve paralel biçimler oluşturan göstergeç. Çiçekdürbünü.

[32] Gotha'da, 1763 yılından başlayarak yayımlanan ve soylu ailelelerle ilgili bilgileri veren ünlü yıllık almanak.

[33] Büyük adamlar yetiştirmiş ünlü bir Fransız ailesi.

[34] 1160'tan başlayarak tarihe geçmiş kişiler yetiştiren başka bir Fransız ailesi.

[35] Lorraine kökenli, eski ve soylu bir Fransız ailesi.

[36] Bayan de Montespan'ı ve Amiral de Vivonne'u yetiştiren büyük Fransız ailesi.

[37] Rahip Morellet (1727-1819): Ansiklopedi'ye de katkıda bulunmuş parlak bir felsefeci ve yazar. Mord-les: "Isır onları"; köpeklere söylenen bir söz. Morellet ve Mord-les Fransızcada eşsezli sözcüklerdir.

[38] Diderot ve D'Alembert'in yönetiminde XVIII. yüzyılın ünlü Ansiklopedi'sine katkıda bulunan yazarlar: Voltaire, Rousseau, Condorcet, Buffon vb.

[39] Claude-Arien Helvétius (1715-1771): Fransız felsefeci ve yazar.

[40] Paul-Henri, Baron d'Holbach (1723-1789): Maddeci ve tanrıtanımaz bir felsefeci.

[41] Grimm (Frédéric-Melchior, 1723-1807): Bayan d'Epinay'nin dostu, ünlü yazar ve eleştirmen.

[42] Rousseau'nun 1761'de basılan ünlü romanı.

[43] Atardamar çeperlerinin gevşemesi sonucunda damar boyunda tümör oluşumu.

[44] Kızlık adı Manon-Jeanne Phlipon (1754-1793) olan Madam Roland, Paris'te özellikle Devrim yıllarının ünlü politik grubu Girondin'lerin devam ettiği salonuyla ünlüydü. Cumhuriyetçiydi, yazına ve güzel sanatlara düşkündü. Montagnard'ların (bir başka politik grup) hışmına uğrayarak idam edilmiş ve idam edilmeden önce şu ünlü sözü söylemiştir: "Ey özgürlük, senin uğruna ne cinayetler işleniyor!"

[45] Alman hekimi Mesmer (1733-1815) tarafından ortaya atılan hayvansal manyetizma kuramı.

[46] Bu sözcükten, ev sahiplerinin Devrim sırasında yurtdışına göçüp sonradan geri dönen soylulardan olduğu anlaşılıyor.

[47] Balzac burada, doktorun karısının Bayan Roland'ın idamından etkilenerek 1793 yılında öldüğünü söylediğini unutmuş görünüyor; ancak bu tarihi düzeltip 1793 yaparsak, tümcenin kurgusu da düzeliyor. Belki de gözden kaçmış bir baskı hatası söz konusu.

[48] Kamu borçlanmalarının ve devlet tahvillerinin kaydedildiği ana muhasebe defteri.

[49] Baron Dominique Larrey (1766-1842): Ünlü bir askerî cerrah.

[50] Louis de Fontanes (1757-1821): İmparatorluk dönemi ulusal eğitim bakanı.

[51] Saint-Michel nişanının takıldığı geniş, hareli, siyah şerit.

[52] François de Salignac de la Mothe-Fénelon (1651-1715): Eğitici metinleriyle ünlü Fransız yazar ve din adamı.

[53] Balzac'ın yarattığı bir Yahudi tefeci tipi.

[54] Latince bir duada yer alan ve Luka İncili'nden alınma bir tümcenin ilk sözcükleri: "In mano tuas, Domine, commendo spirituam meum." (Ruhumu, Tanrım, senin ellerine bırakıyorum.)

[55] X. Charles, kral olmadan önce Artois Kontu unvanını taşıyordu.

[56] Bir tür iskambil oyunu.

[57] 1820'de çıkan bir yasa gereğince seçmen olabilmek için en az üç yüz, aday olabilmek içinse en az bin frank vergi vermek gerekiyordu.

[58] Jean Meslier (1677-1733): Ölümünden sonra ortaya çıkan yazılarından tanrıtanımaz ve din karşıtı olduğu anlaşılan ünlü bir papaz.

[59] General Maximilien-Sébastien Foy (1775-1825): Özgürlükçü düşünceleriyle ünlü bir asker ve devlet adamı. Söylevleriyle ünlüdür.

[60] İ.Ö. IV. yüzyılda Syrakusa kralı Dionysos, sürekli olarak kral olmanın mutluluğundan söz eden saraylı Damokles'i

büyük bir ziyafette kendi tahtına oturtmuştu. Damokles bir süre sonra başının üstünde bir at kılına bağlı ağır bir kılıcın asılı olduğunu gördü ve bir kralın mutluluğunun ne demek olduğunu bu incelikli dersle anladı. "Damokles'in kılıcı" Batı dillerinde, görünüşte mutlu bir insanın başında dolaşan tehlikeleri simgeleyen bir deyim olmuştur.

[61] Marquis de François Barbé-Marbois (1745-1837): Bir bakan ve devlet adamı.

[62] François-Antoine Boissy d'Anglas (1756-1826): Kurucu Meclis'in (La Convention) bir üyesi.

[63] Fransızcada déiste; Tanrı'ya inanan ama "semavi" dediğimiz dinlerin hiçbirini kabul etmeyen kişi.

[64] Vigée-Lebrun (1755-1842): Fransız portre ressamı.

[65] Les Italiens ya da La Comédie des Italiens: Paris'te XVI. yüzyıldan XVIII. yüzyıl sonuna dek etkinlik gösteren ve sonunda Opéra-Comique'le birleşen İtalyan tiyatro truplarına verilen ad.

[66] Sébastien Erard (1752-1831): Ünü ve piyanoları günümüze dek ulaşmış bir çalgı yapımcısı.

[67] Ernest-Theodor Hoffmann (1776-1822): Alman yazar ve besteci.

[68] Frenoloji: Kafatasının biçiminden kişilik özelliklerinin ve yeteneklerin okunması yöntemi. Balzac, bu yöntemi ortaya atan Alman doktor Franz Josef Gall'den (1758-1828) romanlarında sık sık söz eder.

[69] Ut queant laxis/Resonare fibris/Mira gestorum/Famuli tuorum/Solve polluti/Labii reatum/Sancti Ioannes.Bu adlandırmayı XII. yüzyılda, Aziz Benedictus tarikatından Guido d'Arezzo'nun yaptığı söylenir.

[70] Kral tarafından hayvansal manyetizma olgusunu incelemekle görevlendirilen ve Tıp Fakültesi'yle Bilimler Akademisi görevlilerinden oluşan kurulun Ağustos 1784'te verdiği olumsuz rapor.

[71] Mesmer, hasta gruplarının tedavisi için, çam ağacından, üstü delikli büyük bir fıçı yaptırmıştı. Fıçının kapağındaki deliklerden iletken metal teller çıkıyordu; içinde de, bir demir talaşı ve cam kırığı tabakasının üstüne yerleştirilmiş su dolu şişeler vardı. Fıçının çevresini saran ve birbirlerine iletken kordonlarla bağlanan hastalar, fıçıdan çıkan telleri bedenlerinin hastalıklı noktalarına değdiriyor ve bu işlemler karanlık bir salonda, müzik eşliğinde yapılıyordu.

[72] XVIII. yüzyılda bir salgın biçiminde baş gösteren ve çırpınmalara (convulsions) neden olan bir hastalık, söylentilere göre Saint-Médard mezarlığında piskopos Pâris'in mezarı başında mucizevi bir biçimde iyileştiriliyordu. Paris Parlamentosu danışmanı Carré de Montgeron (1686-1754), 1736'da bu mucizelerin gerçek olduğunu yazdığı için Bastille zindanına atılmıştı.

[73] Balzac Pensées philosophiques'in XXII. maddesini, aklında kaldığı kadarıyla ve yanlış aktarıyor ve örneğin İlyada yerine Aeneas Destanı diyor.

[74] Geoffroy de Saint-Hilaire (1772-1844): Fransız doğa bilimcisi.

[75] Armand-Marie-Jacques Chastenet de Puységur (1751-1825): Mesmer'in öğrenci ve izleyicilerinden biri.

[76] Joseph-Philippe-François Deleuze (1753-1835): Hayvansal Manyetizmanın Eleştirel Tarihi kitabıyla tanınır.

[77] Charles Deslon, Paris Tıp Fakültesi'nin yöneticisi ve Artois Kontu'nun birinci doktoruydu. Mesmer'ciliği kabul ettikten sonra arkadaşlarıyla arası bozulmuş, ancak

1786'daki ölümüne dek bu kurama inanmaktan vazgeçmemişti.

[78] Thomas-Ignace Martin adında bir çiftçi kendisine birkaç kez, gidip XVIII. Louis'yle görüşmesini öğütleyen bir meleğin göründüğünü söylemişti. 2 Nisan 1816'da Kral tarafından kabul edilen çiftçi, XVII. Louis'nin ölmediğini, bu yüzden Reims'de yapılacak geleneksel törende taç giymemesi gerektiğini, yoksa başına büyük felaketler geleceğini bildirmiş ve bunun üzerine bir süre akıl hastanesine kapatılmıştı.

[79] Dönemin ünlü sihirbaz ve gözbağcıları.

[80] Antikçağın ünlü Apollon kâhini Pythia, kehanetlerini bir sacayağının üstünde oturarak yapardı.

[81] Bizans İmparatoru İustinianos tarafından bir araya getirilen eski Roma yargı kararları derlemesi.

[82] Formaları dörde katlanmış kâğıtlardan oluşan ciltlere verilen ad.

[83] Sicambre'lar eski bir Carmen kavmidir. Saint-Rémi, vaftiz suyunu uzatırken Clovis'e böyle seslenir.

[84] "Düşes tarzı" adı verilen üstü sayvanlı, perdeli yatak.

[85] Adını taşıdığı aziz.

[86] Düşüncelerin insanda doğuştan var olmadığını ve deneyimden, yani duyulardan doğduğunu savunan "duyumculuk" (sensualisme) okulu.

[87] Düşünceler.

[88] Değişimlerin Tarihi.

[89] Paris'te bir cezaevi.

[90] Molière'in L'Amour médecin adlı oyununun kişilerinden biri.

[91] "Ursule" adı, Latince ursus (ayı) sözcüğünden türemiştir.

[92] Balzac roman kişilerini gerçeğe güçlü bir biçimde yerleştirmek için gerçek kişilerle karıyor. Burada adı anılan De Suffren (1727-1788) ve Guichen Kontu (1712-1790) dönemin gerçek ve önemli kişileridir.

[93] Fransız devlet adamı Villèle'in (1773-1854) adını taşıyan ve Devrim'den kaçan göçmenlerin zararlarını gidermeye yönelik bir yasa.

[94] Balzac bu evliliğin öyküsünü de Le Bal des Sceaux adlı yapıtında anlatır.

[95] Hélène d'Aiglemont'un öyküsü La Femme de trente ans'da anlatılır. Bu bölümde verilen adların çoğu Balzac'ın başka romanlarının kahramanlarıdır.

[96] La Fontaine'in "Philemon ve Baukis" adlı şiirinden iki dizenin uyarlaması.

[97] Corneille'in hangi oyunundan alındığı kestirilemeyen bir dize.

[98] Metinde İngilizce.

[99] 7. Senfoni.

[100] Burada anılan Fransızca atasözlerinin çevirisi sözcüğü sözcüğüne şöyle: "Kurtlar arasında ulumak gerekir" ve "Benzeşenler bir araya gelir".

[101] Ut flos in sœptis secretus nascitur hortis... (Çitle çevrili bir bahçede saklı çiçeğin büyüdüğü gibi...)

[102] Cebelitarık'ta, İngilizlere karşı İspanyol ve Fransız birliklerinin kurduğu bir askerî kamp. Balzac 84 yılı derken

yanılıyor; boğazın kapatılması ve kentin kuşatılmasına karşın İngilizler dayanmışlar ve 3 Eylül 1783'te yapılan bir anlaşmayla Cebelitarık yine İngilizlerin elinde kalmıştı.

[103] Haziran 1778'de bir İngiliz gemisini bozguna uğratan Fransız gemisi.

[104] Saint-Louis nişanının asıldığı geniş kırmızı kurdele

[105] Madame de Maintenon.

[106] Perçinli, Çinli, geçimli, biçimli sözcükleriyle verilmeye çalışılan bu söz oyunu, özgün metinde patente (patent), ma tante (teyzem), patte entre (ara ayak) sözcükleriyle kurulmuş.

[107] Sevil Berberi komedyasında paragöz Don Basilio şöyle der: "Altın dolu bir kese, bana her zaman karşı durulmaz bir kanıt gibi görünür." (IV. perde, sahne I.)

[108] André Charles Boulle (1642-1732): Ünlü bir tahta oymacısı.

[109] Johann Paul Richter (1785-1849): Ünlü bir Alman yazar ve şairi. Madam de Staël tarafından çevrilen Düş adlı yapıtı, Fransız yazarlarını çok etkilemiştir.

[110] Bir tür kısa trompet.

[111] Richardson'un (1689-1761) bir romanının ve kahramanının adı.

[112] Ayakların da kullanıldığı bir tür tekme-yumruk dövüşü; Fransız boksu da denir.

[113] Latince: "Ve ayrıca" anlamına gelen sayım ve hesap terimi.

[114] Etude, hem noterlik bürosu hem de okuyup yazma anlamına gelen bir sözcüktür; Goupil yine bir sözcük oyunu yapıyor.

[115] Matmazel Crémière, metinde être à l'arrêt, en arrêt (durma hali, köpek için "ferma" durma) ve aux arrêts (askerler için tutuklanma) deyimlerini karıştırıyor.

[116] İtalyanca: Şık giysiler içinde. İki dirhem bir çekirdek.

[117] Ünlü akıl hastalıkları doktoru Esprit Blanche'ın kliniği Paris'in Montmartre semtindeydi. Balzac'ın Ursule Mirouët'yi yazdığı yıllarda Gérard de Nerval birkaç kez bu klinikte kalmıştı.

[118] Balzac'ın Ursule Mirouët'yle aynı dönemde yazdığı başka bir romanın (Mémoires de deux jeunes mariées) kahramanı. İki genç kadın, üçüncü bir öyküde (Les Méfaits d'un procureur du roi) çok iyi arkadaş olacaklardır.

[119] Dilimize aktarılması olanaksız karıştırmalar: genç kadın cheville ouvrière (ana eklem; "temel direk" anlamında) yerine chenille ouvrière (çalışkan tırtıl); des yeux de lynx (vaşak gözleri, "keskin gözler" anlamında) yerine des yeux de sphinx (sfenks gözleri) diyor.